

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**BERDİBEK SOKPAKBAYEV'İN “ÇOCUKLUK DÖNEMİNE YOLCULUK”
(BALALIG ŞAKKA SAYAHAT) ADLI ESERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE
KAZANDIRILMASI VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elmira MONTANAY

Malatya-2018

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**BERDİBEK SOKPAKBAYEV'İN “ÇOCUKLUK DÖNEMİNE YOLCULUK”
(BALALIG ŞAKKA SAYAHAT) ADLI ESERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE
KAZANDIRILMASI VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elmira MONTANAY

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Salim DURUKOĞLU

Malatya-2018

KABUL VE ONAY SAYFASI

T.C.

İnönü Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Elmira MONTANAY tarafından hazırlanan “Berdibek Sokpakyev'in “Çocukluk Dönemine Yolculuk” (Balalığ Şakka Sayahat) Adlı Eserinin Türkiye Türkçesine Kazandırılması ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 30.07.2018 tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İsim

İmza

Başkan:

Doç. Dr. Bayram BAŞ

Üye:

Doç. Dr. Esra LÜLE MERT

Üye: (Tez Danışmanı) Dr. Öğr. Üyesi Salim DURUKOĞLU

ONAY

..... / / 2018

Doç. Dr. Niyazi ÖZER

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Dr. Öğr. Üyesi Salim DURUKOĞLU'nun danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım BERDİBEK SOKPAKBAYEV'İN “ÇOCUKLUK DÖNEMİNE YOLCULUK” (BALALIG ŞAKKA SAYAHAT) ADLI ESERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE KAZANDIRILMASI VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Elmira MONTANAY

ÖN SÖZ

İnsan dünyasındaki en değerli varlık olan çocuklar geleceğimizin temel yapı taşıdır. Bu yüzden çocuklara verilen eğitim çok önemlidir. Çocukların eğitimi için yapılanlar aynı zamanda geleceğimize yaptığımız yatırımdır. Geleceği kurgulayacak olan bireylerin yetişmesinde ise kitaplar en önemli malzemelerdir.

Kitaplar aracılığıyla çocuklar, hayatın acı ve tatlı yönlerini göğüslemeyi, zorluklarla baş edebilmeyi öğrenir. Bu nedenle çocuklar için yazılan kitaplar çocuğa okuduğu veya dinlediği yapıtlardan zevk almayı, bilgi kazandırmayı ve bu kitaplar aracılığıyla hayatı tanıtmayı amaçlamalıdır.

Dolayısıyla, çocuklar için tasarlanmış ve kaleme alınmış kitaplar, onların eğitimi açısından çok gereklidir. Bu çok büyük görev, çocuk edebiyatı ve yazarlarına düşmektedir. Onların yazdığı eserlerle çocuk kendini geliştirmeye başlar, yeni bilgiler öğrenir yani kitap çocuk için hayat yolunda bir tür rehber olur.

Bu inceliklere ve önceliklere dikkat ederek seçtiğimiz ve yaptığımız çalışmamız Kazak çocuk edebiyatı yazarı Berdibek Sokpakbayev'in "Balalık Şakka Sayahat / Çocukluk Dönemine Yolculuk" adlı eserini Türkiye Türkçesi'ne aktarmak ve içerdiği değerleri tespit ve analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmamız "Giriş", "Kuramsal Bilgiler ve İlgili Araştırmalar", "Yöntem", "Bulgular ve Yorum", "Sonuç ve Öneriler" ve "Metin" olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

"Giriş" bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları açıklanmış; çalışma boyunca kullanılan terimlere ve tanımlara yer verilmiştir. Kuramsal Bilgiler ve İlgili Araştırmalar bölümünde Berdibek Sokpakbayev'in hayatı, sanatı, eserleri; değer kavramı ve sınıflandırma denemeleri ile benzer çalışmalara yer verilmiştir.

Bulgular ve Yorum bölümünde *Balalık Şakka Sayahat / Çocukluk Dönemine Yolculuk* adlı eserdeki değerler ve değerlere ait istatistikî bilgiler ve değerlerle ilgili yorumlar yer almaktadır. "Sonuç ve Öneriler" bölümünde de araştırma bulgularından hareketle ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlardan hareketle yapılan önerilere yer verilmiştir.

Metin bölümünde ise daha önce Türkiye'de ve Türkiye Türkçesi ile yayınlanmadığı için *Balalık Şakka Sayahat / Çocukluk Dönemine Yolculuk* adlı eserin

Kazak Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi'ne yapılmış aktarımı yer almaktadır. Değerler incelemesi bu aktarım metninden hareket ederek yapılmıştır.

Çalışmamızın iki kardeş Türk halkı olan Türkiye Türkleri ve Kazak Türkleri başta olmak üzere tüm dünya Türklüğünün kültürel kaynaşmasına ve dilde, fikirde işte birlik ülküsüne yapacağı katkı bu çalışmadaki en büyük kıvancımızdır.

Bana verdikleri sonsuz destek için sevgili annem Gulsara MONTANAYEVA'ya ve aileme; her konuda yardımını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Hasan KAVRUK'a; çalışmanın her aşamasını birlikte yürüttüğümüz değerli hocam, danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Salim DURUKOĞLU'na, teşekkürlerimi sunmayı borç biliyorum.

Elmira Montanay

Haziran 2018 - Alma Ata

ÖZET

BERDİBEK SOKPAKBAYEV'İN “ÇOCUKLUK DÖNEMİNE YOLCULUK”
(BALALIG ŞAKKA SAYAHAT) ADLI ESERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE
KAZANDIRILMASI VE DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

MONTANAY, Elmira

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Salim DURUKOĞLU

2018, xi+272 sayfa

Çocuğun hayal dünyasına seslenen, kelime hazinesine uygun, ana dilini geliştirebilecek özellikte, ulusal ve evrensel değerleri içeren edebi eserlere çocuk edebiyatı denir.

Çocuk edebiyatı eserleri, çocuğun psiko-sosyal gelişimine, edebi eserleri okuyabilmesine, okuduğundan zevk alarak çıkarımlar yapabilmesine, hayatı öğrenmesine katkı sağlamaktadır. Bunun için eserler çocuğun hayal dünyasına seslenmeli, çocuğun farklı özelliklere sahip olduğunu göz ardı etmemeli, iyi ve titiz bir gözlemin sonrasında yazılmalıdır çünkü çocuk edebiyatı çocukların hayatı keşfetmesinde ve yaşama yollarını öğrenmesinde çok önemli bir yol göstericidir.

Bu çalışmada biz, yukarıda özetlediğimiz özellikleri taşıyan, Türk Kazak çocuk edebiyatının klasiklerinden biri olan Berdibek Sokpakhbayev'in *Balalık Şakka Sayahat / Çocukluk Dönemine Yolculuk* eserini değerler eğitimi açısından inceledik. İncelememizde betimsel tarama modeli ve doküman incelemesi teknikleri kullanılmıştır. Çalışmamız “Giriş”, “Kuramsal Bilgiler ve İlgili Araştırmalar”, “Yöntem”, “Bulgular ve Yorum”, “Sonuç ve Öneriler” “Metin” olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları açıklanmış; çalışma boyunca kullanılan terimlere ve tanımlara yer verilmiştir. Kuramsal Bilgiler ve İlgili Araştırmalar bölümünde Berdibek Sokpakhbayev'in hayatı, sanatı, eserleri; değer kavramı ve sınıflandırma denemeleri ile benzer çalışmalara yer verilmiştir.

Bulgular ve Yorum bölümünde *Balalık Şakka Sayahat / Çocukluk Dönemine Yolculuk* eserindeki kök değerler ve bunlara ait istatistiki bilgiler ile yorumlar yer almaktadır. Sonuç ve Öneriler bölümünde de araştırma bulgularından hareketle ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlardan hareketle yapılan önerilere yer verilmiştir. Son olarak ise Kazak Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi'ne aktarılmış ve değer incelemesine kaynaklık eden metin yer almaktadır.

Berdibek Sokpakyayev, Kazak yazarlarının içinde, çocuk eğitimine çok önem verenlerden biridir. Kendisi yazarlığının yanında eğitimci ve öğretmen yanı sıra da öne çıkmaktadır. Bu nedenlerle eserlerinde çocuk eğitimi konusunu bilinçli şekilde öne çıkarmıştır. Sokpakyayev, Kazak Yazarlar Birliği'nin çocuk edebiyatı danışmanı olarak çalışmıştır. Eserleri çoğunlukla çocuklar içindir.

İncelediğimiz, otobiyografik karakterli bu kitapta başkarakter yazarın kendisidir. Yazar kendi başından geçenleri çocukları eğitmek amacıyla da gözterek anlatmaktadır. Olaylar gerçek, yaşanılmış olaylar olduğu için, eser hem çocukların hem de büyüklerin severek, beğenerek okuduğu eserdir.

Berdibek Sokpakyayev, eserlerinde ve bu eserinde genellikle sevgi, yardımlaşma, alçakgönüllülük, Allah inancı, sabır, merhamet, çalışma, duyarlılık gibi değerleri ele almıştır. Ayrıca aile sevgisi, misafirperverlik, sorumluluk bilinci, dürüstlük, gelenek ve göreneklerimize bağlılık gibi konulara da önem vermiştir. Bu temalar ışığında bireysel ve toplumsal değerlerimiz ele alınmıştır. Bütün duyarlılığı ile çocuklar için kitap yazmaktan tarifsiz mutluluk duyduğunu dile getiren şair ve yazarımız hakkında ne yazık ki yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma bu açığı da kapatacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, çocuk edebiyatı, Balalık Şakka Sayahat, Çocukluk Dönemine Yolculuk, Kazak edebiyatı, Berdibek Sokpakyayev, değerler eğitimi, kök değerler.

ABSTRACT

THE ANALYSIS OF THE LITERARY WORK OF BERDIBEK SOKBAYEV, “A JOURNEY TO CHILDHOOD” IMPROVEMENT OF TURKEY TURKISH AND IN TERMS OF TEACHING VALUES

MONTANAY, Elmira

Post Graduate, İnönü University, Institute of Education Sciences

Department of Turkish Language

Advisor: Assist Prof. Dr. Salim DURUKOĞLU

July-2018, xi + 272 pages

We call the art that give importance to develop the children’s mother language, includes the universal values and address the dream world of children “children’s literature”.

It is a must that the literary works contribute the children to learn to make inferences, read literary books, and enjoy reading and help their psycho-sociological development. Thus authors should take the individual diversity in intellectual, social, psychological and emotional potential and development and also dream world. Because, literature can serve as a means of leading the children to discover their lives and survive in the society.

In this paper we will investigate and analyze one of the Berdibek Sokpakbayev’s works which is admitted the classical literary work in children’s literature in Kazakh literature from the points of view of values education.

Berdibek Sokpakpayev is one of the authors who give importance to child education. He himself besides being an author is an educator. So, he took the education of children further in his works. He worked as a consultant about child education in the association of authors. Most of his works are dedicated to the children. In the book that we have analyzed, he himself is the main hero. He is narrating the event happened to him in the way of education the children. Because of consisting of the real events the book is rather interesting, enjoyable and read by both the children and adults.

In Berdibek Sokpakbayev’ works the themes and topics such as about love, help, modesty, belief, patience, mercy, compassionate, work and sensitivity have been

tackled. Besides family love, care, hospitality, responsibility, honesty, being preservative about traditions and cultural values are given special importance. Unfortunately there are not enough investigations and works about our author and poet who we think is quite sensitive and mentions enjoying writing for the children.

Keywords: Child, children's literature, Balalık Şakka Sayahat, Kazakh's Literature, A Journey To Childhood, Berdibek Sokpakybayev, education of values, root values.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
1.GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.3. Varsayımlar	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5.Tanımlar	5
2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Berdibek Sokpakyev'in Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri	6
2.1.1 Hayatı	6
2.1.2. Edebi Kişiliği	8
2.1.3. Eserleri	12
2.2. İlgili Araştırmalar	19
2.3.Değer	23
2.3.1. Değer Eğitimi	25
3. YÖNTEM	28
3.1 Araştırmanın Modeli	28
3.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi	28
3.3 Verilerin Toplanması	28
3.3.1. Dokümana Ulaşma ve Orijinliliğini Kontrol Etme	28
3.3.2. Dokümanları Anlama	29
3.4. Verilerin Analizi	29
3.4.1. Verilerin Kodlanması ve Temaların / Değerlerin Bulunması	29
3.4.2. Kodların ve Temaların / Değerlerin Düzenlenmesi	30
3.4.3. İnanırcılık ve Tutarlık	30
4. BULGULAR VE YORUM	31

4.1. Berdibek Sokpakhbayev'in "Çocukluk Dönemine Yolculuk" Adlı Romanında Kök Değerler	31
4.1.1 Adalet	32
4.1.2 Dostluk	34
4.1.3 Dürüstlük	37
4.1.4 Öz Denetim	38
4.1.5 Sabır	40
4.1.6 Saygı	42
4.1.7 Sevgi	44
4.1.7.1 Yaşam Sevgisi	45
4.1.7.2 Okuma Sevgisi	45
4.1.7.3 Kitap Sevgisi	48
4.1.7.4 İnsan Sevgisi	48
4.1.8 Sorumluluk	51
4.1.9 Vatanseverlik	54
4.1.10 Yardımseverlik	55
SONUÇ	59
ÖNERİLER	64
KAYNAKÇA	66
BERDİBEK SOKPAKBAYEV'İN "ÇOCUKLUK DÖNEMİNE YOLCULUK" (BALALIG ŞAKKA SAYAHAT) ADLI ESERİ - TAM METİN	70
EKLER	254

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. Adalet Değerinin Bulunduğu Hikayeler	34
Tablo 4.2. Dostluk Değerinin Bulunduğu Hikayeler	37
Tablo 4.3. Dürüstlük Değerinin Bulunduğu Hikayeler	38
Tablo 4.4. Öz Denetim Değerinin Bulunduğu Hikayeler	40
Tablo 4.5. Sabır Değerinin Bulunduğu Hikayeler	42
Tablo 4.6. Saygı Değerinin Bulunduğu Hikayeler	44
Tablo 4.7. Sevgi Değerinin Bulunduğu Hikayeler	51
Tablo 4.8. Sorumluluk Değerinin Bulunduğu Hikayeler	54
Tablo 4.9. Vatanseverlik Değerinin Bulunduğu Hikayeler	55
Tablo 4.10. Yardımseverlik Değerinin Bulunduğu Hikâyeler	58

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

TDK : Türk Dil Kurumu

s. : Sayfa

S : Sayı

1. GİRİŞ

Çocuk edebiyatı hayal gücüne dayanan bir yaratıcılık gerektirir. Çocuk kitapları aracılığıyla çocuklarla her konuda söyleşmek mümkündür fakat konuları doğru anlatabilmenin yolunu ve üslubunu bulmak gerekir. Bu yollardan geçerek günümüze gelen dünya çocuk edebiyatının yanında Kazak çocuk edebiyatı da halkının ruhani mirasını yedeklediği büyük bir deneyim ve gelenek oluşturmuş, Kazak edebiyatında İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çocuk edebiyatı farklı bir dal olarak ayrılmış ve bütün çocuk tiplerine ait farklı farklı eserler verilmeye başlanmıştır.

Kazak çocuk hikâyelerinin geliştirilmesine emek veren *Gumerov M. Abikadırov*, *K. Begalin C*, *Imancanov M*, *Sokpakhbayev B.* gibi birçok yazarın eserlerinde Kazak çocuklarının yaşam tarzlarına, hayallerine derinden bakılmış, çocuğun iç dünyası özenli bir şekilde betimlenmiştir. Bunun sonucu olarak çocuk edebiyatı eserleri tipten karaktere doğru evrilmiş, gittikçe genişleyen bir konu ve anlatım düzeyi yakalanmıştır. Kazak çocuk edebiyatının böyle ortak noktaları ile birlikte, her birinin kendine ait özellikleri, özgün sanat tarzları da vardır.

Özellikle çocuklarda merak duygusu uyandırma, eğlendirerek öğretme, çocukların ve büyüklerin arasındaki iletişim olanaklarını çoğaltma, doğanın ve yaşamın değerini kavratma, bu sayede yeni kuşağı bilinçlendirme amaçlarını gözeterek eser veren yazarlardan biri de Berdibek Sokpakhbayev'dir.

İnsanın ve insanlığın gelecek umudu, projesi ve en değerli kazanımı çocuktur ve bu nedenle toplumcu edebiyatın en önemli alanı da çocuk edebiyatıdır. “*Ağaç yaşken eğilir.*” atasözüne hizmet eden edebiyat çocuk edebiyatıdır. “*Küçük kalkar büyüğe bakar.*” sözü gereğince çocuk küçüklüğünde etrafında ne görürse onu taklit ve takip eder. Nasıl bir eğitim alırsa geleceğini bu içerik üzerine kurar.

Çocuğa soyut bilgilere göre somut bilgileri anlatmak daha kolaydır ve bu bilgiler onların aklında daha da kalıcı olur. Berdibek Sokpakhbayev de çocuklara kendi başından geçen hikâyeleri, çocukça bir dil ve anlatım benimseyerek anlatır, yaşadığı tecrübelerini bölüşür ve çeşitli istendik değerler kazandırmayı amaçlar. Bu hedefler doğrultusunda kaleme aldığı eserlerinden biri de çalışmamıza konu olan *Balalık Şakka Sayahat / Çocukluk Dönemine Yolculuk* adlı eseridir.

1.1. Problem Durumu

Bir süreç olan eğitim ilk başlarda aileden öğrenilir ve okul yaşantısıyla devam eder. Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren etrafındaki nesnelere görüp, anne çocuk iletişimi ve uyarıcıları aracılığıyla ana dilini öğrenir.

Kitaplar çocuklara dil öğretmede önemli yere sahiptir. Çocuklara küçük yaşlarından başlayarak kitap okutmayı alıştırsak onların kitap okuma ve kitapların içeriğini anlatma deneyimlerini genişletmekle birlikte kelime bilgilerini de artırır ve dile karşı hassasiyetlerini geliştiririz.

Çocuk edebiyatında çocuğun gelişim ve büyüme süreci ile özdeşleşen dil, anlatıma yön verir. Çocuk kalbinin duyarlılıkları ve çocuk bakışı çocuk edebiyatına yol gösterir. Toplum çocuklarını, geleceğini yetiştirirken edebiyatı kullanmalıdır. Bunu için de edebiyat eserlerine titizlikle önem göstermelidir. Şirin'e göre (2000:43) edebiyat ve yayın yönünden çocuk kitapları belli hedeflere yönelik hazırlanmalıdır. Çocuk edebiyatının aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekir:

“Çocukların ruhsal ihtiyaçlarını (güven duygusu, başarıma ve başarılı olma, bir gruba kabul edilme, sevme ve sevilme, öğrenme, oyun ve değişiklik, estetik duygusu) karşılamak.

Çocukların değişik yaşlarda ilgi duydukları konuları göz önüne almak.

Çocuğun dil gelişimine özen göstermek.

Çocuğun algısal gelişimine yardımcı olmak.

Sosyal- duygusal gelişimini göz önünde bulundurmak.

Zihinsel gelişimini desteklemek.

Çocuğa ilk kitap sevgisini aşılama, ilk edebi ve estetik değerleri vermek.

Olumlu kişilik gelişimine ortam hazırlamak.

Çocukları günlük yaşantının gerçekleri konusunda bilgilendirmek.

Çocukların yaratıcı hayal güçlerini uyandırmak.

Çocukta dinleme yeteneği geliştirmek.

Kitabın eğlence ve bilgi kaynağı olduğunu öğretmek.”

Bu hedeflere bakıldığında çocuk edebiyatının ciddiyet isteyen bir alan olduğu görülmektedir. Çünkü çocuklar bizim geleceğimizdir. Onların eğitimi olmaları geleceğimizin aydın olacağına göstergesidir.

Bu çalışmada “Çocukluk Dönemine Yolculuk” adlı çocuk edebiyatı kitabının ele alınma sebebi; bireysel ve toplumsal değerleri arka plana atmaması, çocukların dini ve insani değerleri kendilerine rehber etmelerini öğütlemesi, insanoğlunun yaşadığı müddetçe karşılaşacağı sorunları göz ardı etmeden eserlerinde barındırmış olması, çocukların kitaplardan karşılayacağı ihtiyaçları *çocuk duyarlılığı* ile ele almış olmasındandır.

Çalışmanın problem cümlesi “Çocukluk Dönemine Yolculuk / Balalığ Şakka Sayahat” adlı eserin çocuk edebiyatı özellikleri taşıyıp taşımadığını somutlamak ve içerdiği değerlerden hareketle değer eğitime uygun olup olmadığını saptamaktır.

Zevkle okunma beklentisini ve çocuğa görelilik ilkelerini karşıladığını düşündüğümüz, içerisinde çeşitli değerler barındıran hikâyeleri içeren “Çocukluk Dönemine Yolculuk / Balalığ Şakka Sayahat” adlı kitap değerler eğitimi açısından zengin örnekler barındırıp barındırmadığını belirlemek amacıyla incelenmiş, Kazak Türk edebiyatının seçkin bir örneğinin Anadolu sahası Türk edebiyatına taşınması ve tanıtılması hedeflenmiş, problem durumu bu içerik üzerine bina edilmiştir. Bu bağlamda ana ve alt problem cümleleri şunlardır:

Berdibek Sokpakyev’in “Çocukluk Dönemine Yolculuk” adlı romanında yer alan (kök) değerler nelerdir?

Berdibek Sokpakyev’in “Çocukluk Dönemine Yolculuk” adlı romanında adalet değeri var mıdır varsa nasıl işlenmiştir?

Berdibek Sokpakyev’in “Çocukluk Dönemine Yolculuk” adlı romanında dostluk değeri var mıdır varsa nasıl işlenmiştir?

Berdibek Sokpakyev’in “Çocukluk Dönemine Yolculuk” adlı romanında dürüstlük değeri var mıdır varsa nasıl işlenmiştir?

Berdibek Sokpakyev’in “Çocukluk Dönemine Yolculuk” adlı romanında öz denetim değeri var mıdır varsa nasıl işlenmiştir?

Berdibek Sokpakyev’in “Çocukluk Dönemine Yolculuk” adlı romanında sabır değeri var mıdır varsa nasıl işlenmiştir?

Berdibek Sokpakyev’in “Çocukluk Dönemine Yolculuk” adlı romanında saygı değeri var mıdır varsa nasıl işlenmiştir?

Berdibek Sokpakyev’in “Çocukluk Dönemine Yolculuk” adlı romanında sevgi değeri var mıdır varsa nasıl işlenmiştir?

Berdibek Sokpakyev'in "Çocukluk Dönemine Yolculuk" adlı romanında sorumluluk değeri var mıdır varsa nasıl işlenmiştir?

Berdibek Sokpakyev'in "Çocukluk Dönemine Yolculuk" adlı romanında vatanseverlik değeri var mıdır varsa nasıl işlenmiştir?

Berdibek Sokpakyev'in "Çocukluk Dönemine Yolculuk" adlı romanında yardımseverlik değeri var mıdır varsa nasıl işlenmiştir?

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, üzerinde Türkiye'de hiç araştırma yapılmayan Kazak çocuk edebiyatının bir klasiği olan Berdibek Sokpakyev'in "Çocukluk Dönemine Yolculuk / Balalığ Şakka Sayahat" adlı romanını Türkiye Türkçesi'ne aktarmak ve çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan değerler açısından inceleyerek iki edebiyatı birbirine yaklaştırmak ve zenginleştirmektir.

Berdibek Sokpakyev, Kazak çocuk edebiyatında çocuk eğitime katkı sağlaması amacıyla birçok hikâye ve roman kaleme almıştır. Bu bakımdan Sokpakyev, çalışmamızın konusunu oluşturan çocuk ve değer eğitimi açısından önemli bir yere sahiptir. "Çocukluk Dönemine Yolculuk / Balalığ Şakka Sayahat" adlı eser, Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine çevrilmiş, Türkiye ve Türk dünyası çocuk edebiyatı alanına bir eserlik bir katkı yapılmıştır. Sokpakyev'in eserinde tespit edilen değerler, ilgili araştırmalara kaynaklık etmesi bakımından yol gösterici olacaktır. Araştırmanın diğer bir önemi de daha önce Berdibek Sokpakyev'in eserlerine ait bir çalışmanın Kazakistan'da ve Türkiye'de yapılmamasıdır. Bu çalışma yazarı tanımak ve eserlerinde çocuk eğitime ait bulguları araştırmak isteyenlere kaynaklık edecektir.

1.3. Varsayımlar

Berdibek Sokpakyev'in eserinde bireysel ve toplumsal değerler sıklıkla ele alınmıştır. Eserlerde bazı değerlerin sıkça işlendiği görülür. Örneğin; yardımseverlik, misafirperverlik, sorumluluk bilinci, dürüstlük, sevgi, gelenek ve göreneklerimize bağlılık, aile sevgisi gibi değerler hikâyelerin geneline hâkimdir. Berdibek Sokpakyev'in eserleri, çocuk eğitimi ve değerlerin aktarımı açısından öncelikle bilinmesi sonrasında ise okunması gereken eserlerdir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız Kazak Çocuk edebiyatı yazarlarından biri olan Berdibek Sokpakbayev'in “Çocukluk Dönemine Yolculuk / Balalığ Şakka Sayahat” adlı eseriyle sınırlandırılmıştır. Araştırmamıza konu olan eser, değerler eğitimi açısından incelemeye tabi tutulmuştur.

1.5. Tanımlar

Hikâye (Öykü): Yaşanmış veya yaşanması mümkün olan olayların okuyucuya haz verecek şekilde anlatıldığı kısa edebî yazılara "hikâye (öykü) denir. (Türkçe Sözlük, 2005).

Değer: Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır. (Türkçe Sözlük, 2005).

Çocuk Edebiyatı: “Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır.” (Şirin, 2000:9).

2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Berdibek Sokpakyev'in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri

2.1.1. Hayatı

Kazak edebiyatının içinde özgün bir kol olan çocuk edebiyatının yazarlarından Berdibek Sokpakyev, 15 Ekim 1924 yılında Almatı bölgesindeki Rayimbek ilçesinde, Kostöbe köyünde, fakir bir ailede doğmuştur. Yedi - sekiz yaşlarında annesi çok ağır bir hastalıktan dolayı vefat eder. Böylece yazar küçük yaşlarında yetim kalır. Ailesinde okumuş, eğitilmiş olan tek kişi abisidir, onun yardımıyla yazar okulunu ve eğitimini tamamlar. 1949 yılında Abay Kazak Pedagoji Enstitüsü'nden mezun olur ve daha sonra Moskova'daki *Gorki Edebiyat Enstitüsü'nde* eğitim alır. Eğitimini tamamladıktan sonra Almatı'ya gelip, daha sonra kendisini Kazak edebiyatının ünlü yazarlarından biri yapacak eserlerini kaleme almaya başlar.

Berdibek Sokpakyev, çocukluğundan itibaren okumaya çok hevesli biridir. Küçük yaşlarında, ilk yazarlık denemeleri diyebileceğimiz bir çabanın içine girer ve eline geçen kâğıtlara sürekli bir şeyler karalar. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra lisans eğitimini Pedagoji / Eğitim bilimleri alanında yapar. Lisans mezun olduktan sonra uzun yıllar kendi büyüdüğü topraklardaki köy okullarında öğretmen olarak çalışır. 1952 - 1970 yılları aralığında *Kazak Edebiyatı* gazetesinde, *Yıldız*, *Baldırgan* dergilerinde ve *Kazakistan Yazarlar Birliği'nde* değişik görevler üstlenmiştir. Berdibek Sokpakyev, Kazak çocuk edebiyatında imzası olan en büyük yazarlardandır.

Çocukluğu hep açlık ve sıkıntılarla geçen yazar için, annesiz kalmak en dayanılmaz acıların biridir. Bu öksüzlük duygusunu yazar, eserlerine de yansıtıp konu etmiştir. Eserleri hep gerçekleri yani yaşadıklarını anlattığı için otobiyografik karakterlidir. Gereksiz övgü edebiyatından, yaranmaya çalışmaktan hiç hazzetmeyen yazar, Rusların devlet büyüklerini de övmeyi, öven eserler yazmayı tercih etmemiştir. Bazı anlatılanlara göre yazar, "*Yalanı yazmayı sevmem.*" diyerek bir süre yazmayı da bırakmıştır.

Berdibek Sokpakyev, bütün düşünceleriyle, ruhuyla, varlığıyla komünist, sosyalist Sovyet hükümetlerine karşı olan biridir. Özellikle onun son yazdığı romanı "*Ölgender Kayıtp Kelmeydi*" (*Ölenler Geri Dönmez*) Sovyet dönemindeki

mankurtlaşmış / mankurtlaştırılmış topluma karşı, alay, yergi ve iğnelemelerden oluşur. Bu eser yazıldıktan sonra, yayınlanma aşamasında ve yayımlandıktan sonra yazara birçok sıkıntı yaşattır. Bilinçaltında hala korkunç yılların izleri olan insanlar yüzünden romanın sansürden geçemeyen bölümleri çok olur. Bu Sovyet karşıtlığı yazarın hayatında pek çok olumsuz gelişmeye yol açar.

Yazarın ölümü hakkında birçok rivayet vardır. Yazar, 1991 yılı 24 Temmuzunda Almatı şehrinin dışındaki bir parkta vefat etmiştir. O zamanlardaki ikinci eşi onun kalp krizinden vefat ettiğini söylemiştir ancak ölümü etrafındaki tartışmalar devam etmiştir.

Hayatının son dönemlerinde kimseyle pek görüşmeyen yazar, dünyayı terk edeceği gün de yalnızdır. Bazen insanlar, gerçeği bilse bile anlatamazlar. Ölümü üzerinde karanlık noktalar olduğu iması yazarın tek başına, tanıksız ve nedensiz ölümü ile başlar.

Berdibek bu söylentiler arasında sessizce defnedilir. Yıllar geçer. Kazak yazarı Kadir Mirza Ali'nin, 2001 yılında yayınladığı "*Jazmış (Kader)*" adlı eserinden sonra konu yeniden gündeme gelir ve yazarlar arasında bir hayli tartışma olur. Yazar kitabında:

"Berdibek Sokpabayev sağlığı yerinde olan bir adamdı. Çok büyük hastalıkları şöyle dursun, nezle, grip bile olmazdı. Yazar hakikatten ve realizmden başkasını kabul etmeyen, nice yalanlarla dolu, boyalı yazılardan nefret eden, inatçı biriydi. Günlerden birinde, hiç beklenmezken işte bu abimiz vefat etmiş. İnsanların sözlerine hatta kendi kulaklarıma inanmadım. İnanmakta mümkün değildi. Fakat ister inan, ister inanma! Öleni geri geri getiremezsin.

Kıyamayarak da olsa sevdiğimiz yazarı toprağın kucağına emanet ettik. Kendi ellerimizle onu gömdük. Fakat yine de içimizde bir şüphe kaldı. Bu kalp bir şeyi hissediyor. Olan biten doğru değil gibi... Şüphem boşuna değilmiş. Sonraları Berdibek Sokpabayev'in kazasına şahit olan birkaç arkadaşımın, dört beş kişinin, yazarı Kensay'daki parkta ağaca asılı bulduklarını ve kendi elleriyle indirdiklerini söylediklerini duydum. Kazak basın yayını onun nasıl öldüğünün üstün örtmüş. Biz de bir şey fark etmemişiz. Birçok Kazak okuru halen onun nasıl öldüğünden bihaber."

diye yazmıştır. Böylece, bu yazıdan sonra Kazak yazarının nasıl öldüğünü herkes öğrenmeye başlamıştır.

Kazak yazarlarından biri olan Sayın Muratbekov: “Berdibek yalnızca gözüyle gördüklerini yazan, kâğıdı boşuna karalamayan, hakikati kovalayan bir insandı.” sözlerine ilaveten, böyle bir yazarın kendisini asmasına, intihar etmesine etrafındaki insanlar değil biz bile şaşırırız. “Neden?”, “Niye?” gibi sorular insanı rahat bırakmaz. Gerçekten de “Menim Atım - Koja”, “Balalığ Şakka Sayahat”, Ölgender Kaytıp Kelmeydi” gibi nice eserlerin sahibi nasıl olur da intihar eder? Hadi intihar etti diyelim, onu intihara iten nedenler ne olabilir, tarzı sözleri ile durumu sorgulamaya ve anlamaya çalışmaktadır.

Bunun gibi sorulara cevap olabilecek bir beyanı da Kazak Halk edebiyatı yazarı Muzaffar Alimbayev, 1958’li yıllara ait olan bir hatırasına dayandırdığı bir yazısında şöyle anlatmıştır: “Yüzü yabancı, uzun boylu biri akşam üzere iş yerine geldi, yazarlar birliği hakkında sorular sordu, özellikle Berdibek Sokpabayev üzerine durdu, onun çok iyi bir yazar olduğunu, eserlerinin usanmadan okunduğunu söyleyerek ve yazarı överek onun parti hakkında düşüncelerini sorup, gitti.” Meğer bu kişi Berdibek’in kendisiymiş.

Bu konuşmanın sonrasında yazar on gün ortalıktan kaybolmuş ve sonrasında geri dönüp kendi isteğiyle sevdiği bu işten, yazarlar birliğindeki görevinden ayrılmış. “Hakikati yazarsam topluma sözüm ulaşmaz, gizli sansürden geçemez.” diyen yazar bu işinden ayrıldıktan sonra yazmayı da bırakır. Bırakma sebebini soranlara ise yazar “Yalanı yazamam.” diye yanıt vermiş. Bu açıklamalardan şu anlaşılmaktadır ki yazar hayatı boyunca acısıyla tatlısıyla saf gerçeğin peşinde koşmuş, gerçeğin şaşmaz ve yılmaz savunucularından biri olmuştur.

2.1.2. Edebi Kişiliği

Hiçbir şey yoktan var olamayacağı gibi sanat eserinin konusu ve içerik ideası da kendiliğinden ve tesadüfen ortaya çıkmaz. Bir yazarın bilinçaltını şekillendiren, derinden düşündüren toplumsal sorunlar veya hayatta şahit olduklarıdır. Bu birikim biraz vakit geçince yeni içerikle ve tecrübelerin de eklenmesiyle yazarın hayalinde tekrar canlandırılır ve yazıya dökülür. Her yazar için toplum hayatında gözlemediği olaylar, yaşadığı zorluklar, sevinçler gibi birikim ve tecrübeler güzel bir eserin çıkış noktasıdır. Bu konu hakkında Kazak âlimlerinden biri olan Nurgali “Yazarın sanat yoluna girmesi ve bu yolda ilerlemesi onun hayat yolu ve kaderiyle ilişkilidir.” (1991:144) demiştir.

Rus klasik edebiyatındaki *Radişev, Gers, Gorki'den* bu güne kadar devam eden edebiyat geleneklerinden biri, kendi hayatıyla ilgili yazı yazarken bile ilk sıraya toplum hayatını koymaktır. Ellinci yılların son dönemlerinden başlayarak Kazak edebiyatında yeni sıfatlar, sanat arayışları hep faydacılık merkezli olup Kazak yazarları işledikleri konularda toplum sorunlarını öne çıkarmaya başladı. Araştırmamızın konusu olan Berdibek Sokpakyayev'in *Çocukluk Dönemine Yolculuk (Balalık Şakka Sayahat)* adlı eseri de böyle arayışların başlangıcı idi.

Kazak yazarlarından biri olan Sabit Mukanov'un (1978:194) "Yazar kendi zamanının sadece gözü ve kulağı değil bununla birlikte onur ve şerefidir. O yüzden: o gözle görüp, kulağıyla duyduklarını beyaz kâğıda birden dökmez, öncelikle görüp, duyduklarının en önemlilerini kalp, ruh ve iman süzgecinden geçirip, dengeleyip, beyin ve kalbinin bin derecelik fırınında eritir." demesi boşuna değildir. Gerçekten de edebiyatın en önemli hedeflerinden biri kendi çağını ve çağdaşlarının ruhî varlığını yüksek sanat yeteneği ile tasvir etmektir.

Genel bilimlerin hiçbirinin bireyle toplum arasındaki ilişkiyi, bireyin kendi iç dünyasında olan biteni, bunlar arasında gözle görünmeyen bağlantıları edebiyat kadar nazik, derin, esaslı, etraflı bir şekilde anlatamayacağı kesindir. Yani belirli bir toplumdaki tarihi, toplumsal, bireysel gerçekleri anlatmada sanat ve edebiyatla hiçbir alan boy ölçüşemez.

Berdibek Sokpakyayev edebiyata ve onun içindeki çocuk edebiyatına çok önem vermiş, okul yaşına gelmeyenine olsun, okul yaşlarındaki çocuklara olsun her birinin gönlüne göre eserler yazmıştır.

Hayatın kat kat olmuş gerçeklerini derinden resimlememek, çocuklardan gerçeği saklamak, onları kandırmak gibi olur. Küçüklüğünden hakikate doymadan büyüyen çocuğun, büyüyünce insanlığı şaşırmandan bulması, toplumsal- sosyal yeniliklere birden ayak uydurması zor olur. Bu doğrultuda yazmasına rağmen Sokpakyayev'in yalın bir didaktikliğe varmaması diğer yazarlardan ayrıcalığıdır diyebiliriz. Eserlerini incelerseniz gerçeğe hiç yalan katmadığını görebilirsiniz. Örneğin *Menim Atım Koca (Benim adım Koca)* romanında yazar çocuklara çocukça sırrını açar, kendi kötü yönleri olsun, iyi yönleri olsun saklamadan anlatır. İşte bu karakteriyle, okuyucunun gönlünde yer bulur.

Bizim incelediğimiz *Çocukluk Dönemine Yolculuk* adlı eserinde şöyle bir örnek vardır: “Yedinci sınıfta yirmi öğrenciydik. Hepimiz mezun olduk. Haritanın sağını solunu bile ayırt edemeyen Elemes de mezun oldu. Devlet müfettişi: ‘Bu halinle yetinme, vazgeçme, çalış, yüksekleri hedefle.’ diye öğüt vererek ona da diploma verdi.” (Sokpakyayev, 2018:185) Eğitim sisteminin açığına değinen bu paragrafı okurken bu ne, bu gerçeği yazmak Sovyet hükümetine ayıp olmaz mı şimdi, diye düşünenler, yazarı eleştirenler olacaktır. Sonradan bu durumun otuzlu yılların bir acı gerçeği olduğu aklına gelenler elbette anlayış gösterecektir.

Eğitim öğretimin, öğrencinin pek önemsenmediği zamanlara ait gerçekleri bir yazar nasıl ve niye saklasın? Yazmadığında bu gerçek yok mu olacaktır? Gerçeği yazmamak bir çeşit yalan yazıcılığı değil midir? Pembe, mavi vb. yalanlara başvurarak çocukları dürüst ve adil biri olarak nasıl yetiştirirsin? Yazar bu sorulara kendince bulduğu yanıtlar üzerinden acı gerçekleri, ironik / alaycı ama aslına sadık bir şekilde anlatmayı tercih eder. Bu tercih yazarı, şair Mehmet Akif Ersoy’un “*Sözüm odun gibi olsun / Hakikat olsun tek.*” deyişindeki tercihe eşitler.

Berdibek Sokpakyayev’in eserleri sadece çocuklar için yazılan eserler değildir, bunları büyükler de okuyabilir. Çocuklar kendilerine ait eserlerde yaşatlarının duygu, düşünce, hayal, değer veya sorunlarıyla tanışır. Büyükler ise çocuk düşüncesine, duygularına dönüş yaparak, çocukların her birine ait özellikleri, psikolojilerindeki farklılıkları dikkate alarak yapılacak eğitimin önemini anlar.

Yazarın kişiliğine ve sanat anlayışına dair şu saptamalar oldukça isabetli ve değerlidir:

“...Berdibek sözüne mert, çok titiz biri. Benim tanıyıp bildiğim yazarların içinde en mütevazı ve çalışkandır. O sadece kalem tutmakla kalmayıp, günlük ev işlerini de titizlikle yapan becerikli bir insandır. Hem kendisine hem de başkasına karşı hem çok adil, hem çok serttir. Sanat insanı genelde dağınık olur. Berdibek ise tam tersine bir asker gibi çok titizdir. O masasında çalışırken ister yerde ister masasının üstünde olsun artık veya atık kâğıt parçası, çöp falan görmezsin. Dili kullanırken de öyle titizdir: Her cümlenin, her kelimenin yerli yerinde olmasını ister. Gönlünden en doğrusu ve iyisi bu sesi duyulana kadar düzeltmekten yorulmaz... Onun kitaplarının son sayfasını kapattığında sanat eseri okumuş gibi değil de sanki çok yakın arkadaşını uzaklara gönderip, veda etmiş gibi olursun. Kıyamazsın. İçin

parçalanır. Berdibek'in eserleri işte böyle etkiler bırakır okuyanda. Yazar için bundan daha büyük bir mutluluk yoktur diye düşünürüm.” (Myrza Ali: 2014)

Berdibek Sokpakyayev çok çalışkan yazarlardan idi. Sovyet dönemindeki zorluklara rağmen usanmadan, yorulmadan çalıştı. O yıllarda Kazakistan'da toplu kolhozlaştırma* uygulanıyordu. Rus dili ve kültürünün ağır baskısı vardı. Köy okullarında aydın düşünceli, iyi yetişmiş öğretmenler yoktu. Bunlara rağmen Sokpakyayev, Kazakların zengin sözcük hazinesini etrafındaki büyüklerden öğrenebilmiştir. Sonraları kendi çalışkanlığı sayesinde okuluna devam ederek eğitimini geliştirmiştir. Derslerine sıkı çalışmanın yanında her çeşit işte usanmadan, bıkmadan çalışmıştır. Bu çalışkanlığının sayesinde birçok kitap, özellikle hikâyeler yazmıştır. Bu iş ve iç disiplini sayesinde okuyucuların özellikle aradığı, eserlerini severek okuduğu yazarlardan biri olur.

Kazak edebiyatının 20. asırdaki yazarlarından biri olan *Beksultan Nurjeke* yazar hakkında “*Bilim ve Medeniyet*” kanalının *Özel Proje* adlı programına verdiği bir röportajında:

“Berdibek Sokpakyayev'e okuyucular, araştıranlar genelde çocuk edebiyatının klasiği derler. Bu bir gerçek. “Menim Atım Koca” (Benim Adım-Koca), Balalığ Şakka Sayahat” (Çocukluk Dönemine Yolculuk) adlı eserlerini zevk alarak okuyanlar yazarın çocuk edebiyatının klasik ustalarından olduğunu ikrar eder. “Gauhar”, “Ölgender Kaytıp Kelmeydi” (Ölenler Geri Dönmez) adlı romanlarını okuduklarında yazarın gençlerin ve büyüklerin de klasiği olduğunu kabul ederler. Sonuca gelirse o sadece çocukların ya da büyüklerin klasiği değil, Berdibek Sokpakyayev olarak Kazak edebiyatının klasiğidir.” demiştir.

Maalesef ki yazarı zamanında, özellikle yaşadığı ve binbir emekle yazdığı zamanlarda kimse böyle adaletle övmemiştir. Cevher toprağın altında kalsa da o cevherliğini kaybetmez. İşte Berdibek Sokpakyayev, değeri pek çok yazar gibi sonradan anlaşılan, edebiyatın en değerli cevherlerindedir. O eserleri okudukça üstüne düşen toprakları serpererek tekrar parlamaya başlar çünkü o edebiyata, halkına; dürüst, adaletli bir şekilde vicdanıyla ve kalemiyle, hakkını vererek hizmet etmiştir.

Berdibek Sokpakyayev, yazarlık bahtını sanatın binbir seçkin örnekle bezediği seçkin kütüphanelerde değil; yoksulluğun, açlığın pençesinde, çocukların bile çalıştırıldığı kolhoz günlerinin, annesini çocukluğunda kaybedenlere özgü öksüzlüğün;

* Kolhoz: Rusya'da köylülerin ortak olarak çalıştıkları tarım işletmesi, bir çeşit devlet çiftliği.

defter, kalem ve kitabın olmadığı okul hayatının, özetle kıyamete eşdeğer zorluklarla yaşanan günlerin içerisinde aramış ve bulmuştur. O iyi eğitim alma talihinden yoksun büyüyen bir yazardır. Ekmeğini taştan çıkarmak, çalışarak hayatını kazanmak zorunda kalması, yazarlığa ayırdığı zamanı azaltmıştır. Bütün bu olumsuzlukları alt etmeyi başaran yazar, zamanındaki siyasetin gölgesine sığınmamış, ideolojiyi önemsemeden yazmış, kendi doğruluğundan hiç vazgeçmeyip, adaletsizliğe karşı dimdik durmayı görev ve insanlık borcu bilmiştir.

2.1.3. Eserleri

Yirminci yüzyılın ortalarına hatta 1960'lı yıllara kadar, Kazakistan'daki çocuk edebiyatına dâhil edilen eserler aynı elden çıkmış gibi hep kalıplaşmış yapıda ve tek bir tipte idiler. Bunu en önemli sebebi Sovyet döneminde eserlerin yayınlanmasında sayısız sorunla karşılaşılması idi. Yazarların eserlerini istediği konuda, istediği şekilde ve içerikte yazmalarına izin yoktu. Yazsalar bile bu eserler denetimden geçemez ve yayınlanamazdı. İzin verilen ve hatta sipariş edilen konularda, belirli formatta eserler yazılırdı.

Berdibek Sokpakyayev ise tam tersine kimseden izin ve icazet istemez, çocukların ihtiyaçlarını gözetken, beklentilerini karşılayan ve yaşadığı dönemin acı tatlı gerçeklerini içeren eserlerini kimseden korkmadan yazardı. Yazarın yeni tarihselci edebiyat kuramıyla da okunmaya elverişli eserleri, açılı sadakatinin bir sonucu olarak yaşandığı ve yazıldığı tarihin gerçeklerini de bu günlere getirmektedir.

Yazar, sanat hayatının başlarında edebiyata şair olarak girer. 1950'li yıllarda "*Bulak*" (*Pınar*) adlı ilk şiir kitabını yayınlar. Kitapta dile kolay, gönle sıcak gelen konular, düşünceler, eğitici değerler, çocuk kapasitesine uygun bir dille işlenmiştir. Bu kitaptaki şiirlerin dilinin sade ve melodili olması çocukların ilgisini çeker. Zamanında okuyucuların gönlünde özge bir yer edinen bu şiir kitabı, Kazak Çocuk edebiyatında da sanatsal bir değere sahiptir.

Bu şiir kitabı hakkında Kazak yazar M. Alimbayev şöyle demiştir:

"O zamanlardaki çocuk edebiyatı şairlerinin ellerinden çıkan eserlerin içindeki en önde olanının, en medeniyetlisinin B. Sokpakyayev'in şiirleri olduğuna şüphesiz bu kitap delildir. Özellikle 'Mısıık' (Kedi) adlı şiirini çok beğeniyorum. Okul öğrencileri sahnelerde çok okurlardı. Yazarın şiirleri değişik,

ilginç vakalara dolu idi. Bu yüzden küçük okurlarımız merakla okurlardı... Bu kitabın öğretmenlik taliminde tam olarak önemsenmediğine çok üzülürüz.”
(Alimbayev: 1994)

Sanat hayatı şiir yazmakla başlasa da yazar sonraları daha çok hikâye yazmaya ağırlık veren Sokpakyayev’in ustalık okulu sayılan hikâyelerine daha çok emek harcadığı gözlemlenir. Hikâye yazmak Kazak edebiyatında 1950’li yılların ikinci yarısından başlayarak hızla gelişme gösterir. Sokpakyayev’in *Bakıt Jolı (Mutluluk Yolu)* (1953) adlı ilk hikâye kitabı bu zamanlarda yayınlanır.

Çocuklar için birçok eser yazan Sokpakyayev, kendisini hikâye yazmaya adanmış. Yazdığı hikâyelerinde daha çok konunun genişliğine önem vermeye başlar. Onun *Beken, Ortak Kuvaniş, Nagaşı* adlı eserleri düşünce örgüsü ve estetik yapılarıyla çok dikkat çekicidir. Genç yazar; kurnaz, sinsi planlı maceralar aramaz, sade vakalardan önemli meseleler, düşündürücü konular çıkartabilir. (Nurhatov, 1962:324)

Berdibek’in diğer yönlerinden biri de dramacı olması, tiyatro eserleri yazmasıdır. Onun yazdığı *Boztöbe’de Bir Kız Var, Ölenler Geri Dönmez* gibi piyesleri Kazakistan’ın birçok tiyatrosunda sahnelenmiştir.

Sokpakyayev, çocukların gönlünü okşayacak, ruh dünyasını farklı bir etki altında bırakacak, izleri yıllar geçse de kalacak eserler yazmıştır. Ünlü Rus yazarı Anton Çehov, az hacimli, kısa eserleri yazmanın zor olduğundan bahsetmiş; kısa eser yazarken akılda kalacak güçlü ifadeler ve betimlemeler yaratmak için bayağı emek gerektiğini anlatmıştır. Sokpakyayev’in çocuklara yazdığı *Burul At, Aripbay Jane Kokjal Kaskır (Aripbay ve Kurt), Jol (Yol), Ağaştar Nege Aşulanadı? (Ağaştar Neden Kızarlar)* gibi eserlerine böyle zor yazılan, emek gerektiren sanat eserleri diyebiliriz.

Çocuklar için kurgulanmış, genelde başroldeki kahramanları çocuklar veya yaşlıları olan eserlerden beklentiler arasında çocuk dünyasına, düşüncesine, yaşına, karakterine uygunluk ilk sıralarda gelmektedir. *Jol / Yol* hikâyesinde başrolde olan *Balgın* adlı karakter de kendi yaşlıları gibi tabiatın sırrını anlamaya, çözmeye çalışır, dikkatini çeken eşyalara daha çok odaklanıp, nasıl yapıldıklarını araştırmaya girişir. Hikâyede her şeyi öğrenmek, bilmek isteyen çocuğun yanında, bitmek bilmeyen sorulara “Sen daha küçüksün, büyüyünce anlarsın.” demeyip, yorulmadan cevap veren baba karakteri de vardır.

Bu eserinde yazar daha çok çocuğun yaşını dikkate almıştır. Örneğin abi karakterindeki *Escan'ı* anlatırken yazar, küçük yaşta çocuğun şehir veya ilçeleri pek ayırt edemeyeceği veya anlayamayacağı varsayımından hareket eder. Abisinin şehre gitmesini “Escan abin hizmet ettiği yere gitti.” diye anlatır. Yani çocuk abisinin çalıştığı yerine gittiğini daha rahat anlar. Hayatın çeşitli sırlarını tam olarak anlayıp yetişmeyen çocuğun bazı sorunların köyden çıkınca biteceğini sanması çok tabiidir. Yazar çocuğun belirli bir yaşını resimleyerek anlatırken bunun yanında gerçeği de inandırıcı bir şekilde işlemeye özen gösterir.

Yazar “*Jol*” adlı hikâyesinde gerçekçi, realist yönlerin öne çıkmasına ilaveten, olay örgüsüne, hayal öğeleri de katar. *Ağaçlar Neden Sinirlenir?* adlı eserinde bakımsız kalan ağaçların eski günlerine olan özlemini, sıkıntılarını bir birine anlatıp dertleşmesi diyalogundan hareketle teşhis ve intak sanatlarından yararlanır. Ağaçların konuşmalarını meltem alıp nehrin boyundaki ormana duyurur. Hikâyenin böyle kurgulanması değişik, hülyalı vakalara dolu olması, masallar ve efsanelerin büyüülü dünyasından yararlanılması anlamına gelir. Böyle eserler okuyarak ya da dinleyerek büyüyen çocukların, ruh ve hayal dünyaları da olabildiğince renkli olur. Ağaçların dalları, kayın ağaçları, çalılar canlanıp, hikâyeye doğa esintilerinin yanında hayal unsurları ile birlikte insan sıcaklığı da katarlar.

Berdibek Sokpakyayevi dünyaya tanıtan, birçok dile tercüme edilen eseri *Menim Atım Koca* adlı eseridir. Eserden hareketle Kazakistan’da, Almatı şehrinde “Kazak film” stüdyosunda çekilen aynı adlı film, 1967 yılında, Fransa’daki Cannes (Kan) şehrindeki film festivalinde ödül almıştır. İlk eseri olan “Bulak” (Pınar) adlı eserinden “*Menim Atım Koca*” adlı eserine kadar yazdıkları suyu gürül gürül akan bir pınarın, kaynağın devamı olan nehirler gibidir.

Menim Atım Koca eseri başlarda *Özim Turalı Povest*” (Benim Hikâyem) adıyla yayınlanır fakat sonrasında şu anki adına değiştirilir. Bu eser Almatı yayınevinde birçok zorluğu aşarak yayınlanır. Zira bu eserin karakterleri çocuklara iyi örnek olur mu, bunları çocuklara okutamayız, terbiye verici yönü yok, cümlelerinde özetlenen eleştirilerle eserin yayınlanmasına karşı olanlar çoktur.

Okul öğrencilerinin hayatını esas alan bu eser, toplumsal gerçekçiliğiyle, çocuk psikolojisini göz ardı etmemesiyle; günlük yaşamı, hayalleri, gerçeklerle ustalıkla sentezlemesiyle; birçok özgün karakter yaratmasıyla, ince mizahıyla, genç okuyucular

için çok değerlidir. Eserdeki her bir karakter aracılığıyla esere yedirilen yerel, milli ve evrensel değerleri, hikâyeyi eğitim açısından da değerli ve önemli kılmaktadır.

Hikâye yirmi yedi bölümden oluşur. Buradaki her bir vaka Koca'nın başından geçenler ve kendi ağzından anlattıklarıdır. Hikâyeyi okurken çocuklar da sanki bu olaya ortak olmuş gibi kendilerini hikâyenin içinde bulurlar. Koca, yazara çok yakın bir karakterdir. Yazar: "Eğer gerçeği söylemem gerekirse, Koca karakteri başkasına değil bana benzer. Gençliğimde çok sakın biri oldum diyemem... Fakat Koca'nın başından geçenler tamamen benim başımdan geçenler diye anlamak doğru değildir. Yazarlıkta hayallerin zirvesine çıkmak, olanı, gerçeği hayallerle bezemek doğru olarak göstermemek değildir. Edebiyatın imkânları ile gerçeği anlatmak çok da ayıp değildir diye düşünüyorum" diyerek yazarlık anlayışını açıklar. (Kazak Sovyet Çocuk Yazarları, 1987:53)

Sokpakyev'in eserlerinin içindeki en hacimli ve içeriği açısından farklı olanı, bizim çalışmamıza da kaynaklık eden *Çocukluk Dönemine Yolculuk, (Balalık Şakka Sayahat)* isimli eseridir. Bu eseri ile yazarın adı çok geniş bir çevrede tanınmıştır. Yazarı edebiyat dünyasına takdim eden bu eseridir diyebiliriz.

Yazar uzaklardan konu ve malzeme aramakla uğraşmaz. Kendi başından geçen hikâyeleri genelde konu olarak alır ve işler. Onun kaleminden çıkan eserlerin hepsi de otobiyografik karakterlidir, kendi hayatından alınmıştır. Bu tercihin doğal sonucu olarak eserlerinin başkarakterleri de kendine benzer. Daha küçük yaşlarından itibaren kaderin reva gördüğü zorluklarla boğuşmak zorunda kalan yazar; sekiz yaşında ilkokul birinci sınıfı okurken annesi vefat eder. Bu yıllar, Kazakistan'da Rus yönetimindeki kolhozlaştırma yıllarıdır. Kazak halkı için çok zor geçen yıllardır. Annesini kaybeden yazar için bu zorluk ikiye katlanır.

Eser yazmak için konuyu hayattan almak, kolay gözükse de içerisinde görünmeyen zorluklar da barındırır. Hem güzel ve etkileyici yazmak hem de gerçeğe ihanet etmemek arasında bocalayan yazarlar genelde düş gücü ile değil gerçeğin gücü ile yazmayı tercih ederler. Bu tercih onları zamanın sesi yapar: "Yazar, belirli bir devrin çocuğudur. Onun eserlerinde de işte o devrin gölgesi, görünüşü olmak zorundadır. Bu nedenle yazarın eserlerinin kendi devrinin sosyal hayatından, mücadelesinden ayrı olması mümkün değildir. (Ayşolakov, 2001:109) Sokpakyev de bu eserinde kendi çocukluk dönemini, şahit olduğu olayları, genel sosyal durumları, toplum hayatının

önemli meselelerini konu eder. Yazar çocukluğundan yedinci sınıfa kadar başından geçenleri boncuk gibi dizip, birbiri ardınca resimlemiştir.

Çocukluk Dönemine Yolculuk, (Balalığı Şakka Seyahat) adlı eserinde yazar, otuzlu yılların başlarında köylerde yaşanan zorlukları olduğu gibi anlatmıştır. Ortaklaştırma, devletleştirme uygulamalarının, insana olan güvensizliğin; yalancı dedikoducu, mevki düşkün olanların çok olduğu işte o dönemin gerçeklerini Kazak edebiyatında kaleme almıştır. Yine bu eserinde yazar, kendi ailesi üzerinden anlatarak, büyük dönüşümlerin dayatıldığı bir devrin yaşantılarını gözümüzde canlandırır. Başkarakterin gözüyle dönemin ayrıntıları yazı ile kayıt altına alınır. Genç kahramanın dünya görüşü ile çizilmiş hayata dair resimler, Kazak edebiyatının zengin hazinelerinden biri haline gelmiştir.

Hikâyede, Kazak köylerinin ortaklaştırma / devletleştirme dönemindeki ve otuzlu yıllardaki görüntüleri derinlemesine ele alınır. Eserde ideoloji adına boyanmış veya uydurulmuş hikâyeler yoktur fakat bunun yanında yazar her gördüğünü, bildiğini olduğu gibi de yazmamış, hafif mizahla, sadeliği bozmayan edebileştirme denemeleri ile okur tarafından yazdıklarının kabulünü sağlamış, okunurluğunu garantilemiştir.

Yazarın *Neredesin Gauhar (Kaydasın Gauhar?)* adlı eserinde köy çocuğu olan Janibek ve şehir güzeli olan Gauhar arasındaki temiz aşk anlatılır. Bu romanın anlattığı olaylar, güzel olduğu kadar acıklıdır da. Bütün aşk hikâyelerini kuşatan acı ve çaresizlik, bu romandaki karakterlerin de kaderi haline gelir. İki genç de birbirlerini çok sever fakat aşkları ayrılmayla sonuçlanır. Delikanlı hayata, insan kaderine, sorumsuz insanlara özgü bir kayıtsızlıkla bakar. Çünkü onun düşüncesi, kapasitesi, hayat görüşü, terbiyesi ve medeniyeti, hayata derinlemesine bakabilmesine yeterli değildir. Böyle bir karakter üzerinden yazar, insanın hayatında yanılmaması ya da çok az yanılması ve aldatılması adına akıl, ahlak, bilgi ve iradenin çok önemli olduğunu eserinde çıplak bir gerçeğe dönüştürür.

On Altı Yaşındaki Şampiyon (On Altı Jasar Çempion) adlı romanında yazar, çocukları; spora ve sporun kazandıracığı namusa, vatanseverliğe, azim ve cesarete, terbiyeye davet eder. Bu eser, birçok çocuğun sporla ilgilenmesini sağlamış özellikle erkek çocuklarının boksla uğraşmalarına etki etmiştir.

Yazarın “*Ergejeyli Eline Seyahat*” hikâyesi yarım asır öncesinde yazılmış olsa da şu anki günlere de ait gibidir. Bağımsızlığı öven ve düşünce özgürlüğünü yücelten

bir eserdir bu. Ergeyleli memleketinde bütün yazarları bir topluluğa itaat ettirecek kimse yoktur. Her türlü düşüncede, her türlü konuda yazıların yer aldığı birçok gazete ve dergi yayınlanır. Şair ve yazarlar, kendi dünya görüşlerine ve değerler sistemine göre beğendikleri gazeteler veya dergiler etrafında toplanır.

Halk da bu düşünce zenginliğini ve hareketliliğini çok beğenir, tartışmalara katılır; gazete, dergi ve kitap satışları çok yüksektir, arz talep sayesinde çok sayıda eser yazılmaya ve basılmaya başlar. En önemli ölçüt halkın beğenisidir. Halk herhangi bir düşünceyi beğenmezse, bu düşünce etrafında çıkan gazete ve dergiler ile basılan kitapları beğenmez ve almaz. Böylece baskı ve zorlama olmaksızın doğal ve doğru bir sansür uygulaması ile basın yayın hayatı şekillenir.

Sokpakyev'in eserlerinde genelde Kazak köylerindeki çocuk tipleri vardır. Mesela *Boran*'daki *Nurcan*, *Jol* hikâyesindeki *Balgın*, "*Burıl Attaki*" hikâyesindeki *Suleyman da* mütevazı, kendi halinde köy çocuklarıdır. Bu anlatılardaki her bir olay köyde geçmektedir. Anlatıların başkarakteri olan çocukların bakış açıları köye ve köylülere özgüdür. Onlar, hayatı ve insanları yargılamadan önce anlamak, sevmeden önce tanımak isteyen kimselerdir.

Yazar çocuklara, çocuksuluğa odaklanmıştır. Çocukların sınır tanımayan hayal güçlerine güvenen, her şeyi gözlerinde canlandırma yeteneklerini bilen ve öngören yazar; her türlü ince ayrıntıya dikkat ederek, hikâyelerini kurgular. Karakterlerin gelişim psikolojisini ve yaş farklılıklarına göre davranışlar sergilemesini gözetken yazar, bütün bu özelliklerinin toplamı olarak çocuk edebiyatını genişletmiştir. Berdibek Sokpakyev'in, Kazak çocuk edebiyatının şekillenmesinde emeği çoktur.

Kendi yazarlık hayatına ve sanatına etkisi olan yazarlar arasında, Kazak ve dünya edebiyatından Abay Kunanbayev, Şekspir, Mark Twain, Tolstoy, Gogol gibi yazarları sayan, onları örnek aldığını söyleyen; "Eğer tam söz sanatını öğrenmek istiyorsan, işte bunları oku. Onların nasıl bir yazar olduklarını bil. Yazarlığı onlardan öğren!" diyen yazarın sözlerinden hareketle, eserlerinde bu büyük yazarların etkisi olduğunu söyleyebilir ve görebiliriz.

Berdibek Sokpakyev'in eserler kronolojisi:

Bulak (Pınar), Seçme Şiirler Kitabı 1950

On Altı Yaşındaki Şampiyon (Jekpe Jek) 1951

Mutluluk Yolu (Bakıt Joli) 1952

Uzaktaki Köyde (Alıstağı Avılda) 1953
 Benim Adım Hoca (Menim Atım Koja) 1957
 Boztepede Bir Kız Var (Boztöpede Bir Kız Bar) 1958
 Çocukluk Dönemine Yolculuk, (Balalıq Şaqqa Sayahat) 1960
 Apendenin Hilesi (Apendenin Aylası) 1960
 Bozkır Yıldızı (Dala Juldizi) 1960
 Ayacan (Ayacan) 1963 - Rus Dilinde Yayınlanması 1965
 Nerdesin Gauhar? (Kaydasın Gauhar?) 1966
 Ölenler Geri Gelmez (Ölgender Kaytıp Kelmeydı) 1969
 Şal Men Bala (İhtiyar Ve Çocuk)
 Hat (Mektup)
 Ultan Okıgası (Ultan'ın Hikayesi)
 Uykı Keltiretin Dari (Uyku İlacı)
 Tungi Konak (Gece Misafiri)
 Sol Bir Sapar (Sefer)
 Saşa (Saşa)
 Sarnauk Jengey (Susmayan Yenge)
 Men Kalay Uylendim (Ben Nasıl Evlendim)
 Redaksiyaga Hat (Yayın Evine Mektup)
 Abekennin Sagatı (Abeke'nin Saati)
 Ajesinin Balası (Ninesinin Oğlu)
 Ana Juregi (Anne Kalbi)
 Arippay Men Kökjal Kaskır (Arippay İle Kurt)
 Ayaktalmagan Macilis (Bitmeyen Meclis)
 Balapan Torgay (Kuş Yavrusu)
 Bir Kalta Kurt (Bir Cep Dolu Kurut)
 Boranda (Fırtınada)
 Gulbarşın
 Jalgız Koldı Billiayrdşı (Tek Kollu Bilyarcı)
 Jasırınbak (Saklanbaç)
 Köylek Maselesi (Gömlek Meselesi)
 Kompas (Pusula)
 Kolhozdan Kelgen Konak (Kolhozdan Gelen Misafir)
 Könildi Keş (Eğlenceli Gece) (<https://kitap.kz/author/368>)

2.2. İlgili Araştırmalar

Moğul'un (2012), "*Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*" adlı yüksek lisans çalışmasında Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi açısından incelemesi yapılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen 100 Temel Eser arasında yer alan Safahat'ın değerler eğitiminde, evrensel değerlerle de uzlaştırılarak Türkçe dersinde kullanılabilecek yönleri değerlendirilmiştir.

Çalışmada, Safahat'taki metinler çözümlenerek Türkçe ve değerler eğitimiyle bütünleştirilmeye çalışılmıştır. İçerik analizi ve edebiyat taraması yöntemleri kullanılmış, çalışma nitel araştırma ekseninde şekillendirilerek sonuca ulaşılmak amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma evreni Safahat'taki metinler olup, bu metinler üzerinden çözümleme yapılmıştır. Metinlerarasılık ilişkisinin kurulmasında çeşitli yazarların görüşlerine değinilmiştir.

Safahat'ın Türkçe eğitimine tarihsel, teorik ve sosyal açıdan etkileri incelenmiş ve değerler eğitimi başlıkları altında bu etkiler birlikte ifade edilmiştir. Bilimsellik ve çalışkanlık değerlerinin çok kullanıldığı görülen Safahat'ta, Türkçe Eğitimi unsurları da Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe Ders Programı'nda yer aldığı şekliyle tespit edilmiştir.

Salar'ın (2011), "*Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarının Eğitim Değerleri Açısından İncelenmesi*" adlı yüksek lisans tezinde Reşat Nuri Güntekin'in romanlarının eğitim değerleri açısından incelenmesi konu edilmektedir. Çalışmada, Reşat Nuri Güntekin'in incelenen romanlarında; fertlerde gerçekleşmesi istenilen davranışlar, sosyal hayatla ilgili telkinler, yurt ve millet sevgisi ve din duygusu ile ilgili telkinlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli ve doküman incelemesi teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmanın evreni Reşat Nuri Güntekin'in romanlarıdır. Reşat Nuri Güntekin'in 19 romanının eğitim değerleri açısından incelenmesi çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışmanın bulgular kısmında Güntekin'in romanları yapı olarak incelenmiştir. Bu kısımda Güntekin'in romanları basım tarihlerine göre sıralanmıştır. Çalışmanın yorum kısmında, eserlerdeki değerler tespit edilerek sıklık derecelerine göre sıralanmıştır. Güntekin'in romanlarında "sosyal hayatla ilgili telkinler" in daha çok işlendiği görülmüştür. İncelenen romanlarda "yardımseverlik, sevgi ve acıma, okuma sevgisi" en çok işlenen değerler olarak tespit edilmiştir.

Katı'nın (2015), “*Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı*” adlı yüksek lisans tezinde, Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan ve çocuk açısından oldukça önemi bulunan değerler eğitimi unsurlarının saptanması ve bu öğelerin taşımaları gereken özelliklere sahip olup olmadıklarının ortaya konulması, ayrıca hikâyelerin söz varlığı açısından da irdelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli ve doküman incelemesi teknikleri kullanılmıştır. Çalışmanın konusu Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk hikâyelerindeki eğitim değerleridir.

Hikâyelerdeki değerler, Ahlaki ve Toplumsal Değerler ana başlıkları altında toplanmıştır. Yazarın hikâyelerinde genellikle; sevgi, dostluk, saygı, yardımlaşma, iyilik, sağlık vb. temalar işlenmiş, çocuklarda değer yargılarını oluşturacak kavramlar, konu seçiminde dikkate alınmıştır. Yazar, kitaplarını; sade, yalın, duru ve akıcı bir dille kaleme almıştır. Bu çalışmada yazarın, eserleri aracılığıyla çocuklara aşılacak ve aktarmak istedikleri; değer eğitimi ve söz varlığı çatısı altında, çocuk eğitimine katkısı açısından incelenmiştir.

Esen'in (2016) “*Memduh Şevket Esendal'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı Ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*” başlıklı yüksek lisans tezinde Memduh Şevket Esendal'ın ortaokul öğrencilerinin düzeyine uygun olduğu üç alan uzmanının görüşü alınarak tespit edilen elli hikâyesi söz varlığı ve değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Memduh Şevket Esendal'ın söz konusu hikâyelerinin söz varlığı ve değerler eğitimi açısından ne düzeyde olduklarını tespit etmek amaçlanmıştır.

Araştırmada ortaokul dönemimdeki öğrencilerin düzeyine uygun olduğu belirlenen her bir hikâyenin öncelikle hikâye haritası ve kelime sıklık dizini oluşturulmuştur. Daha sonra hikâyelerin içerdii söz varlığı ögeleri incelenmiştir. Son olarak hikâyelerdeki değerler tespit edilmiştir. Araştırmada betimsel tarama modeli ve doküman incelemesi teknikleri kullanılmıştır. Araştırmanın birinci bölümünde problem durumu, araştırmanın önemi, amacı, sınırlılıkları, varsayımlar ve tanımlar verilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde Memduh Şevket Esendal'ın yaşamı, sanatı, eserleri, çocuk edebiyatında hikâye türü, söz varlığı, değer, Türkçe öğretilimi başlıklarıyla kavramsal çerçeve çizilmiş, ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ve uygulama süreci yer almaktadır. Dördüncü bölümde

elde edilen bulgular ve bulguların yorumlanması yer almaktadır. Beşinci bölümde araştırma sonuçları ortaya konmuş ve bazı öneriler sunulmuştur.

Araştırma sonucunda Memduh Şevket Esendal'ın hikâyelerinin söz varlığı açısından atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler haricinde yeterli seviyede olduğu belirlenmiştir. Değerler eğitimi açısından ise hikâyelerde tespit edilen değerlerin neredeyse tamamının "Bireylerde Gerçekleşmesi İstenen Davranışlar" ve "Sosyal Hayatla İlgili Telkinler" değer grubuna ait olduğu tespit edilmiştir. Hikâyelerin bireysel ve toplumsal değerlerin eğitiminde daha faydalı olacağı sonucuna varılmıştır.

Şahin (2017), "Cengiz Aytmatov'un Eserlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi ve Ortaokul Türkçe Ders Kitapları İçin Metin Önerileri" adlı yüksek lisans tezinde Cengiz Aytmatov'un eserlerindeki değerleri analiz etmiş ve bu değerlerden yola çıkarak, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alması için Aytmatov'un eserlerinden seçilmiş; millî, manevi, ahlaki değerlere uygun ve bu değerleri kapsayıcı nitelikte olan metin önerilerinde bulunmuştur. Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği ve iki boyutlu olarak tasarlanan çalışmanın birinci boyutunda; Cengiz Aytmatov'un eserlerindeki değerler tespit ve analiz edilmiştir.

Çalışmanın bu boyutunda belge tarama ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Öncelikle, araştırmacı tarafından 2017 yılında yayınlanan İlkokul ve Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2017 yılında yayınlanan İlkokul ve Ortaokul Türkçe Dersi Taslak Öğretim Programı, 2015 yılında yayınlanan Türkçe Dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı, 2006 yılında yayınlanan İlköğretim Türkçe Dersi(6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve son olarak 2006 yılında yayınlanan ve MEB'in bir değerler listesi sunduğu ilk programlardan biri olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelenmiş ve bu programlardan yola çıkılarak, araştırmacı tarafından bir değerler listesi oluşturulmuştur. Daha sonra, Cengiz Aytmatov'un Türkiye Türkçesine çevirisi yapılmış bütün kurgusal eserleri, bu değerlerin bulunup bulunmaması bağlamında incelenmiştir. İnceleme sonunda; 36 değere yönelik toplam 2765 veriye ulaşılmıştır.

Çalışmanın ikinci boyutunda ise, belge tarama ve doküman incelemesi yöntemleriyle tespit edilen metinlerin uzmanlar tarafından değerlendirilmesi sağlanmıştır. Uzmanlardan gelen puanlamalar Lawshe Tekniği ile kapsam geçerlilik oranlarının bulunması için değerlendirmeye alınmıştır. Bu değerlendirme için Türkçe Eğitimi, Eğitimde Program Geliştirme ve Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme

alanlarında uzman 20 farklı akademisyenin görüş ve düşüncelerinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın sonucunda Aytmatov'un eserlerinden oluşturulmuş toplam 20 metin, ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alması için önerilmiştir. Araştırmanın sonunda Cengiz Aytmatov'un eserlerinin Türk millî eğitiminin belirlemiş olduğu değerler bakımından çok zengin bir içeriğe sahip olduğu ve bu eserlerin Türkçe ders kitaplarına kaynak metin oluşturma bağlamında birer başucu eseri olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tavuş'un (2015) “ Gülten Dayıoğlu'nun Hikayelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”adlı yüksek lisans tezinde değer kavramının anlamı, nasıl oluştuğu, değerlerin sınıflandırılması, Gülten Dayıoğlu'nun hikâyelerinde değerler eğitimi ve değerlerin oluşumundaki temeller ele alınmıştır. Günümüzdeki birçok problemin değerler eğitimindeki eksiklikler yüzünden yaşandığı düşünülmektedir. Dolayısıyla değerler eğitimi konusundaki eksiklikleri fark etmek ve değer kazandırma sürecinde nelerin yapabileceğinin bilincinde olmak bu bakımdan önemlidir.Çalışmada ayrıca değerler eğitimindeki faktörler belirtilmiştir. Aslında değerler eğitimi insan yaşamının tümüne yayılan bir bütündür çünkü yaşananlar birbirini etkilemektedir. Ancak bunun tek bir mekân ve kısıtlı zamanda kazandırılması mümkün görünmemektedir.Bu nedenle şimdiye kadar konu üzerinde yapılan çalışmalar incelenmiş, değerler eğitimi hakkında düşünmemizi sağlayacak bir tez çalışması oluşturulmaya çalışılmıştır.

Taşkıran (2015)”Mustafa Ruhi Şirin'in Masallarında ve Öykülerinde Eğitsel İletiler” adlı yüksek lisans tezinde Mustafa Ruhi Şirin'in iki masal ve iki öykü kitabını değerler aracılığıyla verilmek istenen eğitsel iletiler açısından incelemiştir. Araştırmanın genel amacı Mustafa Ruhi Şirin'in çocuklar için yazdığı masal ve öykü türlerindeki eserlerde işlenen değerleri saptamaktır. Böylece Mustafa Ruhi Şirin'i tanımak, eserlerini daha iyi anlamak, yazarın incelenen eserlerinde değerler aracılığıyla verilmek istenen eğitsel iletileri tespit etmek kolaylaşacaktır. Eserler, “Mustafa Ruhi Şirin'in eserlerinde işlenen değerler nelerdir?” sorusundan yola çıkılarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda masalların değerler bakımından zengin olduğu görülmüştür. Öykülerin ise değerler bakımından masallar kadar zengin olmadığı belirlenmiştir. Araştırmanın evrenini Mustafa Ruhi Şirin'in eserleri oluşturmuştur. Yazarın çocuklar için yazdığı masal ve öykü türlerindeki eserlerinin yanında şiir, mektup, deneme, araştırma vb. türlerde eserleri de bulunmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise yazarın on sekiz masalı ve

yirmi sekiz öyküsü oluşturmaktadır. Belirtilen masal ve öyküler işlenen değerler açısından zengindir. Belirtilen türlerdeki eserler hedef kitlenin (8-12 yaş) seviyesine uygun olduğu için seçilmiştir. İncelenen eserlerde geçen olaylar, kahramanların kişilik özellikleri, olumlu değerler ve bu değerlerin çocuk için taşıdığı önem ortaya konmaya çalışılmıştır.

2.3. Değer

Doğumla başlayan ve yaşamın sonuna kadar kesintiye uğramadan devam eden öğrenme sürecinde bireyler pek çok bilgi ve beceri edinirler, davranış kazanırlar, tutum geliştirirler ve değerler oluştururlar. Öğrenilen bilgi ve beceriler, bireyin değerlerine dönüştüğünde, bireyin davranışlarında ve geliştirdiği tutumlarda farklılık yaratırlar. Bu nedenle bireyin değerleri, davranışları ve tutumlarıyla ilişkilendirilebilir (Dilmaç, 1999:11).

İnsanların sergilediği davranışların sebeplerini öğrenebilme, sırlarını çözebilme ve önceden tahmin edebilme düşüncesi, farklı bilim dallarının ele aldığı önemli konular arasındadır. Sosyal bilimlerde tartışıldığı günden bu yana önemli bir yer edinen “değer” kavramı psikoloji açısından sosyal bilimler alanında ilk kez Znaniecki tarafından dile getirilmiştir (Bilgin, 1995: 83).

İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 4 ve 5. sınıf programında değer kavramı şöyle yer almaktadır: Bir toplumun ya da sosyal grupların kendi varlığı, birliği, işleyişi ve devamını sağlamak ve sürdürebilmek amacıyla üyelerinin büyük bir kısmı tarafından doğru ve gerekli olduğu benimsenen, ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar, değeri ifade etmektedir (MEB, 2006: 37).

Değer kavramı Türkçe Sözlük’te şu ifadelerle tanımlanmaktadır: “1. Bir şeyin önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha; 3. Üstün nitelik meziyet, kıymet; 4. Üstün yararlı nitelikleri olan kimse” (TDK, 2005).

Değerleri “insan için önem taşıyan, insan için geçerli olan ve insan yaşamında istenebilir olan her şey” olarak Bolay’ın tanımına benzer bir şekilde tanımlayan Timuçin’in (2000: 81) değerler sınıflandırması ise iktisadi (ekonomik), estetik, dini ve ahlaki olmak üzere dört boyutludur. Cevizci (2005: 433) de felsefe sözlüğünde değer kavramını, yukarıdaki tanımlamalara benzer fakat daha kapsamlı bir şekilde

açıklamıştır. Cevizci, değerleri; belli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve fiilleri olan öznelere, olgulara yükledikleri nitelikler ve bu olgulara karşı oluşturdukları tavırlar olarak tanımlamıştır.

Değer, birey ve örgütün amaçlarının dayanağıdır. (Balcı, 2012:35) Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünüdür. (Demirel, 2012:31); her insanın en az bir amacı, kendine özgü oluşturulmuş değerleri, inançları ve geçmiş yaşantıları sonucunda oluşturmuş olduğu tutumları olduğunu ve bütün bunlar sayesinde yaşamı anlayıp yorumladığını ve yaşamına yeni değerler kattığını ifade eder.

Değerler; bir sosyal grubun kendi varlık, birlik ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olduğu kabul edilen ortak amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar bütünü olarak değerlendirilirken, bu inançların aynı zamanda insanın fikir, tutum ve davranışlarına da rehberlik ettiği vurgulanır (Yaman, 2012: 17).

Felsefe tarihinde öznelci ve nesnelci açılardan çok değişik şekillerde değer kavramı, ele alınmıştır. Öznelci yaklaşıma göre yapılan tanımlarda değer, birey açısından değer, toplum açısından değer olarak iki grupta toplanabilir. Nesnelci yaklaşıma göre tanım yapanlar da değerlerin bir gerçekliklerinin olduğunu kabul ederler (Özlem, 2002: 13).

Sosyolojik açıdan değer tanımı ise, “kişiye ve gruba faydalı olan, kişi ve grup için istenilir veya kişi ve grup tarafından beğenilen her şey” ve “hangi sosyal davranışın iyi, doğru ve arzulanan olduğunu belirten ‘paylaşılan ölçüt’ veya fikir” olarak yapılmaktadır (Seyyar, 2004:156). Bu tanımda felsefi ve psikolojik tanımlardan farklı olarak, değerlerin toplumsal boyutunun vurgulandığı görülmektedir.

Amerikan Psikoloji Derneği Psikoloji Sözlüğü’nde (APA Dictionary of Psychology, 2006: 975) ise değer tanımı daha kapsamlı olarak, bireylerin veya toplumun, iyiyi, arzulananı ve önemli olanı belirlemede rehber olarak kabul ettikleri ahlaki, sosyal veya estetik ilkeler olarak ifade edilmiş ve değerler sistemi, ahlaki, sosyal, estetik, ekonomik ve dini olarak sınıflandırılmıştır.

Akbaş (2004:44) değerleri tanımlarken bireysel ve toplumsal anlamlarını vurgulamıştır. Bireysel anlamda, içselleştirilen ve davranışları yönlendiren standartlar olarak tanımladığı değerleri; toplumsal anlamda en iyi, en doğru ve en faydalı olarak

kabul edilen durumlar olarak tanımlamıştır. Onun tanımına göre değer kavramı, bireysel anlamda güdüleri, karar vermeyi, tutumları, inançları ve ihtiyaçları öne çıkarmaktayken; toplumsal anlamda sosyalleşmeyi, sosyal bilinci, normları ve grup ruhu gibi kavramları öne çıkarmaktadır.

2.3.1. Değer Eğitimi

Değerler eğitimi; doğrudan ya da dolaylı olarak kişilerin değerler hakkındaki anlayış ve bilişlerini geliştirmek, onların bireysel ve daha geniş bir toplumun üyesi olarak davranabilmeleri için gerekli olan bilgi ve becerileri kazandırma sürecidir. (Yaman, 2012:18) Değer eğitimi ile çocuklar sevgi, saygı, sorumluluk, dürüstlük ve adalet gibi evrensel bazı değerleri tanıyarak değerleri anlar ve değerlere önem verme ve yaşamayı öğrenir.

Meydan (2014: 95) birey açısından değerler eğitiminin gerekliliğini eğitimde bireyin bütün olarak ele alınması ihtiyacının doğal sonucu olarak görür. Ona göre birey bir makine ya da robot değildir, kişinin zekâsı ve bedensel yetenekleri kadar değer veren, nefret eden, kıskanan, tutku ile bağlanan vb. bir yönü daha vardır ve bu yönü eğitilmedikçe dengeli bir kişilikten söz edilemez.

İyi - kötüyü, doğruyu-yanlış, güzeli-çirkini teorik olarak öğrenip kuralları, kanunları ezberlediği hâlde, yalan söylemeyi, rüşvet almayı, çalmayı, kişisel çıkarını her şeyden üstün tutmayı, başkalarını bertaraf etmek için onlara iftiralar atmayı, ayıplarını araştırarak, hilelerle onlara zarar vermeyi sürdüren, hatta bunları başarı sayan kimselerin varlığını, onların öğrendiklerini benimseyememiş olmalarıyla açıklayabiliriz. Bu noktada değerlerin ancak ve ancak yaşantıyla kazanılabileceğini bir kez daha vurgulamak gerekir. Bu yüzden de değerler eğitiminde hayatın içinde uygulamalara ihtiyaç olduğunu hatırlamak kaçınılmazdır. (Aydın, 2010:7)

Öğretim sadece zihinsel öğrenmelerle sınırlı kalmayıp öğrencilerin duygu, tutum vb. davranışlarının hepsinin geliştirilmesi kapsar. Bu bağlamda eğitimin bütünselliğini tamamlayan unsur değerler eğitimidir. Okullarda öğretmenler vasıtasıyla yapılan değer eğitimi sürecinde öğrencilerin ilgisinin canlı tutulması, konunun özelliğine göre çeşitli yöntemlerden faydalanılması, bu değerler verilirken örnek etkinlikler verilmesi; gerektiğinde, mümkün olduğunca olumlu örneklerden hareket edilmesi, öğrencilerin yaş, beceri, yetenek ve buldukları çevrenin dikkate alınması, öğretmenin örnek model

davranışlar içinde bulunması hususları değerlerin öğretiminde dikkat edilmesi gereken noktalar (Aktepe, 2010:77; Tillman, 2000).

Değerler eğitimi, bireyleri, aile içinde ve toplum yaşantısında yararlı bir fert olarak yetiştirmek ve erdemli bir toplum oluşturmak amacıyla, değerleri doğrudan ya da dolaylı çeşitli yöntemlerle öğretme sürecidir. Değerler eğitimi insanların iyi yetişmelerine, pozitif gelişmelerine, yararlı ve verimli bir aile bireyi ve toplum ferdi olmalarına yardımcı olur.

İnsanın bilişsel, duyuşsal, davranışsal olmak üzere üç boyutu vardır. Eğitimin de insanın bu üç boyutunun farkına varacak, bunları geliştirecek bir yapıda olması gerekmektedir. Değerler eğitimi, duyuşsal boyutun bir parçası olması dolayısıyla aile ve okul eğitiminde değerlerin farkında, kişilik gelişimi, davranışları olgunlaşmış bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Kantar, 2014). Bu nedenle okullarda bu eğitimin istenen sonucu vermesi için değerler eğitiminin daha nitelikli bir şekilde verilmesi gerekmektedir.

Değerler eğitiminin başarıya ulaşması için yapılacak çalışmalarda eğitimciler öğrencilerin gerçek yaşam çevresinden, bildikleri üzerinden yola çıkmalı, yakın çevrenin imkânlarından faydalanmalı, çocuğun mümkünse ailesini, arkadaş çevresini eğitim sürecine dâhil etmeli, çocuğa ilgiyle, sevgiyle yaklaşmalıdır. Öğretmen değer eğitimi sürecinde çocukların seviyelerine uygun materyal hazırlamaları için onları yönlendirmeli, araştırma, inceleme, gezi, gözlem yapmaları için onlara fırsatlar sağlamalı ve demokratik yaklaşımı esas almalıdır. (Aktepe, Tahiroğlu, 2012)

Öğretmenler değer eğitiminde etkinlikleri uygularken sonuçtan ziyade süreci iyi koordine ederek eğlenceli hale getirmeli; ilgili değerlerin öğretimine yönelik oyun, skeç, drama, müzik, şarkı, türkü, resim, boyama, hikaye, şiir, atasözü ve vecizeler, film, tiyatro vb. gibi etkinliklerle çocukların ilgisini ve dikkatini çekebilmelidir. Herhangi bir değerlerin çocuklara kazandırılmasına yönelik uygulanan eğitim etkinliklerinde; çocukların uyum içinde ve huzurlu bir dünyada yaşamalarını sağlamak, çocukların herhangi bir sorunla karşılaştıklarında pozitif düşünce geliştirmelerine destek olmak ve insanlar arasında saygı, sevgi, barış, hoşgörü, yardımlaşma, paylaşma ve adalet gibi bilgi, beceri ve değerleri geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

Günümüzde değerlerin tutarlı ve uygulamalı bir şekilde nasıl kazandırılması gerektiği ile ilgili birçok eğitim yaklaşımından söz edilmektedir. Bu yaklaşımlardan

başlıcaları; değerlerin gizli öğretimi (örtük program) yaklaşımı, değer açıklama (değer belirginleştirme) yaklaşımı, değer analizi yaklaşımı, ahlaki muhakeme (ahlaki ikilem / ahlaki gelişim) yaklaşımı, Kohlberg'in adil topluluk okulları yaklaşımı, eylem ve gözlem yoluyla değer eğitimi yaklaşımıdır (Doğanay, 2007). Başlıca değer eğitimi yaklaşımlarını liste halinde şöyle sıralayabiliriz:

1. Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program)
2. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı (Değer Aktarma-Telkin)
3. Değer Açıklama Yaklaşımı (Değer Belirginleştirme)
4. Değer Analizi Yaklaşımı
5. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı (Ahlaki İkilem)
6. Bütüncül Yaklaşım (Adil Topluluk Okulları)
7. Eylem ve Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, Berdibek Sokpakyev'in "Çocukluk Dönemine Yolculuk" adlı romanında kök değerlerin tespit edilmesi ve yazılı metinlerin analizi amaçlandığı için nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi modeli kullanılmıştır: "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217).

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni; bütün çocuk edebiyatı eserleri ile ulusal ve evrensel değerler bütünüdür. Berdibek Sokpakyev'in *Çocukluk Dönemine Yolculuk* adlı kitabının kök değerler açısından incelenmesi ise çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Berdibek Sokpakyev'in *Çocukluk Dönemine Yolculuk (Balalığ Şakka Sayahat)* adlı çocuk romanı Kazak Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi'ne aktarılmış, elde edilen bu metin üzerinde kök değerler incelemesi yapılmıştır. Veri toplama aracı bu eser ve değer eğitimi alanında yapılmış bilimsel incelemelerdir.

3.3.1. Dokümana Ulaşma ve Orijinalliğini Kontrol Etme

Araştırma inceleme nesnesi olarak seçilen "Çocukluk Dönemine Yolculuk" adlı romanın An Arıs yayınevinde basılan orijinal kitap temin edilmiş, Kitap Kazak Türkçesi ile basıldığı için alan uzmanları ile birlikte incelenmeye hazır hale gelmesi için Türkiye Türkçesi'ne aktarılmıştır.

3.3.2. Dokümanları Anlama

Romanda yer alan değerlerin bulunması, değerlerin sınıflandırılması ve yorumlanması için roman incelenmiştir. İncelemeler sırasında değerler çizelgelere yazılarak, kategorilere ayrılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada Berdibek Sokpakyev'in "Çocukluk Dönemine Yolculuk" adlı romanında yer alan değerleri tespit etmek, tespit edilen değerleri sınıflandırmak için içerik analizi tekniği kullanılmıştır. "İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışırız" (Yıldırım ve Şimşek, 2013:259).

Nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilir.

“1.Verilerin Kodlanması

2. Temaların Bulunması

3. Kodların ve Temaların Düzenlenmesi

4. Bulguların Tanımlanması ve Yorumlanması” (Yıldırım ve Şimşek, 2013:260).

Yıldırım ve Şimşek (2013:270)'e göre, bu dört aşama, her zaman birbirinden belirgin bir biçimde ayrılmayabilir. Buna dayanarak verilerin analizini alt başlıklarla ayırtmak veya birleştirmek gerekir.

3.4.1. Verilerin Kodlanması ve Temaların / Değerlerin Bulunması

Bu araştırmada "Verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama kullanılmıştır". Yıldırım ve Şimşek (2013:264)'e göre, "Bu tür araştırmalarda araştırmacı, verileri satır-satır okur ve araştırmanın amacı çerçevesinde önemli olan boyutları saptamaya çalışır. Ortaya çıkan anlama göre araştırmacı, belirli kodlar üretir ya da doğrudan verilerden hareketle kodlar oluşturur". Araştırmada kullanılacak kategorilerin oluşturulması ve kodların belirlenmesi amacıyla, araştırmanın inceleme nesnelere oluşturulan roman okunup, değerler saptanmış, saptanan değerler belirli kategorilere ayrılmıştır. Kategorilere ayrılan değerler uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşlerine göre kategorileri düzenlenen değerler yazıya geçirilmiştir.

3.4.2. Kodların ve Temaların / Değerlerin Düzenlenmesi

Romanda yer alan değerler; 2018 Türkçe Öğretimi Programında (TDÖP, 2018:6) yer alan “Kök Değerler” sınıflandırmasına göre alt başlıklar şeklinde düzenlenmiş ve incelenmiştir. Programda tespit edilen kök değerler şunlardır:

Adalet
Dostluk
Dürüstlük
Öz denetim
Sabır
Saygı
Sevgi
Sorumluluk
Vatanseverlik
Yardımselik

3.4.3. İnanırcılık ve Tutarlık

Nicel araştırmalardaki “geçerlik” ve “güvenirlik” kavramları yerine nitel araştırmalarda doğasına uygun alternatif kavramlar kullanılmaktadır. “Bu çerçevede – araştırmacılar- “iç geçerlik” yerine “inandırcılık”, “dış geçerlik” yerine “aktarılabirlik”, “iç güvenilirlik” yerine “tutarlık” ve “dış güvenilirlik” yerine “teyit edilebilirlik” kavramlarını kullanmayı tercih etmektedirler.” (Yıldırım ve Şimşek, 2013:298).

Araştırmada kullanılacak kategorilerin oluşturulması ve kodların belirlenmesi amacıyla, araştırmanın inceleme nesnelere oluşturulan roman okunup, değerler saptanmış, saptanan değerler belirli kategorilere ayrılmış ve kodlanmıştır. Kategorilere ayrılan değerler uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşü alınıp, kategoriler yeniden yapılandırılarak düzenlenmiştir. Bu şekilde araştırmanın inandırcılığı ve tutarlığı sağlanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde “Çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuk için anlamlı olabilmesi için öncelikle söz konusu eserlerin çocuğun ihtiyaçları dikkate alınarak kaleme alınmış olması gerekir.” (Demirel, 2011:44) ilkesi ile yazılıp yazılmadığını belirlemek ve değerlendirmek üzere Berdibek Sokpakyev’in “Çocukluk Dönemine Yolculuk / Balalığ Şakka Sayahat” adlı eseri incelenecektir.

4.1. Berdibek Sokpakyev’in “Çocukluk Dönemine Yolculuk” Adlı Romanında Kök Değerler

Bu bölümde Berdibek Sokpakyev’in araştırma konusu olan “Çocukluk Dönemine Yolculuk” romanındaki değerler, 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (MEB:2018) belirtilen kök değerler çerçevesinde tespit edilip sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır.

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve geçmişimiz içinde olan değerler, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır. (TDÖP: 2018:6) Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır:

1. Adalet
2. Dostluk
3. Dürüstlük
4. Öz denetim
5. Sabır
6. Saygı
7. Sevgi
8. Sorumluluk
9. Vatanseverlik
10. Yardımseverlik

4.1.1. Adalet

Adalet, hakkın gözetilmesi ve yerine getirilmesi anlamına gelir. Haklı ile haksızın ayırt edilmesi adaletle sağlanır. Adalet kavramı temelde hukuk kurallarına uygunluğu içerir. İnsanların toplum içindeki davranışlarıyla ilgili olduğundan ahlak ve din kurallarıyla da ilişkilidir ve tarih boyunca tartışmalı bir kavram olmuştur. (hakveadalet.com)

TDK (2011:24) sözlüğünde adalet: 1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe. 2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme olarak tanımlanmaktadır.

Akarsu (2015:17) adaleti doğrunun, hakkın korunması; doğru olmanın öz belirtisi. Doğru olarak kabul edilmiş olanda uzlaşma olarak belirtir.

Sadece insan olmaları göz önünde bulundurularak, insanlara eşit muamelede bulunmak da adaletli davranmanın doğal bir sonucudur. Ülkeyi yönetenlerin tüm yurttaşlarına, ailenin temeli olan anne ve babanın bütün evlatlarına eşit davranması sağlıklı bir toplum ve aile hayatının olmazsa olmazıdır.

İncelediğimiz hikâyeye kitabında yer alan adalet ile ilgili değerlere bakacak olursak:

“Okul” adlı hikâyede yazar adaleti şu şekilde vurgulamıştır:

“Sadece kitabın değil kurşun kalemin de az bulunduğu zamandı. Bir gün sınıfa bir avuç dolusu kalem getirdi. İki kişiye bir kalem dağıtıp, bıçakla bölüp paylaşın dedi. Bu arada sınıfta gürültü ve kavga çıkıverdi. Bölünen kalemlerin bir tarafı uzun bir tarafı kısa olup çıkmıştı. Herkes de uzun tarafını almak istiyordu.

–Durun! Bölmeyip bekleyin.

Sagatbay böyle seslendikten sonra yerden kalem uzunluğunda bir tane ot aldı. Kalemin boyutuyla eşleştirip, ikiye katladı. Yani kalemin aynı olarak bölünmesi için en pratik yolu gösterdi. Böyle kolay yollu fikir aklımıza neden gelmezdi? Peki, şimdi uzunlu kısıklı bölünen kalemler vardı, onları ne yapacağız? Sagatbay buna da çözüm buldu. Kura çekip, kimseyi küstürmeden kalemleri dağıttı. Kura da şöyleydi: Kalemin bölünen iki tarafını birleştirip, bölünen yerini eliyle yumup gözükemeyecek şekle getirip tuttu. Paylaşmayan çocukların birine gösterip seçmesini istedi. Uzun mu gelir kısası mı artık şansına.” (Sokpakyev: 82-83)

Örnekte olduğu gibi çocuklar paylaşım konusunda biraz kıskançtırlar. Bu onların doğasında vardır fakat biz büyüklerin çocuklara adaletli olmayı öğretmemiz gerekir. Ne ekersen onu biçersin şeklindeki atasözünü hatırlayarak çocuklara verilen eğitime önem göstermemiz ve kaliteli eğitim vermemiz gerekir. Bu hikâyede öğretmen yukarıda uyguladığı yöntemle kalemleri adil bir şekilde dağıtmış, çocuklar kendi seçimleriyle şanslarına düşen sonucu kabullenmişlerdir. Sonuç olarak da çocuklar kavga etmemiş, öğretmenlerinin aklına uyararak uzlaşmışlardır. Böylece öğretmen çocuklar arasında hem adaleti hem de dostluğu sağlamıştır.

Büyükler, çocuklardan birini diğerinden ayırmamalı, çocukların fizyolojik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılarken adalet terazisinden şaşmamalıdır. “*Sembay Dedem ve Biz*” adlı hikâyede yokluk döneminde yaşayan Sembay dedenin adaletli tutumunu görmekteyiz:

“Üst subaydan emir gelmeden ekmeğe atılamaz, dokunamazdık. Dedemin elinde keskin bıçağı vardı. Onunla ekmeği ince ince dilimlerdi. Biz bu sırada tükürüğümüzü yutkularak beklerdik. Az önceki iki üç ekmeğin şimdi dilimlenip çoğalırdı. Böylece masada çok ekmeğin olur, bereketlenirdi. Kalın olarak doğrasa çoğalmazdı. Dokuz taraftan dokuzumuz atıldığımızda birden yok olurdu. Dedemin ekmeği ince ince dilimlemesinde büyük psikolojik bir sır vardı.” (Sokpakyev: 170)

Hikâyede Sembay dede, dokuz kişiyi az ekmeğe doyurmaya çalışmıştır. Dede ekmeği küçük dilimlerle çoğaltmış, bu sayede çocukların gözünü doyurmak istemiş ve bunda başarılı olmuştur. Sembay dede bu tutumu ile sofradaki ekmeği herkese ikişer üçer adil bir pay etmiş, çocuklara da adalet ile sorunların çözüleceğini göstermiştir.

“*Köpekpay ve Oğulları*” hikâyesindeki karakterlerden Janbosın, köyün varlıklı adamlarından birinin oğludur. Ailesinde tek çocuktur ve çok nazlı olarak büyütülür. Janbosın varlıklı bir aileden geldiği için de temiz ve en pahalı elbiselerden giyer, etrafındaki çocukları küçümser. Fakat köyün çocuklarıyla birlikte aynı sınıfta okur. Köpekpay’ın oğlu Junisbay ise sınıfının başkanıdır. Junisbay kimseyi önemsemeyen Janbosın’ı kendine itaat ettirir. Yazar bu anlatımıyla maddi farklılıkların sosyal yaşamda bir ayrımcılık ögesine dönüşmemesi gerektiğini vurgular. Janbosın zengin çocuğu olsa da köyün diğer çocuklarıyla aynı çatı altında eğitim alır. Böylece eğitimde eşitlik ve adaletin herkes için uygulanması gerektiği de dolaylı olarak belirtilmiş olur:

Kostöbe’de okul açılmadan önce Janbosın, Köpekbay’ın oğullarını kişiden saymazdı. Onların yanına yaklaşmaktan tiksiniyordu. Junisbay’ı, Kocakan’ı küçümserdi. İşte sadece bu Janbosın, eski âdetiyle Junisbay’a karşı gelebilirdi....

–Sen ne yapmak istiyorsun, itaat etmek istemiyor musun? Babamın köyü diye kendini bir şey zannetme! İtaat edeceksin. Senin bu bütün elbiselerinin fiyatı benim için bir kuruş!, derdi.

Janbosın’ı böyle denetim altına alırdı. Junisbay çok cesaretli idi, kimseden korkmazdı. Önüne Azrail gelse bile dimdik dururdu. (Sokpakyev: 88)

“*Kostöbe’ye Kış Geldi*” hikâyesinde yazar toplumdaki kadın erkek eşitsizliğini şu örnekle anlatır: “Odunu yaya olarak sırtlayıp getirenler genelde çocuklar ve kadınlardı. Erkekler bunu namus meselesi görürdü.” (Sokpakyev: 113)

Yukarıdaki örnekte yazar erkeklerin işlerini ihmal ettiklerini, anlamsız bir gurur ile ağır işlerden birini kadın ve çocukların üzerine yıktıklarını belirtir. Bu örnek erkeklerin başkaca haksızlıklara da imza attıklarını sezdiren, adaletsiz bir toplumsal düzene örnektir.

Tablo 4.1. Adalet Değerinin Bulunduğu Hikâyeler

<i>Değerin Adı</i>	<i>Değerin Bulunduğu Hikâyeler</i>
<i>Adalet</i>	<i>Okul, Köpekbay ve Oğulları, Sembay Dede ve Biz, Kostöbeye Kış Geldi</i>

Tablo 4.1’e göre 4 hikâyede adaletli olma değeriyle ilgili bulgular yer almaktadır.

4.1.2. Dostluk

Dostluk, içinde birden fazla sevgi değerlerini barındıran bir kavramdır. Dostluk, paylaşmak demektir. Acılarını, üzüntülerini, mutluluğunu, sevdiklerini, düşüncelerini, parayı, eşyanı vs. hiç düşünmeden vermek demektir. Dostunla bir filmi beraber izlemek, bir müziği paylaşmak ayrı bir lezzet verir insana. Çünkü dostum dediğin kişi ile aynı enerji frekansındadır. Yani dostun da senin gibi hisseder, aynı şeylerden zevk alır veya almaz. Benzer huylara, zevklere sahip olduklarından benzer şeyler yaşayabilirler ve karşılaştıkları güçlüklerde destek olabilirler birbirlerine. (insanidegerleregitiimi.com)

“Bana dostunu söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim” sözünün ifade ettiği üzere kişilerin arkadaş çevresi, o kişiler hakkında olumlu veya olumsuz yargıda bulunulmasını sağlar. Ayrıca kişilerin kendilerini değerlendirmelerine de zemin hazırlar. Nasıl ki aynaya bakan güzelliğini veya çirkinliğini görür, insan da dostuna bakınca kendindeki yanlış ve doğruların farkına varır; bir nevi öz eleştiri yapma fırsatı bulur.

İncelememize konu olan hikâyelerde dostluk değerlerine de rastlanmaktadır. “*Kiyikbay, Nayza*” adlı hikâyelerde farklı köyde yaşayan çocuklar ikiye ayrılarak güçlerini sınamak için kavga ederler. Kavga sonucunda Berdibek başından çok ağır yaralanır. Bunu duyan öğretmen çocuklara kızmış, ayrımcılık yapmayın demiş: çocuklar arasında birliği sağlayıp, yeni bir dostluk kurmuştur. Yazar burada çocuklara ayrımcılık yapmanın, bölünmenin, kavga etmenin kötü davranışlarından biri olduğunu ve sonucunun da böyle kötü olacağını anlatmış; dostluk ve barış içinde yaşamının önemini vurgulamıştır:

“Benim hâlimi öğrenmek için eve öğretmenimiz Sagatbay geldi. Olanları duymuştu. Çok kızgındı. Artık boy veya soya bölünmeyi yasakladı. «Kiyikbay köyü», «Nayza köyü»nün yerine Birinci Brigada, ikinci Brigada diyerek adlandırmamızı istedi.” (Sokpakbayev: 85)

İnsanların arasında olduğu gibi insan ve hayvanlar arasında da dostluk vardır. Onun için de özellikle türkülerin dünyasında insan ve atlar arasındaki dostluklar sıkça anlatılır. Atlar çok zekidir ve gerçekten dostluk kurmaya değer hayvanlardır. Uzun yıllar boyu insanlar ile beraber yaşadıkları için atların beyin yapıları çok gelişmiştir. Atlar nankör hayvanlar değildir. Onlar, verilen çok az sevgi karşılığında bile bütün dostluklarını insanlara sunarlar.

Bu kadar zeki ve hisli olan atlarla kolayca dostluk kurabilmek için onların davranışlarını bilmek gerekir. Atlar çok sadık hayvanlardır. Sahiplerini hiçbir zaman yolda bırakmaz. Bir atla yolculuk ederken yolu kaybettiğinizde ata güvenebilirsiniz, sizi evinize ulaştırır. At çok temiz hayvandır, yemek yerken de seçicidir; başka hayvanlar gibi önüne geleni yemez, hatta ineklerin su içtiği yerden su içmez. Atlar hiçbir zaman kendi dişilerini başka atlara vermez, gerekirse kavga eder ama dişisini korur. Bunun gibi atların birçok güzel yönleri vardır. Yazar atların değerini “*Zdrasti, Naşandik!*” hikayelerinde güzelce anlatır:

“... Bokşabay’ın en yakın arkadaşıydı. Birçok hırsızlığı birlikte yapmışlardı. Birçok zorluktan birbirlerini kurtarmışlardı...

Sahibi jortuula (av zamanı) hazırlanmaya başladığında at da bunu biliyormuş. Neye olsa ben hazırım dercesine at öyle bir sevinçle silkinirmiş. Birkaç gün sefere çıkmadıklarında ağzından yemek geçmezmiş... Kulaklarını dikleyip her zaman ve her yerden Bokşabay’ı köye doğru götürürmüş. Tehlike sırasında Bokşabay, atına yat dediğinde o da yatıverirmiş. Kalk dese kalkarmış. Tüfeğin sesinden ürkmeyiz, korkmazmış. Bu durumlarda Bokşabay, kendisinden daha çok atına güvenirmiş...” (Sokpakyev: 127)

Bu örnek insan hayvan dostluğunun olduğunun ve olabileceğinin güzel örneklerinden biridir. Bir insanın kendinden çok bindiği atına güvenmesi, dostluğun açığa çıkardığı güven duygusuna da işaret eder.

Dostluk paylaşmaktır, yardımlaşmaktır. Karşındaki insanın acısıyla acı duymak, mutluluğuyla mutlu olabilmektir. En önemlisi kendi sevincini başka biriyle bölüşme samimiyetini hissedebilmektir. “*Ramazan ve Ben*” hikâyesinde yazarla dayısının oğlu arasındaki dostluğu şu örnekte görebiliriz: “Ramazanla ikimiz, ikiz kuzu gibiydik. Gece gündüz birlikte idik. Okula birlikte gidiyoruz. Birlikte oynuyoruz. Birlikte uyuyoruz.” (Sokpakyev: 176) Bu örnek dostların içtiklerin suyun bile ayrı gitmediğini gösteren anlamlı bir örnektir.

Yeni Dost hikâyesinde de yazar, Narıncol şehrine geldikten sonra tanıştığı ilk kişiyle dost olur. Başlarından ne tür olaylar geçerse geçsin, ne tür zorluklarla karşılaşılırsa karşılaşsınlar, dostlukları ve arkadaşlıkları devam eder. Berdibek bu yeni arkadaşına hemen güvenir:

“Biz artık Joldıbayla dost olmuştuk. Sabahki çayımı içer içmez, Joldıbay’ı kapının önünde beni beklerken bulurdum. Peşine takılırdım. Nereye gidiyoruz, ne yapacağız diye sormazdım. Joldıbay’ın yüz ifadesi soru sordurtmazdı. Sadece peşinden, arkadaş olabildiğime sevinerek giderdim. Joldıbay ne yapacağımızı yahut yapmayacağımızı istişare etmezdi. Yola koyulur, gider; arkasından gitmeni isterdi. O gelirken çocuklar iki yana açılarak ona yol verirdi. Joldıbay’da güç de hile de çoktu. Kavga dövüş desen gözü parlayıverirdi. Yeni dostumun bu güçlü karakteri hemen beni ona yaklaştırmıştı.” (Sokpakyev: 228-229)

Tablo 4.2. Dostluk Değerinin Bulunduğu Hikayeler

<i>Değerin Adı</i>	<i>Değerin Bulunduğu Hikâyeler</i>
<i>Dostluk</i>	<i>Ramazan ve Ben, Kiyikbay Nayza ,Zdrasti, Naşandik!, Yeni Dost</i>

Tablo 4.2'ye göre 4 hikayede dostluk değeriyle ilgili bulgular yer almaktadır

4.1.3. Dürüstlük

Dürüstlük; içtenlik, doğruluk, açıklık, doğrudanlık gibi kişilik özelliklerine sahip olmaya işaret eder. Yalan, hile, düzenbazlık gibi olumsuz eylemleri değil; doğruluk ve gerçekçilik gibi olumlu eylemleri içerir. Güvenilirlik, içtenlik, kibarlık, insafılık ve adalet gibi erdemleri de beraberinde bünyesinde barındırır. (www.dmy.info)

Doğruluk Türkçe Sözlükte (2011:692): “1. Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet; 2. Düşüncenin gerçekle uyuşması. Yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması.” şeklinde, dürüstlük ise: “Doğruluk” (2011:739) şeklinde tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere iki kavram açıklanırken birbiri yerine kullanılmaktadır. Ancak doğruluğun, açıklama göz önünde bulundurulduğunda daha fazla eylemsel olduğu görülür. Dürüstlük daha çok kişiliğin tanımlanmasında iyi bir tanımlayıcı olurken doğruluk, dürüst bir kişinin yaptığı eylemin niteliğidir ve bu iki kavram birbirini bütünleyici olduğu için birbirinden bağımsız düşünülemez.

Dürüstlük değerlerinin işlendiği bölümleri örneklendirecek olursak “*Bir İki Sol Ayak*” ile “*Ramazan ve Ben*” hikâyesinde yazar, kendi karakterini saklamadan doğruca anlatır: “Ben kurnaz, uyanık çocuktum. Derslerim iyiydi. Hem hoppacı hem de fitneci idim. Birisiyle arkadaş olmamla küs olmam çok çabuktu. Kinciydim. Birine yenilsem intikamımı almadan bırakmazdım. Gündüz gece, intikamımı nasıl alacağımı planlardım.” (Sokpakyev: 93)

Yazar, “*Ramazan ve Ben*” adlı hikâyesinde, kendisinden örnek vererek çocuklara her şartta dürüst olunması gerektiğini anlatmıştır:

“Ramazan’a göre ben daha kurnaz ve uyanıktım. Onu çok kolay kandırabilirdim. Ramazan çok saftı. Kandırıldığımı sonradan öğrenir ve çok kızardı. Kaba gücünün benden daha çok olduğuna inanırdı. Kısa boylu olmama

rağmen, güç gösterisine, güreşe tutuştuğumuzda kolay kolay yenilmezdim. Ramazan gibi uzun boylu, iri yapılı, güçlü değildim ama birçok değişik yöntemim vardı.” (Sokpakbayev: 176)

“*Benim Babam*” hikâyesinde yazar fakir bir ailesi olduğunu gizlemeden anlatır. Bazen fakir olan çocuklar bu durumlarından utanırlar ve yalan söylerler. Yazar şu sözleriyle fakirliğini gocunmadan, dürüstçe, olduğu gibi ifade etmiştir: “Cevabı heveslenerek yazarım, annem de babam da fakir. Öyle böyle değil bildiğin fukara.” (Sokpakbayev: 104)

Tablo 4.3. Dürüstlük Değerinin Bulunduğu Hikayeler

<i>Değerin Adı</i>	<i>Değerin Bulunduğu Hikâyeler</i>
<i>Dürüstlük</i>	<i>Bir İki Sol Ayak, Ramazan ve Ben, Benim Babam</i>

Tablo 4.3’e göre 3 hikâyede dürüstlük değeriyle ilgili bulgular yer almaktadır.

4.1.4. Öz Denetim

Öz denetim / kendini kontrol, duyularımız üzerinde hâkimiyet kurup, düşünce ve davranışlarımızla ‘insan’ tanımlamasına uygun yaşamak demektir. İnsan çaresizlik içinde olursa, yani kendini kontrol etmeden dürtülerine boyun eğerse; dürtüleri onu güçsüz hale getirir. Örneğin dondurma yemek dürtüsü duyar ve doğru zamanı beklemeden hemen gidip bir dondurma alır ve yer. O dürtüye boyun eğerek, kendisinin üzerindeki kontrolünü yitirir. Birine vurmak, yalan söylemek gibi bazı davranışlar ise hiçbir zaman yapılmamalıdır. Yanlış olduğu bilinen davranışların yapılmaması bir yanıyla bir özdenetim sorunu ve konusudur. (insanidegerleregitiimi.com)

Türkçe sözlükte (2011:1865) öz denetim; daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol olarak açıklanmaktadır.

İncelediğimiz hikâyelerde öz denetim içerikli değerler de işlenmiştir. “*Mayra*” adlı hikâyede yazar sınıf arkadaşı Mayra’ya olan aşkıdan, Mayra’ya olan sevgisinden dolayı, pek istemese de bir yandan ona güzel olarak görünmek bir yandan da Mayra’nın

bu doğrultudaki isteğini yerine getirmek için kendini öz denetime tabi kılıp okula temiz olarak gelmeye çalışır:

“Yıkanmayı ne kadar işkence olarak saysam da sınıfa temiz gelmeye çalışırdım. İşkenceyle yıkanan ellerin derisi parça parça olur. Olsun. Bu elleri nasıl temizlediğimi, ne kadar işkenceleri göze aldığımı Mayra bilsin. Değerini bilsin. Çünkü bunların hepsi Mayra içindi. Mayradan uyarı işitip utanmamak içindi. Mayra'nın beni temiz, düzgün olarak görmesi içindi!” (Sokpakyev: 90)

“*Bir İki Sol Ayak*” adlı hikâyede çocuklar yaz tatilinde kolhoza işe gönderilir. Yazar da tıpkı diğer çocuklar gibi kolhoza işe gönderilir. Çocuklar uykuyu çok severler, erken saatlerde kalkmak ve işe gönderilmek istemezler. Yazar da kolhoz günlerini şöyle anlatır: “Kalkmamaya çaren yok. Ağır acele elbiselerini giyip, bir şeyler atıştırırıp, yarı uykulu halde çatık kaşla dışarıya çıkardık. Öğlen yemeğinde buğday çorbasını kavanoza koyup, kucağımıza alırdık.” (Sokpakyev: 92)

“*Bir Tabak Un, Bir Tabak Arpa*” hikâyesinde yazar aç olsa da hasta olan annesinin ona yemek yapamamasına ve evde yiyecek olmamasına sabırla dayanır, kendi başının çaresine bakar ve karnını doyurmaya çalışır:

“Sabahleyin okula gideceğim zaman annem bana bir kâse suyu bol bir çorba ısıtıp verirdi. Gün boyu yediğim tek şey o çorba olurdu. Okul dönüşü açlıktan başım dönmeye başlar, gözlerim kararır, eve zor dönerdim.

Bugünün çocukları gibi: “Anne karnım acıktı, yemek ver.” diye kapıdan ağlayarak giremezdim. O sözlerin faydasız ve boş olduğunu da biliyordum. Kitaplarımın olduğu kumaş çantamı pencerenin önüne koyup hasta yatan zavallı anneme bakıp dururdum.” (Sokpakyev: 122)

“*Dokuz Ağız*” hikâyesinde yazar, dayısının evinde kalarak okumaya başlar. Yabancı olduğu ve alışmaya çalıştığı bu köyün çocukları Berdibek'i köyün sahibi olduklarını göstermek adına, eziyet ederek sorguya çeker; bu durumda Berdibek onlara karşı kendini denetlemeye çabalar: “Ne olursa olsun ezikliğini fark ettirmemeliydim. Hemen sıcaklığına karşılık vermezsem bunların beni ayakları altına alacağı belliydi. Bu yüzden ben daha kötülerini de gördüm ve savuşturdum diyerek savunma konumuna geçtim.” (Sokpakyev: 166)

Yine “*Dokuz Ağız*” hikâyesinde yazar başka bir köyde olduğu ve orada yalnız olduğu için buranın çocuklarının hepsiyle baş edemeyeceğini anlayıp kendisini kavga etmemek için kontrol etmiştir:

“Ben bu sırada sözle anlatamayacağım yalnızlığı yaşadım, aşağılandım. Kızgınlığımdan zor duruyordum. Kendi Kostöbe’nde olsaydı bu kel kafayı parçalardım ama bana yabancı olan bu çocukların içinde kendimi gösteremedim. Ev sahibi biziz diyen bu grubun işkencesi karşısında ağlamamak için kendimi zor tuttum.” (Sokpakyayev:167)

Tablo 4.4. Öz Denetim Değerinin Bulunduğu Hikayeler

<i>Değerin Adı</i>	<i>Değerin Bulunduğu Hikayeler</i>
Öz denetim	<i>Mayra, Bir Tabak Un, Bir Tabak Arpa, Dokuz Ağız, Bir İki Sol Ayak,</i>

Tablo 4.4’e göre 4 hikâyede öz denetim değeriyle ilgili bulgular yer almaktadır.

4.1.5. Sabır

Sabır, olacak bir şeyi beklerken mevcut koşullara dayanabilme, kendini tutma, beklerken olumsuz düşünmeme anlamlarına gelir. Kısaca kendini tutma, tahammül, katlanma, dayanma gücü ya da dayanç olarak da ifade edilir. Telaşsızlık ve şiddetsizlik ile karıştırılan bir anlama sahiptir. Çalışkanlık, gayretlilik, kararlılık, tevekkül, metanet, istikrar, umut, azim, sebat, çaba, itaat gibi kavramlarla ilgilidir. Genellikle beklenen bir durum karşısında dayanıklı, mütevazı ve gayretli olmaya işaret eder. (www.dmy.info)

Sabır bazı şeyleri zamana bırakmayı bilmektir. Çünkü içinde bulunduğumuz zaman diliminde çözüme kavuşması mümkün olmayan durumlarla karşılaşabiliriz. Duruma müdahale edilip edilmeyeceğinin yanıtını bize yine zaman verir. Sabır sessizce kendi iç sesini dinlemeyi gerektirir. Çoğu zaman sevginin doğal bir sonucudur.

“*Parça Parça Resimler*” adlı hikâyede yazar ninesinin çocuğa sabırla cevap vermesini resimleyerek, çocukların her bir sorusuna güzelce ve yorulmadan cevap vermek gerektiğini bize anlatıyor. Çünkü çocuk o yaşlarda çok meraklıdır, etrafını tanımak ve bilmek ister; bazen de anlamsızca, mantıksız sorular sorabilir. İşte bu durumlarda bile çocuğun sorularına doğru cevap verilmesi gerekir:

“–Anneanne Şu ilerideki ışık nedir?”

Anneannem onun sagım (sagım: serap, ışık dalgası anlamında Kazakça bir söz) olduğunu söyledi.

–Peki, sagım nedir? Duman mı, tütün mü?

Anneannem hafif gülümseyerek bunun bir duman olmadığını ve tam olarak ne olduğunu anlatmaya çalıştı.

–Peki, ben gidip onu elle tutabilir miyim?

–Ahmak oğlum, sagım dediğın yel gibi, rüzgâr gibi bir şey, yeli nasıl elle tutabilirsin?” (Sokpakyev: 73-74)

“*Mayra*” adlı hikâyede; yazarın saçları çok uzun ve gürdür ve kolay kolay kesilmez, saçını kesmek onun için bir işkence gibi olur. Berber saçlarının gür ve sert olmasına kızarak yazarın saçını zorla keser. Bu durum yazar için bir işkence ve zorluk olur. Bu zorluğâ sabırla dayanır:

“Ben de dişimi sıkarak zar zor çaresizce dayanır, oturdum. Ağrıdan nerdeyse oturduğum yerden yere girecekmiş gibi olurdum. Saçımı kestirirken biraz berberin beceriklisine gitmeye çalışırdım” (Sokpakyev:89-90)

“*Bir İki Sol Ayak*” hikâyesinde yazar, çocukluğunda yazın, yokluktan dolayı yalın ayak gezmektedir. Günlerden birinde böyle yalın ayak gezerken çocuklarla oynadığı sırada ayağına uzun bir diken giriverir. Akli fikri oyunda olunca ayağına giren dikenin acısına dayanıp sabretmiş, çocukların peşinden koşmuştur:

“Uzun dikenı ayağından zor çıkarırsın. Acının zorunu o zaman görürsün. Fakat ona bakıp oturmaya vakit yok, seni geçen çocuklara yetişmen lazım, tabana giren dikenı unutursun” (Sokpakyev:94)

“*Tepen – Tepen*” adlı hikâyede, insanların sabahın köründe Kolhoz’un işine sabırla gitmesi, sabırla çalışıp çabalaması anlatılır. Sabır adeta, hayata tutunabilmek için en büyük destekçidir:

“İş sabahın köründe başlar. Uykunun en tatlı yerine geldiğinde kalk kalk diye uyandırıp götürürler. Yarım uykuyla ata bindikten sonra geceye kadar bir daha dinlenemezsin. Aynı yolda dönüp dolaşıp durursun. Sanki bir Tanrı dualayıp seni oraya döndürüp koydu diye düşünürsün. Hiç durmadan dönüp dolaşıp durursun. Oraya buraya git gel yorulursun. Başın döner, etrafın seninle

birlikte döner; halin kalmaz ama yine de durmazsın, çalışırsın” (Sokpakyev: 97)

Tablo 4.5. Sabır Değerinin Bulunduğu Hikayeler

<i>Değerin Adı</i>	<i>Değerin Bulunduğu Hikayeler</i>
Sabır	<i>Parça- Parça Resimler, Mayra, Tepen-Tepen, Bir İki Sol Ayak,</i>

Tablo 4.5’e göre 4 hikayede sabır değeriyle ilgili bulgular yer almaktadır.

4.1.6. Saygı

Türkçe sözlükte saygı (2011:2047): “1. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” şeklinde tanımlanır.

Güngör (2010:70) saygının bireysel ve toplumsal rolünü; “Başkalarına saygı duymak ve saygılı davranmak, onlardan da saygılı davranış görmenin başlıca şartıdır. İnsan ilişkilerinde her iki tarafın da memnun kalabilmesi için karşılıklı saygı duyulması gerekir. Saygıya dayanmayan ilişkiler insanları bir arada tutmaz, aksine onları birbirinden uzaklaştırır.” şeklinde açıklamaktadır.

“Okul” hikâyesinde yazar öğretmenini çok sevdiğini ve ona saygıyla yaklaşım büyüdüğünde onun gibi öğretmen olmak istediğini anlatır:

“Sagatbay’ın anlattıkları, hayal dünyasını süsleyen masallar gibiydi. Ne kadar dinlersen dinle bir daha dinlemek istersin. Hiç yorulmazsın. Dünyadaki en iyi, âlimlerin âlimi bir öğretmen olduğunu düşündüm. Büyüdüğümde Sagatbay gibi öğretmen olmayı hayal ettim. Çocuklar pür dikkat içinde beni dinleyecekler, ben ise birçok ilginç hikâye anlatacaktım.” (Sokpakyev: 82)

“Kaza” adlı hikâyede yazarın annesi vefat eder ve yetim kalmanın çok acı verici bir durum olduğu anlatılır. Yazar, çocuklara yetim ya da öksüz olan çocuklar varsa onlara saygıyla davranılmasını isteyen bir mektup yazmıştır:

“Değerli çocuklar, benim arkadaşlarım. Bu acımasız dünyada babası veya annesi ölüp yetim veya öksüz kalmak herkesin başına gelebilir. Böyle kalbi

yaralı çocuklar belki de aranızda vardır. Siz ne kadar düşman olsanız da onlara karşı “yetim” yahut “öksüz” diyerek deccal gibi soğuk kelimeleri kullanmayın gözünüzü seveyim. Vurun, kavga edin. Hatta etinden parça kesin ama o kelimeyle canını acıtmayın. Kaderin zaten acımasızca cezalandırdığı zavallının insanlık namusunu “yetim” ya da “öksüz” diyerek sonsuza kadar yerle bir edeceğinizi unutmayın. Acıyın!” (Sokpakbayev:143-144)

Çocuklara soyutu anlatmaktansa somutu anlatmak daha kolay olur. Somut bilgiyi daha çabuk kabul ederler. Yukarıdaki hikâyede yazar kendisi de küçük yaşında öksüz kalarak bu acıyı yaşadığını anlatmıştır. Kendi hikâyesini, kendi acısını çocuklara içtenlikle yaklaşarak anlatır ve bir yandan da saygı içerikli öğütler verir.

“*Siyah Şapan*” hikâyesinde yazar yoksulluğuna çok üzülmekte iken, köyünden Nurgazi diye biri gelip yengesinin üşümesin diye giydirdiği şapanını geri almak için sınıfına gelir. Bu durumdan yazar çok utanır. Yoksulluğunun acısı daha da canını yakar. Bazen insanlar düşünmeden hareket ederler. Yazar işte burada bize bir işi yaparken öncelikle karşıdaki insanın gönlünü hoşnut kılacak bir şey yaptık mı yapmadık mı diye düşünmemiz gerektiğini anlatıyor. Ne durumda olursak olalım, öncelikle saygı duygusunu unutmamalıyız. Her doğrunun her yerde söylenilmediği gibi, her hareket de her yerde yapılmaz. Yazar burada herkesin gözünün önünde böyle bir sahnenin yaşanmasındansa, eve gelinip emanetin alınmasının doğru olacağı şeklinde akıl yürütmektedir. Kesinlikle bu kıyafetin çocuğun evine gelinip alınması bu kadar can acıtmazdı. Bu türden özenli davranışların seçilmesi ise insana duyulan saygı ile alakalıdır:

“Lanet olası yoksulluk. Ben sana ne yaptım da bu kadar beni rezil ediyorsun?”, diye kızarak ağlıyorum.

Yok olası Nurgazi! Sen benim sınıfıma girmeden dersin bitişini bekleyemez miydin veya sonra benim kaldığım Mırzatay’ın evine gelsen, az önce dediklerini orada desen hatta şapanı üstümden alsan da orda alsan olmaz mıydı?” (Sokpakbayev: 159)

“*Sarı At Bindim, Saza Düştüm*” hikâyesinde yazarın, Smagul adlı amcası çocuk sahibi değildir, fakat eşiyle mutlu yaşarlar. Bazen Smagul çocuk sahibi olamamanın acısını içki ile bastırmaya çalışır. Fakat Smagul herkese çok yardım eden, candan biridir ve bu yüzden sarhoş olsa bile karşısına çıkan herkes ona hep saygıyla hürmet eder:

“Karşısına çıkan hiçbir insan onu selamlamadan gitmezdi. Yumuşak huylu Sımagul’un sarhoş hâli onlara değişik ve sevimli gelirdi. Sımagul her birinin eğilerek selamını alır, onlara en sıcak sözlerini söylerdi. Onun böyle sevinerek gezmesi sanki bu halkın sayesindeymiş gibi herkese minnettarlığını sunardı.

Eve yaklaşmak üzere iken duraklayıp sigarasını yakardı. Dumanını iki yana savurup üstünü başını düzeltirdi. Hareket etmeden bana dönüp:

–Babacığım, şimdi ablan bana kızacak değil mi? Sultan Koca’yla buluşup, biraz içtik, ama sen büyüyünce içki içme. İçkiyi biliyor musun? Oo... İçme. Anladın mı? Votka, şarap hatta sigara da içme...” (Sokpakyayev: 248)

Tablo 4.6. Saygı Değerinin Bulunduğu Hikayeler

<i>Değerin Adı</i>	<i>Değerin Bulunduğu Hikayeler</i>
<i>Saygı</i>	<i>Okul, Kaza, Siyah Şapan, Sarı At Bindim Saza Düştüm</i>

Tablo 4.6.’ya göre 3 hikayede saygı değeriyle ilgili bulgular yer almaktadır.

4.1.7. Sevgi

Sevgi hiç kimseden nefret etmez, herkesi birleştirir. Para, geçip giden bulutlar gibi gelir ve gider. Sevgi gelir, büyür ve etrafındaki her şeyi kendine çeker. Eğer sevgiden yoksunsanız, yanınıza hiç kimse yanaşmaz. Seçici sevgiyi, bazılarını sevip bazılarını sevmemeyi bırakalım. Daha, daha çok insanı, daha, daha kuvvetle sevelim. İnsanlık için sevgi çok önemlidir. Sevgiyi hizmete, hizmeti ibadete dönüştürelim. Allah vergisi ellerimizle hayırsever işler yapalım. Yardım ve hizmet, bir zorunluluk olarak değil de, memnuniyetle verilen sevginin ve alçakgönüllülüğün bir işareti olarak yapılmalıdır. (insanidegerleregitemi.com)

Descartes’a (2014:85) göre sevgi ruhsal bir heyecandır; ruhun kendisine uygun gördüğü şeylere kendi isteğiyle katılmasına olanak tanıyan zerrelere hareketinden doğar. Sevginin çeşitleri çoktur, insan sevgisi, hayvan sevgisi, kitap sevgisi vatan sevgisi vs. Yazarımızın eserinde de sevgi çeşitleri çokça karşımıza çıkmaktadır.

4.1.7.1. Yaşam Sevgisi

“*Köpekbay ve Oğulları*” adlı hikâyede Köpekbay, hayatı ne kadar zorluklarla, sıkıntılarla dolu olursa olsun yine de yaşama tutunur: “Yoksulluğun kederini ne kadar çok çekse de Köpekbay, kendini hiç kaybetmeden hayatına devam etti.” (Sokpabayev:85)

Bu örnekle yazar bizlere hayatın zorluklarının olacağını ve bu zorlukları aşarak geleceğe doğru ümitle yaşamamız ve hayatı sevmemiz gerektiğini anlatıyor. Hayat zor diye kenara çekilmek, boş boş oturmamak lazımdır. İnsan her koşulda çalışmalı, emek harcamalıdır ancak bu şekilde yaşamını olduğundan daha da güzelleştirir.

“Bu üç çocuğu, acı hayatın zorlukları hiç yıldırılmazdı. Bu hayatın kederine hiç kaygılanıp üzülmezlerdi. Üçü de hayata âşık olan, alevlenen hayallere sahip; gelecekte çok güzel bir hayata sahip olacaklarına inanıp bunun için can vermeye hazır gençlerdi.” (Sokpabayev:87)

4.1.7.2. Okuma Sevgisi

“*Okumak İstiyorum*” hikâyesinde yazarın, başlığının adı bile okumayı vurgulamaktadır. *Okumak istiyorum* cümlesi psikolojik olarak çocuğu okumaya davet eder. Hikâyede yazar oyunu çok sevse de aynı zamanda okumaya da heveslidir:

“Okumak istiyor musun? diye sordu. Ben hevesle:

–İstiyorum! dedim. Hayatında okulda okumak şöyle dursun eline kitap bile değmeyen babam için bu benim becerebileceğim iş değildi.

–Çocuğun kafası karışmaz mı? diye öğretmene şüpheyle baktı.

–Karışmaz, okuyacağım!- dedim ben.

Bizim evimizde okuryazarlığı olan sadece Satılğan ağabeyimdi. O dört beş yıl önce ilçenin Koltık denen yerinde üç sınıf okuyup gelmişti. Ağabeyim beni onayladı:

–Okuyacak!” (Sokpabayev: 79)

....

“Sabahki çayımızı içtikten sonra Sadık ile ikimiz her zamanki âdetimize göre kıyıları gezip, oyun oynayarak gidiyorduk ki aniden önümüze atlı çobanımız Nurgazi çıkıverdi. Bizi sürüyü çevirir gibi çevirdi:

–Hey, durun nereye? Okula gideceksiniz! Bugün okulun başlayacağı gün olduğunu bilmiyor musunuz? dedi.

–Nerden bilelim?

–Bugün sentyabrın biri, okulun açılacağı gün.

Tüm can ve bedenimle oyuna hazırlanıp çıktığımızdan, ben o gün, okuyacağım diye heveslenerek kendimi listeye eklemek için çabaladığıma şu an bin pişman olmuşum. Şu an bana oyun okuldan bin kat önemli idi. Okumanın böyle bir yükümlülük olarak geleceğini ben nerden bileyim. Boyuna oyunlarımızı bozacağını, boynumuza kilit olacağını ben nerden bileyim. Başımız nereye döne oraya gideceğimiz serbestliğin, özgürlüğümüzün artık elden alınmış olmasıyla her şey bitti diye birçok üzüntülü düşüncelere kapıldım. Evden planlayarak çıktığımız birçok oyun artık askıya alınacak gibiydi...” (Sokpabayev: 80)

Çocukların okumaktan daha çok oynamayı sevdiğini hepimiz çok iyi biliriz. Yazar da bu durumu “*Okumak İstiyorum*” adlı hikâyesinde çok iyi anlatır. Çocuk, başlarda okumak için hevesle listeye adını yazdırmasına pişman olur. Burada yazar okumanın çok önemli ve sorumluluk gerektiren iş olduğunu okuyucuya anlatır. Artık serbest, boş boş gezen biri değil; okuyan, ilimle uğraşan biri olacaksın gibi mesajlar verir, okura. Hikâyenin devamında da okuyan insan tıpkı öğretmen Sagatbay gibi bilgili olacaktır. Okuyan insanın her şeyden haberi olacağından bahsedilir. Bu hikâyeyi okurken okuyucunun okumaya hevesi daha çok artar.

“İlk günkü dersi o sohbetle geçirdi. Ben bugüne kadar böyle bir söz ustası birisini görmemiştim. Dünyada bilmediği bir şey yok: Bilim hakkında, Kazak halkının geçmişi ile geleceği hakkında, padişahlığın kaldırılması hakkında, Lenin hakkında... Çok çok tesirli hikâyeler anlattı. Biz sadece ağızımız açılmış, şaşkın ve merakla dinlemekten başka bir şey yapmadık.” (Sokpabayev: 81)

“*Güzel Hayat Hakkında Efsane*” adlı hikâyede yazar öğretmenin çok kitap okuduğunu ve güzel hikâyeler anlattığını söyler ve hikâye boyunca hep onu dinlemek için çocuklar can atarlar:

“Sagatbay çok okurdu. Ellerinden kitap ve gazete düşmezdi. Azıcık ara versek Sagatbay’ın etrafına toplanırdık. Hikâye anlatmasını rica ederdik. Tekes’in nehri ve ormanından başka pek bir şey görmeyip, köyün

dedikodularından başka bir şey duymayan bizim gibi cahillerin gözünü açan Sagatbay öğretmendi.” (Sokpakbayev: 95)

“*Ağabeylerim*” adlı hikâyesinde yazar abisinin eğitimci, bilge yönünden ve kitap okuma sevgisinden bahseder:

“Satılğan’ı çok severdim. O benim için örnekti. Her zaman beni doğru söylemeye, çalmamaya, hayırsever olmaya, sigara içmemeye vs. eğitirdi. Beni ilme, insanlığa yönlendiren, terbiye eden dışarıda öğretmenim Sagatbay, ise evde ağabeyim Satılğan’dı.)

....

Öz ağabeyim Satılğan yirmi yaşında. Az çok okumuşluğu var, haberleri okumayı sever. Aydın tipli. Yumuşak huylu. Bastığı izini fark etmezsin. Kimseyle kavga etmez. O, köy sovyetinde sekreter olarak çalışır. Yirmi dokuz yılından beri komsomol. Elinden gazete, dergi düşmez. Her gün akşamleyin bile mumun azıcık ışığıyla kitap okur.” (Sokpakbayev: 108)

Bu örnekler, okuyan insanların toplumda rol-model düzeyine yükseldiğini ve bu kimliklerin etraflarını aydınlatan bir ışığa dönüştüğünü, yüce bireylerin ancak okumayla yetişeceğini düşündürür.

“*Annem Hakkında*” hikâyesinde yazar, abisi gibi okumaya çok meraklıdır ve oğlu böyle kitap, dergi okurken annesi onu görünce çok mutlu olduğunu söyler: “Ben okumaya çok meraklıydım. Annem buna çok seviniyordu” (Sokpakbayev: 109) Bu örnek okumanın her insan tarafından kutsandığını gösterir.

“*Benim Düşmanım – Janbosın*” hikâyesinde başkarakter Berdibek, okumayı çok sever, sudan sebeplerle okuldan kalmak istemez. Bu, çocuklara okul ve okuma sevgisini çok iyi güdüleyen bir örnektir: “Dersten kalmamaya çalışırdım. Belirli bir nedenle dersi kaçırırsam o günüm üzüntüyle geçirdi. Sagatbay şimdi birçok ilginç hikâye anlatmıştır ben ise onları duyamadım diye kaygılanırdım. Çalışkan öğrenciyi öğretmen de sever. Çalışmazsan da sevmez.” (Sokpakbayev: 110-111)

“*Benim Pimalarım*” adlı hikâyede, yazarın okulu ve okumayı çok sevdiğini görüyoruz. Dersten geri kalan başkarakter kendini kötü hisseder bunu da aşağıdaki cümleden anlıyoruz: “Okuldan kalmak benim için dünyanın sonu.” (Sokpakbayev: 120)

“Cumabay” adlı hikâyede Berdibek, edebiyatı ve haliyle şiirleri çok sever. Ne kadar yaramaz olsa da okumak onun için çok önemlidir. Okuryazarlığını geliştirmek için elinden geleni yapmaya çalışır: “Edebiyata küçüklüğümden beri ilgi duyardım. Özellikle şiirleri çok severdim. Kulaklarıma şarkılar, destanlar gelince yemeğimi bile bırakırdım. Okuma ve yazmayı öğrendikten sonra gazete ve dergilerin sayfalarında şiirleri görünce neredeyse içine girecek gibi olurdum” (Sokpakyev: 147)

4.1.7.3. Kitap Sevgisi

“Yeni Dost” hikâyesinde yazar ilk defa edebî eserle karşılaşan, kitabı eline alıp okuyan birinin zihninden kitabın insanı başka bir dünyaya götüren güzel bir araç olduğunu anlatır:

“Muhtar Avezov’un yazar olduğunu biliyordum. Orada ayakta kitabı okumaya başladım. İnsanın merak duygusunu kamçılayan bir kitaptı, başımı alamıyordum; birbiri ardınca gelen nice değişik hikâyelerde yer alan insanlar gözümde canlanıyor, her şeyi unutup farklı bir dünyaya girmiş gibi oluyordum” (Sokpakyev: 231)

Ben bu gece hayatın bütün güzelliklerinin, çirkinliklerinin, özetle her şeyin kitaplarda olduğunu bir kere daha anladım. Keşke Muhtar Avezov’u bir görebilsem diye hayal ettim. (Sokpakyev:232)

Yazının ve yazıyı gelecek kuşaklara taşıyan araç olan kitabın insanın geçmişi ile geleceği arasında köprü kurarken bu gününü de güzelleştirdiğini anlatan bu türden metinler, kitaba yapılmış güzellikler toplamıdır.

4.1.7.4. İnsan Sevgisi

“Okul” hikâyesinde yazar ilk tanıştığı öğretmeni Satılğan’ı çok sever. Öğretmen çok bilgilidir. Bilgili olarak kalmayıp bildiklerini çocuklara güzel bir şekilde anlatır. Bu yüzden de yazar öğretmeni sever:

“İlk günkü dersi o sohbetle geçirdi. Ben bu güne kadar böyle bir söz ustası birisini görmemiştim. Dünyada bilmediği bir şey yok: Bilim hakkında, Kazak halkının geçmişi ile geleceği hakkında, padişahlığın kaldırılması

hakkında, Lenin hakkında... Çok çok tesirli hikâyeler anlattı. Biz sadece ağzımız açılmış, şaşkın ve merakla dinlemekten başka bir şey yapmadık” (Sokpabayev: 81)

“Sagatbay’ın anlattıkları, hayal dünyasını süsleyen masallar gibiydi. Ne kadar dinlersen dinle bir daha dinlemek istersin. Hiç yorulmazsın. Dünyadaki en iyi, âlimlerin âlimi bir öğretmen olduğunu düşündüm. Büyüdüğümde Sagatbay gibi öğretmen olmayı hayal ettim. Çocuklar pür dikkat içinde beni dinleyecekler, ben ise birçok ilginç hikâyeler anlatacaktım” (Sokpabayev: 82)

“*Mayra*” hikâyesinde yazar o küçük kalbinde kocaman bir aşk yaşar. Karşı cinse duyulan ilgi ve sevginin açığa çıkardığı her duygu bu anlatımda mevcuttur. Hikâyede sınıf arkadaşı olan Mayra’yı çok sevdiğini, aynı zamanda başkarakter de olan yazar şöyle anlatır:

“Araya çıktığımızda o nereye giderse ben de oradaydım. Gizli bir güç beni sürekli onun yanına sürükledi. İpsiz bağlanmış gibiydim... Mayra güneş ise ben kunbağışım / ayçiçeğiyim. Mayra çiçek ise ben kelebeğim, etrafında dönüp dolaşıp dururum. Ders çıkışında ne gibi kabiliyetlerim, becerilerim varsa hepsini Mayra’ya göstermeye çalışırdım.” (Sokpabayev: 90)

“*Eve Kaçmak*” hikâyesinde yazar anne sevgisinin anlatılmaz bir sevgi olduğunu ve onun yerini hiçbir şeyin tutamayacağını belirtir:

“–Berken misin?, dedi ve kapıyı açtı. Bu koyu karanlıkta yalnız geldiğimi fark eden annem “Anneciğim, nasıl korkmadan geldin?” diye beni bağrıma bastı. Ben kaçıp geldiğimi anlattım. Kırsığın beni nerdeyse öldüreceğini anlatınca annem bayılacaktı. Anne kalbi çocuğunun acı çekmesine dayanır mı? Anne çocuğu için düşmanlara karşı bir siper, kale gibi. Ben işte o kaleme çok şükür ulaştım. Artık rahat uyuyabilirdim... Hey gidi dünya! Annenin kucağından daha sıcak bir şey var mıdır? Bu kucak varken ben başka hiçbir şey istemem. Hiçbir saltanata, zenginliğe ben bu kucağı değiştirmem. Canım annem, biricik annem; bir tek sen yaşa bu dünyada bana başka hiçbir şey gerekmez” (Sokpabayev: 102)

“*Ağabeylerim*” hikâyesinde yazar abisi Satılğan’ın, güzel karaktere sahip ve iyi niyetli biri olduğunu aktarırken, geri planda abi kardeş sevgisinin sıcaklığı da hissedilir: “Satılğan’ı yumuşak karakteriyle herkes sever. Birini geçsem diye yarışmayı bilmez.

Elinden gelse düzgün giyinip gezmeye çalışır. Satılğan ağabeyim bana hiç kızmaz, vurmaz; sesini bile yükseltmez.” (Sokpakyev: 108)

Biz insanlar genelde önce sever sonra şayet ihtiyaç hissedersen niye sevdiğimizi düşünürüz. “*Sembay Dedem ve Biz*” hikâyesinde ise yazar, dayısını sevme nedeninin onun cömert olmasından kaynaklandığını vurgular: "Cömert gönüllü dayımızı biz çok severdik.” (Sokpakyev:171)

“*Böpke Ninem ve Biz*” hikâyesinde yazarın ninesi Böpke çok sevilen bir karakterdir. Öyle bir insan düşünün ki herkes onu çok sever. Bu insanlardandır Böpke nine. Yaşlı olsa da kimseden yardımını esirgemez:

“Böpke ninem de asil ruhlu insanlardandı. Evde Zaure Yengem olmadığında ev işlerini kendisi yapardı. Sabahtan akşama kadar yorulur, dinlenmeyi bilmezdi. Tabiat onu yaratırken çok sevinçli olmalı ki ninem her zaman güler yüzlüydü; sanki cömert ve bereketli yaz mevsiminin ağzından düşmüş gibiydi. Çok candan ve açık gönüllüydü. Gördüğünü, bildiğini anlatıp dururdu.” (Sokpakyev:172)

Bu türden anlatımın olduğu metinlerde yazar, sevdiği kişilerin güzel yönlerini anlatırken alt metin düzeyinde nasıl iyi insan olunacağını inceliklerini ve önceliklerini de aktarmıştır.

“*Benim Aliman Yengem*” hikâyesinde yazar bir zamanlar yengesi olan Aliman’ın ne kadar akıllı, güzel ve terbiyeli olduğunu, bu özellikleri ile de çok sevdiğini ve çok sevildiğini anlatır:

“Köy kadınlarına özgü terbiye, edep Aliman’da fazlasıyla mevcuttu. Başörtüsünü tertemiz, bembeyaz olarak takardı. Bir tane saç bile gözükmeydi. Kollarında gümüş bileklik, yüzük. Elbiseyi bol ve uzun olarak giyerdi. Baksan, çayı içmesinde bile ne kadar terbiye vardı. İçmesi sanki sadece dudaklarını değdirip bırakma gibiydi, ses duyulmazdı.” (Sokpakyev:227)

Tablo 4.7. Sevgi Değerinin Bulunduğu Hikayeler

<i>Değerin Adı</i>	<i>Değerin Bulunduğu Hikâyeler</i>
<i>Sevgi</i>	<i>Köpekpay ve Oğulları, Okumak İstiyorum, Güzel Hayat Hakkında Efsane, Ağabeylerim, Annem Hakkında, Benim Pimalarım, Benim Düşmanım Janbosın, Cumabay, Yeni Dost, Okul, Mayra, Eve Kaçmak, Ağabeylerim, Sembay Dedem ve Biz, Böpke Ninem ve Biz, Benim Aliman Yengem</i>

Tablo 4.7.'ye göre 16 hikayede sevgi değeriyle ilgili bulgular yer almaktadır.

4.1.8. Sorumluluk

Türkçe Sözlükte sorumluluk (2011:2142): “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet” olarak tanımlanır.

Sorumluluk, karakterin en önemli öğelerinden biridir. Sorumlu olan kişi kendi üzerine düşen görevleri ve işlevleri zamanında, istenilen şekilde istenilen biçimde yerine getirmek zorundadır. Sorumluluk duygusu ya küçük yaşta doğal olarak var olan çevre dolayısıyla insanın içinde yer eder veya daha sonra dışardan verilen eğitimle temellenir. Sorumsuz insan sürekli başkaları tarafından güdülen insandır. Sorumlu insan ise, yapması gereken bir işi zamanında yapabilmek için inisiyatifi ele alıp kendiliğinden harekete geçebilen insandır. Sorumluluk, varoluşçu felsefe anlayışının en önemli öğesidir. Sorumluluk uyandırmak, varoluşçu eğitimin de ana odağı halindedir. (vikipedim.net)

Gerek bireysel gerek sosyal yaşamın devamlılığını sağlamak için birtakım sorumluluklarımız vardır. Bir anne-babanın başlıca sorumluluğu bedenlen, zihnen ve ruhen sağlıklı; ailesine, çevresine, içinde bulunduğu topluma yararlı bireyler yetiştirmektir. Bütün bunları yaparken ailenin kullanacakları sihirli sözcük ise “sevgi”dir. Sevginin açamayacağı hiçbir kapı yoktur. Bu yüzden hem aileler hem de eğitimciler olarak sorumluluklarımızı yerine getirirken ve sorumluk sahibi insanlar yetiştirirken işin içine sevgimizi katmayı unutmamalıyız.

“Okul” adlı hikâyede yazar, gelecek kuşakları sorumluluk gibi birçok iyi huyla yetiştirmek işini üstlenen öğretmenlerden biri üzerinden sorumluluk duygusuyla hareket eden bir insan portresi çiziyor: “Çocuklarla çocuk oluyor, ders arasında bizimle birlikte oynuyordu. Hangi dersi işlerse işlesin, bizim sıkılmamız için dersi eğlenceli geçirmeye çalışırdı.” (Sokpabayev: 82) İşini iyi yapmak sorumluluğunun bilincinde olmak ile ilişkili bir tutum ve davranıştır.

Öğretmen çocukların düşüncesini okuyabilmeli, örnekteki gibi onların seviyesini bilmelidir. Gerekirse onlarla oyunlar da oynamalıdır. Oyun, çocukların en sevdiği iştir ve dersi oyun oynatarak anlatabilmek beceri ister. Okula yeni başlayan çocuklar için öğretmenin ilk baştaki hedeflerinden biri, kendisini sevdirmedir eğer çocuk öğretmenini beğenirse, severse derse ve okula karşı ilgi ve sevgi duyar. Çünkü pek fark etmesek de çocuklar çok seçicidir. Beğenmediklerini, ısınamadıkları kimseleri pek önemsemezler.

“Köpekbay ve Oğulları” adlı hikâyede Köpekbay’ın oğlu Junisbay, kolhoz tarafından verilen sorumluluğu küçük de olsa yerine getirir, sabahtan kalkar çocukları toplar:

“Köpekbay’ın evi 1. Brigada’da yani Nayza köyünün içinde idi. Junisbay herkesten önce kalkar ve ev ev dolaşır okula gidecek çocukları toplardı. Hiç bir çocuğun okuldan sebepsiz, mazeretsiz geri kalmasına izin vermezdi. Bunu kendisinin klassıklık farzı olarak bilirdi. Ders sırasında ise sürekli etrafına bakıp bizi denetleyip dururdu. Birisi birazcık hareket etse öğretmenle birlikte yarışır bize «Kıyırdamayın, dersi dinleyin!» diye kızdığı da olurdu.” (Sokpabayev: 87)

“Mayra” adlı hikâyede Berdibek’in sınıf arkadaşı Mayra, temizlik sorumlusudur ve her gün sınıf arkadaşlarının derse temiz olarak gelip gelmediğini denetler: “Her gün sabah derse geldiğimizde bize tek tek bakıp bizi sınıfa alırdı. Kollarımızın, kulaklarımızın, boynumuzun temizliğine bakardı. Bir şey bulursa bizi bırakmaz, eve geri gönderirdi. Mayra kendi işinin hakkını çok iyi verirdi ve çok sert olduğu için dediğini yaptırırdı.” (Sokpabayev: 89)

“Kaza” adlı hikâyesinde yazar, annesinin hastalığı daha da ilerleyince babasının ailedeki sorumluluğunu yerine getirmeye başladığını anlatır. Bazen insanlar, kendi sorumluluklarını unuttur, zor bir duruma düştüklerinde akılları başlarına gelir: “Tembel

babam artık biraz da mecburiyetten hareket etmeye başladı. Odunu, suları kendisi getirdi; dışarı gezmelerini azalttı.” (Sokpakyev: 139)

“*Cumabay*” hikâyesinde yazar, sorumluluğunu düzgünce yerine getirmeyen, temsil ettiği mesleğin onuruna yakışmayan hal ve hareketlerde bulunan bir öğretmeni eleştirel bir üslupla anlatır. Anlatım esnasında sorumsuz öğretmen tipi üzerinden sorumlu öğretmenin gerekliliği ve değeri ortaya çıkar:

“Cumabay ders sırasında bile enfiyesini içerdi... Enfiyesini içmeden canı rahatlamaz ve ders işleyemezdi. Bir çocuğu odun külü bulmaya gönderirdi. Sonra da sınıfa ödevleri verip, kendisi köşede oturup enfiyesini hazırlardı. Üstüne külü katar, sonra da ağaçla basıp ezerdi. Evin içi sigaranın dumanıyla dolar, çocuklar öksürmeye başlardı... Öğretmene yakışmayan küfürler ağzından fırlardı. Bazen el kaldırıp vurabilirdi de. Gıkınız çıksa cezalandırmaya hazır dururdu...” (Sokpakyev:146)

“*Sembay Dedem ve Biz*” adlı hikâyede yazarın yengesi Zaure, içi ekmek ve yiyeceklerle dolu olan kebejenin / tahta sandığın anahtarını kaybetmemek için özenle ve dikkatle saklar. Çünkü o zamanlar bir açlık dönemidir ve Zaure yenge o evin gelini olduğu için yemek ve yiyeceklerden de sorumludur. Yiyecekleri tasarruflu kullanmak için sadece yiyeceği kısmı çıkarıp diğerlerini kebejede; kapalı, kilitli bir şekilde tutar:

“Siz de şöyle hayal edebilirsiniz! Bu anahtar eski zaman masallarındaki güzel ama vefasız bir kızın saçlarının tellerinden birisi gibi bir şey. Kilidi açmak için her bir saç telini ayrı ayrı denemeniz lazım. Gerçeğe dönersek Zaure yengemin saçlarını kesip almanız lazım. Niye diye soruyor musunuz? Şöyle: Kebejenin anahtarı bu evde sadece Zaure yengemde dururdu. O anahtarlığın bağını saçıyla birlikte örer, anahtarı saçlarının arasında taşırdı. Örülen saç da peşpetinin içinde olurdu. Şimdi gücün yeterse zorla ya da çaktırmadan o anahtarı al!” (Sokpakyev:170)

“*Şeytan Sandım*” hikâyesinde yazar, çayıra gidip ot yığını taşırken bir öğlen yemeği vaktinde ormanın içini su basmış olur ve yanındaki herkes öğlen yemeğine nasıl gideceğiz diye üzölmeye başlar. Berdibek ise çok iyi bir yüzücüdür. Öğlen yemeği Tekes nehrinin diğer tarafındadır. Berdibek yaşça küçük olsa da yüzerek nehri geçip yemeği alıp gelme sorumluluğunu üstlenir:

“Üstümdekileri suyun kenarında bırakıp suya girdim. Sırtımdaki ekmeğin ıslanmasını diye göğsümü mümkün oldukça suyun üstünde tutmaya çalıştım. Tekes’in diğer tarafında, çok çalışmış ve çok acıkmış halde bekleyenler benim bu davranışından çok memnun oldular. Övgüleri yağmur olmuş da üzerime yağıyordu.” (Sokpakyayev:192).

“*Yeni Elbiselerden Çektiğim Azap*” hikâyesinde abisinin satın aldığı elbiselerine çok sevinen başkarakter, büyüyünce abisine teşekkür namına yardım etme sorumluluğu ile dolar: “Ömrüm boyunca bu hâlde kalmam herhalde. Ben de büyürüm. Kazanç sahibi olurum. O zaman abimin bu iyiliğini on kat, yüz kat olarak geri ödemezsem değersiz olayım, diye düşünmekten kendimi alamazdım. (Sokpakyayev:209)

Tablo 4.8. Sorumluluk Değerinin Bulunduğu Hikayeler

<i>Değerin Adı</i>	<i>Değerin Bulunduğu Hikayeler</i>
<i>Sorumluluk</i>	<i>Okul, Köpekbat ve Oğulları, Mayra, Kaza, Yeni Elbiselerden Çektiğim Azap, Cumabat, Şeytan Sandım, Sembat Dedem ve Biz</i>

Tablo 4.8.’e göre 8 hikayede sorumluluk değeriyle ilgili bulgular yer almaktadır.

4.1.9. Vatanseverlik

Vatan bizim doğup büyüdüğümüz ve üzerinde yaşadığımız toprak parçasıdır. Milletler, dünyada huzur, saadet ve güven içerisinde yaşayabilmeleri için mutlaka bir vatana muhtaç oldukları gibi; inançlarını rahatça yaşayabilmeleri, çocuklarını istedikleri şekilde eğitebilmeleri için de bir vatana muhtaçtırlar. Milletleri ayakta tutan ve vatandaşları arasındaki birlik ve beraberliği sağlayan ahlâkî değerlerden biri, hiç şüphesiz vatan sevgisidir. Vatanını seven kimseye vatansever, vatanperver denir. Vatan sevgisi övünülecek bir değerdir. Atalarımız vatanımızı korumak için tarih boyunca her türlü fedakârlıkta bulunmuşlardır. Bizler de bu hazineyi severek korumalıyız. Vatan sevgisi her bir vatandaşın borcudur.

Vatanseverlik Türkçe Sözlükte (2011:2474) yurtseverlik olarak açıklanır. Orhan Seyfi Orhon’a ait şu cümle de aynı açıklamanın sonunda örnek olarak verilir:

“Vatanseverlik doğduğu yeri, evini, köyünü, müstakil devlet sınırları içinde memleketi sevmektir”

“*Kostöbe. Zastap. Sınır*” adlı hikâyesinde yazar, büyüdüğü yerin nehrini içten bir sevgiyle şöyle tanıtır: “Benim Kostöbe’m. Benim Tekes’im... Orda bir mavimsi ip gibi incecik nehri gördünüz mü? İşte o Tekes. Herkesçe iyi tanınan İle nehrinin başlangıcıdır.” (Sokpakbayev: 75) Alıntıdaki mülkiyet eklerinin çokluğu, sevginin ve sahiplenmenin derecesini göstermektedir. İnsan sevdiğine sahip çıkma duygusu taşır.

Tablo 4.9. Vatanseverlik Değerinin Bulunduğu Hikâyeler

<i>Değerin Adı</i>	<i>Değerin Bulunduğu Hikâyeler</i>
<i>Vatanseverlik</i>	<i>Kostöbe, Zastap, Sınır</i>

Tablo 4.9’a göre 1 hikâyede vatanseverlik değeriyle ilgili bulgular yer almaktadır.

4.1.10. Yardımseverlik

Yardımseverlik, kişinin çevresinde çeşitli zorluklar içerisinde yaşayan insanlara ve canlılara yardım ederek onların sorunlarını çözmesini, ihtiyaçlarını karşılmasını sağlamak olarak tanımlanabilir. Yardımseverlik en yalın anlamıyla, ihtiyacı olana, hiçbir karşılık ya da kişisel fayda gözetmeksizin gönüllü olarak maddî ya da manevî destekte bulunma durumudur.

Yardımseverlik “Hesap kitap gözetmeden başkası için bir şey yapmak; sahip olduğu güç ve imkânları başkalarının iyiliği için kullanmak; bir kimsenin sıkıntısını gidermek, o kişiye karşılaştığı güçlüklerde yardımcı olmak, yüküne omuz vermek, yükümlülüklerini paylaşmak; güç duruma düşenin güçlüğünü istekle, içten, göğsünde hiçbir sıkıntı hissetmeksizin gidermektir.” (Karatekin vd., 2012:14).

Yardımseverlik Türkçe Sözlük’te (2011:1071) “Hayırsever olma durumu, iyilikseverlik, yardımseverlik, hayırperverlik” olarak açıklanmaktadır. Yardımseverlik duygusunu ve davranışını tetikleyen duygular çoğunlukla bir şeye duyulan sevgi ve acıma hisleridir. Yardımseverlik, insan olmanın gereklerindedir. İnsanların, etrafındaki canlılara yardım ellerini uzatmamaları düşünülemez. Ayrıca yardımlaşma bir kültürdür.

Yardım etmeyen yardım görmesi pek olası değildir. “İyiliğe iyilik her kişinin, kötülüğe iyilik er kişiyi işidir.” diyen Türk milleti, bir iyilik hareketi olan yardımseverliği de çok insani ve özgün bir tanıma oturtmuş, özel bir değere dönüştürmüştür.

“*Mal İnsanın Ciğeri*” adlı hikâyesinde yazar, evlerine gelen misafirlere yokluk içinde yaşasalar bile kapılarını açtıklarını, evlerine davet ettiklerini anlatır: “Jarkent’ten bizim evden medet umup, Mukamedi, Junis adlı misafirler geldi. Junis ihtiyar. Mukamedi onun oğlu. Yiğit. Eşlerinin adı aklımda kalmamış. Mukamedi’nin ben yaşlarında bir oğlu var. Adı Sadık. İkimiz birlikte oyun oynardık.” (Sokpakbayev: 76)

Yazar burada yardım etmenin insanoğlunun en büyük görevlerinden biri olduğunu vurguluyor. Yazarın ailesi evinde yiyeceği olmasa da kapılarını açıp ellerindekini paylaşmış, insanları aç ve açıkta bırakmamıştır.

“*Sümbe Seferi*” adlı hikâyesinde yazarın sözcülüğünü üstlenen karakter olan Berdibek, giyecek elbisesi olmadığına üzülerek ağlamıştır. Bunu gören dayısı Berdibek’i kendi evine götürür, onun bakımını ve eğitimini üstlenir. Böylece hem yeğenine hem de annesiz kalan bir öksüze yardım etmiş olur:

“Ağlama, hadi seni ben yanımda Sümbe’ye götüreyim, orda okursun. Giyimin de olur, her şeyin de olur merak etme, dedi Kağazbay. Ben buna çok sevindim.

...

“Kazakların asil bir ruh taşıyanlarından hiçbiri yakınına dışarıda ve aç bırakmaz. Gerekirse ağzındaki lokmasını sana verir. Dayımın evinde bana hiç yabancılık çektirmediler. Benim başka yere gitmem değil bu eve gelmem ulu yasa buyruğu imiş gibi hepsi kucaklarını açarak beni karşıladılar.” (Sokpakbayev: 163)

“*Böpke Ninem ve Biz*” hikâyesinde yazarın ninesi çok çalışkan ve yardımseverdir. Yaşlı olsa bile etrafındaki insanlardan yardımını esirgemez: “Hayır, o öylesine gezmezdi. Kendi evinin işleri azmış gibi başkalarının işlerine de yardım ederdi. Birine ip olarak vermek için yünleri getirir, eğirirdi. Birinin yırtık torbasını getirip onu yamardı. Bunun gibi bir sürü iş ve yardım yapardı.” (Sokpakbayev: 174)

“**Dokuz Ağız**” hikâyesinde yazar, dayısının çok iyi bir insan olduğunu ve etrafına hep yardım ettiğini anlatır:

“Dayım çok mükemmel bir insandı. Hiç kimseye iğnenin deliği kadar kötülük yapmaz, düşünmezdi bile. Herkese yardım etmeye dünden hazır dururdu. Kağazbaylar çok olsa dünyada üzüntü, hasret, düşmanlık, kötülük diye birşey olmazdı. Güneş gibi her zaman sıcak ışıklarını saçarlardı, insanlar bereket içinde yaşarlardı. Kağazbay gibi adamlar çok olsa dünyada yetimler, dullar kalmazdı” (Sokpakyev: 164)

“*İpek Kemer*” hikâyesinde yazar, abisinin gönderdiği para sayesinde zenginleşmiş; bunun yanında cimrilik yapmamış, arkadaşlarıyla aldığı kremi paylaşmıştır: “Fakir zenginleşirse cömert olur. Bugün ben cömertim. Yanımdaki çocukları da sevindirmeyi bir borç diye düşündüm. Sıkmalık vazelinini herkesin eline kocaman kocaman sürdüm. El ve yüzlerindeki su değince acıyan derilerine sevinerek sürüyorlardı.” (Sokpakyev: 182)

“*Aliman Yengem*” hikâyesinde yazar, yol üstünde dinlenecek ev ararken bir zamanlar yengesi olan fakat insanların dedikodusu yüzünden abisinden boşanan Aliman’ın evine gelir. Aliman yengesi, artık her ne kadar o zamanda yengesi değilse de, aç olan misafirleri evine davet edip, onlara evinin kapısını açar:

“–Eve girin, buyurun! Girdik.–Yukarı buyrun! Yukarıya çıkmaya biz çekindik. Evin içi tertemizdi. Kapıya kadar alaşa ve kiyiz döşenmişti. Aliman’ın yaşadığı ve baktığı ev olduğu hemen anlaşılıyordu. Evi böyle temiz ve düzgün görünce, üstümüzden damlayan suları silkeledik, kapının girişine doğru geri çekildik. Aliman;

–Bir şey olmaz, yukarı doğru çıkın, buyrun, diye davetini yineledi.

Yukarı kat tekemet, onun üstüne uzun, temiz körpe bir halı ile döşenmişti. Bu hâlimizle oraya gidip oturmaya çekiniyorduk. Durduğumuz yere yakın pencerenin kenarına doğru, sadece tekemetin üstüne çöküverdik.

–Siz oturun, ben masayı hazırlayayım. Çay içip öyle gidirsiniz. O zamana kadar yağmur da durur, dedi ve kalktı Aliman.” (Sokpakyev: 225-226)

Bir zamanlar yengesi yazara üşümemesi için kalın bir cübbe vermiştir. Fakat daha sonra, Berdibek’in abisinden boşanınca cübbeyi geri aldirtmiş; uzun bir zaman sonra yaptığı bu hareketten utanarak, ona yeni bir gömlek hediye etmek istemiştir:

“Tanrı yolunu nasip ettirip bize getirdi seni. Elimden gelse sana bir tay hediye ederdim ama maalesef durumum buna uygun değil, en azından şu gömleği al. Giyersin. O zamanlarda Sarıbastau’da okuduğunda üstünden kara

şapanı aldırıştım, çok pişmanım; kızgınlıkla olmuştu, fakirlik ne yaptırır? Yengem o zamanlarda böyle yapmıştı demeyesin. Tanrı kutsarsa daha da büyüyüp büyük adam olursun” (Sokpakistan: 227).

Yazar verdiği bu örnekler ile yardımseverlik değerinin ne olduğunun anlaşılmasını sağlamayı öncelmiştir. Misafir ağırlamak, evde ve elde olan ile insanları yedirip içirip ağırlamak ve hoşnutlukla uğurlamak; öksüz ve yetim çocuklara sahip çıkmak, mal varlığımızı bölüşmek, elimizden geldiği kadar başka insanlara her konuda yardım etmek yardımseverliğin türlü görüntü seviyeleridir. Yardımseverlik aynı zamanda bir iyilik hareketidir. İnsanlar iyi ve kötü insanlar diye ikiye ayrılır. İyi insanlar ve onlarla yeryüzüne yayılan iyilik, dünyayı cennete çevirirken; kötü insanlar marifetiyle yeryüzünü yakıp yıkan kötülük, bu dünyayı bir cehenneme çevirecektir. İnsanlar her gün iyi bir insan olma imkânlarıyla uyanırlar. Yazar, alıntılanan çekirdek metinler üzerinden iyilik yaparak açığa çıkan yardımlaşma ve dayanışma kültürünün; tanınması, yayılması ve kökleşmesine de katkı sunmuştur.

Tablo 4.10. Yardımseverlik Değerinin Bulunduğu Hikâyeler

<i>Değerin Adı</i>	<i>Değerin Bulunduğu Hikâyeler</i>
<i>Yardımseverlik</i>	<i>Aliman Yengem, İpek Kemer, Dokuz Ağız, Mal İnsanın Ciğeri, Sümbe Seferi, Böpke Ninem ve Biz.</i>

Tablo 4.10'a göre 6 hikâyede yardımseverlik değeriyle ilgili bulgular yer almaktadır.

SONUÇ

Üslup genel olan dilin özel olarak kullanılmasıdır. Berdibek Sokpakyev de genel olan Kazak Türkçesi'ni kendine özgü seçimler ve birleşimlerle kullanarak yazdığı eserleri ile edebiyatçı kimliğini sağlamlaştırmış, güçlü tipler yaratarak ve özgün konular anlatarak da Kazak edebiyatını özellikle de Kazak çocuk edebiyatını zenginleştirmiştir.

Yazarın, Bulak (Pınar), Seçme Şiirler Kitabı, On Altı Yaşındaki Şampiyon (Jekpe jek), Mutluluk yolu (Bakit Joli), Uzaktaki Köyde (Alıstagi Avılda), Benim Adım Hoca (Menim Atım Koja), Bozpede Bir Kız Var (Boztöpede Bir Kız Bar), Çocukluk Dönemine Yolculuk, (Balalıq Şaqqa Sayahat), Apendenin Hilesi (Apendenin Aylası), Bozkır Yıldızı (Dala Juldizi), Ayacan (Ayacan), Neredesin Gauhar? (Kaydasın Gauhar?), Ölenler Geri Gelmez (Ölgender Kaytıp Kelmeydi) adlı eserleri; ustalıklı kurguları, milli motifleri kullanımı, özgün anlatımı ve içeriği ile dünya edebiyatının eserleriyle denkleşebilecek derecededir diyebiliriz.

Berdibek Sokpakyev, Kazak edebiyatında toplumun sürekli değişen iç içe geçmiş olaylarına, zamanın ruhunu ve insanın çağlar boyunca değişmeyen doğasını ekleyerek anlatmadaki ustalığı ile öne çıkmış ve tanınmıştır. Onda büyük yetenek sahiplerine özgü, göz ardı edilemez, insan eser bütünlüğünü temsil eden en önemli üç özellik vardır. Birincisi başarılı betimlemeciliği, ikincisi kendi döneminin sosyal yaşantısını edebiyatla büyük bir ustalıkla harmanlaması, üçüncüsü de insan psikolojisini sosyolojik gerçeklerle kaynaştırabilmesidir. İşte bu özellikler Sokpakyev'in kalemine ait baskın özelliklerdir diyebiliriz.

Berdibek Sokpakyev'in eserleri hayatın doğal akışına, eşyanın doğasına, doğanın ritmine göre kurgulanmıştır. Hangi eserini okursanız okuyun, yaşamın gerçekleriyle karşılaşsınız. Anlatmak istediklerinin hepsi gerçeğin edebiyat dilinden ifadesidir. Sokpakyev'in eserlerinin en önemli özelliklerinden biri de saf gerçek ile bir söz sanatı olan edebiyatın altın oranına karşılık gelen denge arayışıdır.

Yazarın hayal hakikat ayırımındaki seçimi, hep hakikatten yanadır. Bu netlik konu ile anlatım uyumunda da sürekli gözetilmiştir. Yazar kendi döneminin yaşantısını, gerçeklerden kopmadan, olduğu gibi anlatmasıyla; yeni tarihselci edebiyat kuramı ile okunmaya elverişli eserler kaleme alır. Berdibek Sokpakyev'in eserleri birinci dereceden olmasa da ikinci dereceden bir tarih kitabı gibi okunabilir. Özellikle yakınçağ

Kazak tarihine ışık tutacak nitelikteki ve netlikteki eserler, insandan topluma, toplumdan devlete ve devletten evrene doğru genişleyen bir içeriğe yaslanmaktadır.

Öykü ya da roman olsun, bir edebiyat eserinin gerçek bir sanat eseri olması için birçok şartı taşıması ve karşılaması lazımdır. Bu şartlar; konu seçiminden konunun işlenmesine, başlık seçiminden karakter çizimine, duygu ile düşüncenin kaynaştırılmasına, hayal ile hakikatin dengelenmesine doğru genişler. Edebiyat sanatının bütün içeriği ve incelikleri gözetilerek söylendiğinde, Berdibek Sokpakyayev hem Türk hem de dünya edebiyatının değerli yazarlarından biridir çıkarımına rahatlıkla ulaşılabilir.

Biz bu çalışmada öncelikle Berdibek Sokpakyayev'in *Çocukluk Dönemine Yolculuk, (Balalıq Şaqqa Sayahat)* adlı eserini, Kazak Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi'ne aktardık. Devamında ise ortaya çıkan metni 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik ana başlıklarına indirgenen ve içinde geri kalan bütün değerleri de sakladığı kabul edilen kök değerler açısından inceledik.

Değerlerin bulunduğu hikayeleri incelediğimizde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Doğrunun, hakkın korunması olan adalet değeri romanımızda dört hikayede karşımıza çıkmaktadır. Bu değer hikâyelerde adil olma, eşitlik ilkesini gözetme, bireylere hakkını teslim etme; ahlaki, hukuki ve törel değerlere uyma şeklinde işlenmiştir. Birlik ve barış, dostluk içinde yaşama, çocukların fizyolojik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılarken adalet terazisinden şaşmamak, sosyal yaşam ve eğitimde eşitlik hikâyelerde vurgulanan düşüncelerdir. Adalet değeri "Okul", "Köpekbat ve Oğulları", "Sembay Dede ve Biz", "Kostöbeye Kış Geldi" hikâyelerinde yer almaktadır.

Dostluk paylaşmak; iyi günde de kötü günde de olsun dostunun yanında bulunmaktır. Bu değer romanda dört hikayede yer alır. Dostluk değerini yazar hikâyelerde barış içinde yaşama, dostluk birliğini ve hukukunu koruma, arkadaşına yardım etme, her durumda onun yanında bulunabilme şeklinde anlatır. Hatta sadece insanlar arasında değil insanlar ve hayvanlar arasında da sadık dostluğun var olduğu hikâyelerde anlatılır. Dostluk değeri romandaki "Ramazan ve Ben", "Kiyikbat Nayza", "Zdrasti, Naşandik!", "Yeni Dost" adlı hikâyelerde yer alır.

Dürüstlük değeri romanda içtenlik, doğruluk, açıklık, doğrudanlık gibi kişilik özelliklerine sahip olmayı öğretmeyi hedefleyen bir içerikle karşımıza çıkmaktadır..

Yalan, hile, düzenbazlık gibi olumsuz eylemleri değil; dürüstlük ve doğruluk gibi olumlu karaktere sahip olmayı öğreten, yücelten hikâyelerde yazar; insanların her ne durumda olunursa olunsun doğruyu, gerçeği söylemelerini ve yapmalarını salık verir. Romandaki dostluk değerinin bulunduğu hikâyeler şunlardır: “Bir İki Sol Ayak”, “Ramazan ve Ben”, “Benim Babam”.

Öz denetim değeri romanda beş hikâyede işlenmiştir. Öz denetim değerleriyle yazar, hikâyelerde çocuklara duyularımız üzerinde hâkimiyet kurup, düşünce ve davranışlarımızla ‘insan’ tanımlamasına uygun yaşamayı öğretmeyi hedefler. Duyularımızı kontrol etmemizi ve dürtülerimize sahip çıkıp kızgınlık gösterme ve kavga etme gibi olumsuz davranışlardan uzak durmayı öğretmek ve benimsetmek, hikâyelerin öncelikli amaçlarından biridir. Romandaki öz denetim değerlerine ait metinler, ağırlıklı olarak “Mayra”, “Bir Tabak Un”, “Bir Tabak Arpa”, “Dokuz Ağız”, “Bir İki Sol Ayak” hikâyelerinde bulunmaktadır.

Sabır değeri beş hikâyede işlenmiştir. Olacak bir şeyi beklerken mevcut koşullara dayanabilme, kendini tutma, beklerken olumsuz düşünmeme anlamında işlenen bu değer romandaki şu hikâyelerde karşımıza çıkar: “Parça- Parça Resimler”, “Mayra”, “Tepen-Tepen”, “Bir İki Sol Ayak”.

Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi ve hürmet, ihtiram anlamını ifade eden saygı değeri romanda dört hikâyede karşımıza çıkmaktadır. Yazar hikâyelerinde insanlara saygılı olmanın hayatın en önemli inceliklerinden biri olduğunu anlatmaya ve aşulamaya çalışır. Toplumsal değerlere saygılı olur ve uyarsak, aile bireylerine ve başkalarına saygılı olursak aynı karşılığı alacağımızı vurgulayan yazar; saygının da diğer değerler gibi karşılıklılık ilkesine uygun olarak kendini çoğaltacağını sezdirmeye çalışır. Saygı değeri romanda “Okul”, “Kaza”, “Siyah Şapan”, “Sarı At Bindim Saza Düştüm” hikâyelerinde yer almaktadır.

Sevgi değeri romanda en fazla karşımıza çıkan değerdir. Berdibek Sokpakyev’in bu romanında on altı hikâyede sevgi değerine yer verilmiştir. Hikâyelerde sevgi değerini yazar; hayata tutunabilmek için insanın kendini, doğayı, hayvanları ve hayatı sevmesi koşutluğunda anlatır. Yazara göre, sevebilen insan karşısına ne kadar büyük zorluklar çıksa da onları aşar, sevgi ve umutla geleceğe yönelecek iç enerjisini harekete geçirebilir. Hayatın her aşamasında başarılı olmanın

yolu sevgiden geçer. Sevgi duygusu insanları birbirine bağlayan, paylaşmayı ve birlikte yaşamayı öğreten bir değerdir. Dünyayı güzelleştiren en önemli duygulardan biridir sevgi. Sevgi deyince genellikle ilk olarak insanî sevgi yani iki kişinin arasındaki sevgi aklımıza gelir.

Yazar ise hikâyelerde sevginin sadece iki kişinin arasında kalmadığını, sevginin çeşitlerinin de çok olduğunu anlatmış; yaşam sevgisi, kitap sevgisi, okuma sevgisi, insan sevgisi gibi türlerinin olduğundan hareketle, eserinde bunlara dair güzel örnekler vermiştir. Sevgi değerinin bulunduğu hikayeler şunlardır: “Köpekpay ve Oğulları”, “Okumak İstiyorum”, “Güzel Hayat Hakkında Efsane”, “Ağabeylerim”, “Annem Hakkında”, “Benim Pimalarım”, “Benim Düşmanım Janbosın”, “Cumabay”, “Yeni Dost”, “Okul”, “Mayra”, “Eve Kaçmak”, “Ağabeylerim”, “Sembay Dedem ve Biz”, “Böpke Ninem ve Biz”, “Benim Aliman Yengem”

Sorumluluk değeri de romanda en çok işlenen değerlerden biridir. Romanda sekiz hikayede sorumluluk değeri karşımıza çıkmaktadır. Hikayelerde kişinin kendisine, çevresine ve tüm insanlığa karşı sorumlu olması gerektiğine vurgu yapılır. İyi bir öğretmenin nasıl olması gerektiği ve sorumluluklarının neler olduğu, öğretmenin öğrenciler önünde yapmaması gereken davranışların anlatımı üzerinden sorumsuzluk örnekleri; küçük olursa bile sorumluluk bilincinde olunması gerektiği eserde işlenmiştir. Sorumluluk değeri “Okul”, “Köpekpay ve Oğulları”, “Mayra”, “Kaza”, “Yeni Elbiselerden Çektiğim Azap”, “Cumabay”, “Şeytan Sandım”, “Sembay Dedem ve Biz” hikayelerinde yer almaktadır.

Vatanseverlik insanın doğduğu yeri, evini, köyünü, müstakil devlet sınırları içinde memleketini sevmesidir. Bu değer en güzel örneğini yazar “Kostöbe, Zastap, Sınır” adlı hikâyesinde verir. Yazar kendi doğup büyüdüğü yeri çok sevdiğini, uzaktayken özlediğini ve sahiplendiğini anlatır.

Yardımsızlık, sevgi ve sorumluluk değerinden sonra en çok işlenen değerdir. Yardımsızlık, kişinin çevresinde zorluk içerisindeki insanlara ve canlılara yardım ederek onların sorunlarını çözmelerini, ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlamasıdır. Yazar yardım etmenin her bir insanın kanunen yazılı olmasa da vicdanen yerine getirmesi gereken bir borç olduğunu eserlerinde vurgular. Yardım etmek paylaşmaktır. Yokluk ve kıtlık zamanlarında da olsa, evini ve yemeğini paylaşmanın insanın yapabileceği en temel ve güzel görevlerden biridir. Eski akraban ya da arkadaşın da olsa, kötü günde evine davet etmek ya da evine, yanına gitmek bir yardımsızlık gösterisi ve

göstergesidir. Paran çoğalınca etrafındaki yoksul insanlarla paylaşmak gibi güzel örnekleri de yardımseverlik olarak öne çıkaran yazar için yardımlaşma ve dayanışma kültürü, bu dünyayı daha yaşanabilir bir yer kılmak için olmazsa olmazlardandır. Bu değer altı hikayede tespit edilmiştir. Yardımseverlik değerinin tespit edildiği hikâyeler şunlardır: “Aliman Yengem”, “İpek Kemer”, “Dokuz Ağız”, “Mal İnsanın Ciğeri”, “Sümbe Seferi”, “Böpke Ninem ve Biz”

Yazar hikâyelerde yukarıda görüldüğü gibi en çok sevgi, saygı, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerini vurgulamıştır. Bu değerler bazen metinlerde iç içe geçmiş bir şekilde de işlenmiştir. İnsan için dünyada en önemli değer sevgidir iletisine yaslanan bir metinden sorumluluk değeri de ortaya çıkar. Yazara göre: Sevgiyle çocuk büyür, sevgiyle öğrenir, sevgiyle yaşar. Sevgi hayatımızda bir nevi hava kadardır. Sevginin olduğu yerde saygı da olur. İnsan sevdiği kişiye saygıyla karşılık verir. Anne çocuğunu sevince dünyalar çocuğun olur. Ailesinde sevgiyle büyüyen çocuk dünyada en mutlu insan olur. Büyüyünce kendi hedeflerine rahatça ulaşır. Sevgiyle dolu olarak büyüdüğü için kendi sorumluluklarını da yerine getirir. Ailesinin sevgisi karşılığında iyi eğitim almak, okulu takdirnameyle bitirmek, sevdiği işte kendisi için en iyi yerde çalışmak vs. tüm bunlar bir çocuğun kendisi ve çevresine olan sorumluluklarını yerine getirirken ciddi bir itici güçtür.

Üst üste konan ve birbirini tamamlayan hikâyeler toplamı olan romanında yazar yedi yaşından başlayarak yedinci sınıfı bitirene kadar başından geçen olayları anlatır. Olayları anlatmakla kalmayıp bir yandan da okuyucuyu düşündürür, terbiye eder / eğitir. Hayatın kendisinin de bir mektep (okul) olduğunu yazar bu romanda esaslı ve etraflı bir şekilde öne çıkarır. Bir çocuğun yoksul bir ailede doğması ve büyümesi, daha kendi ayakları üstünde duramadığı yaşta annesini yitirip öksüz kalması, üstüne giyeceği elbisesinin, ayakkabısının olmaması, yokluğun yaşattığı diğer utandırıcı durumlar, bir film şeridi gibi birbirine ulanarak anlatılır.

Bu olumsuzluklarla savaşan çocuk, üzülür, ağlar ama yıkılmayıp ayakta kalır. Bu roman aynı zamanda umudun romanıdır. Okuyanlara fakr u zaruret içinde bile mücadele azmi aşılar. Eğitime, okumaya çok meraklı bir karakter üzerinden, bilgi, kültür ve sanat yüceltilir. Okumak yoksul çocuk için paha biçilmez bir teselli, tedavi ve mutluluktur. Özetle yazar bu romanında okuyucuya geleceğe umutla bakmayı, okunup eğitim alınırsa her şeyin başarılabilceğini öğretir. İşlenen değerler çocukların kişisel ve sosyal gelişimine çok katkıda bulunur. Çocuklar kendini tanıır ve gerçekleştirebilir.

ÖNERİLER

Berdibek Sokpakyev'in kaleme aldığı bu romanda, elbette sadece çocuklara değil okuyucu olan büyüklere yönelik mesajlar da yer almaktadır ve bu romanı oluşturan hikâyelerde değişik yaş gruplarına hitap eden iletiler bulunmaktadır. Yani bu roman ortaöğretim ve üstü öğrencilerine ve tüm yetişkinlere okutturabilir.

Bu romanın içeriği güncel hayata ait olayları da barındırır. Bu eser çocuklara hem yaşadığı hayatı tanıtacağı hem de yaşayacakları hayata nasıl hazırlanmaları gerektiğini öğreteceği için çocuk edebiyatı eserleri arasına alınmalıdır.

Roman çocuklara değer aktarımı konusunda zengin örnekler içermektedir. Bu sebeple söz konusu romanlardan değerler eğitiminde yararlanabilir.

Çocuklar, doğrudan kendilerine verilen öğütlerden hoşlanmazlar. İncelenen romanda her ne kadar nasihat veren bölümler bulunsa da genel anlamda iletiler, kahramanlar ve olaylar üzerinden aktarılmıştır. Söz gelimi nasihat veren kahramanlar, aynı zamanda yaşantılarıyla da örnektir. Yani bu romanda yazar kendi başından geçenleri anlattığı için konu ve örnekler çocuklara daha ilginç ve çekici gelebilir.

Berdibek Sokpakyev çocukları çok sever ve onlara küçük yaşlardan başlayarak anne sütü ile beraber değerlerin de emzirilmesi gerektiğini savunur ve bu doğrultuda, değerler eğitimine yönelik çalışmalar yapmıştır. Özellikle çocuk eğitimi üzerine birçok eseri vardır. Dolayısıyla Berdibek Sokpakyev'in eserlerini ve fikirlerini çözümlmek, değerler eğitimine de katkı sağlayacaktır. Bunun için yazarın adına çocuk edebiyatı ve değerler eğitimi konu alan bir sempozyum, çalıştay veya panel düzenlenebilir ve diğer eserleri üzerinde araştırmalar yapılabilir.

Ortaokul öğrencilerine gerek eğitim değerlerini öğretmede gerekse Türkçe ders kitaplarında yer alan temaların kavratılmasında nitelikli metinler kullanılmalıdır. Bu metinler arasına, çocuğun gelişim özelliklerine uygun olarak Berdibek Sokpakyev'in hikâyeleri de alınabilir. Romandaki hikâyeler eğitim değerlerini kazanmaları amacıyla ders kitaplarına alınarak, okul kütüphanelerinde çeşitli yollarla öğrencilere tanıtılmalı ve önemi belirtilmelidir.

Eğitimin en baştaki sorumluluklarından biri etkin bir değerler eğitimi yapılabilmesi ve öz kültürünü sahiplenme bilincinde bir nesil yetiştirilebilmektir. Bunun

için karmaşık bir yapıya sahip olan eğitim olgusunun tüm unsurlarının birbirleriyle uyumlu bir şekilde işleminin sağlanması gereklidir. Bu nedenle; bu konuda, öğretmen, öğrencinin, öğretim materyallerinin, öğretim programının olduğu kadar ailenin de büyük sorumlulukları söz konusudur. Bu bağlamda ailelerin de gerekli eğitimleri almaları gerekir.

Bu roman, çocuklara kültür aktarımı, kardeş edebiyatları tanıma ve tanıtırma, gelecek nesillerimizi kendi kültürel ve millî yapımıza uygun bir şekilde yetiştirme noktalarında katkı sağlayacaktır.

Eğitim-öğretim süreci içerisinde Berdibek Sokpakyev'in eserlerinden kaynak metin olarak da yararlanılabilir. Üzerinde gerekli çalışmalar ve düzenlemeler yapıldıktan sonra bu eserlerden elde edilen metinlere gerek ders kitaplarında gerekse okuma metinlerinde yer verilebilir.

KAYNAKÇA

1. İncelenecek Eser:

Sokpakyev, B. (2014). *Çocukluk Dönemine Yolculuk*, (Balalık Şakka Sayahat). An Arıs yayınları, Almatı.

1. Yararlanılacak Kaynaklar

Ayşolakov T. (2001) *Körkem Şıgarmanın Estetikalık Tabiatı*, Gılım yayınevi, Almatı

Alimbayev M, (1994) *Beren talant Berdibek*, Halık kenesi, Almatı

Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde, Yardımseverlik Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi Ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Avcı, N. (2007). *Toplumsal Değerler Ve Gençlik: Bir Değerler Sosyolojisi Denemesi*. Siyasal Kitabevi, Ankara:.

Aladağ, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

American Psychological Association. (2006). *APA Dictionary Of Psychology* (1st Ed.). Washington DC.

Bolay, S.H. (2009). *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü* (10.Baskı). Ankara: Nobel Yayınları

Cevizci, A. (2005). *Paradigma Felsefe Sözlüğü* (6.Baskı). İstanbul: Paradigma Yayınevi.

Cüceloğlu, D. (1992), *İçimizdeli Çocuk*, Remzi Kitapevi, İstanbul

Demirel, Ş. (2010), *Edebi Metinlerle Çocuk Edebiyatı*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Demirel, Ö. (2000). *Planlamadan Uygulamaya Öğretme Sanatı* (2.Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık

Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi Ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği Ile Eğitimin Sınanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul

Doğanay, A. (2007). *Değerler Eğitimi*. C. Öztürk (Ed.). *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. (3.Basım). Ankara: Pegem Yayıncılık, Ss.255-286.

Erdem, A.R. (2003). *Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler*. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 55-72.

Esen, Ş. (2016), *Memduh Şevket Esendal'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı Ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimler Entitüsü, Malatya

Hançerlioğlu, O. (1988). *Ruhbilim Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kantar, Ş. (2014). *İlköğretim 4 Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde 100 Temel Eser Yoluyla Değerler Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Katı, Y. (2015), *Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Hikayelerinde Değerler Eğitimi Ve Söz Varlığı*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimler Entitüsü, Malatya

MEB, *Türkçe Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, Ankara 2018

Mukanov, S.(1978) *Tandamalı şıgarmalar/ Seçmeler* 4c.Jazuşı yayınevi, Almatı

Myrza, K.A. (2014) *Hantenri Dergisi*,Almatı

Myrza K.A. (2001) *Jazmış*, Kazıgurt yayınevi, Almatı

Nurhatov,A. (1962) *İdea ve obraz*, Almatı

Nurgali R. (1991) *Arkau, İki ciltli seçmeler kitabı*, Jazuşı yayınevi, Almatı

Oğuzkan, A. (2006), *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Sever, S. (1995) *Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal Ve Eğitsel Özellikler*, Abece Eğitim Ve Ekin Sanat Dergisi

Sever, S. (2015), *Çocuk Ve Edebiyat*, Tudem Yayınları, Ankara

Mehmedoğlu Y, Mehmedoğlu A., U., (2006), *Evrensel ve Yerel Değerlerin Eğitime Yansımaları*. Sevinç M, Küreselleşme Ahlak ve Değerler (s. 205-239). Litera Yayıncılık, İstanbul.

Seyyar, A. (2004). *Davranış Bilimleri Terimleri: Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Sokpakyayev, B. (2014) *Balalık Şakka Sayahat / Çocukluk Dönemine Yolculuk*, An Arıs Yayınları, Almatı.

Sokpakyayeva,S. Bakkoca M. (2005) *Berdibek Sokpakyayev Hakkında Hatıralar*, Bilim Yayınları, Almatı.

Sokpakyayev, B. *Eserleri* (2014) Kazaqparat Yayınları, Almatı.

Samur, A.Ö. (2011). *Değerler Eğitimi Programının 6 Yaş Çocuklarının Sosyal ve Duygusal Gelişimlerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Şirin, M. R. (2000), *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı yayınları, İstanbul

Şirin, M. R. (2015), *Çocuğa Adanmış Konuşmalar*, İz Yayıncılık, İstanbul.

Şahin, N. (2017), *Cengiz Aytmatov'un eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ve ortaokul Türkçe ders kitapları için metin önerileri*, Yayınlanmış Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi , Eğitim Bilimleri Enstitüsü , Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı , Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Erzurum

Taşkıran, E. (2015) *Mustafa Ruhi Şirin'in masallarında ve öykülerinde eğitsel iletiler*, Yayınlanmış Yüksek lisans tezi,Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Afyonkarahisar,

Tavuş, Z. (2015) *Gülten Dayıoğlu'nun hikayelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* , Yayınlanmış Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü , İlköğretim Anabilim Dalı , Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Konya

TDK (2011) *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara

Timuçin, A. (2000). *Felsefe Sözlüğü* (3. Baskı). İstanbul: Bulut Yayınları.

Tillman, D. (2000). *8-14 Yaş Grubu Öğrencileri İçin Yaşayan Değerler Eğitimi Etkinlikleri* (Çeviri Editörü: Vedat Aktepe). Konya: Eğitim Yayınevi

Yıldırım, A., - Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin yayınları.

İnternet ulaşmaları:

Bilim ve medeniyet kanalı, Özel yayın

<https://www.youtube.com/watch?v=Z3h1KhFeXMQ> Erişim tarihi : 14 mart 2017

Hak ve adalet <http://www.hakveadalet.com/>

İnsani değerler eğitimi <http://www.insanidegerleregitiimi.com/> Erişim tarihi : 8 ocak 2018

Sorumluluk değeri <http://www.vikipedim.net/insanlarin-sorumlulugu-ile-ilgili-kompozisyon.html> Erişim tarihi : 10 nisan 2017

ÇOCUKLUK DÖNEMİNE YOLCULUK

Berdibek SOKPAKPAYEV

PARÇA PARÇA RESİMLER

Yaz mevsimi. Yayladayız. Yanyana dizilmiş, Kazak mimarisini yansıtan birçok evden oluşan komşu köye annemle misafirliğe gitmiştik. Üç - dört bayan evde çay içip, sohbet edip oturuyorlardı. Ben ise dışarıda asık oynayan çocukların yanında, onlara imrenerek bakıp duruyordum.

Birden arkamdan benden biraz büyük bir çocuk gelip beni dürttü: Bak, annen seni bırakıp gidiyor! Köyü ikiye bölen yolda deveye binen iki kadın gidiyor. İkisi de kimeşek giymiş. Arkalarındaki tıpa tıp benim anneme benziyor. Beni yabancı bir köyde bırakıp gidiyor. Ben annemden ölsem ayrı kalamazdım.

Anne, anne!, diye peşinden koştum. Ağlayan sesimle, Tanrıya ulaşacak kadar yüksek perdeden hem bağırp hem koşuyordum. Canım annem ise bana dönüp bakmıyordu bile.

–Anne! Anne!

Bağırmaktan artık boğazım yırtılacak gibi. Yol üzerinde duran herkes bana bakakalmış durumda. Bir tek annem bana dönüp bakmıyor. Uzun ayaklı deve, beni kendisine kolaylıkla yetiştirmez.

Yolda duran bir kadın anneme seslendi: Hey kadın, çocuğun peşinden ağlayıp geliyor!, dedi. Annem ancak o zaman bana dönüp baktı. Oysa annem sanarak peşinden ağlayarak koştuğum kadın annem değil, bir başka kadın... Önünde oturan kadın da bana yabancı. Öz annem ise hala çay içtiği o evde imiş. Ferahlıyorum.

Zamanın çoğunu suya girmekle geçirdiğim, suyun kenarında oynadığım günlerin birinde yorgun yorgun eve dönüyorum. Karnım da çok acıkmış. Annem bana sadece talkan verdi. Tatsız bir talkan. Yiyeyim desem boğazımdan geçmez...

Bizim köyümüzün biraz yukarısında Kiyikbay köyü var. Orada gelin olarak giden halakızı yaşıyor. Onun evine nasıl gittiğimi anlayamadım, bu evde tandırda pişirilen / yapılan biraz yanık olan ekmeği yiyorum.

Birkaç dakika sonra kapıdan annem girdi. Beni görüp, ağlamaya başladı. Neden ağladığını anlamadım. Oysa annem beni kaybetmiş. Tüm köyde aramış bulamamış. Hatta suda boğulmuştur, suya batmıştır diye çok korkmuş. Daha önce annem beni kendisiyle birlikte buraya getirip ekmek yedirtmiş.

Yine kiyiz evli göçebe köy. Sonbahar dönemiymi, ağaçlar yemyeşil güzelliklerini kaybederek yapraklarını dökmeye, Kazakların “jerdin otı qaşkan” dedikleri görüntüler ortaya çıkmaya başladı yani bitkiler sararmaya, yeryüzü kurumaya başladı. Köye dörder dörder olarak dizili atlı birçok asker geliyor. Boyunlarında tüfek. En önde birisi kırmızı bayrak tutmuş. Hepsi çolak kuyruklu atlara binmiş. Köydeki herkes evlerinin kapısının önünde bakakalmış. Asker köyden çıkmak üzere. Seslerinden yer parçalanacak gibi.

Köyün yanındaki kara yolunun tozunu göğe kadar kaldırıp, sürü sürü hayvanları yürütüyorlar. Atlı ve yaya insanlar hayvanlarla birlikte gidiyorlar. Bazıları boyunlarına tüfek, tabanca ve çantalarını takmış. Gürültü, uğultu, ağlayan kızlar, gelinler...

Bu bir kampske uygulaması.

Akşamleyin aile fertleri toplanarak, büyükler sohbeta başlarlar. İçlerinde benim babam, abilerim de var. “Yurt artık kolhoz olacak. Herkes bir tencereden yemek yiyip, bir yorganın altında uyuyacak...” gibi korkutucu konulu sohbetler açılır. Zengin, kulağı yok edeceğim, gibi sözler söylendi. Zengin varlıklı demektir, anlaşılıyordu da, kulak ne, kulağı kesecekler mi ne? Anlayamadım.

Bu kelimelerin yanında «balşeybek», «sosyalizm», «komsomol» gibi garip yeni sözler sık sık kullanılmaya başladı. Falanca komsomola yazılmış, komsomol olacakmış deyince, duyanlar garipselerdi.

Bizim evdeki yazıdan anlayan «aydınımız» Satılğan ağabeyim. O, eve, büyüklüğü tomurcuk gibi kara alaca kâğıtlar getirirdi.

–Abi, bu ne?

–Kazit

«Kazit» de bu halk için en yeni ve en son icat. Satılğan ağabeyim okur, başkaları toplanıp tüm dikkatle dinlerlerdi. Sonra «kazit şöyle demiş», «kazit böyle demiş» diye birbirine anlatarak çoğaltırlardı. Okunan gazete yırtılmaz, evde süs eşyası gibi duvara

asılırdı. Her yerinde insanların resimleri ve birşeylerin resimleri vardı. Ben hep resimlere bakar özenirdim. Böyle nasıl da benzetip yapmışlar, diye şaşırırdım, sorardım.

–Abi, kazit nereden gelir?

–Almatıdan gelir, devlet çıkartıyor.

–Almatı çok uzak bir yer, biliyorum, ama devlet ne?

–Devlet bütün halkı yöneten, zenginlere kâmpeskeyi uygulayandır. Anladın mı?

Ben başımı anladım tarzında eğdim, birşeyleri anlamış gibiyim.

Artık yiğit olmuş abim Satılğan, oyulmuş küçük pencerenin önünde ayakta dik bir şekilde, kitap mı, gazete mi birşeyler okuyor. Ağabeyimin ne okuduğunu görmek, bilmek istiyorum. Ama Kazekeñ’niñ gönlüne göre istediği yerden oyarak yaptığı bu pencere bana göre çok yüksek, yetişemiyorum. Satılğan’ın bir o tarafına çıkıyorum, bir bu tarafına çıkıyorum. Göremedim. Ama görmem lazım.

Satılğan’ın sol tarafında duvara dayanan dibek tokmağı duruyor. Dipek tokmağının yanında tırpan da var. Annem dibek sapını döşeme olarak kullanıp, sapsız tırpanla deriyi rendelemişti. O yüzden ikisini birlikte koymuş.

Havan sapının tutacağı yer oyuk. Oyuğa ayağımı direyip, satıyla uzanan insan gibi yukarıya doğru uzandım. Yalın ayakla çıkmıştım. Yüksелеmedim. Birden bire ayağım kayıverdi ve yere düştüm. Bir ayağımı kucaklayıp, acı bir sesle feryat ettim çünkü tırpanın keskin yüzü tabanımın derisini soyuverdi.

Yaramdan fışkıran kara kanı ellerimle kapatmaya çalıştım ama durmadı, her yerime yayılmaya başladı. Mutfaktan annem koşarak geldi. Keçeyi yakıp, oluk oluk kanayan yarama bastırmaya başladı. Sıcak keçe canımı iyice yakmaya başladı.

–Dayan, dayan! Kanı durdurur.

Sümbe’den anneannem Böpke gelmişti. “Anneanne, bana ne getirdin?” diye ceplerini karıştırmaya başladım. Genelde anneannemin cebinin sanki sonu, dibi, bitişi yoktur. Vardır belki, fakat ben o dibe kolaylıkla ulaşamam. Ellerimi ancak kolumla beraber onun cebine sokup içini karıştırmaya başlardım. Ararken elime birçok şey gelirdi: ip, peçete, oymak , kurt vb. hayvan heykelcikleri, şeker... hepsi karışık.

Akşam vakti. Hepimiz ailecek evdeyiz. Ben anneannemin boynuna asılmış, onunla uğraşıyorum. Anneannem çok sakin biriydi. Hem de yumuşak huylu. Benim bu hareketlerime pek kızmazdı. Ocağın altındaki yanan ateşi işaret ederek:

–Dikkat, ateşe düşersin, dur, derdi.

Ben ise durmazdım. O dur dedikçe inatlaşarak daha çok yaramazlık yapmaya başlardım. Koşarak gelip anneannemin üstüne çıkacağım sanırken, anneannem eğiliverirdi. Bir keresinde anneannem eğilince ben yuvarlanıp kıpkırmızı ateşin üstüne düştüm. Etrafımızda oturan herkes gürültü ve feryat ile ayağa fırladı. Özellikle annemin sesi çok acı duyuldu. Ben biraz daha yuvarlanarak ateşin diğer yanına geçtim. Allaha hiçbir yerime birşey olmadı. Yanmadım.

Temmuzun sıcak günlerinden biriydi. Anneannemle ikimiz Sümbe’ye nagaşılarımızın evine yaya olarak gidiyorduk. Bozkırın kimsesiz kara yolunu kullanıyoruz. Bu yolda gelen giden azdı. Kısa boylu anneannemin adımlarları çok hızlıydı. Ben sanki annesinin etrafında oynayan kulan gibi anneannemin bir o tarafına bir bu tarafına geçiyor, ona zor yetişiyordum.

Yolun diğer tarafı çukur ve ağaçlık bir yerd. Daha ilerisi dağ ve orman. Dağın bembeyaz başı güneşin ışığıyla gözleri kamaştırarak kadar parlıyordu, sanki gözlerimizi utandırmak istiyor gibi. Anneanneme, dağın doruğundaki beyazlığın ne olduğunu soruyorum, kar diyor. Yazın nerden kar olsun? İtiraz ediyorum. Olur, diyor anneannem. İlginç. Nasıl o orada erimeden durur, çocuk aklım ermiyor.

Dağdan bu tarafa doğru, gittikçe kuruyan, bozkıra dönüşen geniş bir alan. Bozkırın göğsünde parlayarak akan bir nehir. Bozkır nehri. Daha ilerisinde sarı bozkırın yüzünde demir ocağının ateşine benzeyen acayip bir dalga var. Yerden sanki fışkırarak çıkıyormuş gibi. Ben bu ışık tayflarına çok büyük bir hayranlıkla bakıp, bu görüntüden gözümü alamıyorum.

–Anneanne şu ilerideki ışık nedir?

Anneannem onun sağım olduğunu söyledi.

–Peki, sağım nedir? Duman mı, tütün mü?

Anneannem hafif gülümseyerek bunun bir duman olmadığını ve tam olarak ne olduğunu anlatmaya çalıştı.

–Peki, ben gidip onu elle tutabilir miyim?

–Ahmak oğlum, sağım dediğin yel gibi, rüzgâr gibi bir şey, yeli nasıl elle tutabilirsin?

Yağmurdan sonra gökkuşağı çıktı. Tepenin diğer tarafında çok yakın bir yerde duruyordu. Fakat ben kaç defa yanına varmaya çalıştımsa yaklaştıkça benden uzaklaşıyor gibiydi. Koştum. Bir tepeyi geçsem önüme bir tepe daha çıkıyordu. Sağımda, solumda yanbaşımdaya duruyor gibiydi. Geçmesine geçiyordun, görmesine görüyordun ama yaklaşıp elle tutamıyordun. İlginç bir durumdu bu. Bunu da benim aklım pek almadı. Ben yorulmaya başladım.

–Anneanne, Sümbe daha uzakta mı?

–Bugün Uç’a yetişiriz ve orda geceleriz. Sabahına da Sümbeğe gideriz.

–Uç uzakta mı?

–Yok, pek uzak değil.

Ben deli taylar gibi sağa sola koşmaktan çok yorulduğum için anneannemin sırtındayım. Ayaklarım biraz dinlendi, rahatladım.

Yolun iki kenarı yüksek şilerle kaplıydı. Şilerin arası çekirgelere dolu. Islıkları etrafı sarmıştı. İki gözü mercana benzeyen, alnında iki boynuzu olan, uzun incikli, yeşil kanatlı çekirgeyi, yeşilliklerden ayırt etmek pek kolay olmazdı. İnsan yaklaşılmaya başladığında şarkısını durdururdu. Tam üstüne basacağın zaman sıçrayarak kaçırırdı. Sonra sen ondan uzaklaşmaya başladığında tekrar şarkısına dönerdi.

Uç’ta birinin müstakil evindeyiz. Töte okul diye birşey çıkmış. Köyün tüm insanlarını aydınlanmaya, eğitime davet ediyorlar. Dedelere, nenelere kadar herkes, kucaklarına kâğıt kalem alıp geziyorlardı. Halk bir evde toplanıp, ders çalışıyordu.

Bu işin başındaki öğretmen de Satılğan’dı.

Ben kapıyı yavaşça açarak, içeriği görmeye çalışıyordum. Tahtaya yazılan kelimeyi gösteren Satılğan, koca adamlara: “Bu hangi harf?” diye soruyor. Öğrenci ise cevap veremeyip, utanıyordu.

Onun hangi harf olduğunu ben biliyordum. Kapıyı biraz daha açarak, hangi harf olduğunu bağırarak söyleyip arkama bakmadan kaçırıyordum.

Bazen Satılğan, öğrencilerine defter, kalem dağıtırdı. Bir defter ve yarı kalem de bana düşerdi. Kalem az olduğundan ikiye bölerek dağıtırdı. Çok sevinerek, bildiğim harfleri kâğıda yazıp karalamaya başladım. Kâğıt kalemle ilk temasım buydu.

Çocukluk dönemimden aklımda kalan resimler, bunlar gibi anılar: Biri diğeri ile kaynaşmaz, bütünleşemez. Parça parça. Sarhoş olup veya uyuyarak izlenen film gibi. Başı var, sonu yok, sonu varsa da başı yok. Hepsi renkli boncuklar gibi, birini dizsen, birini illaki dizemezsin.

KOSTÖBE, ZASTAP, SINIR

Kazakistan haritasından Almatı'yı gözünüz kapalı bulabileceğinize hiç şüphem yok. Astana'ya dikilen parmağınızı şimdi dağ kütlesiyle doğuya doğru sürükleyiniz. Durun! Benim hikâye olarak anlattığım Kostöbe köyü buralarda, işte burda, sınırın tam yanında.

Benim Kostöbe'm. Benim Tekes'im.

Orda bir mavimsi ip gibi incecik nehri gördünüz mü? İşte o Tekes. Herkesçe iyi tanınan İle nehrinin başlangıcıdır.

Kostöbede aslında Kurmanlar yaşar. Kurman'ın Kiyik ve Nayza adlı iki kolu var. Biz Nayza'yız. Daha doğrusu Besnayza. Besnayza da ikiye bölünür: Beynazak, Jolış. Biz Jolışız.

Besnayzalar eskiden cengâver, yiğit olurmuş. Aşiretin Besnayza olarak adlandırılması da boşuna değil. Bir evin şanırağından uzun uzun beş nayzanın başları gözücü dururmuş. Böylece Besnayza olarak adlanıp gitmiş diye anlatılan efsaneler var. Tekes'in doğusunda, birbirine bağlanan iki tepe var. Kostöbe adı bu iki tepeden dolayı çıkmış.

Kostöbenin tam ilerisine sınır güvenliği «zastava » yerleşmiş. Kazaklar buna «zastap» derler. Haciz döneminde sınırdan kaçan zenginlerin evleri, eşyaları sahipsiz kalmıştı. Bu evleri restore edip yerleştiler.

Sınırdaki yaşayanların çoğu Ruslar, Kazakça bilmezler. İçlerinde Kazak askerler var, onlar tercümanlık yaparlar. Ukraynalı, Beyaz Rus diyen halkların var olduğunu bazıları da bilmez. Rengi sarı olanın hepsini Rus diye bilirler.

Ta Ukrayna'dan, İç Rusya'dan getirilenler burdaki yaşama pek alışamazlar. Halka da yere de kaynaşamazlar. Dağlık yerlerde yaşamak, onlara hiç kolay gelmezdi. O yüzden askerler sınıra gece bekçiliği için çıktıklarında kaybolmamak için sırgaull ağaçlarını yere dikip, başlarını da süpürge gibi yapıp koyarlardı.

MAL – İNSANIN CİĞERİ

Köyde hergün toplantı. Halkı kollektife (topluluk, birleşim) davet ediyorlar. Vekiller çantalarını sallayarak geliyor. Vekil geldiğinde, toplantıya çağırılırsınız. Vekilin gelişi demek, toplantıya çağrılmak demektir Bilgisiz okumamış halk, saf bir çocuk gibi, kim ne dese de inanır. Vekil olarak gelen kişiyi çok kutsuyorlardı.

Kolhoz hakkında, gelecek hakkında birçok söylenti etrafı sardı. Hatta aralarında kolhoz olmak istemeyip kaçanlar da var. Kazakların tüm hayatı hayvanlarla bağlantılı idi. Hayvan yemek, hayvan giyim, hayvan odun (tezek), hayvan barınak (kiyiz evin örtüleri hayvan derilerinden yapılır). Yerlere, göklere, sulara sığmayan hayvanlar bu zamanlarda bulunmaz oldu.

Kazeken asırlar boyunca hayvan gütmenin azabından kurtuldu ama hayvan olmayınca da az önce dediklerimiz de yok oldu. Yiyecek yemek bulamamaktan daha acınacak ne olabilirdi?

Yoksulluk sadece bizim memlekette olmasa gerek. İç Almatı, Şelek'in etrafından hayatını kurtarmak için bütün akrabalarıyla sürü sürü gelen insanlar. Hallerinden insan korkar.

İlkbahar. Gün hararetili. Köyün yanındaki tepesiz eski evlerin birisinde bir genç yaşıyor. Ayakları, kolları büyük kova gibi şişip, morarmış. Gözleri simsiyah, kendi çok güzel. Arada sırada etrafı gezip, hayır (sadaka) toplar. Kendisinde olmayanı el ona nasıl verir?

Jarkent'ten bizim evden medet umup, Mukamedi, Junis adlı misafirler geldi. Junis ihtiyar. Mukamedi onun oğlu. Yiğit. Eşlerinin adı aklımda kalmamış. Mukamedi'nin ben yaşlarında bir oğlu var. Adı Sadık. İkimiz birlikte oyun oynardık.

Sadık'ın sarı lastikten yapılan müyizatı var. Biz Kostöbe'nin çocukları böylesini daha görmemiştik. Bizim silah depomuzda böyle bir alet olmamıştı. Bizim silahlarımız; yay, mancınık. Bununla insanı bile öldürebilirsin derdi Sadık. Biz de

inanıverirdik. Böyle bir oyuncacı, silahı olduğu içinde diğer çocuklar Sadık'tan çekinirlerdi.

Junis ile Mukamedilerde bir yaşlı doru at vardı. Bizde hiçbirşey yok. İki evin tutunacağı sadece o. Odunları ormandan onunla getiriyoruz. Köyün tam yanındaki tübekşeye kösteklenen doru at, bir gün kösteğiyle Tekes'e düşüp öldü. İçine su dolan karnı şişmişti, birçok kişi birleşip zor çıkardılar sudan. Hayvan sahiplerinin o sıradaki haykırışlarını görseniz. İhtiyar da, Mukamedi de, eşleri de hatta küçük Sadık bile sanki hayvan değil de ölen çok yakınları gibi ağlıyordu. Kazaklara hayvanın bu kadar yakın olduğunu ben o zaman anladım. Bir evin tüm umudu, hayatı doru atla birlikte sönmüş, bitmiş gibi idi.

OKUYACAĞIM!

Yazın biz evde iken evin kapısı hiç kapanmaz. Dışarıdan ışık ve temiz hava eve girsin diye. Kapı kapalı olsa havasızlıktan burnumuz tıkanır. Eğer olsa da karnımıza yemek girse, ev hayatı ele geçmez bir mutluluk. Ama yemek yoksa da önemli değil. Biz yemek yemeden de yaşamın olduğunu tecrübe edenlerdeniz.

Kapı kapalı iken ev içindekiler birbirini zar zor görür. Masadaki yemeği zor tanır. Camlarını kir basan pencere, içinden eve giren ışığın düşmanıdır. Pencereden kapı gibi havalandırıcı olur mu? Kapı kapalı olsa vücudunu ağırlık basıp sanki evde değil de kendini mağarada imiş gibi hissedersin.

Sabah vakti. İki kapının ikisi de açık. Nemli yere döşenen kurum kiyiz üstünde dördümüz sabahki çayımızı içiyoruz. Çay bile değil sadece kara su. Aile fertleri; babam İdrıs, annem Asbet, amcam Smagul, ağabeyim Satılğan ve ben. Bir evde beş kişiyiz. Köyde çok büyük de değil küçük de değil orta halli denebilecek bir aileye sahibiz.

Zayıf bacakları çubuk gibi olan hasta annem, bakır çaydanlıktan su koyup oturuyor. Zemine örtülen bez. Onun tam ortasında kahverenginde ağaçtan yapılan güveçte kara irmik var. Güveçte sadece bir tane ağaç kaşık. Çalışkan kaşık. Güvecin içinde birçok kez dönüp dolaşıp herkesin önüne gider. Her bir ağza irmiği taşır. Kaşık babamın eline değirse güveçteki irmik nerdeyse bitecek gibi olur.

Zavallı annem, kaşığa elini arada bir uzatır. Yutsan boğazında kalacak tatsız kuru irmiği, hasta annem bizim gibi yiyemez. Çok irmik olursa kendine azıcık ayırıp,

sonra yavaş yavaş yer. Bazen de sofrada herhangi bir tatlı parçası olursa azıcık olsa da onu yiyip yanında sadece su içer. Ben yiyeceğimi çoktan yemiştim. Yine de masa başından kalkamayıp, ipsiz bağlanmış gibi oturuyordum... Onun da kendi sebebi var...

Aniden, iki adam kapıyı çalmadan eve giriverdi.

–Selamun Aleyküm

–Aleyküm selam. Buyurun, giriniz.

Birisi uzun birisi kısa iki erkek kapıyı kapatmış duruyorlar. Bunların birisi Uzakbay, köyün Sovyet sekreteri. İkincisi ise yabancı. Uzakbay'ın elinde dosyası var. (Onun dosyasız gezdiği günü olmamıştı.) Yanındaki yabancı arkadaşın da ellerinde kitap ve kâğıtlar var.

–Çaya buyurun, diyerek babam ve abim, ansızın gelen davetsiz misafirlere yer açtılar. Dosyayı, kâğıtlarını yukarı tarafta yüklü duran eşyaların üstüne bırakıp, misafirler masa başına geçtiler. Yabancı yiğidin üstünde yakalı gömlek ve bum pantolon, ayağında bot, belinde kalın kemer. Başındaki şapkasını çıkartıp eşyalarının üstüne bırakıyordu ki fark ettim, başı da kelmiş. Parlayan geniş alnı evin içinde nur gibi ışık saçıverdi.

Sürprizli misafirlerin gelişinden oluşan telaş içinde olmaları bana da yararlı oldu. Masanın üstünde, annemin oturduğu tarafında dört-beş ucuz şeker vardı. Masa başından kalkmayışıminın da sebebi bu şekerlerdi. Koluma değen bir tane şekeri alıverdim ve misafirlere yer vermiş gibi yerimden kalkıp hırsız kedi gibi kapıya doğru koşuyordum. Tam o sırada Uzakbay:

–Hey dur!, diye sesleniverdi. Ödüm koptu, yakalanmak da böyle olur! Uzakbay babama dönüp;

–Ideke, bu oğlunuzun yaşı sekiz değil mi?

–Ne oldu ki?

–Bu sene köyümüzde okul açılacak, dedi Uzakbay. Bu yanımdaki kişi öğretmen. Okul yaşındaki çocukların listesini alıyorduk.

Ben oh diye bir rahatladım. Şekeri çalarken yakalanmamışım. Okul açılacak haberi çok hoşuma gitti. Benim yaşımı değil kendi yaşımı bile tam bilemeyen babam yaşımı söyleyemedi.

–Bilmem, Asbet bilir? diye kendisine göre daha bilgili olan anneme doğru baktı.

–Önümüzdeki Nevruz bayramında yaşı dokuz a girecek. Rıscan'ın evleneceği zaman doğmuştu, dedi annem.

–Rıscan'ın düğünü yakında olmadı mı? dedi babam.

–Ne yakını? O sene işte. Kebeje jakemin evi, hepimiz o tarafta kara suyun kenarında oturduğumuzda doğmuştu. Mollahoca'ya kuduran itlerin saldırdığı yıl.

–Evet, evet, otları kesme mevsimi idi, diye babam yavaştan hatırlamaya başladı.

–Bunun doğduğu zamanı söyleyin, ben de tam yaşını hesaplayayım, dedi öğretmen. Tane tane ve ağırdan alan bir konuşması vardı.

Anem, benim fare yılında doğduğumu söyledi. Kel kafalı öğretmen hemen parmaklarıyla hesaplamaya başladı: –Fare yılı olsa, fareden sonra inek, bir; ineften sonra pars, iki; parstan sonra tavşan, üç; tavşandan sonra salyangoz, dört; salyangozdan sonra yılan, beş; yilandan sonra at, altı; attan sonra koyun, yedi; koyundan sonra maymun, sekiz... Bu sene maymun yılı. Doğru diyorsunuz, oğlunuz sekiz yaşını doldurmuş, dokuzdan gün alıyor. Okul yaşına gelmiş. Kel kafalı öğretmen listeye yazmadan önce:

–Okumak istiyor musun? diye sordu. Ben hevesle:

–İstiyorum! dedim.

Hayatında okulda okumak şöyle dursun eline kitap bile değmeyen babam için bu benim becerebileceğim iş değildi.

–Çocuğın kafası karışmaz mı? diye öğretmene şüpheyile baktı.

–Karışmaz, okuyacağım!- dedim ben.

Bizim evimizde okuryazarlığı olan sadece Satılan ağabeyimdi. O dört beş yıl önce ilçenin Koltık denen yerinde üç sınıf okuyup gelmişti. Ağabeyim beni onayladı:

–Okuyacak!

OKUL

Kostöbede okul açılacaktı! Eğitim verecek öğretmen gelmiş! diye sevinçli bir haber herkesin kapısını çaldı. Bundan daha çok çocuklar mutlu oldu. Siz hiç kupkuru

çöle suyun gelmesini gördünüz mü? Bu gökyüzünden nur yağması gibi. Halkın hepsi çok sevinip, sevinçlerini birbiriyle paylaşıp, bir birinin evine girip:

–Su geldi!

–Su! derler.

Asırlar boyunca karanlığın işkencesinde olan halka parlayan bilim ışığının gelmesi kurayan çöle suyun gelmesi gibi bir mutluluktur. Ürker gibi olan küçük köy Kostöbe’de daha önce böyle okul olmamıştı. Halk çocuklarını eğitim için Narınqol, Sümbe, Jalanaş gibi yakın yerlerde olan okullara götürürlerdi. Buna kendisi aç, kolu kısa yani durumları pek iyi sayılmayan yoksul ailelerin güçleri yetmezdi. O yüzden bizim köydeki okul yaşındaki çocuklar eğitim alamamışlardı. Okumak onlar için ulaşılmaz bir hayal gibi idi. Şimdi bu hayalin kendisi hop diye avuca konacaktı.

Kurban olduğum Kazak’ımı perde gibi eskitip, küflendirmeden gelen bir dert var. Bu atalara, soylara bölünmek derdi. Kiyikbay ile Nayza bir soydan olmasına rağmen ikisi hep tartışır. Duvarları birbirine yanaşsa ateş çıkacakmış gibi ikisi ayrı ayrı yerleri mekân ederler. Nayza köyü, Kiyikbay köyü diye ayrı ayrı adlandırılır. Okulun açıldığı yer, Kiyikbay köyü.

Sabahki çayımızı içtikten sonra Sadık ile ikimiz her zamanki âdetimize göre kıyıları gezip, oyun oynap gidiyorduk ki aniden önümüze atlı çobanımız Nurgazi çıkıverdi. Bizi sürüyü çevirir gibi çevirdi:

–Hey, durun nereye? Okula gideceksiniz! Bugün okulun başlayacağı gün olduğunu bilmiyor musunuz? dedi.

–Nerden bilelim?

–Bugün sentyabrın biri, okulun açılacağı gün.

Tüm can ve bedenimle oyuna hazırlanıp çıktığımızdan, ben o gün, okuyacağım diye heveslenerek kendimi listeye eklemek için çabaladığıma şu an bin pişman olmuşum. Şu an bana okuldan oyun bin kat önemli idi. Okumanın böyle bir yükümlülük olarak geleceğini ben nerden bileyim. Boyuna oyunlarımızı bozacağını, boynumuza kilit olacağını ben nerden bileyim. Başımız nereye dönse oraya gideceğimiz serbestliğin, özgürlüğümüzün artık elden alınmış olmasıyla herşey bitti diye birçok üzüntülü düşüncelere kapıldım. Evden planlayarak çıktığımız birçok oyun artık askıya alınacak gibiydi...

O evden bu evden derken toplanan çocuk sayısı çoğalmaya başladı. Çobanımız Nurgazı, koyun sürüsü gibi hepimizi Kiyikbay köyündeki okula getirdi. Bu okul, köyün biraz ilerisinde, tozu az, yeşil bir yerde dikilen bildiğimiz keçe çadırdan bir ev. Bu çadır evde bizim ilk dersimiz olacaktı. Öğretmen de o gün eve gelen kel yiğit Sagatbay Hasenoğlu idi.

O zamanlarda yarımıncı sınıf diye sınıf vardı. Biz işte o yarımıncı sınıfa toplanan, daha önce okul kapısını açmayanlardan idik. Toplam sayımız otuz civarında. Yarımız Kiyikbay, Yarımız Nayza köyünün çocuklarıyız. Masa yok. Birbirimize yanaşp, yerde oturuyoruz. Elbisemiz kirlenir, altımızdan sızı geçer diye korkacaklardan değiliz. Külle toprağa karışarak büyüdüğümüzü gösterip, öğretmen oturun dediğinde hemen yere çöküverdik.

Okuryazarlığımız aynı olmasına rağmen yaşlarımız çok farklıydı. En küçükleri dedikleri benim yaşlarımda. En büyük dedikleri de on beş, on altı yaşlarında. Bıyıkları çıkan delikanlı çocuklar da var.

Hepimiz yarımıncı sınıftayız. Kebekbay'ın Junısbayı, Batırkan'ın Janbosın'ı, Şıkabay'ın Tursınbay'ı eski zaman olsa artık evlilik yaşlarına giren kocaman çocuklar. Onlar da yarımıncı sınıf...

Öğretmenin önünde küçük bir masa. Üstünde yepyeni kırmızı kumaş örtülü. Bu kırmızı kumaş bu günün özel bir gün olduğunu belirtir gibi yeniydi. Kel kafalı öğretmen sıcakkanlı, yumuşak adam. Bakışlarında sıcak bir sevgi ışığı parlıyor gibiydi. Sesi kulağa çok hoş geliyordu.

İlk günkü dersi o sohbetle geçirdi. Ben bu güne kadar böyle bir söz ustası birisini görmemiştim. Dünyada bilmediği birşey yok: Bilim hakkında, Kazak halkının geçmişi ile geleceği hakkında, padişahlığın kaldırılması hakkında, Lenin hakkında... Çok çok tesirli hikâyeler anlattı. Biz sadece ağzımız açılmış, şaşkın ve merakla dinlemekten başka birşey yapmadık.

Sagatbay'ın hikâyelerinden ben dünyanın dört ucunu gezip gelmiş gibi oldum. Bir günün içinde hiçbir şey bilmediğimi öğrenip, birçok düşünce edinip içten içe olgunlaşmış gibi oldum. Sabah Nurgazı okula gideceksin dediğinde, oyundan vazgeçemeyip, hayal kırıklığına uğrayışım aklıma geldi. Okulu boynuma salınan kilit gibi düşünmüştüm. Bu düşüncelerin hepsi boşuna imiş. Okula kayıt olmam ne kadar da güzel olmuş diye düşünmeye başlamıştım artık.

Sagatbay'ın hikâyesinden sonra ben, bizim gibi fakir çocukların okula gitme şansının Sovyet hükümetinin sayesinde olduğunu anladım, Lenin'in sayesinde. Eski zaman olsaydı okumak nerde biz nerde. Zenginin çobanı olup, köle olarak geçinirdik. Lenin'in «Oku, oku tekrar oku!» diyen sözlerini, ben o gün Sagatbay'dan duydum.

Sagatbay'ın anlattıkları, hayal dünyasını süsleyen masallar gibiydi. Ne kadar dinlersen dinle bir daha dinlemek istersin. Hiç yorulmazsın. Dünyadaki en iyi, âlimlerin âlimi bir öğretmen olduğunu düşündüm. Büyüdüğümde Sagatbay gibi öğretmen olmayı hayal ettim. Çocuklar pür dikkat içinde beni dinleyecekler, ben ise birçok ilginç hikâyeler anlatacaktım.

Keçe evde yani okulda okuyoruz. Elifba yetişmiyor. İki kişiye bir kitap. Defteri dizimizin üstüne ya da yere koyup, yere yatarak yazıyorduk. Bir gün tebeşirle yazacağımız tahtamız oldu. Klaskom ve temizlik sorumlusunu seçtik. Klaskom olarak tüm köyde hamaratlığıyla tanınan Junisbay'ı, temizlik sorumlusu olarak da aramızdaki en temiz ve en güzel kız Mayra'yı seçtik.

Sagatbay'ın önündeki küçücük, sarı demir zil, zıngır zıngır ederek araya çıkartıyordu. Sagatbay çocuk gibi oyun oynamayı seven bir adamdı. Çocuklarla çocuk oluyor, ders arasında bizimle birlikte oynuyordu. Hangi dersi işlerse işlesin, bizim sıkılmamız için dersi eğlenceli geçirmeyi hedeflerdi. Mısıık tışkan, akserek - kökserek, üçüncü fazla gibi çeşitli oyunlar oynatırdı. Sagatbay her oyuna tüm canıyla girişmiş ve bundan da lezzet alıyor gibi bizimle oynardı. Fare kovalama oyununda çocukları kendisi kedi olup kovalayıp oynardı. Sen gerçek fare olsan arkandan gerçek bir kedi geliyormuş gibi fırlayıp koşardın. Fareyi yakalana kadar vazgeçmezdi. O kadar oyuna girişirdi.

Sadece kitabın değil kurşun kalemin de az bulunduğu zamandı. Bir gün sınıfa bir avuç dolusu kalem getirdi. İki kişiye bir kalem dağıtıp, bıçakla bölüp paylaşım dedi. Bu arada sınıfta gürültü ve kavga çıkıverdi. Bölünen kalemlerin bir tarafı uzun bir tarafı kısa olup çıkmıştı. Herkes de uzun tarafını almak istiyordu.

–Durun! Bölmeyip bekleyin.

Sagatbay böyle seslendikten sonra yerden kalem uzunluğunda bir tane ot aldı. Kalemin boyutuyla eşleştirip, ikiye katladı. Yani kalemin aynı olarak bölünmesi için en pratik yolu gösterdi. Böyle kolay yollu fikir aklımıza neden gelmezdi? Peki, şimdi uzunlu kısası bölünen kalemler vardı, onları ne yapacağız?

Sagatbay buna da çözüm buldu. Kura çekip, kimseyi küstürmeden kalemleri dağıttı. Kura da şöyleydi: Kalemin bölünen iki tarafını birleştirip, bölünen yerini eliyle yumup gözükemeyecek edip tuttu. Paylaşamayan çocukların birine gösterip seçmesini istedi. Uzunlu mu gelir kısası mı artık şansına.

Akıllılık sadece büyük işlerden belli olmaz. Küçük şeylerden de belli olur. Sagatbay sadece ders vermekte ustalaşmış kalmayıp, her şeyde başarılı idi.

“KİYİKBAY” “NAYZA”

Okul tamamıyla başka yere göçürüldü. Kiyikbay köyünde önce cami olan uzun bir ev vardı. Dine verilen değer azaldıktan sonra kimsesiz boş kalmış, pencereleri kırılmış, dış duvarları yağmurdan parçalanmıştı. İşte bu evi restore edip, pencereleri yenileyip, ortasına da soba koyup okul yaptılar. Biz şimdi artık burada okuyorduk.

Bir zamanları din ocağı olan cami artık bilim ocağı olmuştu. Artık yere oturmaktan kurtulduk. Hareket etsen seninle birlikte hareket edip, şişt şişt sesleri çıkaran masalarda oturuyorduk. Sagatbay’ın evi okulumuza çok yakındı. Ders çıkışında bizimle vedalaştıktan sonra orda kalırdı.

Kiyikbay köyünün çoğunluk evi okulun diğer tarafındaydı. Ders çıkışında Kiyikbay, Nayza çocukları olarak birlikte geliriz. Kiyikbay çocukları Batırbay tepesinden kalır, Nayzanın çocukları olarak bu aradan aşağıya doğru dönüp köyümüze doğru yol alırdık. Bazen bu yol ayırımına kadar olan yürüyüş zamanında içimizi kurt gibi yiyen boy ayırımı yüzünden kavgalar çıkardı. Bu hastalık çocuklara büyüklerden geçmişti, kuşkusuz.

Belanın başı Kiyikbay ve Nayza ayırımından başlar. Hemen bölünüp gruplaşırız. Her şekilde birbirimizi küçük düşürmeye çalışırız. Nayzalar Kiyikbay’ı, Kiyikbaylar Nayza’yı kötüleyip, hakaret ederek şarkılar söyleriz:

Nayza, Nayza naqurus (Nayza Nayza naqurus)

Kök eşektin sütün iş! (Eşeğin sütünü iç, -bir nevi küfür-)

Al şimdi bu küfüre nasıl dayanırsın? Bu gibi sözlerle başlayıp, ardından hakaretlerle ve kavgalarla devam ederdik. Cahillikten oluşan bu kavgayı daha çok arttıran, iri bilekli, büyük kavgacı çocuklardı. Onlar hangi yolla ve nedenle olursa olsun kavga çıkartmaya meraklılardı. En kolay yol da «Kiyikbay!», «Nayza!» farklılığı idi.

Bir gün ders çıkışında öğretmenimizden uzaklaştıktan sonra, yol ayırımında her zamanki kavgamız başladı. İlk önce kavgacı çocuklar birbirine girdiler. Sonra da «Vur Kiyikbay'a!», «Vur Nayza'ya!» diyen sözler gücümüzü daha da arttırıyordu. Biz küçük çocuklar bile bu kavgaya girişirdik.

Böyle durumlarda barışı sağlamaya çalışanlar tek kızlardı. Onlar kavgaya karışmazlar, kim kazanacak der gibi ortadan çekilip bizi gözetleyip dururlardı. Nayza'nın sayısı çoktu ve bizim çocuklar biraz büyüklerdi. Kiyikbaylar yenilmeye başladılar ve biz onları hala kovalıyorduk.

–Vur Kiyikbay'a! Vur!

Kiyikbay köyü o yol ayırma çok yakındı. Ben zayıf olmama rağmen yaşitlarımın içinde hayli kavgacı idim. Nerde kavga orda ben. Çok hızlı koşardım. Ospan adlı öclendiğim ve öfkelendiğim çocuğun peşinden yakalsam da yere bir yıksam diye kovalayıp gidiyorum. Köyün tam ortasına geldiğimizi çok sonra fark ettim.

Önümüze elinde direk gibi bir sopa olan uzun boylu bir çocuk çıkıverdi. O da Kiyikbay'lı idi. Elindeki direk kafama vuruverdi. Çekinemedim. Tam alnıma ağır bir darbe denk geldi. Başım ikiye parçalanmış gibi hissettim. Gözlerim kararmaya başladı. Başım dönüyor, yer ayağımın altından kayıyordu. Sopa değen alnımı tutunca elime sımsıcak kan geldi...

Evde yer yatakta yatıyordum. Alnımdaki yaraya annem keçeyi yakıp basıp, kocaman edip sarmıştı. Hazır ve kolay tedavi. Direğe ne olduğunu bilmem ama benim başım bayağı zarar görmüştü. Şişik biraz iyileşince gözlerimi zar zor açtım. Üstümdeki gömlek kan kan.

Doktor diye birşeyi bizim köy bilmez. Sağlık ocağı, hastane sadece Narıncol 'da var. Hastalar ancak orda tedavi görebilirler. Ya da köydeki baksı - balcıların söyledikleri yöntemle kendi kendilerini tedavi ederler.

Beni kimse doktora götürmedi. Götürmeye de durumumuz el vermiyor. Kafam kırıldı mı kırılmadı mı bilmiyoruz. Kırıgın röntgenle bakıp görüleceği gerçeği, buradaki halkın değil aklına rüyasına bile giremezdi o zamanlar. İki üç gün okula gidemedim. Anneme kalsa artık beni okula göndermek istemiyordu. Bu sene gitmeyiver. Seneye biraz daha büyürsün o zaman gidersin diyordu.

Benim halimi öğrenmek için eve öğretmenimiz Sagatbay geldi. Olanları duymuştu. Çok kızgındı. Artık boy veya soya bölünmeyi yasakladı. «Kiyikbay köyü», «Nayza köyü»'nün yerine Birinci brigada ikinci brigada diyerek adlandırmamızı istedi.

Zaman geçtikçe bu adlandırmaya büyükler de alıştı.

KÖPEKBAY VE OĞULLARI

Köpekbay'ın oğlu Junısbay, sınıf başkanı olmayı bekliyormuş gibiydi sanki. Başkan seçildikten sonra hepimizi dayaklamakla ve kovalamakla meşguldü.

Junısbay, sınıftaki büyük çocuklardan birisiydi. Boyu uzun, biraz sarışın. Karakteri öfkeliydi, hızlı düşünen, zeki bir çocuktü. Derslerinde başarılıydı. Öğretmenin ağzından çıkanı yasa gibi görürdü, saç al dese başımızı almaya hazır vaziyetteydi. Junısbay, Nayza da değil, Kiyikbay da değil, Şelek'in yanındaki Kıstıq denen soydan. Nayza'ya yeğen olurdu. Babası Köpekbay, üç dört sene önce geçinebilmek için ailesiyle, akrabalarının yanına yani buralara gelmişti. Köpekbay'ın o zamanki zayıf, çökmüş hali aklımdan hiç gitmez. Köyün biraz ilerisinde üç dört kanatlı biraz eski evleri vardı. Sabah o evden sanki insanı korkutmak için çıkmış gibi üstü başı kir, pis olan, saçları uzamış lime lime olan çocukları, evin dışına çıkıp, güneşlenirlerdi. En büyük oğlu Bazil, sonra Junısbay, Junısbaydan sonra Kocakan, sonra Masımbay gelirdi.

Araları sadece iki üç yaş. Hep boy boy dizilirlerdi, sanki birisi özellikle dizmiş gibi. Yapacakları iş yok. Güneşin ışığı ile temiz havayı tüketmekten başka işleri yok. Yiyecek yemekleri yok. Arada çocuk oldukları akıllarına gelip bir birini dürtüp oyun oynarlardı. Yırtık pırtık elbiselerinden çıplak vücutları gözükürdü.

Bir acayip yoksullukta yaşamalarına rağmen Köpekbay'ın oğulları çalışkandı. Gözlerinden ateş fişkırırdı. Köpekbay'ın kendisi uzun boylu, dimdik, esmer, hiddetli, ağır sesli bir adamdı. Evin kenarında kamçı örüp ya da ayakkabısını dikip, sürekli bir işlerle uğraşıp otururdu. Başında teri sinmiş takkesi, belinde deve yünü karışık dikilen deri pantolonu, ayağında konçuna yama düşen mes gibi botu vardı.

Yoksulluğun kederini ne kadar çok çekse de Köpekbay kendini hiç kaybetmeden hayatına devam etti. Arada bir olur olmaz şeylere kuduran it gibi bir saldırıp, hemen kızıverirdi. Böyle zamanlarda çocukları ondan çok korkarlardı. Önünde ayakucuyla fir fir koşarlardı. Babası «Junısbay» veya «Masımbay» diye seslendiğinde adını duyan

çocukları çok sevdiği oyunu oynuyor olsalar bile bırakıp babasına koşardı. Babaları ikinci defa seslenmezdi. İkinci defa seslense iş bitti demektir, sopayla dayak yemeye hazır ol demektir.

Köpekbay öyle böyle eşine de çok sertti. Hayatın zorluğunun öcünü kadından almak istiyormuş gibi bazen onu evden kovup döverdi. Eline ne gelse onunla vururdu. Yetiştirdiği yerde ayaklarıyla zavallı kadını tepip ayakaltına alırdı. Kızdığı zaman Köpekbay, buğra gibi olurdu. Hiç etrafına bakmazdı.

Zavallı annelerini, babasının ayakaltından almak için Köpekbay'ın dört oğlu çok uğraşırlardı. Babasının bir ayağına bir eline yapıştırlardı. Bir avuç gibi olan annelerini çocuksu nazik vücutlarını siper edip korumaya çalışırlardı. Bu sırada dayak onlara da gelirdi. İki gözü kana susamış gibi olan Köpekbay, kuduran buğra gibi hiçbir şeye bakmaz, dört oğlunu dört tarafa atıp eşini tepelerdi.

Dayak yemeye alışan Aynek, bu darbelerden ölmezdi. Sanki hiçbir şey olmamış gibi kalkıp, ardından başı gözü morarmış bir şekilde ev işleriyle uğraşmaya başlardı. Köpekbay'a çay hazırlayıp verirdi.

Konunun daha anlaşılır olması için bu vakitten yedi sekiz sene öncesine varıp Köpekbay'ın sonraki hayatını anlatayım: Sonra, artık zaman iyileşmeye başladı. Köpekbay'ın oğulları büyüdü. Hepsi birbirini geçen gayretli, cesaretli, kurt gibi çocuklar oldular. Yaşamlarını hemen düzeltiverdiler. Bazil kolhoz inşasına yarım edenlerdendi. İkinci Dünya Savaşı'na kadar kolhozda brigadir olarak çalıştı. Evlendi, çocuk sahibi oldu.

Junisbay, Bazil'i geçti. O çok zeki idi. Derslerinde hep başarılıydı. Sınıftan sınıfa geçti. (O sıralarda sınıf atlama vardı.) On yıllık okulu bizden önce bitirdi. Askere gitti. Subay asker akademisinde okuyup, 1940 yılında Kırmızı Stadtaki 1. Mayıs Askeri Yürüyüşü'ne katıldı.

Junisbaydan evine mektuplar gelirdi. Askeri formasıyla çektiği çok şık olan resimlerini gönderirdi. Uzun boylu olan Junisbay'a asker elbisesi özellikle dikilmiş gibi çok yakıştırdı. Bu resimlere biz tüm köy halkı olarak özentiyile bakardık.

Köpekbay'ın üçüncü oğlu Kocakan benimle yaşıtı. Yetenekleriye iki abisini geçti. Derslerinde çok başarılı olmasının yanında müziğe çok yatkındı. Dombıra'da küçüklüğünden beri çok güzel oynardı. Dombıra'yı da kendisi yapardı. Müzik aletlerinin hangisi olursa olsun Kocakan kendiliğinden öğrenirdi. Akşamleyin bütün köy

gençliği onun etrafına toplanırdı. 1940 yılında Almatı Öğretmen Okulu'nu kazandı. Orada okurken Köpekбай, 350 km yolu tek başına atıyla gidip oğluna erzaklarını götürürdü.

Savaş başladığında Kocakan kendi isteğiyle cepheye gitti. Bu üç çocuğu acı hayatın zorlukları hiç yıldıramazdı. Bu hayatın kederine hiç kaygılanıp üzülmezlerdi. Üçü de hayata âşık olan, aevlenen hayallere sahip, gelecekte çok güzel bir hayata sahip olacaklarına inanıp bunun için can vermeye hazır gençlerdi.

Üçü de sosyalist idi. Köyümüzün en önde ve herkesin gözünde olanlarından idi. Halk hep çocuklarına «Neden Köpekбай'ın oğulları gibi değilsin. Onları örnek al!» diye kızarlardı. Bu güzelce büyüyen üç lâlenin üçünü de savaş kendisiyle götürdü. Üçü de cephede vefat etti. İhtiyar buğranın gözyaşları hiç kurumadı, öyle kaldı. İncecik vücutlu Aynek, çocuklarının ölümünden sonra iyice zayıfladı, bu dertten nerdeyse ölecek gibi oldu. Köpekбай'ın oğullarının en küçüğü Masimbay yanlarında kaldı. İrgeli sovhozunda çalışıyordu.

Hikâyenin başına, 1933 yılının sonbaharına dönelim...

Köpekбай'ın evi 1. brigada'da yani Nayza köyünün içinde idi. Junisbay herkesten önce kalkar ve ev ev dolaşır okula gidecek çocukları toplardı. Hiç bir çocuğun okuldan sebepsiz, mazeretsiz geri kalmasına izin vermezdi. Bunu kendisinin klasskomluk farzı olarak bilirdi. Ders sırasında ise sürekli etrafına bakıp bizi denetleyip dururdu. Birisi birazcık hareket etse öğretmenle birlikte yarışıp bize «Kıyırdamayın, dersi dinleyin!» diye kızdığı da olurdu.

“Öte qırğış qazannıñ tübin tesedi ” / Çok iyi kaşığı kazanın dibini deler, atasözündeki gibi bazen o öğretmenden de ileri giderdi. Böyle zamanlarda öğretmen; “Çocuğum, çok ileri gittin!” der gibi hafifçe gülümseyip Junisbay'ı bakışlarıyla sakinleştirirdi.

Öğretmenin olduğu zaman böyle yapan öğretmen yokken iyice çıldırır, bizi bir sopayla kendisine itaat ettirirdi. Bazen öğretmenimiz dersi Junisbay'a bırakıp kendisi işleri için bir yerlere giderdi. Junisbay'ın zalimliğini siz o zaman görün. Öğretmenin masasına geçip, sınıftakilere yaptırmadığı kalmazdı. Onun emrine itaat etmeyen kimse kalmazdı. Birine sinirlenerek baktığında sanki gözlerinden oklar fıskırır gibiydi. Küçük bir yanlış hareket etsen seni parçalamaya hazır dururdu.

Bizimle birlikte Janbosın adlı bir çocuk daha okuyordu. Yaşça Junisbayla yaştı. Köy yöneticilerinden Babtırkan'ın oğlu. Ailesinde tek erkek çocuk olduğu için çok nazlı büyütülmüştü. Etrafındaki çocuklara üstünlük göstermeye alışmış, kavgacı birisiydi. Elbiseleri modacılarca özenerek seçer, giyerdi, öylesine şıktı.

Kostöbe'de okul açılmadan önce Janbosın, Köpekbay'ın oğullarını kişiden saymazdı. Onların yanına yaklaşmaktan tiksiniyordu. Junisbay'ı, Kocakan'ı küçümserdi. İşte sadece bu Janbosın, eski âdetiyle Junisbay'a karşı gelebilirdi. Onu dinlemeyip kendi karakterini gösterirdi. Junisbay da geri çekilmez, kendisinden daha da güçlü gibi gözüken Janbosın'la inatlaşarak:

–Sen ne yapmak istiyorsun, itaat etmek istemiyor musun? Babamın köyü diye kendini birşey zannetme! İtaat edeceksin. Senin bu bütün elbiselerinin fiyatı benim için bir kuruş!, derdi.

Janbosın'ı böyle denetim altına alırdı. Junisbay çok cesaretli idi, kimseden korkmazdı. Önüne Azrail gelse bile dimdik dururdu. Ders dışında biz öğretmeni unutmaya varız ama Junisbay'ı hiç unutamayız. Nerde olsak da Junisbay aklımızdan çıkmaz. Öğrenciye layık olmayan bir hareket yapsak yerden çıkmış gibi hemen yanımıza geliverip bizi cezalandırırdı.

Bütün Kostöbe'de Junisbayın bilmediği yoktu. Biz çocuklar bir yana büyükler bile ondan çekinirlerdi. Birinin birşey götürdüğünü görse onu sorgulamadan bırakmaz;

–Bu otu nerden aldın? Kolhozdan çalmanın değil mi?, derdi. Şüphelense Büro'ya götürürdü. Biri koyun kesse, kolhozun koyunu mu yoksa kendi koyunu mu hemen anlayıverirdi. Junisbay'ı uzaktan görenler;

–Köpekbay'ın bu oğlu şu an böyle ise, büyüdüğünde nasıl olur? Yıkar parçalar hepimizi!, deyip yakalarını tutarlardı.

MAYRA

Köy yöneticisi Batırkan'ın bir oğlu, iki kızı vardı. Oğlu öğrenci Janbosın'ı herkes bilir. Kızların büyüğü Mayra, küçüğü Sayra adını taşıyordu. Kazaklar çocuklarının adını benzeterek koymayı çok severler.

Anneleri Aysulu zarif, güzel bayandı. Ev işleriyle uğraşması ayrı, çocuk bakımı ayrı güzeldi. İki kızı ikiz gibi aynı giyiniyorlardı Elbiseleri her zaman tertemizdi. Aysulu çocuklarını yokluk zamanında bile tertemiz olarak güzel giyindirirdi.

Batırkan hayata çok meyilli yani yaşamayı sevenlerdendi. Rusça'yı iyi bilir, sınırdakilerle çok iyi anlaşırđı. İki kolhozu yönetiyordu. Dışarıdan gelen misafirler öncelikle onun evine uğrarlardı. Kostöbede durumları iyi olan evlerden birisi Batırkan'ındı.

Sınıftaki en temiz öğrencimiz Mayra olduğunan, biz onu temizlik sorumlusu olarak seçtik. Mayra, annesi Aysulu gibi çok çalışkandı ama oyun deseniz canını vermeye hazırdı. Genelde erkek çocuklarla oynamayı severdi.

Hergün sabah derse geldiğimizde sınıfa bizi tek tek bakıp alırdı. Kollarımızın, kulaklarımızın, boynumuzun temizliğine bakardı. Birşey bulursa bizi bırakmaz, eve geri gönderirdi. Mayra kendi işinin hakkını çok iyi verirdi ve çok sert olduğü için dediğini yaptırırdı.

Köy çocuklarının hangisi olursa olsun temizliğe pek dikkat etmezdi. Kış - yaz hamam diye birşey bilmez, değiştirecek iş çamaşlırları yok, evde kirli yatakta yatan biri nasıl muntazam olsun?

Üstü başının temizliğine dikkat etmeyenlerin birisi de önünüzdeki hikâyecinizdi. Küçüklükten temizliğe pek dikkat etmezdi çünkü onun için bu pek mümkün de olmamıştı. Sabah yıkanmak bana bir azapmış gibi gelirdi. Soğuk suyla yıkanmak istemiyordum. Öyle böyle yıkanmadan da olmazdı zira okulda temizlik görevlisi Mayra var. Kolun kirden artık nasır tutmuş, kulakların kir içinde kireç olmuş ve bunları temizlemen gerek. Azap olmayıp da ne olsun?

Tırnak da hep uzuyor. Bugün kessen yarın uzayıverir. Tırnağın ne kadar uzadığı aşığıdaki kirinden belli olur. Saç kestirmek peki. Bu benim için en büyük işkence! Çünkü doğuştan gelen bir özelliğimdir, benim başıma saç değil jilet geçmeyen ince demiri sokmuşlar gibi. Saçımı kesen kim olsa zorlanır;

-Bu ne ya, bu saç değil, kesilmiyor. Böyle de saç olur muymuş?, diye şaşırırlardı.

Domuzun kılı gibi olan benim saçlarımı zorlanarak keserlerdi. Başımın derisini birlikte kesiyorlarmış gibi gelirdi, canım yanardı. Ben de dişimi sıkarak zar zor

çaresizce dayanır, otururdum. Ağrıdan nerdeyse oturduğum yerden, yere girecekmiş gibi olurdum. Saçımı kestirirken biraz berberin beceriklisine gitmeye çalışırdım. Böyle bir adam vardı, ihtiyar Aybakir. Zorlansam beni güçlendirmeyi, yüreklendirmeyi bilirdi.

–Hey bu ne, sen erkek değil misin? Niye dayanamıyorsun? Biz senin yaşlarındayken saçımızı duvarla aldırırdık, derdi. Duvarla saçımı nasıl keserler diye ben de şaşırarak otururdum.

El sabunu değil biz normal kara kir sabununu bile bulamazdık. Köyde herkes sabunu kendisi yapar. Alabotayı kesip alıp, yakarlar sonra külüne yağ karıştırıp kaynatırlar, böylece kara sabun olur. Bildiğin kara kil gibi, hem ağır hem kara. El yıkamak için olan kara sabuna buzausık deriz.

Elimiz hep, köy hayatının gereği yara bere içindedir. Yıkandığın zaman kara sabunun köbüğü sanki yarana tuz basmış gibi çok acıtır. Okul temizlik görevlisi; kolun kir, boynun kir diye beni birkaç kez sınıfa almamıştı. Ben de hemen itiraf etmez, itiraz eder, sorunu uzatırdım. Benim derim böyle kendiliğinden kara derdim.

Hayır, bu derinin kara olması değil bu nasır, derdi Mayra. Kolumu tırnaklayıp kir olduğunu gösterir, artık itiraf etmemeye çare kalmazdı. Sınıfta Mayra'nın hemen arkasında oturuyordum. Araya çıktığımızda o nereye giderse ben de oradaydım. Gizli bir güç beni sürekli onun yanına sürüklerdi. İpsiz bağlanmış gibiydim.

Mayra güneş ise ben kunbağsım / ayçiçeğiyim. Mayra çiçek ise ben kelebeğim, etrafında dönüp dolaşıp dururum. Ders çıkışında ne gibi kabiliyetlerim, becerilerim varsa hepsini Mayra'ya göstermeye çalışırdım. Kuş seslerini çıkarırdım. İnce nehrin biraz kalın olan tarafını bulup oradan atlayıp gösteri yapardım. Koşmalarda tüm canımı katıp birinci olmaya çalışırdım. Bunların hepsini yaparken bir gözüm Mayra'da olurdu.

Yıkanmayı ne kadar işkence olarak saysam da sınıfa temiz gelmeye çalışırdım. İşkenceyle yıkanan ellerin derisi parça parça olur. Olsun. Bu elleri nasıl temizlediğimi ne kadar işkenceleri göze aldığımı Mayra bilsin. Değerini bilsin. Çünkü bunların hepsi Mayra içindi. Mayradan uyarı işitip utanmamak içindi. Mayra'nın beni temiz düzgün olarak görmesi içindi!

BİR İKİ SOL AYAK!

Sonbahar ayı kolhoz işlerinin yoğunlaştığı zamandı. Bir taraftan otları kesmekle uğraşırken diğer taraftan: «al, beni topla, biç şimdi» diyen tahıllar olgunlaşmıştı. Toplanan tahılları işlemek, temizlemek, uzaklığı on beş kilometre olan yere at arabasıyla, taşımak gerekirdi. Elde olan az sayıdaki hayvana, kış soğuşuna dayanabilmeleri için ahırlar hazırlamak lazımdı. Anlayacağınız iş çok işçiler azdı. Bir işe bir iş eklenip halkı çok yorardı.

Traktör, kamyon denen araçlar daha yeni çıkmaya başladıkları için yaygınlaşmamışlardı. İş tamamıyla elle yapılırdı. Yardım edecek arabalar yetmezdi ya da neredeyse yoktu. Elde olan atların, öküzlerin boynundan kış-yaz hamut, üstünden de adamlar düşmezdi. Bu hayvanların çoğu zayıf ve halsizdi.

Çantasını sallayarak vekiller gelirdi. Nefesleriyle ateşi söndürür gibi. Şu işler niye bitmemiş? Falan işler niye yarım kalmış? Şu güne kadar bitirmezsen kendini bitmiş bil derdi. Halk işe sabahın köründen çıkar, gece zar zor dönerdi. Ay ışığıyla bile iş durmazdı.

Şahsi atlar, öküzler kolhoz işlerine tamamıyla alınırdı. Sabana yavrulu kısarak, buzağlı ineklerin takıldığı olurdu. Gebe kısarakların zorlandığından bazen insan gibi haykırıp, dik durduğu halde yavruladığını kendi gözlerimle görmüştüm. Köyden atlı adam geçse atından ayrılır, atı elinden alınır... O derece...

İşin taşıt ve yük hayvanı kısmı az önce anlattığım gibi olurdu, kullanılan aletler tarafı ise daha da beterdı. Hamut, kavis, semer gibi çok büyük aletler hiç yetişmiyordu. Kolhoz yöneticileri, brigadirler köy köy gezip iş yapabilmek için bu aletlerden bulmaya çalışırlardı. Kendileri bulamazsa bizim bulmamız için zorluyorlardı. İlla bulman lazım, ötesi yok.

Çantasını boynuna asarak gezen, büyük gözlü vekil Sarmanov benim gözümün önünden hiç gitmez. Büyükler şöyle dursun ondan çocuklar bile korkardı. Etrafındaki insanları helak etmeye hazırды. İki sözünün biri “düşmansın!” diye sataşmak ve azarlamaktı. Kolhoz işlerine faydasızsın. Atacağım seni! Başını keseceğim! Sürgüne göndereceğim!.. Saçı kes desen başı birlikte kesen hey vekiller... “Hey batırım (yiğidim) bu nasıl olacak?” diye sözlerine karşı gelecek kişiler az bulunurdu.

Dağ sıçanı irisi gibi duran Sarmanov, şak şak ederek, bir günün sabah vaktinde kamçısını elinde tutmuş vaziyette sınıfımıza giriverdi. Üstünde deri şapka, deri ceket.

Şalvarının ayak tarafına da deri kaplatmış. Orta boylu, göbekli adam. Esmer. Hep kaşlarını çatmış halde gezer. Biz saygıdan önce korkuyla ayağa kalkıp dimdik durduk. Sarmanov'un güzel haberle gelmeyeceğini gayet iyi bilirdik. O öğretmenimize yaklaşıp bize baktı.

–Dersler bugünden başlayarak durduruldu. Bu mırkımbayları her gün sabah başak toplamaya getireceksin. Başak toplayacaklar, dedi. Karşı gelmeye Sagatbay'ın gücü yetmezdi elbet. Okul durduruldu. Artık biz başak toplayacaktık.

Sınıf sorumlusu Junisbay, Sarmanov'tan daha da beterdi. Sabah uykusunun en tatlı yerinde, yangın varmış gibi pencereni sertçe vurup bizi uyandırırdu. Kendisinde uyku diye bir şey var mı bilmiyoruz. Bağırın sesi çok acı, bazen beynini deliyormuş gibi olurdu.

Kalkmamaya çaren yok. Ağır acele elbiselerini giyip, birşeyleri atıştırıverip, yarı uykulu halde çatık kaşla dışarıya çıkardık. Öğlen yemeğine buğday çorbasını kavanoza koyup, kucağımıza alırdık.

Junisbay ev ev gezip, bir çocuğu eksik bırakmadan toplardı. Boyumuza göre sıraya durdurur, işe sıramıza göre yürütürdü. Sürekli bizi denetler, düz yürümezsek belayı bulurduk.

–Aripbay kaldır başını!

–Abek esneme!

–Ulkadan sırandan geri kalma!

Uykumuz kanmayan biz, düz yürüyemeyiz, sıramız sürekli bozulurdu.

–Hadi koşun! derdi Junisbay. Sürü gibi koşmaya başladık. Birimizi birimiz geçip sıramız bozulur, karıştırdık.

–Durun!, diye bağırırdı.

Dururduk. Herkes kendi sırasındaki yerini bulurdu. Ayaklarımız düzeline kadar bir yerde durdur, yeri tepeleriz.

–Bir iki, sol ayak!

–Bir iki sol ayak! Kulayhan, sol ayağının hangisi olduğunu bilmiyor musun? Düzelt ayaklarını!

–Tekrar başlayın. Bir iki sol ayak! Pram şağm marş!

Bundan sonra artık kendimize gelmiş olurduk.

–Hadi şimdi şarkı söyleyin! Malik başla!

Malik bizden biraz yaşı büyük kızdı. Sesi çok güzeldi. Hem şarkıcı hem güzel oynardı. Çekinmeden başlayıverirdi:

“Lenin bizim dedemiz,

Gölgesine yatarız.

Karşı gelen düşmanı

Tam kalbinden vururuz!”

–Yayılmayın. Düzgün, birlikte söyleyin!-derdi Junisbay. Ve tekrar şarkılar başlardı:

Biz gençler yurdun sabahıyız

Düşmanı su dibine batırırız

Çalışkan elin kırmızı bayrağı diktiği yere

Fakirin tüm çocuğunu çağırırız.

Nakaratı:

Ahay, sosyalizm, komünizm,

Yaşasın yeryüzünde Leninizm.

Boyum küçük olduğu için benim yerim sıranın en arkasındaydı. Bu çok zoruma giderdi. Önde olmayı çok hayal ederdim. Sıraya dururken ayağımı kaldırmayı ya da yüksek yerde durmayı denerdim ama sonuç değişmezdi. Özellikle kızlardan sonra durmak daha da çok zoruma giderdi.

Mayra'nın boyu benim gibiydi. Sıraya iki ikiden durduğumuzda onunla yan yana dururduk. Bu sırada ben önde olmayı hayal etmezdim. Elim ellerine yaklaşarak Mayra'yla aynı sırada yürümek benim için ayrı bir mutluluktu.

Ben kurnaz, uyanık çocuktum. Derslerim iyiydi. Hoppacı hem de fitneci idim. Birisiyle arkadaş olmamla küs olmam çok çabuktu. Kinciydim. Birine yenilsem intikamımı almadan bırakmazdım. Gündüz gece, intikamımı nasıl alacağımı planlardım.

Beden eğitimi dersini çok severdim. Koşmak, atlamak, yüzmekte birinciliği kimseye vermezdim. Çok namuslu idim. Halkla aynı seviyede olamayışı ben azap olarak bilirdim. Evde babamla abimin el gibi olamayışı beni çok sınırlendirirdi.

Üstümdeki elbiseler çok eski olurdu. Janbos gibi güzel giyinmeyi hayal ederdim. Keşke Janbos'un yerine ben Batırkan'ın oğlu olsaydım diye hayal ederdim.

Biz yaz boyu yalın ayakla, ayaklarımız nasır tutmuş halde gezerken, Janbos hep ayakkabıyla gezerdi. Ayakkabısı da nasıl güzeldi. Tabanında ve ökçe tarafında güzel işlemleri vardı. Islak yere bastığında yere mühür basmış gibi izi çıkardı. Ben bu ayakkabısına çok imrenirdim. Keşke benim de böyle ayakkabım olsa derdim.

İlkbahardan kışa kadar benim ayakkabım ayaklarımdı. Sürekli yalın ayak gezdiğim için ayağımın altı nasırdan sertleşmişti. Öyle böyle dikenler batamazdı ayağıma. Bazen koruların arasından geçerken karaağacın uzun uzun dikenleri ayağına giriverir. Kara dikenin acısı çok kötü olur, beynini bile deler, gözünden yaşlar fırlatır. Acısından yere çöküverirsin. Uzun diken ayağından zor çıkarırsın. Acının zorunu o zaman görürsün. Fakat ona bakıp oturmaya vakit yok, seni geçen çocuklara yetişmen lazım, tabana giren diken unutsun.

Yaz boyunca yalın ayak gezince tabanın timsahın derisi gibi olur. Parçalanmış. Oralar sonra yara olur, kanar. Su değse acır, canın gözünün ucuna gelir. Zavallı annen onu tedavi eder. Tedavi de şöyle: Yatmadan önce o ayakları, kara sabunla tırnaklarıyla kaşıyarak yıkar. Sonra o ayağa kaymak veya bulunursa vazelin sürer. Dilim dilim parçalanmış ayağa ilacı ne kadar çok sürsen de emilip yok olur.

Acının zoru yine başlar. Gebe kadının sancısı gibi sancılanıp ağlarsın. Fakat sabah kalktığında ayaklarının iyileştiğini görüp sevinirsin. İyileşmiş ayaklarla sabah tekrar sıraya girersin.

–Bir, iki, sol ayak!

–Bir, iki, sol ayak!

Yerin tozuna bir heves, bir gayretle basarsın.

GÜZEL HAYAT HAKKINDA EFSANE

Ekini ellerimizle orakla, tırpanla biçerdik. Kamyon yok. Biçilen başakları yine elle toplardık. Herkesin ellerinde at torbası gibi birer birer torba. Dolduğu zaman harmana gelip dökeriz. Harmandaki başaklara dövenle, atların ayaklarıyla basılırdı. Kürekle vurulup temizlenirdi. Şu anki gibi teknolojiler değil bizim köye o zamanda daha dünyaya gelmemişti.

Başak toplamak çok zor iştir. Belin ağırır. Tanelenip toplanan başaklar kolaylıkla torbayı doldurmaz. Tembelleşmeye başlasan, Junisbay bırakmaz, “Düzgünce topla!” der.

Junisbay’ın kendisi yorulmayı bilmez. Bazı günler Sagatbay öğretmenimiz de başak toplamaya gelirdi. Onunla birlikte yorulmayı bilmezdik. Vakit çok çabuk geçerdi. Dinlenmek için oturduğumuzda Sagatbay birçok ilginç hikâye anlatırdı

Sagatbay çok okurdu. Ellerinden kitap ve gazete düşmezdi. Azıcık ara versek Sagatbayın etrafına toplanırdık. Hikâye anlatmasını rica ederdik. Tekes’in nehri ve ormanından başka pek bir şey görmeyip, köyün dedikodularından başka bir şey duymayan bizim gibi cahillerin gözünü açan Sagatbay öğretmendi. Etrafımızı saran ve ne olduğu belli olmayan cahil karanlığını Sagatbay kendi hikâyeleri ile firtına gibi yok eder, diğer tarafından da bize güzel bir hayatı, aydınlığı gösterir gibi olurdu.

Benim babam İdris’in da kendine göre hayat felsefesi vardı. Bazen akşam yemeğinden sonra gönülleni hikâyeler anlatırdı. Derdi ki: Dünya masa gibi dört uçlu. Onu boynuzlarıyla iki tarafından iki öküz tutuyor. Bir boynuzu yorulup ikinci tarafına değiştirdiğinde deprem olur. Gökyüzünü, yıldızları, ayı, güneşi hepsini Tanrı yarattı. Ölen insanlar diğer dünyaya gider. Cennet ve cehennem var, vs...

Sagatbay bunun hepsini farklı anlatırdı. Yer yuvarlak. Tanrı yok, karanlık adamların kendileri Tanrı diye bir şey uydurmuşlar diyordu. Babamın ve Sagatbay’ın anlattıkları benim kafamda birbiri ile kavga ederdi. Dünya yuvarlak olsa biz nasıl düşmeden dik yürüebiliriz? Nehir göller nasıl akmadan durur? Yer dönüyorsa şu dağ niye başımıza düşmüyor? Bizim başımız neden dönmez?

Ne kadar zor konular olsa bile Sagatbay bize çok kolay bir şekilde anlatırdı. Şüphelenmeye yol bırakmazdı. En sonunda Sagatbayın dedikleri babaminkine göre daha doğru gibi gelirdi. Siyasi konuları çok güzel bir masal gibi anlatırdı. On yedinci

yüzyıldaki reformları, padişahlığın kaldırılmasını, komünizmle ilgili konuları Sagatbay ayrı bir güzellikle anlatırdı.

Lenin kim, Kazak mı?, derdik. O kadar yakın hissettiğimiz, kalbimizin bir köşesine sığdırdığımız adamı kendimize akraba edeceğiz. Bizim bu saf sorumuza Sagatbay uzunca bir süre güldü. Güldüğü zaman merhametli mavi gözleri daha da parlayıp, sımsıcak olurdu.

Lenin'in milleti Rus, dedi Sagatbay, fakat o herkesi aynı görmüştü. Rus, Kazak diye ayırmamıştı. Halkların beraberliği ve mutluluğu için uğraşmıştı.

–Kazakları Lenin biliyor muydu?

Evet, biliyordu dedi Sagatbay. Kazakların göçebelikten bir yerde oturuşluğa, yerleşik hayata geçişi, köyde okulların açılması... Bunların hepsinin Lenin'in başlattığı işler olduğunu anlattı. Lenin'in kaplanı nasıl altettiğini biz heyecanla dinlerdik. Masallarda bir sürü kötülük yapan cadılar olurdu. Kaplan da bizim gözümüze cadı olarak göründü.

–Sonra, tutukladıktan sonra kaplanı ne yaptı? Attı mı?

Sagatbay bize kaplanı atmadığını sadece sürgüne gönderdiğini anlattı. Hayır, biz buna razı değiliz. Atmak lazımdı. Az olmuş ona az! Başını aşağıya sallayıp azap ederek asmak lazımdı. Keserek, canını acıtarak öldürmek layıktı ona, diye söylenirdik.

Ben hayalimde cadı kadını kaplan yapardım, saçları taranmamış, kirli, şeytan gibi. Lenin'e saldıran sensin değil mi? Al sana cezan bu!, derdim. Hayalimde kaplana yapmadığım ceza kalmazdı. Vurdum, attım, ağaca astım, ateşe attım...

Artık biraz yıldan sonra sosyalizm olur, dedi Sagatbay. Kolhozda güzel güzel evler, binalar yapılır. Yemek, elbiseler çok olur. Sosyalizmden sonra komünizm olur. İşte hayat o zaman güzel olur. Yemek, elbise her şey bedava olur.

Dükkânda satıcı olur mu?

Olmaz.

Benim göz önüme kapısı kocaman olarak açılmış dükkân geldi. Herkes rahat rahat girip istediğini alıyor. Yoksullukla yaşayan ben fakirin bu komünistlik çok hoşuna giderdi. Gelecekse çabuk gelsin diye hayal ederdim. Komünizm olduğu gün dükkâna ilk ben girecektim. Başımdan ayağıma birçok yeni elbiseler alacaktım. Cebime şekerler

dolduracak, doyana kadar yiyecektim. Kimse dokunma alma demezdi çünkü komünizm gelmişti.

Benim çok beğendiğim Janbosın'ın ayağındaki ayakkabısı vardı değil mi? İşte onu birçok ayakkabının içinden seçerek alırım. Ve birkaçını alıp eve getiririm ve her gün yenisini giyerim. Komünizmin keyfini böyle çıkarırım. Hayallerim böyleydi.

TEPEN - TEPEM

Benim başakçılık mesleğim tamamlandı. Küçüksün arabaya az yük olursun diye düvenin atına bindirdiler. Şu anki çocuklar düveni bilmez. Bu uzunluğu bir metre civarında, altı sürtmeli taşlarla kaplı, tahtadan harman aleti. Her düvenin üstünde birer çocuk. Kırmanın tam ortasında birleştirici, dokurcun bir bağ var. Düveni çeken atlar bu dokurcunu döndürürken, büyüklerden biri burada biriken buğdayı alıp düven yoluna serpererek yürür.

Dünyada lanetli iki iş varsa onun birisi düvenli at üstüne binmektir derim. İş sabahın köründe başlar. Uykunun en tatlı yerine geldiğinde kalk kalk diye uyandırıp götürürler. Yarım uykuyla ata bindikten sonra geceye kadar bir daha dinlenemezsin. Aynı yolda dönüp dolaşıp durursun. Sanki bir Tanrı dualayıp seni oraya döndürüp koydu diye düşünürsün. Hiç durmadan dönüp dolaşıp durursun. Oraya buraya git gel yorulursun. Başın döner, etrafın seninle birlikte döner halin kalmaz ama yine de durmazsın, çalışırsın.

Altındaki atın da zayıf olmasına ne dersin, bu da ayrı bir dert. Tepin tepin, tepinmekle, dürtmekle zar zor yürür. İki bacağı iyice halsizleşir. Bindığın eğer de çok eski. Üzengi bağları ip olmuş nerdeyse üzülecek, kopacak. Oturmak hiç mümkün değil. Sürtünerek oturur, zorlanırsın. Ama bunların hepsine pek önem veremezsin. Zayıf atın halsizce tonk tonk ederek yürüyüşü seni de yorar. Eski eğerin üstünde sabahtan akşama kadar oturmaktan artık kuyruk sokumun dayanamaz hale gelir. Bir bu yana bir şu yana döne döne oturursun.

Tepin tepin, tepinmekle zar zor yürüyen at anca kamçının zoruyla yürür. Bazen hiç yürümez durur. Kamçıyla vurmak şöyle dursun etinden parça kesip koparsan da yürümez. Nerdeyse bayılıp düşecek. Hayvan insan gibi değil yorulursa hiç hareket etmez.

Jılkıbay çok acımasız adam, atın yorulması onun için önemli değil.

–Yürüt! diye bağırır. Harmandaki atlar çok ürkek olur. Çünkü atlar yürümezse harmandakiler başlarına vurur. Sonra da az elini kaldırırsen atlar ürküp kaçmak ister. Gözlerine kamçı değen, kör kalan atlar da var.

O zamanki düvenli ata bindiğim günleri hatırlasam şu an bile ürkerim. Ne kadar da çalıştık. Atla birlikte sen de yorulursun. Belin, omurgan artık bitmiş, ayakların kolların sızlar, kaba etlerinin üstüne oturamaz hale gelirsin. Yere inip yarım saat, bir saat uzanmayı hayal edersin.

İnsan hayvan değil, kurnazlığı da düşünürsün. Atın dizginini bırakıp kollarımla içimi tutup ağlamaya başladım. Jılkıbay:

–Hey ne oldu? Yürü, ne anneni mi hatırladın?

–İçim aaaa içim oybayyyyyy!

–İçine ne oldu?

–Sancı tuttu, çok ağrıyor.

Kurnazlığımı fark etmiş gibi Jılkıbay:

–Çok konuşmadan yürü!- diye bağırır.

Jılkıbay gerçekten de hasta olsan pek önemsemez. Yedi sülaleni sayarak küfür etmeye başlar hatta bazen vurduğu da olur. Küçücük olsan da babandan alamadığı öcü varmış seni gibi parçalar. Ben Jılkıbay'dan çok nefret ederdim.

Geceleyin iş sonrası artık yürüyemez hale geliriz. Çok yorulmuş halde eve zor ulaşıyoruz. Yemeği zorla yeriz. Yemeğimiz de irmik. Bildiğin irmik. Sabah bir kese irmik, öğlen irmik, akşam irmik.

Eh can irmiğim. Sen de düvenden az uzak olmadın. Doğduğumda gözümü seninle açtım. Yemek yemeye başladığımda annem ilk olarak irmik vermişti. O günden beri sen kara irmik benim ayrılmaz arkadaşısın. Ben nerde isem sen ordasın. Hep yanımdasın. İşte bugün de yanımdasın.

Kışın da irmik, yazın da irmik. O eve varsan irmik, bu eve varsan irmik. İrmik... İrmik... İrmik... Suyu irmikle içeriz, çayı da irmikle. Çorba da irmikten... İrmikten ekmek yapmanın çeşidi çok. Mesela sarı yağla veya kaymakla karıştırarak yesen bir de üstüne şeker serpsen daha da güzel. Yağla karışan irmiği çiğnemeye gerek yok,

boğazından kendiliğinden geçer, süte, yoğurda karıştırıp yesen de yutmak çok kolay olur.

İrmikten değişik yemekler yapmanın bu tarifleri harmanda çalışanlar için zaman alır. Biz bunu basitçe şöyle hazırlarız. Ortada kocaman kazan olur. İçinde kaynayan su. Sudan alıp irmiğimizi karıştırırız. Üstüne biraz tuz ekleriz. Sonra da kaşık ya da ağaçla karıştırıp sanki bal kaymak yiyormuş gibi boğazından geçirirsin. Bu irmik bolluğunda bundan sonraki irmik ziyafetine ölmeden yetiyeceğine ben garanti veririm.

Harmanla köy arası biraz uzak olduğundan gece eve yatmaya göndermezlerdi. Sabah yöneticimiz bağırdığında hemen hazır olmak için harmanda gecelerdik. Yatağımız da harmandaki samanlar. Saman yatak, saman yastık, üstümüzü de samanla örterdik. Sabahın köründe:

–Kalk, kalkın! diyen acı sesle uyanırdık. Uykunun en tatlısı sabah vaktinde olmuyor mu? Kalkmak istemiyorsun. Dünyayı yangın olsa da uykunu devam ettirmek istersin. Seni tüm gün boyunca ata binip, yorulmanın beklediğini hatırlayınca hele hiç kalkasın gelmez. Sonra da Jilkabay'ın sesini duyarsın:

–Hey siz daha kalkmadınız mı, hadi kalkın atlar geldi, atları tutun!

Jilkabay'ın acı sesi uykunu açır. Artık yatmak olmaz. Hemen kalkmazsak bittik, Jilkabay tepeleyip, canına okur. Saman arasına saklansan, bulamayıp dirgeni hızlı bir şekilde samanların arasına sokar. Birinin canını acıtırım diye bir şey bilmezdi.

Her gün böyle. Her gün uykuya doyamazsın. Açlık pek önemli değil, uyku çok önemli bizim için. Uykuya doyarak kalkan adamın başka bir isteği yoktur diye hayal ederiz. Tanrı'dan yağmur dileriz. Yağmur yağarsa iş durur. Dinlenip bir rahatlanırız. Yağmur durana kadar hayalimiz gerçekleşip uyurduk.

Fakat yağmur kolaylıkla yağmaz. Gün bulutlanır, biz yağmur yağar diye umutlanırız ama rüzgâr bulutları başka tarafa götürür. Böylece bizimle dalga geçmiş olur. Hayalkırıklığına uğrarız. Gökyüzünün aydınlanmaya başladığını görünce moralimiz iyice bozulurdu.

Yağmuru vermeyen Tanrı'dan ben artık hastalık isterdim. Gerçekten hastalansam da eve dönsem. Yatakta yatarım, uykuya doyana kadar. Fakat hastalık da yaklaşmazdı.

Tekrardan atın üstünde oraya buraya sürükleniş...

JILKIBAY'IN ZALİMLİĞİ

Jilkıbay'ın dedeleri çok varlıklı adamlardı. Kendisi üç kardeş. En küçükleri Jilkıbay. Dedesinden gelen miras torunlarına azala azala gelmiş. İki abisi biraz varlıklı olup konfeske sırasında mallarını alıp Çine kaçmış. Jilkıbay ise orta derecede varlıkla vatanında, kolhozun yanında kalmış.

Başlarda kolhoza direk girmezmiş. Kendisi ayrı yaşamaya çalışmış. Ortak öküzden ayrı olanın buzağısı da ayrı olur, deyip azıcık varlığını koltuğunun altına saklamayı yeğlermiş. Böyle özel olarak ayrı olanların artık nefesleri daralmaya başlar çünkü yer, gök, su, toprak hepsi kolhozun egemenliğinde. Jilkıbay'ın artık ayak basacak yeri kalmaz. Kolhoza dış bileyerek çaresizce girer. Eskiden zengin torunu olan Jilkıbay artık kolhozda herkes gibi çalışır, elinde kürekle sıradan bir halk adamı gibi olur. Eskiden saygıyla Jıka diyenler artık hey Jilkıbay diye adıyla seslenirler. Jilkıbay'ın düşüncesine göre artık zaman azdı, çığırından çıktı, düzen değişti. İçindeki öfkesinden yeni sisteme pek hoş bakmaz. Çaresizce halkla birlikte geçinir. O yüzden de harmanda çok sert. Bize bağıırken kolhoz işi için değil kendi öfkesini bizden çıkarmak için bağıırdı sanki.

Ara sıra Jilkıbay'ında gülümsediği günler olurdu. O sıralarda O, “koy üstünde boztorgay yumurtkalağan zaman” / koyunun üstünde çalikuşunun yumurtaladığı zamanı arardı. Eskileri anıp, keşkelerle otururdu. Bu günkülerin hepsi ona çok korkunç gibi gelirdi. “Ahir zamanın gelmesi işte bu. Halkımızdan ne kaldı? Çocuklarımız kâfirce okuyor, bitirince de kâfir olup çıkarsa?” diye kendisiyle birlikte etrafındakileri de üzüntüye sokardı.

Jilkıbay kolhoza ortak olsa da onun kendisinin de iki atı, iki ineği, koyun ve keçisi vardı. Halk hatta onun her tarafta, tanıdık akrabalarında mallarının olduğunu söyler. Jilkıbay'ın yeni eğitilen güzel bir kısrağı vardı. Sadece kendisi binip, harmanın etrafına bağlardı. Üç vakit harmandan yem verirdi. Vakti sektirmeden yemini, suyunu verip, üstünü tarar, kendisinden başka kimseyi bindirmezdi hatta sinek bile yaklaştırmazdı, atına...

Başı küçük, kulakları dimdik, sanki bir resimden görüyormuşsun gibi o kadar da güzel bir attı. İş sonunda Jilkıbay atına binip köye gidip gelirdi. Atın yürüyüşü ayrı bir konu. Kamçılama hiç gerek yok kendisi, lıp lıp yürür. Bazen yanına başka atlar

yaklaşsa, daha iyice övünürmüşsesine koşardı. Bütün Kostöbede Jılkıbay'ın atıyla yarışacak at yoktu.

Bir gün benim bindiğim at çok yorulmuş mu ne, bir an donup kaldı, hiç hareket etmedi. Sonra atı bırakıp ben de biraz dinlenmeye oturdum. Bu sırada vekil Sarmanov gelmez mi?

–Bu düven neden çalışmıyor?

Jılkıbay atın yorulduğunu söyledi.

–Düveni nasıl durdurursunuz, at yorulduysa başka atla değiştirin!

–Başka at yok! dedi Jılkıbay.

Sarmanov at üstünden etrafına bakınmaya başladı. Öbür tarafta arığın kenarında otlanan Jılkıbay'ın kısrağını gördü.

–Ordaki at kimin?

–O at değil, kısrak, eğitilmemiş.

–Kimin? Sahibi kim?

–Sahibi benim, dedi Jılkıbay.

–Binilmiş kısrak değil mi?

–Binilmesinin yanında huyu çok kötü. Kendim zar zor binerim.

Sarmanov emir vererek:

–Yorulan atın yerine bu kısrağı koy, düvenin durmaması lazım. Binilen atmış bir şey olmaz eğitilir.

EVE KAÇMAK

Düvenli ata binmek beni çok yordu. Bir gün bile doğru düzgün uyuyamadım. Dokuz yaşındaki çocuğa sabahtan geceye kadar at üstünde olmak kolay mıdır? Başak toplamak bunun yanında cennetmiş. Bu işkenceden nasıl kurtulsam? Kurtuluşun tek bir yolu var o da eve kaçmak.

Bir gün, akşam yemeğinden sonra uyumak yerine eve kaçmayı göze aldım. Dört beş kilometre uzaklıkta olan köyüme karanlık içinde koşarak geliyorum. Birisi fark edip

de peşimden gelmiyor mu diye ara sıra arkama dönüp bakıyorum. Benim boyumdan da büyük olan çitlerin arasından geçmek daha da korkunçmuş. Aklıma şimdi kurtlar geldi, beni gelip parçalarsa ne yapacağım?

Ve bir korktuğum da ruhlar, cinler. Yolda mezarlıklar var. Bütün cinler bu mezarlığın içindeymiş gibime geliyor. Birileri cinleri, şeytanı buralarda gördük diye hikâyeler anlatmıştı. Kulağıma bir çıt diyen ses gelse hemen korkuyorum. Gözümün önünde korkunç birşeyler belirmeye başladı.

Uzaktan tepesi yılan gibi büyük bir kubbe görüldü. Oyuk yeri geceden de simsiyah. Keşke elime birşey alsaydım, yerden taş bulmaya çalıştım. Buralarda taş bile yoktu. Mezarlığın yanına yaklaşınca kalbim korkudan fırlayacak gibiydi. Birisi heytt derse orda donuverirdim. Uhh geçtim, çok şükür. Şimdi mezarlıktan ruhlar gelip beni kovalayacakmış gibi delice koşup geliyorum.

Köyümüzün gölgesi görünmeye başladı. Biraz kendime geldim. Köydekilerin çoğusu uyumuş. Bizim ev de karanlık. Kapıyı çaldım.

–Kim o?

–Benim anne.

–Berken misin? dedi ve kapıyı açtı. Bu koyu karanlıkta yalnız geldiğimi fark eden annem “Anneciğim, nasıl korkmadan geldin?” diye beni bağrına bastı. Ben kaçıp geldiğimi anlattım. Kısrağın beni nerdeyse öldüreceğini anlatınca annem bayılacaktı.

Anne kalbi çocuğunun acı çekmesine dayanır mı? Anne çocuğu için düşmanlara karşı bir siper, kale gibi. Ben işte o kaleme çok şükür ulaştım. Artık rahat uyuyabilirdim.

Hey gidi dünya! Annenin kucagından daha sıcak bir şey var mıdır? Bu kucak varken ben başka hiçbir şey istemem. Hiçbir saltanata, zenginliğe ben bu kucağı değiştirmem. Canım annem, biricik annem bir tek sen yaşa bu dünyada bana başka hiçbir şey gerekmez. Büyüdüğümde benim için yaptıklarını ne yapsam ödeyebilirim? Sana en güzel elbiseler alırım, en tatlı yemekler yediririm, şekerleri kutusuyla satın alıp veriririm, ne kadar yersen ye kendin bilirsin. Canım annem senin için herşeyi yaparım. Böyle düşüncelerdi geçen aklımdan.

Sıcak battaniyenin altında, battaniyeden de sıcak annemin kucagında tek derisi kalan incecik göğüslerine başımı gömüp rahat ve tatlı bir uykuya geçtim. Uykumdan

korkarak uyandım. Kulağı tırmalayan iğrenç ses. Jilkıbay'ın sesi. Harmanda samanın içinde yatıyorum diye düşündüm ama gözümü açtığımda evde annemin yatağında yatıyordum. Annem yanımda yoktu, kalkmıştı. Evin içerisi bayağı aydınlanmıştı. Pencereden eve güneş ışık saçıyordu. Dışarıda kapının yanında at üstünde bağırın Jilkıbay:

–Hey Asbet, lanet olası oğlun evde mi?

Evin diğer tarafından annem ona ses kattı:

–Lanet olacak sana ne yapmış? Başına buz mu koydu?

–Söylemeden neden kaçıp gitmiş? Bir düven çalışmayı durdurdu diye Sarmanov hepimizi öldürür.

–Benim oğlumdan başka çocuk kalmamış mı? Çocuğum bir daha işe gitmeyecek. Eğitilmeyen kısrağa bindirip nerdeyse oğlumu öldürecekmişsiniz. Yeter bu kadarı!

–Bana bu laflarını söylemene gerek yok. Gücün yetiyorsa git o vekile söyle!

Jilkıbay'ın atından yere indiğinin sesi duyuldu. Eve doğru geliyordu. Ben yine korkmaya başladım. Eve girdi. Yatakta yatan beni gördü.

–Şuna bak ne yatış? Hadi kalk giyin!

Civcivini koruyan tavuk gibi annem beni Jilkıbay'dan korumaya çalıştı. Jilkıbay annemi itiverip, benim üstümdeki battaniyeyi kaldırdı. Ben bütün gücümle bağırarak ağlamaya başladım. Babam da abilerim de evde yoktu. Onlar işe erkenden gitmişlerdi. Anneme doğru kaçmaya çalıştım ama Jilkıbay bırakmadı. Oğlağı götürür gibi beni boynuna asıp bağırarak, zavallı annemi ite kaka beni evden alıp götürdü. Ben daha da çok ağlamaya başladım, bir yandan da onu vurmaya çalışıyorum.

–Eve girerken atını tam bağlamamış. Benim bağırmamdan atı ürktü. Zaten kopmaya hazır duran evin kapısını bağlı duran at yıktı. Annem feryat etmeye başladı:

–Evin yansın Jilkıbay! Evin çöküp başına düşsün! Halkım bunun yaptığına bakın, evimi param parça etti. Lanet olası adam. Allah belanı versin!

BENİM BABAM

Babamın kendi geçmişini yazıp, anketler doldurmasını çok severim. Hangi anket olmasın ki ilk sorularından biri anne babam kim? Bu soru tüm soruların içindeki en önemlisi. Geleceğinin çizgisinin çizilmesine katkısı zor. İşte o soru benim karşıma geldiğinde gözlerim parlar. Cevabı heveslenerek yazarım, annem de babam da fakir. Öyle böyle değil bildiğin fakara.

Ben bunu gururlanarak yazarım. Sülalemin fakir olması Sovyet hükümeti için benden güvenilir kimse olmamasının en güzel delili. Jilkıbay'ın oğulları bizim dedemiz fakirdi diye yazamaz. Anket doldurdukları zaman elleri titreyip, kalpleri küt küt atar. Fakir olmayıp dedelerinin zengin olmasına onlar tam o sıra lanet okurlar.

Benim babam ise hayata kim olarak gelmek gerektiğini, tarih için hangi grubun vekili olmak gerektiğini ta o zamandan bilmiş. İşte bunun için babama çok teşekkür ederdim. Aferin sana İdeke! Hayır ve şerri babam Tanrı'dan bekler. Düzgün bir hayat yaşamak için uğraşmak, çabalamak babam için değil.

Annem Asbet'in dili çok acı olurdu. Bu hastalığı onu zavallı etmişti. Babamın hiçbirşeyi önemsememesini annem hep yüzüne söylerdi, kızardı fakat babam bana mısın demezdi. Ağacı bıçak gibi bilesen de kesmezdi sonuçta.

Fakirin yaşantısının nasıl olduğunu bilmek isteyenler olursa bizim eve gelsin. Auz uy, tor uy diye adlanan kör adamın gözleri gibi birer delikli pencereleri olan küçük iki odalı evde yaşıyoruz. Yer döşeme. Kapıda sürekli ses çıkaran küçük kapı. Evin içinde birkaç ot yetişmiş. Nasıl bir ot diye baktığımızda buğday gibi tahıllara benzetirdim.

Bizim evde bir siyah ağaç sandık vardı. Mal varlığımızdan aklımda bir tek o var. Ağaç yatakta annem babam üçümüz birlikte yatarız. Köyde her bir evin semaver, demir sandık üstünde yüklük gibi düzenlenen birkaç yorgan yastıkları olurdu. Sandıkların üstüne el işlemeleriyle örtüler vardı. Elbise örütleri de olurdu. İki elbise örtüsü olan ev varlıklı olarak sayılırdı. Örneğin Batırkan'ın evi bir elbise örtüsü olan ev yani orta derecede varlıklı olan ev.

Hiçbirşeyi olmayan ev, fakir ev. Örneğin bizim ev. Az önceki saydıklarımızdan bizim ev çok temiz. Başka insanlarda var olan eşyalar neden bizde yok diye öfkelenirdim. Semavar neden yok? Elbise örtüsü neden yok?

Çoğu evin sağacak inekleri az olsa da eşyaları vardı. Bizim evde o da yok. En fakir evin atı olmasa da eri olur. Atı istemek ayıp değil ama eri istemek ayıp olur, derler. Bir yere gitmek için babamla abilerim at bulsa eri bulamazlardı. Ben buna da çok kızardım. Başkalarında olan neden bizde yok? İnsanlar nereden buluyorlar? Biz neden bulamıyoruz? İnsanlar nereden alıyorlar? Biz niye alamıyoruz? Diğer insanların bizden ne farkı var?

“Herşey Tanrıdan, Tanrı nasibi kendisi verir” derdi babam. Ne zaman verecek? Sararıp solarak ne zamana kadar bekleriz? O gönderene kadar bizim boynumuz üzüdür.

Babam orta boylu, kendisi gibi dağınık ve sarkık bıyık bırakmış. Hiç kaygısız, hiç bir şeyi merak etmez. Çok rahat adam. Bir iş yapıp, uğraşıp yorulmayı bilmez. Aç olsun tok olsun yanakları hep kırmızı. Yemek seçmez, boğazından geçen herşeyi yer. Hastalanmaz da.

Sabahleyin içilen soraptap çayını, keyfine bıraksan, yavaş yavaş öğlene kadar içip otururdu. O ormandan kolhozun usta dükkânına kömür getirip yakardı. Babam çayı soraptap içtiğinde kırmızı öküz dışarıda onu aç aç beklerdi. Brigadiri eve beş defa getirmeden babam işe gitmezdi. Hala dışarıda bağlı duran öküzü görünce kızarak bağırırdı:

–Ya İdrıs sen hala burda mısın? Artık öğlen oldu! Kalksana!

Babam “Tamam şimdi çıkıyorum!” der ama hiç hareket etmeden çayını içmeye devam ederdi.

–Tamam, gitsene işine artık sade suyu içmekten birşey çıkar mı?-dediğinde annem;

–Bir bardak daha içeyim sonra kalkarım, derdi.

Sonra yine bir bardak daha derken çaydanlığın içindeki su bittiğinde babam o zaman kalkardı. İdeken kış olsun yaz olsun hep kalın giyinirdi. Üstünden beyaz pantolonu başından kulaklı şapkası düşmezdi. Gün sıcak olsa da başında bu şapkası olurdu. Nedenini anlamadığım babamın pantolonunda hiç düğme olmazdı. Sürekli giyilip dışından çalışırken beline yağ sürülmesinden simsiyah olan kemeri vardı, onunla bağlardı. Çok sıkı bağlanan kemerden sonra pantolonun etekleri biraz değişik durur, orta boylu babam iyice küçülmüş gözükürdü.

Çok sıcak günlerde babama, neden böyle giyiniyorsun diye sorduğumda:

–Kalın giyimden sıcak geçmez, derdi. İşe giderken Tam sırtına kemerden geçirip baltasını koyardı.

Evde er olmadığı için öküze semerini kendisi takardı. Semeri sabitlemek için sadece ip vardı, üzenginin birisi ağaç, birisi demirdendi.

Hem kalın giyinen hem hem orta boylu kısa arası olan babam, öküze direk kolaylıkla binemezdi. Zorlukla ayağını üzengiye koyduğunda ya semer kayıverir, ya da öğlene kadar bir yerde bağlı durmaktan sıkılan öküz hareket eder, babam binemezdi. “Hay seni...” diye küfürler edip, kızıp evden beni çağırır, diğer tarafından üzengiye basıp tutmamı isterdi. Ben olmazsam duvara direnip binerdi.

Saat artık öğleni geçtiği, başkaları çoktan iş başında olduğu için, yol boyu rastlaştığı kişilerden söz işite işite babam işine giderdi. Giderdi dedim ama genellikle çok uzaklaşmadan babam geri dönerdi. Ne oldu acaba? Yine birşey mi unutmuş, derdik ki genelde böyle olurdu. Annem sorardı:

–İdiris niye döndün?

–Ateşi yakmak için kibriti unutmuşum, derdi yavaşça.

Ben evden kibriti alıp getirirdim. Kibriti kaybetmemek için babam pantolonunun iç cebine koyardı. Kemerini çıkartır, kemeri çıkartırken belindeki baltayı bana tutturur, sonra kibriti iç cebine koyar... Bunun hepsi hiç acelesizce, neredeyse her gün tekrardan yapılırdı.

Vakit çok çabuk geçiyor. Güneş tam tepemizde. Bu köpeğe ne olmuş, yürümüyor, diye suçu altındaki öküze atıp, söylene söylene babam artık işinin başına giderdi. Babamın böyle çok yavaşlığına benim canım sıkılırdı, sinirim bozulurdu, yanında zor dayanırdım.

Babamın kömür taşıdığı ustanın dükkânı bizim eve yakındı. Ökembay ustanın tın tın çekicinin sesi hiç susmazdı. Bazen ateşinde kömür bitip, babamın kömür getirmesini beklerdi. Ancak o zaman sesi kesilirdi. Babam da ustanın işi bana kaldı, beni bekliyor diye hiç tınmaz, kaygısız ve aheste hareket etmeye devam ederdi.

Babam ormandan geç dönerdi. Gece karanlığında ekin tarlasına girip, etrafı kolaçan ederek, kucağına başakları doldururdu. Yatarken pencereyi kapatıp, getirdiği başakları temzilemeye, ezmeye başlardı. Bu yarınki günümüzün irmik çorbası içindi.

Başak çalmaya babam ekinler tam olgunlaşmadan başlardı. Tam olgunlaşmayan tahılın kavurunca rengi yeşil, tadı şeker katılmış gibi olurdu.

Bahar yaklaşınca babam bizi, yeşil irmiğe yetişirsek ölmeyiz diye avuturdu. Ekinden sadece benim babam değil başkaları da çalardı. Sabah brigadirin bağırmasıyla uyanan babam, gece elbiselerini her yere dağıtır, sabah onu bulmakla uğraşır. Her birimizi bir tarafa itip, bizi uyandırıp elbiselerini arardı. Böylece bizi de uyandırmış olurdu. Bir elbisesi benim yatağımın altından bir elbisesi ağabeyimin koynundan çıkardı.

Babamın en çok kaybolan elbiselerinden biri kemeriydi. Bütün elbiselerini giydikten sonra, kapının önünde kemerini nerde unuttuğunu hatırlamaya çalışır:

–O Tanrım, acaba nerede? Yer mi yurttu bunu? Nereye gitti?

Kemer bulunmadan hasta anneme rahat yoktu.

–Asbet baksana kemerime? Nerede acaba?

–Gece çıkarttığında belli bir yere neden koymuyorsun, neden böyle her gün, her sabah arıyorsun? diye söylene söylene zavallı annem de kalkıp babamla birlikte aramaya başlardı. İnatçı kemer en sonunda ahırın içinde bulunurdu. Gece babam kemerine ot, saman bağlayıp getirmiş ve orada unutmuş olurdu.

Kışın babam, ayağına elde yapılan keçe ayakkabısını giyerdi. Üzerine naylon ya da galoş geçirmediğinde iki ayağındaki ayakkabının rengi iki türlü görünürdü: Birinin başı boğanın başına, birinin başı buzağının başına benziyor olurdu. Bunlara renk ve şekil olarak tam uyacak galoş dana dünyada yoktur. Ayakkabısının içine babam keçeden astar yapardı. Evde işe yaramayan kumaş olsa onu şılgay edip giyerdi.

Akşamleyin o demir sobayı doldurup yakar ve gün boyu ayağında olan ayakkabısını, şılgaını, astarını çıkarıp kurutmaya koyardı. İçin için yanan sobanın üstünde, tencereden çıkan buhar gibi, kuruyanların kokusu tüm evi alırdı. Yer yatakta yatıp, sırtını sobaya verip ısınan annem o sıra başını kaldırır:

–İdrıs yine sen misin? Nefes alamıyoruz ya, yatarken de kurutsan yine kururdu, bu ne acele? En azından biraz diğer tarafta kurutsan, sobanın yanına değil., diye kızardı.

Gece evimize hırsız gelmiş gibi babamın kurutmak için serdikleri kaybolurdu. Babam yine her sabah olduğu gibi, evi ayaklandırıp aramaya başlardı.

AĞABEYLERİM

Abilerimle tanışmanın sırası geldi. Smagul babamın kardeşi. Bıyıklarının çıkmaya başlamasına az kalmıştı. Ben bu kişiye tate derim. Annem Kazak adetlerine göre ona seslenmez, ona şırak der.

Şırak bekâr. Babam gibi değil çalışkan, hem de sanat adamı. Duvar örmeyi, ustalık etmeyi bilir. Elinden her iş gelir. Nasıl bir iş olursa olsun hepsini düzgünce yapar. Çocukluğunda zenginlerin elinde köle olarak çalışmıştı. Kolhozda hangi işe çağırılrsa yorulmaz, gider. Erkek işi olsun, kadın işi olsun seçmez, elinden geliyorsa hepsini yapar. Su getirir, odunları kırar, el değirmeniyle irmik hazırlar. Annemin kayını oluyor ama gelini gibi yardım ederdi. Gerekirse çamaşırları yıkar. Annem onu çok severdi.

Tatemin(abimin) karakteri çok değişken. Kızarsa yağa damlayan su gibi çıtır çıtır olur. Ben evde sadece ondan çekinirim. Çok kızarsa acımaz vururdu, elleri de çok sertti.

Öz ağabeyim Satılğan yirmi yaşında. Az çok okumuşluğu var, haberleri okumayı sever. Aydın tipli. Yumuşak huylu. Bastığı izini fark etmezsin. Kimseyle kavga etmez. O köy sovyetinde sekreter olarak çalışır. Yirmi dokuz yılından beri komsomol. Elinden gazete, dergi düşmez. Hergün akşamleyin bile mumun azıcık ışığıyla kitap okur.

Yirminci yılların ortasında bu ülkenin Koltık denen yerinde tote oku uygulaması kapsamında ilkokul açılmıştı. Satılğan orda üç sınıf okumuştı. Sonra Latin harflerine geçilince onu kendiliğinden öğrendi.

Satılğan'ı yumuşak karakteriyle herkes sever. Birini geçsem diye yarışmayı bilmez. Elinden gelse düzgün giyinip gezmeye çalışır. Satılğan ağabeyim bana hiç kızmaz, vurmaz sesini bile yükseltmez. Ben ise ona çekmemişim. Çabuk sinirlenir ama hemen de kendime gelirim. Düşünmeden yaptıklarım çok olur ve bunun için de çoğu kez pişman olmuşluğum var. Ve bu yüzden de kendimden bazen nefret ederim.

Satılğan'ı çok severdim. O benim için örnekti. Her zaman beni doğru söylemeye, çalmamaya, hayırsever olmaya, sigara içmemeye vs. eğitirdi. Beni ilme, insanlığa yönendiren, terbiye eden dışarıda öğretmenim Sagatbay ise evde ağabeyim Satılğan'dı. Satılğan İkinci Dünya Savaşı'ndan geri dönmedi.

ANNEM HAKKINDA

“Akemdi alsan, al Quday, şeşemdi qoy

Şekpen toqıp berse de ölmeymin goy.”

(Ey Tanrım babamı alacaksan al ama ne olur anneme dokunma. Elbise dikip giydirir, beni aç açık koymaz, ben de ölmem.)

Halk bu şarkıyı boşuna yazmamış. Annesi olan çocukta herşey var. Bende de şu an herşey var. Evde yiyecek birşey kalmadığı zaman bile annem beni aç bırakmaz. Birşeyler bulup yemek yapıp karnımı doyurur.

Gençliğinde annem orta boylu, kır burunlu, pembe yanaklı çok güzel bir kız imiş. Ben kendimi tanıyalı annem hep hastaydı. Hastalığı ve yokluk birleşerek onu iyice çökertmişti. Oturup kalkmakta bile zorlanırdı ama yine de sabahtan akşama hep hareket halinde idi yine de. Evde yoktan birşeyleri var etmeye çalışır hep.

Evde herkes annemin bir dediğini iki etmezdi. Hemen yerine getirirdi. Evimizde kavga gürültü olmazdı. Mutlu mesut yaşırdık. Babam bile aneme sesini yükseltmezdi. Tam tersine hasta annem babama kızardı. Namusuna degecek nice sözler söylerdi ama babam yine de dayanırdı, susarak dinlerdi.

Ben okumaya çok meraklıydım. Annem buna çok seviniirdi. Ders çalışıp oturduğumu görse:

–Benim canım büyüdüğünde vekil olacak, diye beni överdi.

Okumuş, halkı yönetme hizmetinde olan adama köy Kazağı “vekil” derdi. Benim ise birçok hayalim vardı. Birincisi Sagatbay gibi öğretmen olmak ikincisi dükkân sahibi olmak.

Diğer çocuklar gibi ben de küçüklüğümde tatlıya, şeker, çikolataya düşkün idim. Çikolata değil küp şeker bile elimize geçmezdi. Dükkânda küp şeker kutu kutu bulunurdu ama nafile. Ne kadar yemek istese de dükkâncının elindeydi.

Ben dükkâncıyı dünyadaki en mutlu adam diye düşünürdüm. Sabahtan akşama kadar ağzı boş durmadan şeker yememesine çok şaşırırdım. Ben olsam istediğim kadar yerdim. Dünyada şeker yemekten başka güzel şey var mıdır? Elime on yirmi tıyn düşse hemen dükkâna koşarım. Fakat tıyn bizim elimize piyango gibi hiç düşmezdi.

Bir gün Satılğan ağabeyim bana şeker alıp ye diye bir som verdi. Eksiden on, yirmi tıyn verirdi, ilk defa elimde tam kâğıt para tutuyordum. Köye göçmeli arabasıyla dükkân gelirdi. Köy Sovyet bürosunun yanında satış yapıyordu. Ben yerden birşey bulmuş gibi oraya koştum fakat araba gitmişti.

–Bak araba orada, dedi birileri. İki atlı araba köyden uzaklaşmış. Sümbe yolunda gidiyor. Arabasında bir kutu şekeri var. Yetişmeye çalışıyorum. Yalın ayak koşuyorum. İki ciğerimi elimde tutup hızlı koşmaya çalışıyorum. Arabaya yetiştim. Satıcı ne oldu diye şaşırılmış bakıyor. Ben ise koşmaktan soluğum kesilmiş konuşamıyorum. Sadece bir somu uzatıp:

–Şeker... Şeker, diyebildim.

Dükkâncı olmayı hayal etmemin bir nedeni de onların güzel giyinmesi idi. Anneme de baştan aşağı yeni güzel elbiseler alırdım. Yeni mes ve galoş, yeni eşarp alırdım. Batırkan'ın eşine ait kemzalınday gibi yeni kadife etek alırdım. Berken'im aldı, diye sevinçle giyerdi. Sümbe'den, Bepke ninem geldiğinde övünsün. O, Bepke ninem de: “Dükkâncı mı oldun, seni gidi. Hadi beni dükkânına götür. Ne varmış görelim. Elbisem eskidi, yenisini alıp ver. Başıma kimeşek alıp ver. Asbet'in mesı, galoşu gibi, kemzalisi gibi bana da al. Sen dükkâncı iken giymeşek başka ne zaman giyeceğiz?” derdi.

Canımın sadaka olsun diyerek Bepke nineme de baştan aşağıya yepyeni elbiseler alırdım. Başka nineler ona kıskançlıkla baksın. Ne olacakmış benim sayemde giysin. Ben onların evine gittiğimde canları kalmaz, her şeyi önüme koyarlardı.

BENİM DÜŞMANIM - JANBOSIN

Ekin iş karla karışıp sonunda bitti. Başak, başak diye koşma işleri artık bitti. Okulun kapısı tekrar açıldı. Küçüçük demir zilin çalma sesi bizi uzun zamandır boş kalan sınıfımıza çağırıldı. Ağzını açsa içinden ilim dolu nice ilginç bilgiler çeşme gibi fırlayan Sagatbay öğretmenimiz bizi kendi yerinde bekliyordu. Bu günü nasıl da özlediğimi anlatamam.

Dersten kalmamaya çalışırdım. Belirli bir nedenle dersi kaçırırsam o günüm üzüntüyle geçerdi. Sagatbay şimdi birçok ilginç hikâyeler anlatmıştır ben ise onları duyamadım, diye kaygılanırdım. Çalışkan öğrenciyi öğretmen de sever. Çalışmazsan da

sevmez. Batırkan'ın, Janbosın'ın dersleri pek iyi sayılmazdı. Çarpma listesini ezbere bilmezlerdi, öğretmen de beni kaldırır:

–Berdibek sen söyle, derdi.

Ben de yerimden kalkar kalkmaz Kuran okurmuş gibi:

İki kere iki dört,

İki kere üç altı

İki kere dört sekiz

İki kere beş on.

Hiç şaşmadan dokuz kere on doksan diye bitirirdim.

–Afferin!, diye öğretmen beni överdi. Sıradaki Janbosın yerine oturamamış, hala ayakta. Sagatbay ona:

–Bak gördün mü, senden boyu da kısa yaşı da küçük. Sen ise onun yanında öküz gibisin. Utanmıyor musun?

Ben övüne övüne “Ha seni geçtim mi?” dercesine bıyık altı gülümserdim. Başka zaman olsaydı o beni ayağının altına alırdı. Şimdi ise yapamaz. Bana olan öfkesini içinde zor tutardı. “Ders bitsin, araya çıkarız ve ben sana gösteririm!” diyen kötü kötü bakışlarla kendini ifade ederdi.

Ders dışında, öğretmenin olmadığı zamanlarda o beni çok hırpalardı. Sanki şakasına yapıyormuş gibi başıma vurup, kulağımı çekip, yere yatırıp göğsüme kar tıkdardı yani yapmadığı işkence kalmazdı. Janbosın ile ikimiz bu yüzden düşmandık. Köpekle kedi gibiydik. O, neredeyse zayıflıktan ölecek olsam da ona göre akıllı ve çalışkan olduğum ve bazen sivri dilimle onun canını acıttığım için benden nefret ederdi. Ben ise ondan elbisesinin düzgün ve tam olmasından dolayı ve ayağında bende olmayan botları olduğu için nefret ederdim.

Çocuklar sınıfa gelirken ceplerinde evlerinden yiyecek, tatlı birşeyler getirirdi. Ders arasında onları yerdı. Çoğusu kavrulan buğday getirirdi hatta irmik bile getirip yiyenler de olurdu. Janbosın'un getirdiği ise beyaz ekmektir. Ders arasında biraz uzak yerde durup özellikle bizim görmemiz için bize bakıp yerdı. Biz onu pek önemsememiş gibi davranır, bakmamaya çalışırdık. Fakat nasıl bakmazsın? Lanet olası gözler, kendiliğinden ister istemez oraya bakıverir. Aklımıza bir zamanlar yediğimiz beyaz

ekmeğin tadı gelip, ağzımızın suyu akardı. Bizim bu halde olduğumuzu belalı Janbosın çok iyi bilirdi. Bunlardan sonra onunla nasıl düşman olmazsın?

Benim Batırkan'ın oğlu olarak doğmadığıma içim yanardı. Onun oğlu olsam şimdi beyaz ekmek yerdim, üstü başım düzgün olurdu, diye düşünürdüm. Janbosın'ın az önce yediği ekmek ders sırasında gözümün önünden gitmezdi.

Bembeyaz ekmekler rüyama bile girerdi. Annem evin önünde tandırda ekmek pişiriyor. Bana al oğlum ye diye çok büyük bir parça veriyor. Uyanır, anlardım ki rüya imiş. İçim acırdı. Gözlerimi hemen kapatıp rüyaya devam etmek ister, az önceki beyaz ekmekleri arardım. Fakat ne fayda, beyaz ekmekler öylece kaybolup giderdi. Ağzımdan tadı, aklımdan pişmanlıklar gitmezdi.

Büyük çocuklar ne yapsa Janbosın da onu yapardı. Öğretmenden saklı sigara içerdi. Babasının papirosunu çalmış olsa gerek. Ağzından dumanı yüzük gibi yuvarlak ede ede çıkarıp bizi şaşırtırdı. Bir gün o:

–Ben dumanı kulağımdan da çıkartabilirim, dedi.

–Hadi yap, dedik.

–Onun için birinizin ellerinizle ağzımı kapatıp durmanız lazım, dedi.

–Ben kapatırım, dedim.

Janbosın ağzına dumanı çekip doldurdu. Ben ellerimle ağzını kapattım. İki gözüm kulaklarında. Kulaklarının deliğinden dumanın çıkmasını aceleyle ve inanmış vaziyette bekliyorum. Aniden elime birşey cızz ederek battı ve canımı çok acıttı.

–Aaaahh!, diye bağırdım.

Çocuklar gülmeye başladı. Oysa Janbosın beni kandırmış, elimin sırtına sigarasını basmıştı. Elimin derisi iyice yandı ve acıdı, yanık, deriden etlerime kadar geçmişti. Böyle kurnazlıklarda, kandırmalarda Janbosın usta idi.

KOSTÖBE'YE KIŞ GELDİ.

Dağlık yerlerde hava durumu çok değişkendir. Tekes boyunun kışı bazen sert bazen de yumuşak olurdu. Kar bazen iri olarak düşer bazen de az yağardı. Ayaz, soğuk olsa da pek uzun sürmezdi. Dört beş gün soğuğuyla seni hırpalar sonra da hiddeti azalıp eski sakin haline dönerdi.

Kar kış olmadığına bile gürültüsü az olan köyümüz bu günlerde iyice sessizleşirdi. Dışarıda boş gezen insan zor bulurdunuz. Kalın karın altında kalan evler eskisinden daha da yere çökmüş gibi gözüktü. Halk odun için küçük ormandan çubuklar, dallar getirirdi. Arabası olanlar atlarına, öküzlerine bağlayıp getirir, arabaları olmayanlar ise odunları yaya, sırtlarında getirirdi. Dağdan çamları, iri odunları getirmeye dermanları da imkânları da yoktu.

Odunu yaya olarak sırtlayıp getirenler genelde çocuklar ve kadınlardı. Erkekler bunu namus meselesi görürdü. Hayatı boyunca göçebe yaşayan halk, yerleşik hayata pek alışmadı. Ocak yakmayı pek bilmez, ev pek ısınmazdı. Odunlu odanın tam ortasında duran demir sobayı yakardık. Demir soba, ateş yiyice yanmaya başladıktan sonra ısıtır, ancak o zaman ev ısınırdı. Ateş sönmeye başladığında ev birden bire soğuyuverirdi. Sıcaklık korunmaz, evdeki ısı, demir sobanın sönmesiyle giderdi.

Kök, dal, çalı çırpı olduğundan pek iyi yanmazdı. Üfleye üfleye ciğerinde nefes kalmaz, gözün yaşa dolardı. Burdaki halk taş kömürü nedir daha görmemişti. Odunu sabahtan akşama yemek hazırlamak için de yakardık. İşte o sıralarda ev halkının ocak önünde baltayla ağaçları bölüp oturduklarını görürdünüz. Köyde ne kadar ev varsa o kadar duman gökyüzüne uçardı. Uzaktan bakan yolcu bu köyde kaç tane ev olduğunu bu dumanlardan bilebilirdi.

Kışın hayat pek sıkıcı olur. Halk erken yatar, geç kalkardı. Elektrik nedir bilmez, jermayı az az yakardı. Kitap okumaz, radyo dinlemez, film seyretmez, gazete ve dergilerle kimsenin işi olmazdı.

Kazak toylarından bellidir, Kazaklar eğlenceli halktır. Şimdi buna imkân yok. Toylar olur ama eskisi gibi değil, artık az olurdu. Otuz evlik Kostöbe’de yaşam nefesi azalmayan, kışın bile içinden çalışmanın gürültüsü, insanların gürültüsü eksik olmayan bir ev vardı. O da ustanın eviydi. Ökembay Usta’nın baltalarının sesi tüm köye duyulurdu. Soğuktan korunmak için evlerinden dışarıya çıkamayanlara “Sıkılırsanız benim yanıma gelin, sohbet ederiz, hem işim de böylece çabuk biter!” derdi. “Burda ısınabileceğin ateş var, birbirinden sora sora alabileceğin sigara var.” diye eklerdi.

Ökembay’ın balta sesinin davetine herkes gelirdi. Boş gezen yiğitler, ağızlarında sigarası ile ustanın dükkânına doğru yol alırdı. Ustanın dükkânı köyün tam ortasıydı. Kapısının önünde, açık gökyüzünün altında paslanan kimisi parça kimisi tam olan demirler, arabalar olurdu. Bunların hepsini usta kış boyunca düzeltip işe yarar hale

getirirdi. Kolhoz yöneticileri her beş günde bir, bahar hazırlıkları hakkında raporlar düzenlerdi.

Ökembay sadece usta değil bunun yanında on parmağında on mahareti olan bir sarraftı. Kolhoz işinin yanında ara sıra ince nazik işlerle de uğraşırdı. Kızlara, gelinlere çeşitli süslü bileklikler, küpeler, yüzükler yapardı. Süs meraklısı olan erkeklerin de çakı saplarına Arap harfleriyle isimlerini yazıp, süsleyip verirdi. Ökembay bana çakı yapsana, diye yalvarıp gezenler çok olurdu.

Bu ufak tefek adamın vücut yapısı avuç içi kadardı. Hem köse hem kemiyekti. Yamuk çenesine yapışarak çıkan dört beş tane kıla, mümkün değil sakal diyemezsiniz. Ayakları hamut gibi çarpık, kolları uzundu. Bizim iki elimizle kaldıramadığımız baltaları o hiç güç harcamadan bir elle kaldırırdı. Kalınlığı bilek kadar olan demirleri vurduğunda hamur gibi yayardı. Çalışkan ve işinin başında olduğundan mıdır, hep mutlu gezen bir adamdı. İşinin başında çalışırken partiyi ve devlet başkanlarını öven şarkılar söylerdi. Bazen kendisi de şarkılar bestelerdi. Eğer kader ona yüksek okulda, filoloji fakültesinde okumayı yazsaydı şimdiye gazete ve dergilerde şiirleri yayınlanan bir şair olurdu. Okuyamadığı için şairlerin değil köy ustalarının sayısını çoğaltıyordu o da...

Ökembay, Köstebe'deki partinin üyelerindendi. İş adamlarının içinde işini iyi yaptığı için övülenlerindendi. Komisyon toplantısı olduğunda içinde Ökembay da olurdu. Her bayram kutlamalarında tebrik sözlerini söylemek için köy halkının adına biri konuşurdu. O da Ökembay olurdu. Toplantı olsa Ökembay katılmadan olmazdı. Toplantı derken o zamanda toplantılardan halk başını kaldıramazdı. Köye birçok vekil gelip durmadan toplantılar yapardı: Kadınlar bölümünün vekili, ilçe vekili, öğretim vekili, sağlık vekili... Vekilden sonra vekil... Köye bir vekil geldi dendiğini duymuşsan toplantıya hazır olmalıydın! Brigadirler ev eve gezip herkesi toplantıya davet eder:

–Hey toplantıya gelin, katılın. İlçe vekili gelmiş. Çabuk gelin, derlerdi.

Şu saatte başlayacak diye birşey yoktu. O sistem daha yerleşmemişti. Hayvanları ahıra sokup akşam yemeklerini yiyene kadar gece olurdu. Dar büronun içindeki sandalyeler insanlara yetmez, gençler ayakta dururdu. Erken gelenler genellikle beklemekten yorulur, oturduğu yerde uykuya dalmış olurlardı. Yağlı mumun ala gölge ışığıyla artık toplantı başlardı. Başında kocaman tilki derisinden yapılan şapkasıyla predsedatel Jakibay:

“Hey kaldırın kafalarınızı! Ualibay! Satıbay! Ne yani, buraya uyumaya mı geldiniz? Hadi kalkın.” diye uyuyanları uyandırmakla toplantıya başladılar. Her gün toplantı yapıyor olsa da bilgisiz predsedatel yanındaki yardımcısız birşey yapamazdı.

–Prizidiöm mi seçsek? diye akıl sorardı.

–Seçmek lazım, yanıtını alırdı.

Prizidöma seçilecek insanlar belli: İlçeden gelen vekil, Jakıbay’ın kendisi, köyümüzden Batırkan, genel kolhozcular adına Ökembay, kadın kolhozcuları adına Etekbay gelini Mariya. Bazen:

–Komsomollardan birini seçmek lazım!, derlerdi. Karşı çıkan olmaz, Jünisbay seçilirdi. Evet, bizim sınıftaki Köpekbayoğlu Jünisbay. O köyde olan toplantıların birisini bile kaçırmamıştı. Başkalarıyla yarışır, söylenmezse oturamazdı. Babası olsa bile eleştirirdi. Toplantı bazen sabaha kadar uzardı. Kışın halkın işi yokken bu uzayıp giden toplantılardan birşey olmazdı da yazın yoğun iş altında olan halka susmayı, yorulmayı bilmeyen vekillerin konuşmalarını dinlemekten daha büyük bir işkence olmazdı. Yorgun insanları iyice yorarlardı.

Toplantı olduğu zaman en azından her evden bir kişinin katılması lazım diye yazılmayan ama uygulanan bir kanun vardı. Bu kanun bazen gülünç hale gelirdi. Örneğin kadınlar toplantısı oluyor. Nine ile dede var bir evde. Nine hasta olsa dedemiz çaresizce toplantıya katılmak zorundaydı.

Ökembay kolhozun değil köyümüzün de ustasıydı. Birine çakı, birine bıçak, diğerine nal gibi şeyler yapıp verirdi. Halk eski kovalarını getirip Ökembay’a yamattırdı. Kostöbe’de Ökembay’a işi düşmeyen kimse kalmaz, onsuz kimse yaşayamazdı. Yaşlı annesi, geniş ailesi vardı. İlk çocuğu Altın, çok çalışkan bir kızdı. Benimle birlikte okurdu.

Ökembay kimsenin gönlünü incitmezdi. Halkın istediklerini, işlerini bir şekilde yapardı. Kolay işlere pek para da almazdı daha doğrusu parayı başka yollarla alırdı. Bir insan ne kadar fakir olsa da o evin tenceresinin bir şekilde kaynayacağını herkes gibi Ökembay da bilirdi. Yemek hazır olduğunda alacaklısının evine geliverir, yemeğini etini yerdı. Çok büyük ve masraflı bir iş yaparsa da parasını isterdi.

HARAM ÇORBA

Köyün tam çıkışında sınır zastavasını vardı. Kışın oraya oduncu lazım olurdu. Babamla amcam kolhoz işinden sonra bir faydamız dokunur diye oraya çalışmaya giderdi. Karakolun önünde dağdan sürükleyerek getirdikleri deve beli kadar ağaçlar olurdu. Zastavanın önünde babamla amcam bu ağaçları kesip, odunluğa yığardı. Bunun için onlara para ödenmez diye düşünüyorum çünkü eve geldiklerinde parasız geliyorlardı. Paranın yerine askerin yemeğinden yerler ya da eve getirirlerdi.

Bizim ev zastavaya yakın olan evlerden birisiydi. Bir gün amcam bakır kaptaki buharı çıkan birşey getiriyordu. Dışarıda oynayan ben onu fark edip hemen yanına koştum:

–Amca bu ne?

–Çorba!

Dikkatle baktığımda çorbanın üstünde yağlar geziyordu. Çorbanın eskiden bilmediğim çok güzel kokusu geliyordu.

–Yaşasın! Amca zastavadan bir bakır çorba getiriyor! diye bağırarak ben eve doğru koştum. Yatağında hasta yatan annem, amcamı görüp başını kaldırdı. Çorbanın nefis kokusu tüm eve yayıldı.

–Oğlum bu ne? dedi annem biraz şaşkınlıkla.

–Çorba, yenge.

–Geri götür! Domuz çorbasıdır belki nerden biliyorsun, götür!

Amcam açıklamaya çalışıyordu:

–Domuzun değil, aşçı kendisi söyledi dün öküz kesmişler onun çorbası.

–Yo yo götür, gösterme!

Amcam çaresizce çorbayı dışarıya çıkardı. Babam da geldi. Satılğan ağabeyim daha gelmemişti. “Bunu ne yapacağız?” diye düşünmeye başladılar.

–Aşçı yalan söylememiştir! dedi babam

–Dün öküz kesmişlerdi, dedi amcam.

Dökmeye göz de yürek de el vermezdi. “Domuz haram, domuz kirli, domuz şöyle domuz böyle” diyen sözler, annemin çocukluğundan aklına sinmişti. Annem az

önce domuz çorbasıdır dediğinde benim vücudum tiksiniyordu. Baştaki gibi değil artık çorbaya tiksiniyor bakıyorum. İsteğim gidip, geri çekilmeye başladım. Babamla amcam içerse ben de çoğunluk ne derse ona uyarım, içebilirim, diye düşündüm.

Amcam kaşık alıp çorbayı karıştırmaya başladı. İçinde sebzeler de vardı, lahana, patates gibi. Şimdi o çorbanın borç denen bir çorba olduğunu biliyorum. Sonra içinden bir kaburga kemiği çıktı. İşte öküzün kaburgası, diye sevindi amcam.

“Öküzün olsun, neyin olursa olsun, yemem, benden uzak tutun, isterseniz kendiniz için!” diyen annemin fikri belliydi. Zastavada öküz de kesilir, domuz da. Yemek bir tencerede pişer. “Domuz eti pişirilen tencereden yemek yemek, haram yemekle aynı olur. Yani bu günah.” diye söylenmeyi sürdürdü annem.

Biz annemizden gayri Müslümanlığın bu yolunu tutamadık. “Oruç, namaz, iman- tokluk zamanlarında olur.” diye yağlı çorbayla karnımızı doyurmayı seçtik. Kara su, kara irmik yiyip içmekten artık karnımız bağırsaklarımıza yapışmıştı. Böyle güzel yemeği, boş boş dökmek hem ayıp hem kayıp olurdu.

Annemin yattığı odanın kapısını kapatıp, üçümüz yemeği yedik, rahatlıkla doyduk. Birçok baharat katılan yemeğin tadı ne kadar da lezzetliydi. Başta tiksiniyor baktığımız yemek artık bize çok tatlı gelmeye başladı. “Güzel yemeği yemekten geri durmaktansa, kötü karnımız yarılınsın!” dedik ve çorbayı içip bitirdik.

Zastavadan yemek getirmenin başlangıcı böyle olmuştu. Artık sadece çorba değil, ekme ve koyu yemekler de getirirlerdi. Ekme ve bu yemeklerden annem de yer ama çorbalara hiç dokunmazdı.

Yemek üstünde iken bazen komşular gelir, “Bu yemek nerden?” diye sorarlardı. Bizimle birlikte oturup yiyip içip, dışarıya çıkınca dedikimizi başlatırlardı. “Hallerine bak, zastaptan Rusların haram yemeklerinden getirip yiyorlarmış, böyle sağ kalmaya çalışmayı Allah yazmasın.” derlerdi.

Böyle dedikodular radyo haberlerinden de çabuk yayılırdı. Benimle düşman olan çocuklar da: “Domuz etini yiyen kâfir!” diye alay edip beni kızdırırlardı. Birinden sonra biri tekrar edip “Sen kâfirsın, haram yiyorsun, seninle oynamayacağız!” diyerek kaçarlardı. Ben de çok öfkelenirdim.

BENİM ŞAHANE PİMALARIM

Çocuklukta insan açlığa da tokluğa da dayanır. Fakat oyunsuzluğa dayanamaz. Oyun ona dünyanın tüm acısını unutturur. “Çocuk bağırsağını oyunla taşır.” diyen atasözü gerçekten de doğrudur.

Kışın dersten sonra siz Kostöbe'nin tüm çocuklarını, Tekes'in boyunda, kayağın etrafından bulurdunuz. Tekes kışın donardı. Halk suyu oyuklardan alırdı. Kar yağmadığı zaman, buz ayna gibi parlardı. Yüzü hep çocuk dolu olurdu. Kayak, paten denen şeyler o sıralarda bulunmazdı. Paten sadece Janbosun'da vardı. Başkaları ayakkabılarının altına demir yapıştırıp, elleriyle ağaç paten yaparlardı. Janbosun yıldız gibi kayarken biz yanında düşe kalka kayardık, yetişemezdik hızına. O sanki sayguluk ata biz ise öküze binmiş gibi olurduk.

Bu hali Janbosun çok iyi kullanırdı. Kayarak aramızdan bizi ite kaka geçiverir, biz hepimiz birbirimize düşerdik. Onu kovalamak istesek de yetişemezdik. Ancak ona kızarak küfürler yağdırırdık. Pateni olmayanlar, Tekes'in dik olan tarafından kızakla kaymaya başlardı. Kızağı olanlar kızağıyla, kızağı olmayanlar altlarına ineğin japa tezeğini yapıştırıp kayarlardı. Kızağı olan kişiler çok azdı. Çocuklarına kızak yapıp verebilen sanat sahibi yahut varlıklı aile pek yoktu.

Köyde ineklerin her yere atıp gittiği tezeğinden ucuz başka bir şey var mı? Kışın o tezekler taş gibi olup donar, kızağı olmayanlara kızak olurdu. Tekes'in suyuna bir batırıp çıkarsan daha da güzel olurlardı. Ayaza azıcık da olsa koysan dışı daha da donup, masmavi olup buz oluverirdi. Kızağın en hızlısı hazırdır artık, bin ve kay. Parlayan buzun üstünde fırlar giderdi.

Buzlu tezeğin bir kötü tarafı vardı, altında durmazdı. Hafif eğilsen küt diye altından çıkar, durmaz bir tarafa fırtardı. Sonra duruncaya kadar kuyruğunla, poponun üstünde kayarsın. Sonra da elbisen nasıl düzgün kalsın, dağılırdı. Hangi çocuğa baksan, pantolonun arkası yırtılmadan gezeni göremezdin. Pantolonu yama yama olmuş, yırtık pantolonun altından iç çamaşırı hatta iç çamaşırı da yırtılıp kaba etleri parlayan çocuklar, kaymayı böyle olsa da bırakmazlardı.

Her gün akşamleyin zavallı annelerimiz, yağ lambasının gölgesinde parça parça olan pantolonumuzu dikmeye çalışırdı. “Kayakda başın kalsın, daha dün yamalamıştım. Bir gün geçmedi baksana yine parçalamışsın. Bir daha seni uçurumun başında göreyim, boynunu keserim.” diyerek hem pantolonlarımızı tamir eder, hem söylenirlerdi.

Merhametli annemin kızdığında söylediği cümleleri hep buna benzerdi. Bunu kendisi de biz de çok iyi bilirdik ki kayağa gidip de annemizin bedduası tutar, boynumuz kopar diye korkmazdık, yine giderdik. Gittiğimizi annemiz de görürdü. Fakat o başta söylediği sözü unuttur, sen niye gittin diye sana hiçbir şey yapmazdı. Kuyruk yine parçalanır, annem yine kızarak pantolonu yamar, hayat böylece geçer giderdi. Çıplak olmaya razıydık ama oynamadan duramazdık. Üst elbiselerinin olmayışı pek önemli değildi. Kışın ayakkabın olmazsa veya parçalanırsa hayatın sonu işte buydu. Engelli olurdun.

Ben bir eski bot giyiyordum. Kayağın yüzünden bir günü altı yırtılıverdi. Yumurtasını parçalayarak çıkan civciv gibi kirli ayaklarım içinden gözükte. Bir ayağımın üzerine basarak eve geldim. Yırtılan ayakkabımı gören babam, döndürerek bir orasına bir burasına baktı. Bir çare bulamadı. Yamalamanın bu güne kadar bin çeşidini yapmıştı. Babam: “Bu artık ömrünü tamamlamış.” dedi ve ahırın içine atıverdi. Ben artık yalın ayağım. Yarın derse nasıl gideceğim?

“Bunun ayakkabısını düzgünce yamayiverin diye ben kış olmadan söylemiştim. Bakın şimdi okuluna gidemez.” diye annem, babamla abimi suçlamaya başladı. Gamsız babam tam böyle olacağını, benim ayakkabısız kalacağımı düşünmemişti. “Ne yapsak?” diye başını kaşıyıp durdu. Etrafına bakınıp banım ayağıma giyebileceğim bir şey aradı. Başımızdan artık ayakkabı, bizim evde nerden olsun? Evin girişinde annemin yamalı galoşu duruyordu. Babam onu görüp:

–Asbet, ayakkabı bulunana kadar çocuk okula giderken senin galoşunu giyse?

Babamın düşüne düşüne bulduğu çözüm buydu.

–Ya Allah, onunla okula nasıl gitsin çocuk, ayağına kar girmez mi?

Çaresizce babam bana ayakkabı bulmaya çalıştı. Bizim evden bir şey bulamayıp komşulara gitti. Birkaç dakika sonra baş kısmı parçalanmış bir pima getirdi. Allah bilir belki de birisinin çöpe attığı pimasıdır . Hem benim ayağıma da büyükler.

Babam, ahırın yanındaki ağaca vurarak ayakkabıların tozunu çıkarttı. Toz tütün gibi tozuyor. Ne kadar vursan da tozu bitmeyecek gibi. Hiçbir şey bulamayan babam şimdi bana bu pimaları yamalayıp verecekti. Neyle yamayacaktı acaba, sadece keçe ile olmaz, iki üç günde yine delinirdi.

–Hey Smaş, zastap tarafına bir gidip gelsen, askerlerin ayakkabıları vardır belki lazım olmayan? diye babam kardeşini gönderdi. Smagul zastavaya gitmiş, dönerken bir arabanın iç lastiğini getirmişti.

–Bu olur mu?

–Ben oldururum. Olunca da en güzeli olur.

Amcam kendisine söyleneni hemen yapardı. Balonu kesmeye başladı. Ben bundan nasıl bir taban olacak diye izliyorum. Bıçağın bile kesemediği şeyler de olurmuş! Ağacın üstüne koyup baltayla vurarak, ustaya götürüp, güç uygulayarak parçalara ayırmaya çalıştılar. Amcam pimaları dikmeye başladı. Bıçak değil biz bile zor deliyor. Bizin geçtiği yerden taramıs geçemeyip işi daha da zorlaştırdı. Babam zorlansa da gece gündüz oturup bana pimaları hazırladı.

“Al şimdi dene!” dedi. Ayakkabının gövdesi neredeyse benim boyum kadar. Tabanı sanki taş bağlamış gibi çok ağır. Adımlarımı zor atıyor, zor yürüyorum. Bir ayağım bir ayağıma dolaşıp nerdeyse düşecektim. Tanrı bilir, bu pimaların ağırlığını. Onun üstüne tabanları da hiç yürütmüyordu.

–Ben bunları giymeyeceğim yürüyemiyorum. Nasıl çıkacağım dışarıya? Dışarıda bu halimi gören çocuklar benimle alay ederler. Giymeyeceğim! Böyle ayakkabıya lanet olsun... diye, oturup pimaları iki tarafa atmaya başladım. Pimalar taş gibi ses çıkararak yere düştüler. Benim kızmam çok uzun sürmedi. Bu pimaları giymeyip de ne yapacağım? Okula nasıl gideceğim? Başka seçeneğim mi var?

Gece. Dışarısı karanlık. Halkın çoğu artık evlerinde. Lanetli pimaları ayağıma giyip dışarıya çıktım. Karanlıkta bir öyle bir böyle giyip göreceğim. Yoksa yarın okula nasıl gideceğim? Okulda giyilip giyilemeyeceğini denemeliydim. Pimalar ağır olmasına rağmen içi çok sıcaktı. Fakat yürümeye hiç uygun değildi. Hem büyük, hem ağırdı. Dizlerimi büküp oturamazdım. Eski botlarımla kalın karı geçemeyip sadece yol üzerinden giderdim. Ama artık bu ayakkabılarla fark etmezdi. Pimanın hem iyi tarafları hem de kötü tarafları vardı.

O gece uykum yarım yamalak oldu. Uyanınca yarın bu pimaları giyip okula nasıl gidebileceğimi düşündüm. Yoksa gitmesem mi? Okuldan kalmak benim için dünyanın sonu. Başka çocuklar görse bir şey olmaz, dalga geçerler, ben de ciddiye almazdım ama Mayra görse ve gülse? İşte bu en kötüsüydü.

Sabah erkenden kalkıp herkesten önce okula gelip, kimseye gözükmeyen sınıfa oturdum. Birer ikişer çocuklar sınıfa girmeye başladılar. Ben ise hiç hareket etmiyorum. Ayaklarımı masanın altına saklamaya çalışıyorum. Normalde sınıfa zil çalmadan girmeyen birisi idim. Ders dışında getirip birisi bağlamazsa böyle hareketsizce hiç oturamazdım. Tanrının kerameti ile şimdi çok düzgün birisi gibi oturuyordum.

Hoppacı olmaktansa sakın birisi olmak çok daha kolay imiş. Zil çaldı. Çocukların hepsi sınıfa girdi. Ders başladı. Benim beklediğim de işte buydu. Yanımdaki Köpekbalığı Kocakan'ı dirseğinden dürttüm. "Ne var?" diyen bakışlarla bana baktı. Ben hafifçe gülümseyip, masanın altındaki ayakabılarımı gösterdim. Kocakan görüp şaşırırverdi. Gözleri kocaman oldu. Öğretmenden korkup pek bir şey diyemedi. Böyle olacağını ben biliyordum. Pimalarını ben artık diğer çocuklara da göstermeye başladım. Hepsinin bakışları aynıydı. Gözleri çıkacakmış gibi bakıyorlardı. Ders sırasında bağıra çağıra gülüp benimle alay edemezlerdi. Ders arasında artık alaylar başlardı ama mesele soğumuş olurdu. Bu nedenle canını acıtacak, aniden savunmasız yakalanacağın bir alay olmazdı. Bu fikir dün yatarken aklıma gelmişti.

Hadi ya şuna bakın! Bunun pimasına bakın! Babasının pimasını mı giymiş? Oy oy tabanına bak! Kaldırsana! Vay canına, arabanın balonu. Bununla nasıl yürüyorsun, ağır değil mi? Hadi yürüsene! Oy oy araba izi gibi! Bunları söyleyen benim düşmanım Janbosun'dı. Derste iken pimalarını ona da göstermiştim. Kocaman bakışlarıyla başka bir şey diyememiş, bela, arayı beklemişti.

Ben daha ne zamana kadar yerimde oturabilirdim? Alay eden etsin. Giyimimin kötü olması, alaya konu olması, sadece bunlar dert değildi? Bundan ölmez hatta moralimi bile bozmazdım.

Dersten çıkar çıkmaz çocuklar benim etrafıma toplandı.

–Buna artık tağanın da lüzümü yok, diyor birileri.

–Yürüsene, nasıl yürüyecekmışsin, diyor başkaları.

–Yürüyebilir misin? diyor üçüncüsü.

Janbosun kırıcı sözlerle yetinmedi, beni dürtmeye de başladı. Pimamı tepip, benim elimden tutup, hadi koş bakalım diye benimle iyice alay etti. "Dur bakalım benim de sıram gelecek Janbosun!" diye iç geçirerek sabrettim.

Araba parçasından yapılan pimayı ben o kış giydim. Birkaç gün geçtikten sonra artık ayaklarım alıştı. Büyüklüğü ve ağırlığı neredeyse belli oluyordu. Her zamanki botlarım gibi rahatça hareket ediyordum.

Bu pimalarla kayak da yaptım, langi de oynadım. Sadece ilk defa görenler:

“Şunun pimasına bakın! Kendisinden büyük! Nasıl kaldırabiliyorsun?” diye şaşırıyorlardı. Ayakkabımın boyuma tam olmadığı aklıma sadece o sıralarda geliyordu.

BİR TABAK UN, BİR TABAK ARPA

Baharın başları. Kalının uzayacağı, incenin üzüleceği zamanlar. Hangi eve gitsen “Dayan gönlüm, dayan!” diye zorla, sabırla oturduklarını görürdünüz.

Babamla amcam Smagul bu dönemlerde zastavada çalışmazlardı çünkü askerler yakacakları odunları kendileri hazırlarlardı. Babamla amcam gündüzleri harmana gidip gelirler, bir tabak, yarım tabak ne kadar bulurlarsa tahıl getirirlerdi. Önceki yıldan kar altında kalan, kabaran tahıllar. Hasta annem onları kavurup çorba yapardı.

Sabahleyin okula gideceğim zaman annem bana bir kâse suyu bol bir çorba ısıtıp verirdi. Gün boyu yediğim tek şey o çorba olurdu. Okul dönüşü açlıktan başım dönmeye başlar, gözlerim kararır, eve zor dönerdim.

Bu günün çocukları gibi: “Anne karnım acıktı, yemek ver.” diye kapıdan ağlayarak giremezdim. O sözlerin faydasız ve boş olduğunu da biliyordum. Kitaplarımın olduğu kumaş çantamı pencerenin önüne koyup hasta yatan zavallı anneme bakıp dururdum.

Annem gelenin ben olduğumu bakmadan da anlayabiliyordu. Başımı döndermeden inleyen zavallı sesiyle bir yeri gösterip orda kavrulan buğday veya bir avuç ırmık olduğunu söyler, alıp ye derdi.

Bir günü yine okuldan bağırsaklarım birbirine yapışmış halde aç geldim. Hasta anneme üzgün bir halde baktım. Annem sessizce yatıyordu. Bir yerde benim için ayırttığı buğdayın var olduğunu söylemedi. Evde yiyecek hiçbir şey olmadığını hemen anladım. Bu ilk defa olan birşey değildi. Böyle durumlarda ben sessizce tekrar dışarıya çıkar, başımın çaresine bakmaya çalışırdım. Kolhoz predsdateli Jakibay’ın veya başka birilerinin evlerini gözetlerdim. Batırkan’ın evine hiç yaklaşmazdım çünkü orda Mayra

vardı. Açlıktan ölsem de Mayra'nın gözüne, ev gezen aç ve talihsiz biri olarak gözükmek istemezdim. Genelde Jakibay'ın evine giderdim.

Jakibay'ın benden üç dört yaş küçük Tilev adlı hem şımarık hem nazlı bir çocuğu vardı. Anne babasının avuçlarındaki tek çocuk. Predsedatel'in oğlu olduğu için açlığı pek bilmezdi. Elinde kocaman ekmekle gezer, ekmeğini kolay kolay paylaşmazdı.

Ben aşığı boyamak, delmek, kurşun dökmek, langi yapmakta usta idim. Bunun için de Tilev'in bana işi düşer, yalvara yalvara peşimde dolaşır. "Tilev aşıkları boyacak mıyız?" diye onun sözde gönlünü etmeye gelirdim. Bu tarz işleri evin arka tarafında, tek başımıza yapardık. Elinde ekmeği varsa o ben istemeden al diye bölüp verir, evden yine ekme alıp gelirdi. Ellerimle ağzımın birlikte hareket etmesini sevdiğimi o çok iyi bilirdi.

Predsedatelin evinde fazladan ekme bulunmazdı. Tilev annesinden ekmeği kendim için diye alıp çıkardı. Onun ekmeği evde değil de dışarıda yemesinden şüphelenen annesi evden çıkıp bazen evin arkasında saklı duran beni fark eder; "Utanmaz, ekmeği kime taşıyorsun sen! Ha!" diye kızardı.

Ben el emeği güzel oyuncaklar yapardım. Dikiş makinesinin ipliği gibi küçüçük ağaç parçalarından kendisi yürüyen traktör yapardım. Arka tarafındaki tekerleğin deliğinden lastiği geçirip iyice bağlardım. İki tarafı ağaçla birbirine bağlardım. Tekerleği traktörle birlikte tutup bağlantıyı sağlayan ağacı ellerinle çevirirsen lastik birlikte dönerdi. Lastik gerginken hemen yere bıraksan traktörü kendisiyle birlikte götürürdü. Lastiğin gerginliği geçince geri dururdu.

Arka taraftaki tekerlekleri bıçakla gerçek bir traktör tekerleği gibi keserdik. Traktörün duman çıkaran bacası, önünü döndüren demiri bile vardı. Kısacası o zamandaki "XT3" traktörü gibi olurdu, oyuncağın şekli.

Pazarda satılan oyuncakları bizim cahil, yoksul köylümüz bilmezdi. Benim kendiliğinden hareket eden traktörüme çocuklar kadar büyükler de şaşırarak ve merakla bakarlardı. Tilev'e ben böyle bir traktör yapıp versem o bana üstündeki gömleğini bile vermeye hazırды.

Gök dalı bükerek yayı da çok güzel yapardım. Okun ucunu teneke ile kaplardım. Tahılların olduğu yerde kuşlar çok olur. Tam ortadan işaretleyip attığımda illa birine ok değerdı. Ok deyen kuş uçamaz, olduğu yere yatırıverirdi.

Kışın ağaç pateni de çocuklarınkine göre daha güzel yapardım. Bunların hepsi laf arasındaki sözler. Anlatacağım başka birşey.

İşte, o gün okuldan aç olduğum için zorlanarak eve geldim. Annem yatağında sessizce yatıyordu. Evde yiyecek birşey kalmadığını birden anladım. Kazaklar buna “Nıray kaldık.” der yani havadan başka yiyecek birşey kalmadı, der. Kendi başımın çaresine bakmaya dışarıya çıkacaktım annem durdurdu. Durdum. Annem inleyerek yatağından kalktı. Yemek yapacak kişi gibi elini yüzünü yıkadı. Misafirlğe gidecekmiş gibi güzel eşarbını bağladı.

Ben bekliyorum. Bizim evde kitap iriliğinde bir ayna vardı. Annem o aynayı iyice temizleyip, kumaşa sardı. Sonra elimi tutup evden çıktık. Köy predsedateli Batırkan’ın evine doğru gidiyoruz. O anda anladım neden gittiğimizi. Gitmeyeceğim diyemiyorum bir taraftan da Mayra’yı düşünerek utanıyorum.

Batırkan’ın eşinin evin önünde bauırsak pişirdiğini biz uzaktan fark ettik. Mayra evde açılan hamur parçalarını annesine getirip götürüyor, yardım ediyordu. Annem selamlaşarak yanlarına geçip oturdu. Ocağı yakmaya yardım etmeye başladı. Ben ayakta dimdik duruyordum. İki gözüm kazandaki bauırsaklardaydı.

Cızır cızır kaynayan sıcak yağa Batırkan’ın eşi kesilen hamur parçalarını koyuyordu. Yağ cız ediyor, az önceki beyaz hamurlar şimdi yağda kızarıp kırmızı bauırsaklara dönüşüyordu. Hazır olan bauırsakları süzüp leğene koyarlardı. Pişen bauırsaklar yarım leğen kadar olmuştu.

Bauırsaklara baktıkça benim ağzım sulandı. Yağda kızaran kıpkırmızı bauırsaklar, dile gelmiş, “Beni ye!” diyorlardı. Kıpkırmızı taze bauırsakları yesek, yiyebilsek ne güzel olurdu. Taze bauırsağın kokusu, bugün hala burnumdadır! Bauırsak kızarıp bitti. Batırkan’ın eşi bizi eve almak istemedi, evden bir tabak istetti ve içine bir avuç bauırsak koyup annemin önüne koydu. Annem ondan bir parça yiyip geri kalanını benim cebime koydu. Sonra kumaşa sarılan aynayı açtı.

“Bu ayna Mayra’ya hediye olsun. Evde yiyecek bir tane tahıl bile kalmadı. Birazcık un ver, oğluma ekmek pişirip vereyim.” dedi annem. Mayra bu sözlerin hepsini duyuyordu. Ben böyle olacağını biliyordum. Gelmek istememem bu yüzdendi. Yer yarılrsa da ben içine girseydim keşke. Hayır, sürekli muhtaç olmaktan, istemekten bizim bu halimiz ne olacaktı?

Batırkan'ın eşi aynayı aldı, bir tabak un bir tabak arpa koyup bize verdi. Biz eve döndük. Kitap biçimli bu ayna bizim evimizin belki de en değerli eşyası idi. Biz şimdi ondan da ayrılmıştık. Babam o aynaya bakarak tıraş olurdu. Annem günün iki vakti hasta yüzüne bakırdı. İki yüzün de hayat ışığının sönmeye başladığını gören o ayna artık yoktu.

“ZDRASTİ, NAŞANDİK!”

Bahar ekini... Yoğunluk... Tohum, mahsülleri ekmek... Yine atarım, vururum, parçalar yok ederim diye bağırıp çağıran vekil Sarmanov. Atlar zayıf. Yer çok sert. Arabalar, yetişmediği için hamile kısraklarla ineklere bile bağlanırdı.

Yine iş. Yine okul kapandı. Biz erkek çocukları soka atlarına binerdik. Soka atına binmek düven süren atlara binmekten daha da zordu. Bir sokaya dört at bağlanırdı. Hepsi zayıf ve hasta atlardı. Sabahtan geceye kadar dinlenmek bilmezdik. Yorulmanın alası, katmerlisi burda idi.

Ata soyundan bu güne kadar temiz hava, yer arayıp yazlak ve kışlaklarda göçebelik hayatı yaşayan Kazaklar, içi gölgeli de olsa evde kış yaz oturmaya pek dayanamazdı. Havalar ısınmaya başladığında artık göç edip geniş, havadar bir yere gitmek isterlerdi. Yerleşik hayat onları boğmuş gibi olurdu. Buna alışmak istemezlerdi, alışamazlardı.

Buranın halkı eski zamanlarda kışın gidip, yazın dönen, göçmen kuşlar gibi idi. Yaz olursa Sırt ve Şalköde'nin yaylasına göçerlerdi. O zaman oba oba, hayvanları geniş otlaklara yayarak, kaderle kederi Tanrıdan bekleyip otururlardı. Kışın Tekes boyunda, dağın güneşli olan tarafında konaklardı.

Şimdi halk, artel olarak birikseler de eski adet birden yok olmaz. Halk hep yaylaya göç etmek ister. Fakat oraya göçmek istese de taşınacak sürüleri, atı, hayvanı yoktu. Yayla o zamanlarda köyün etrafı olmuştu. Kiyikbay ile Nayza'nın arası düz yaylaydı. Bunaltıcı evden yorulan halk sürekli bu yaylaydaydı. Çadır evi olanlar çadır evde, olmayanlar da altı ayaklı çadır iskeletini hazırlamışlar, etrefını kapatmak için elde birşeyler dikip hazırlamışlardı. Köyler gibi değildi burası eğlenceli olurdu. Kış boyu demir ocağın dumanından, isinden nefes alamayan halk, artık temiz havaya çıkıp bir rahat etmişti.

Jortul deyince gözleri parlayan, etekleri tutuşup silkinerek yola çıkan yiğitler Besnayza'da çok idi. Bokşabay, Jantay adlı yiğitler, işte bunlardandı. Halkça tanınan ünlü baturlardı. Bokşabay da Jantay da o zamanlarda yaşlanmıştı. Kolhozda çalışmaya yaramazlardı. Halkın değerli adamlarından oldukları için kimse kalkıp onları iş diye rahatsız etmek istemezdi. Başkalarına ellerindeki kamçılarıyla bağırıp çağırılar, ikisinin evinin yanına yaklaşamazlardı.

Jantay uzun boylu, küçük kır burunlu, köse biriydi. Topallayarak yürürdü. Sınırın pek güvenli olmadığı zamanlarda bu ülkede sınırdakilere yardım eden komünist gruplar vardı. Sovyet hükümeti için bu düşmanlarla savaşmış, birçok yiğitlik, erlik yapmışlardı. Jantay'ın ayağının topallığı işte o savaşların sonucunda oluşmuştu. Düşmanın oku ayağına gelmişti.

Bokşabay dalgalı sakallı, kocaman, büyük bir adamdı. Dev gibi olan vücudunu, titrete titrete öksürüp otururdu. Bokşabay'ın elinin büyüklüğü ağaç kürek, her bir parmağı kerpetenin sapı gibiydi. Köydeki en büyük adam o idi. Önceden jortul zamanında halk Bokşabay'dan sorarmış:

“Bake, siz hırsızlık zamanlarınızda çalmaya nasıl korkmadan giderdiniz? Bu honk honk öksürüğünüz ile kendinizi belli edersiniz. Halk uyanmaz mı sesinizden, nasıl da yakalanmazsınız?, derlermiş. Bokşabay'ın cevabı:

“He, sanki öksürük tek ben de mi var? Öh, öh, bu öksürük hayvanda da olur. Koyunlu köye gittiğimde hoooh hoh, koyunca, inekli köye gittiğimde inek gibi öksürürüm. Bokşabay'ın bu sözünün doğruluğunu onunla birlikte gidenler tasdiklerlerdi.

Bir defa Bake, Kalmaklara çalmaya gider. Gece. Gözle hiçbirşey göremeyeceğin kadar karanlık. Bir Kalmak'ın evinin ilerisindeki, hayvanlarının olduğu ahırına girer. Köpekler fark edip havlamaya başlar. Kalmaklar uyanıp, fırlayarak dışarıya çıkarlar. Ahırdaki malların tam olup olmadığına bakmaya gelirler. Bokşabay bu sırada yan yana yatan iki devenin arasına saklanır. Öksürüğü gelmiş, durmadan boğazını kaşındırır. Tam yanında ise Kalmaklar vardır. Bokşabay deve gibi öksürmüş. Kalmaklar hiçbir şeyi fark etmeden ahırdan çıkmış. Onlar çıkınca da Bokşabay yanında yatan iki deveyi kendisiyle götürmüş.

Halk, yaşantıları zorlaştığında Jantay ile Bokşabay'ın bu eski kirli mesleklerini hatırlamaya başlarlardı. Fakat kaçsa kurtulacak, kovalasa yetişecek eskisi gibi hızlı

koşan atları olmadığı için çalmaya bu yüzden imkânları da yoktu. Belki tek bir at vardı o da Bokşabay'ın kendisiyle yaşıt atı. Halk onu Janbasküren diye adlandırır. Bokşabay'ın en yakın arkadaşıydı. Birçok hırsızlığı birlikte yapmışlardı. Birçok zorluktan birbirlerini kurtarmışlardı. Janbasküren'in kalçasını Kalmukların oku delmişti. O yüzden bir ayağı topallıyordu. Halk bu yüzden de ona janbasküren derdi.

Sahibi gibi Janbasküren de yaşlanmıştı. Daha genç iken onun topallığı pek bilinmezdi. Biraz yürüyüp eti kızmaya, kasları ısınmaya başladığında sağlam at gibi koşardı. Ok deldikten sonra iyileşse de az çok topallardı, Baken yine ona sağlam attan daha çok güvenerek hırsızlık yapmaya onu çıkarırdı. Hiçbirinde de küren at Bokşabay'ın güvenini boşa çıkarmamıştı. Halk arasında Bokşabay hakkındaki hikâyelerden atı hakkındaki hikâyeler daha çoktu.

Sahibi jortuıla hazırlanmaya başladığında at da bunu biliyormuş. Neye olsa ben hazırım dercesine at öyle bir sevinçle silkinirmiş. Birkaç gün sefere çıkmadıklarında ağzından yemek geçmezmiş. Yani Bokşabay'ın atı da kendisi gibiymiş. Koyu karanlıkta yolu kendisi kolaylıkla bulurmuş. Bir de bir ağaçta değmek veya ses çıkarma diye birşey yapmazmış. Ayaklarını fareyi yakalamak isteyen kedicesine dikkatle basarmış.

Önüne gelen hayvana sahip olan Bokşabay değil, Bokşabay'a atı sahip derlerdi. Kulaklarını dikleyip her zaman ve her yerden Bokşabay'ı köye doğru götürürmüş Tehlike sırasında Bokşabay, atına yat dediğinde o da yatıverirmiş. Kalk dese kalkarmış. Tüfeğin sesinden, ürkmeyiz, korkmazmış. Bu durumlarda Bokşabay, kendisinden daha çok atına güvenirmiş.

Yaşlanmanın yanında at, ara sıra kolhoz işlerine de alınıp, yorulup aptallaşmaya da başlamış. Bu yüzden, bu senedeki baharda Bokşabay onu işe göndermedi. "Kendim yaşlandım, bu yalnız ve yaşlı atımı veremem." dedi. Bokşabay'a köyde herkes saygı gösterir, onu zorlamazlardı.

Oysa küren atına Bokşabay'ın güzel bakmasının sırrı şunda imiş: Her gün akşamleyin onun atını beldeueye bağlayıp yemini koymaya başladığını görürdüm. Bu saatte nereye gidecekti? Otlaktan gelen hayvanları eve getirir desem bunun için saat artık geçti. Beş on dakika sonar borkünü başına giyip, heyecandan ateş gibi olup atına binip giderdi. Elinde güzel süslenmiş olan kamçısı ile. Kaya gibi Bokşabay atın üstünde dimdik otururdu. Atın yaralı kalçasını acıtmayayım diye yavaştan okşar gibi atını kamçılıyıp, etrafına bakınmadan dosdoğru giderdi.

Bokşabay, dede tarafından bizimle akrabaydı. Onun sırrını babamla bir bilircesine alay ederler; “Bak gördün mü, Bokşabay, Kalmaklara jortuyla gitmeye hazırlık yapıyor.” derlerdi. Gerçekten de bu doğru imiş. “Küren at , nasılsın bakalım? Sefere çıkmaya durumun elverir mi? Ben nasılım? İşe yarar mıyım?” diye söyleşerek Bokşabay kendisini de atını da bu işe hazırlamış meğer...

“Ideke, Smagul kalk, kalkın! Arkan, bıçak getirin, çabuk çabuk! Batırbayın eski evine gelin hemen.” Bu aceleci ses bir gün bizim kapımızı çalıp evdekileri uyandırdı. Ben de uyandım. Daha gece, evin içerisi karanlık. Babamla amcam acele giyinmeye başladılar. Köyün diğer tarafından kişneyen atların sesi duyulmaya başladı. Babamla amcam ip, bıçak, torbalarını alıp Tanrıdan yardım isteyerek evden çıktılar.

Küçük karanlık evde sadece annemle ben kaldım. Ne olacağını ben hemen anladım. Et yiyeceğim diye sevinçten uykum açıldı. “Anne, Kalmaklardan at mı getirdiler?” diye sordum. Annem “Hişt, sus, uyu.” dedi ama uyumak ne mümkün.

Hava aydınlanmadan babamlar geldi. Her tarafları kan kokuyordu. Torbaya koydukları ağır birşey vardı. Torbayı keçe evin iç tarafına yere bırakırken gürp diye bir ses çıktı. İçinde et olduğu birden belli oldu.

At etinin kokusu ne kadar da güzeldi. Evin içine bir anda kokusu yayıldı. Annem de ben de hemen kalktık. Kesilen parça etleri babamla amcam hemen ufalamaya başladı. Sabaha kadar işi bitirmek için hiçbir şey olmamış gibi çalışmaya devam ettik. Kapı kapalı. Ben onlara lambayı tutuyorum.

Et deyince Kazaklarda ses kalmazdı. Hele de böyle büyük açlık zamanlarında. Babamla amcam etin iki tarafından tutup bileklerini sıyırıp etleri bölmeye devam ediyorlardı. Bilekleri kan kan. Dışarıdan kendilerine av bulup gelen börüler gibilerdi. Smagul hayvan kesmede çok usta. Bir koyunu bir sigara içecek kadar kısa zamanda hızla parçalardı. Babam gibi değildi. Çok hızlıydı. Elindeki bıçağa bakmaya bile yetişemezdim.

Karnı çok acıkan babam etin pişmesini bekleyemiyor gibiydi. Etin sapsarı yağından bir parça kesip aldı ve bismillah diyerek çiy halde çiğnemedi yutuverdi. “Al ye!” diye bir parçasını da bana uzattı. Sıcak yumuşak yağı çiy nasıl yiyeceğim diye ben bir süre elimde tutup bakıp durdum.

“Ye. Yılkının yağı çiy olmaz.” dedi babam. Eskiden yılkının yağını çiğ olarak yiyen Kazakları görmüştüm. Ben de Kazak’ım. Onlardan eksik ve geri kalmak

istememedim. Elimdeki yağı kendimi zorlayıp yuttum. Yumuşak olan yağın tadı hoşuma gitmedi, et ağzımdan geçmedi. Tadını pek beğenemedim. Fakat bunun yanında birden karnımda tokluk hissi de oluştu.

Köydeki tüm evlerde şu an aynı durum yaşanmaktaydı. Aç halkı bir gece de olsa tıka basa doyuran etler gökyüzünden inen beyaz yağlar gibiydi. Tanrı'nın mucizesi ile olan vaka değildi. Jantay ile Bokşabay'ın sayesinde doyuyordu herkesin karnı İki börü, açlığa dayanamayıp, tevekkülü bırakıp eskiden gittikleri yola tekrar gitmişlerdi. İşlerin hakkından gelip, bir sürü at getirmişlerdi. Batırbay etrafındaki eski evlere atları bağlayıp, birini canlı bırakmadan hepsini kesip, açlıktan ne yapacağını bilemeyen halka dağıtmışlardı.

“Fakirin bir doyması, yarım zenginleşmesidir. Alın yiyin!” diyerek dağıtmaya başlamışlardı.

Sonraki gün. Sabah vakitleri. Tekes'in köyü eskisine göre çok sessiz. Hava güneşli, dışarı aydınlık olmasına rağmen evlerini kapanıp oturuyorlardı. Dışarıda boş gezen kimseyi bulamazdınız. Herkes kendi evinde, kendi köşesindeydi.

Fark edecek olan gözler, bundan başkaca da değişikliklerin olduğunu hemen fark edebilirdi. Bütün evlerin hepsinin bacasından duman çıkıyordu. Kavrulan yağın kokusu, haşlanan etin kokusuyla karışıp dumanla birlikte evlerin bacalarından çıkıyor, rüzgârla uzaklara gidiyordu. Köyün kenarından geçen biri olsa, hele bir de açsa, bu kokuyu hemen fark eder, bu köyün tamamı et ve yağ kokuyor diye şüphelenirdi.

Köyde sahipsiz aç aç gezen köpekler de çoktu. Açlıktan fare avlayıp yiyen bu köpekler de bugün köyün etrafında gezinip duruyorlardı. Etle yağın kokusunu uzaktan alan bu hayvanlar, evleri koklayıp, inliyorlardı. Evden biri çıkıverse hemen yanına koşup birşey verecekmişcesine umutla yüzlerine bakıyorlardı. Uzak bir yere birşey fırlatsan kemik sanıp peşinden koşarlardı.

Her eve sabaha doğru eve giren kazancın köpekler değil insanlar bile daha tam olarak tadına bakamamıştı. Örneğin bizim ev. Köydeki bereketlenerek yağ kokan evlerden birisi. Tam ortada demir ocakta et haşlanıyor. Hepimiz ocağın başında et ne zaman pişip de midemize gidecek diye bekleyiş halindeyiz.

Pişmek üzere olan etin kokusu çiy etten daha da farklı. Koku burnunun deliğinden girip bağırsaklarını gıdıklayıp mideni gezip gelmiş gibi oluyordu. Genç

hayvanın eti daha da yumuşak olur, piştikçe şişer ve tencereye artık sığmamaya başlardı. Yağlar parçalanır ve dağılır, etin suyuna karışırdı.

Yemek için hazırlanan etin pişmesine doyacağını, yiyebileceğini bilerek bakmak da ayrı bir memnuniyet idi, hele de açlığın pençesinde durmadan kıvranan bizim gibiler için.

Babam yemek pişene kadar kendini oyalamak için olsa gerek, bıçağın iyice keskin olmasıyla uğraşiyor, bıçağını bileyiyor; bir yandan da arada bir kaynayan kazana bakıp, tükürüğünü yutuyordu. Yutarken de boğazındaki gırtlığı aşağı inip yukarı çıkıyordu.

Hasta annem bu dönemlerde ayı günü yaklaşmış bir hamile idi. Ocağa odunu zorla eğilerek koyuyordu. Ocakta pişen etin suyunun tuzuna bakıp, köpüğünü alan Smagul amcam; “Tanrı nasip ederse birkaç dakika sonra yemek hazır olur.” dedi. Daha sonra amcam yemeği tabağa süzüp aldı. Babam da etleri kesmeye başladı. Ha bu arada, etleri kesmeden hepimize bir bir kemikli etten dağıttı, diğer etleri küçük olarak doğrayana kadar biraz idare edelim diye. Böyle bereket gününde bu kemikler bol bol etli olurdu.

“Lanet olası açlık, şimdi senin gözüne kum koyulur.” sözü böyle anlar için söylenmiş olmalıydı. Ocakta odun sönmeye başladı. Amcam dışarıdan odun getirmek için beni yolladı. Keçe çadırdan evin kapısını açıp dışarıya çıktım. Gözlerime inanamıyordum. Dondum, kaldım. Sol tarafta bizim evden başlayarak saydığımızda üçüncü ev Sarsenbek adlı komşumuzun evi idi. Evinin önünde asker arabası duruyordu. Eve girip çıkan sınırcılar dediğimiz sınır güvenliğini sağlayan askerler idi. Evden etleri alıp arabaya atıyorlardı. Ve başka evin önünde de bu manzara...

Askerler arama yapıyorlar!- diye soluğum kesilerek eve geri koştum. Evdekilerin tepelerinden soğuk su dökülmüş gibi oldu. Çok korktular. Fakir çadırında yırtıklar çok olurdu. Sarsenbekin evi tarafında olan yırtıkların birine babamla annem oturup dışarıda ne olduğuna bakmaya çalıştı. “Şimdi ne yapacağız?” dercesine ikisi kocaman gözlerle birbirine baktı.

Evin içi et dolu idi. Ocak üstünde et pişmek üzere. Ne yapacağız? Nereye saklayacağız? Akıllı amcam güzel bir fikir buldu. Etlerin içinden en iyilerini alıp yere yaymaya başladı. Onun üstüne birçok katlı keçi halıyı döşedi. Üstüne de yatağı serip

yatağa hasta annemi yatırdı. Annem yer yatakta durmadan yatan hasta gibi oluverdi. Bu arada da asker arabasının sesi bizim eve yaklaşmaya başladı. Geliyorlardı!

Annem hastalığından acı çekiyormuşçasına inlemeye başladı. Diğerleri ona bakım yapıyormuş gibi biri su verip, birisi nabzını tutup etrafına oturuverdiler. Bu halimizin üstüne eve askerler giriverdi. Sınır askerlerinin birinin adı Naşandik idi ve bu kişi zastabın yöneticisi idi. Babamla amcam, kışın onun emri altında çalışmıştı. Onu görünce babamla amcam, iki kardeş hemen selamlaşmaya başladı:

Zdrasti Naşandik!

Naşandik de onları tanıdı: “O Amanbayevi! Vı zdes’ jivyote?” (Rusça: O Amanbayevlar! Sizler burda mı yaşıyorsunuz?)

Babamla amcamın Rusça hazinesi “zdrasti” ile başlayıp “zdrasti” ile biterdi. Naşandığın ne dediğini onlar anlamadılar. Bu nedenle şimdi tercüman askerle konuşmaya başladılar.

Yerde inleyen annemi gösterip:

–Bu kişi niye yatıyor? Hasta mı?

–Hasta. Karnını gördünüz mü sancı çekiyor.

–İlçeye hastaneye götürmek lazım!

–Onun için, Naşandik, araba lazım. Kolhoz araba vermez.

Naşandik, şimdi asıl meseleye geri döndü.

–Amanbayevlar et var mı?

–Evet, biraz et... var.

–Göster..

Amcam kendisi de göstermeye hazır duruyordu zaten. Örtüyü açiverdi. Sergi boyunca uzun olarak yayılan eti, etsiz kemikleri gösterdi.

–Sadece bunlar mı?

–Evet Naşandik.

–Başka nerde var?

–Başka yok Naşandik.

–Hırsızlığa siz de mi gittiniz?

–Hayır, Naşandik, biz gitmedik.

–Peki kimler gitti?

–Bilmiyoruz Naşandik, biz birşey görmedik.

Naşandik’in ikazıyla askerler eve baktı. Yatağın altında kavurma için hazırlanan bir tencere yağı buldular. Ocaktaki kazanın kapağı bu sıra kapalı idi. “Bu ne?” diye kapağını açtılar, içinde pişen etleri görüp karıştırmaya başladılar.

–Amanbayevlar bunun hepsini birden mi yiyeceksiniz?

–Evet Naşandik, birden yemeyip de ne yapacağız?

Askerler annemi rahatsız etmediler. Örtünün altındaki etleri, yağları, pişmiş etlerin hepsini götürdüler. Bir asker kazanı kaldırıp içindeki et suyunu dışarıya döktü ve etleri arabadaki kutuya koydu. Şimdi yiyeceğiz diye sevinçle beklediğimiz etten tat bile alamadık.

Askerler köydeki tüm evleri arayıp çıktı. O günden sonra birkaç asker bizim köyü sürekli denetledi. Kimseyi evinden çıkarmadı, birbirinin evine göndermedi. Göze görünen tüm etleri alıp götürmüş olsa gerektiler. Daha gece kesilen etler, genç hayvanın yumuşak etleri mavi arabayı doldurmuştu. Askerler, atların etini zor taşıyordu. Bokşabay, Jantay’dan başlayarak birçok erkeği sınırıcılar peşlerinden götürdüler. İçinde İdrıs, Smağul da vardı.

Sınırcılar bu seferlik merhamet göstermişlerdi. Bir günlüğüne tutuklayıp sonraki güne bir daha hırsızlık yapmayacağız diye dilekçe yazdırıp, salıvermişlerdi.

SULU GÖZLÜ TURDİBEK

Annem doğum yaptı. Erkek kardeşim oldu. Bebeğin adını Turdibek koyduk. Annem bu çocuğa kadar birçok kez düşük yapmıştı. Bu artık ölmesi, yaşasın umuduyla adını öyle koyduk.

Doğum yapan kadına özel bakım lazımdı. Fakat bunu yapamadık. Doğumdan sonra annem daha da kötüleşmeye başladı. Vücudundan etleri çekildi sanki sadece kemikleri kaldı. Başını kaldırıp oturamaz hale geldi. Gece gündüz yataktaydı. Turdibek’i ağlamasın diye kucağına yatırıp memesini ağzına koyuyordu. Bebek,

küçücük ağızıyla, annem iyi beslenemediği için akmayan sütü emiyordu. Birbirine yapışmış boş deride süt olur mu? Bebek boşuna çabaladım dercesine tekrar ağlamaya başlardı. Avutmaya da gelmiyordu. Gözlerini kapatıp bağırarak ağlamaya başlardı. Ağlamayıp da ne yapsın, midesi bomboş. Böyle anlarda yüzü nerdeyse morarıyordu.

Annem o sıralarda kaynamış suyu soğutup kaşıkla veriyordu. Turdibek başlangıçta süt diye içmeye başlardı sonra süt olmadığını anlayınca yine ağlamaya dönerdi. “Beni kandırıyorsunuz!” dercesine daha da bağırarak ağlayıp kendisi zaten hasta olan annemin canını daha da yakardı.

Hasta annem onun ağlamasına çok kızıp, onu silkelemeye başlar, poposuna vururdu. Turdibek ise daha da bağırırdı. Annem çaresizlikten onu kargışlamaya başlardı: “Bunun ağız niye kapanmıyor? Sus! Yeter artık! Öl! Başımı ağrıttın, beynim delindi seslerinden. Günümünden üç gün önce öldürürsün sen beni böyle! Oh Tanrım! Sağır Tanrım! Kör Tanrım! Ben bu kadar işenceye layık olacak ne yaptım? Alacaksan al canımı, bana niye bu kadar işkence çektirtiyorsun!” Bu sözleri çok duyardım.

Tanrının sağır ve kör olduğu gerçektir galiba, çünkü annemin bu feryadını o duymadı. Annemin gözlerinden akan yaşları görmedi. Duysa, görse eğer bir merhamet ederdi.

Ağlamaktan yorulan Turdibek biraz sonra susardı, belli ki ağlamaya hali kalmazdı. Yüzü sararıp, morarıp acınacak hale düşerdi. Annem beni süt bulunabilecek evlere, istemeye gönderirdi. Oh Tanrım birinden bir şey istemekten daha da kötü birşey var mı? Çaresizce giderdim. Süt için aldığım tası kimse görmesin diye göğsüme saklardım.

Suç işlemiş gibi her eve korka korka girerdim. Kapıdan içeriye geçemezdim. Ev sahibinin moraline bakardım, aşağılanmak veya azarlanmak korkusuyla. Niçin geldiğimi fark ederler ama yine de:

–Niye geldin? diye sorarlardı.

–Annem Turdibek’e birazcık süt verir misiniz diye soruyor...

Bu cümleleri söyleyene kadar canım çıkardı. Sesimi zor çıkarırdım. Bazı evler bir iki kaşık süt verir, bazıları yok diye vermezdi.

Dilenerak getirdiğimiz süte kaynamış suyu karıştırdık. Süt çoğalırdı. Bebeğin ağızına çay kaşığıyla damlatmaya başlardık. Turdibek ancak o sıra sütün tadını alıp,

içgüdüsel olarak iştahla yutmaya başlardı. Böylece talihsiz zamanlarda doğan bebek Turdibek, hayatla mücadele ederdi.

BENİM SALAK YENGEM

Benim biri diğerine benzemez birçok yengem oldu. Annemim hastalığı iyice ağırlaşmıştı. İyileşemiyordu. Başını bile kaldıramıyordu. Yemeği amcam yapıyor, bulaşıkları da o yıkıyordu. Hatta arpa kavurmasını da amcam yapıyordu. Kavrulan arpayı teraziyle ben tartardım. Ezilen tahılın kapçıklarını amcam üfürerek uçurur, arpayı temizlerdi.

İrmiği el değirmeniyle öğütürdük. Bu en azından benim gibi çocuklar için zor işlerden biriydi. Ağır taşları döndürmeye benim pek gücüm yetmezdi. İnce bileklerim yoruluverirdi. Ezilen irmiğin ufaklarını ayrı, irilerini ayrı olarak bölerdik. Satılğan ile İdiris hazıra konmayı sever anca hazır yemeğe oturmayı bilirdi. Biri ev işlerine yapmayı ayıp olarak görür yaklaşmaz, diğeri ise ayı gibi olduğu, eli yakışmadığı için yaklaşmazdı.

Evde kadın eli olmayınca bereketin olmayacağı belli oldu. Bunun içinde abilerimin birisinin evlenmesi lazımdı. Sıra tabii Smaulun'du, çünkü yaşı büyüktü. Nerden nasıl bulup getirdiği hatırımda yok. Amcam bir günü eve esmer bir kadın getirdi. Salak olduğu tipinden belliydi. Saç dediğin hiç taranmamış, eşarbının etrafından çıkmış, normalde beyaz olması gereken ayakları kolları kap kara olmuştu. Yüzü, yanakları çamurdan yapılmış gibi, şişko idi. Elbiseleri ise çok kirli. Simsiyah kireçlenen dirsekleri yırtık yeninden gözücüyordu.

Tipi böyle olsa da kadının ismi çok güzeldi: Bibijamal. Ardında tıpa tıp kendisi gibi olan beş yaşında bir kızı vardı. Onun da adı öyle böyle değil: Aygülsüm. Bibijamal ev işleriyle uğraşırken bir eli işte ise diğeri eli başında, üstünde olan küçük hayvancıklarla uğraşmak idi. Herhalde bitlenmiş idi ve sürekli kaşınıyordu. Sabah bir yandan evi süpürürken, ocağı yakarken diğeri yandan kaşınan yerlerini kaşımakla uğraşırdı. Böylece aynı zamanda iki işini birden yapmış olurdu...

Kazanın, ocağın karası Bibijamal'ın hep yüzüne, gözüne, üstüne başına sürülmüş olurdu. Kirli elleriyle o her tarafını kaşırken simsiyah olurdu. Eli boş olunca en sevdiği iş evin arkasına geçip güneşin altında kızının dizlerine yatıp ona bitlerini temizlemektir. Aygülsüm, uzun süre yapmaktan kaynaklı, bu işin ustası olsa gerekti.

Kocaman olmuş, uzamış tırnaklarıyla annesinin saçlarını açarak içindeki hayvanlarla savaşıyordu.

Yengemin akli tipinden çok farklı değildi. Bir gün, Kostöbek'e, Ömirbek denen bir polis gelmiş. Bibijamal'ı görüp ona sormuş:

–Yenge, sizin köyde güzel pima (ayakkabı) yapabilecek biri var mı?

–Var, ben yapabilirim.

“Yolu bolar jığittin aldınan jengesi şıgadı”/ “Yolu açık olan yiğidin önüne yengesi çıkar.” diye bir söz vardır biz Kazak Türklerinde, boşa söylenmemiş demek ki.

–O zaman bana bir pima yapsanız. Emeğinizin karşılığını veririm, der Ömirbek.

–Sen iyi bir yiğide benziyorsun, yapabilirsem yapayım.

Ertesi gün Ömirbek, bizim eve orta büyüklükte bir torba yün ve iş için gerekli malzemeler getirdi. Nihayet ayakkabıların hazır olacağı gün geldi çattı. Ömirbek pimalarını almaya geldi. Bibijamal: “Daha hazır olmadı, üç dört gün sonra gel!” diye geri gönderdi. Yine geldi, yine hazır değildi pimalar.

Bu arada yengem bizim evi pima yapılan fabrikaya dönüştürdü. Gündüz gece ocakta kaynayan bir kazan. Evin içinde buhardan göz açamıyorduk. Bu dumanlı hava ve kötü kokunun içinde yengem oklavayla tak tak birşeylere vurup duruyordu. Vurduğu malzemeye yakından baksanız keçeye benziyordu. Biraz sonra baksanız az önceki keçe, yavaş yavaş ayakkabıya benzemeye başlıyordu.

Pimanın sayısı çoğalmaya başladı. Ömirbek üçüncü defa geldi.

–Yenge hazır oldu mu?

–Evet, hazır...

Ömirbek eve girdi. Bibijamal onun önüne biri diğerine benzemez iki türlü pimayı bıraktı.

–Al kaynım, giy dene.

Ömirbek'in gözleri kocaman oldu:

–Aman Tanrım, yenge bunlar ne böyle? İki iki türlü. Birbirine benzemiyor.

–Olmadıysa al bunu dene gör, içinden beğendiğini seç, al, diye yengem yatağın altından birçok pima çıkardı. Biri diğerinden farklı, tipsiz birşeyler.

Ömirbek kandırıldığını o zaman anladı. Yengemde utanma yok:

–Önceden güzel yapardım, bu sefer niye olmadı anlayamadım. Bir türlü elim yakışmadı. Senin pimalarını birbirine benzetemedim kaynım. Çalışan yiğitsin, yine başka birilerine de yaptırırsın. Hiç üzülme. İstersen al bu pimaları, beğenirsen giyersin. Evde çoluk çocuğuna giydirirsin.

–Sana pima yapar diye inanıp bekleyen ben de akılsızmışım, dedi ve Ömirbek önündeki pimaları tepip evden kızarak çıktı.

Yengem şimdi tersine Ömirbek’e kızmaya, ardından laflar etmeye başladı:

–Ah lanet olası, bu tavır da ne! Yarım torba yünüm gitti diye mi bu afra tafra? Almazsan alma! Kendim giyerim. Kızım giyer. O kadar emeğim var, bunları atacağımı mı sanıyorsun?

Buzağı kafası gibi olan pimaların gerçekten de birini kendisi birini kızı giyip, kışı geçirdiler.

KONSER

Ben artık ikinci sınıftaydım. Okuryazarlığım gelişmişti. Kendim okuyup yazabiliyordum. Elifbadaki tüm şarkı ve şiirleri ezbere biliyordum. Çünkü ondan başka okuyacağımız kitap yoktu. Gece gündüz evirip çevirdiğim, döne döne okuduğum bir tek o kitap...

Kitaptaki kedi ile fare hakkındaki hikâye hala aklımda. Ne kadar baktıysam artık kitaptaki resimler de bugün bakmışım gibi gözümün önünde. Kedi, fareyi kovalıyor. Fare de kaçıyor. Hikâyede benim botum gibi burnu parçalanmış bir bot var. Fare botun koncundan girip burnundan çıkardı. Kedi, fareyi kovalamak için girmek isteyince botun içinde sıkışıp kalır, çıkamazdı. Hikâyede olanların genel özeti bu.

Bu hikâye çok hoşuma gidiyordu. Küçücük farenin kurnazlığından hoşlanıp, sağ kaldığına seviniyordum. Akılsız kediye ise gülerdim. Kendimi kurnaz fareye, Janbosun’u da akılsız kediye benzetirdim.

Öte yandan öğretmenimiz Sagatbay’ın şairliği de eksik değildi. Başak toplamaya gittiğimizde Ayşe adlı bir kız arkadaşımız hastalandım, diye iş yapmayı evine gitmişti. O sıra Sagatbay, kız ve bu durum için bir dördlük yazmıştı:

Başaktan Ayşe eve doğru kaçıp
 Gitmiş karnı çok kötü ağrıyla
 Kalan öğrenciyle işimizi tamamlayıp
 Döndük eve sağ salım.

Yazılışı pek iyi olmasa da bu alaycı şiir ağızdan ağıza yayıldı. Elifbadaki şiirlere ve öğretmenimiz Sagatbay'ın şiirlerine özenerek ben de şiir yazmaya başladım. Ekim Bayramı'nı kutlamak için biz de hazırlık yaparak kolhozculara konser verdik. O gece benim aklımdan hiç gitmez.

Okulumuzun içi tertemiz olacak şekilde süpürülmüştü. Demir ocakta ateş yakıldığı için okulumuz evin içi gibi sıcaktı. İki yere şişeli mum koyulmuştu. Kare olan sınıfın pencere önüne örtü çekilip sahne niyetine hazırlanmıştı. Unutmadıysam örtünün rengi sarıydı. Bunların hepsini hazırlamak için uğraşan bir kişiydi, o da öğretmenimiz Sagatbay.

Konsere katılacaklardan biri bendim. Görevim şiir okumaktı. Biz havaya girmiş “artistler” halk toplanmadan önce geldik. Kalbim sevinçten göğsüme sığmıyordu. Böyle saltanatlı ve eğlenceli bir geceyi daha önce görmemiş ve yaşamamıştım. Sırtımda kanat çıkmış gibi konacak, duracak yer bulamıyordum. Arada bir, örtünün diğer tarafına koşup, ne kadar kişi toplandığına bakıyordum.

Konsere Mayra da katılacaktı. O şarkı söyleyecekti. Siz onun şarkı söylemesini bir duysanız! Maryanın güzel sesi başka kızlarda yoktu.

Benim fark ettiğim bir gerçek de şudur, tabiat sevimli olarak yarattığı kulundan sanat yeteneğini de eksik etmez. Bu yeteneği bir şekilde onun göğsüne sığdırıp yaratır. Bazen çok sevimli, tatlı, güzel bir insana, onun güzelliği yetmiyor gibi bütün diğer güzellikleri de bağışlar. Hem güzel hem de akılsız insanı ben görmedim. Bu yüzden de akıllı, marifetli insanların güzel de olacağına şüphem yok.

Ne dersiniz deyin neyi neyle örteceğini, süsleyeceğini tabiat iyi bilmiş. Mayra'da benim Mayra'mda, her şey var: akıl, beceri, türlü türlü yetenek... Güzelliği ayrı bir konu. Bugünkü gibi hayatta nadir olan bu güzel gecede Mayra daha da güzel olmuştu. O yepyeni elbiselerini giyip gelmişti. Saçlarının ucuna ipek kumaş bağlamıştı. Ayaklarında kar gibi bembeyaz pima. Kendisi de beyaz mercan gibi, dişleri de bembeyaz.

Mayra'nın vücudunda iğne ucu kadar bir kusuru varsa o da burnuydu. Burnu biraz iriceydi, tombiş idi Fakat bu da kusur değil. Kazak sevdiği çocuğuna tombişim demez mi? Hatta bu burnu kendisine çok yakıştırdı. Gülümserken de burnu birlikte gülümser gibi olurdu. İşte bu sırada iki yanağında güzel yuvarlaklar belli olurdu.

Mayra insanlara konuşur gibi bakardı. Sevsin sevmesin tek bir bakışla bakar, diyeceğinin hepsini bir bakışla söyleyiverir gibi. Anlayıp anlayamamak sana kalmış.

Sonra, işte konser başlamak üzereydi ve ben nerede duracağıma bir türlü karar veremiyordum. Toplanan kişilerin sayısını görmek için tekrar sahne dışına koştum. Tam bu sırada Mayrayla buluşuverdik. Ben onu bileğinden nasıl tutuverdiğimi anlayamadım. O dondu kaldı. "Ne söyleceksin?" diye bekliyor gibi.

"Benimle gel" diyerek elinden tuttum, yanımda götürdüm. Mayra da karşı koymadı. Sınıfın diğer köşesinde bir kişilik boşluk vardı. Gizli bir şey söyleyecekmiş gibi Mayra'yı o yere getirdim. Fakat dilim tutuldu. Hiçbir şey söyleyemedim. Sessizliğe büründüm, dondum kaldım. Mayra ise sürekli "Ne, ne?" diyordu. Benim demek istediğimi duymak için çabalar gibi.

Sonra söylerim, dedim ve kaçiverdim. Mayra da peşimden koştu. Sonra söyleyeceğim şeyi kendim de bilmiyordum.

KAZA

Annemin hali gitgide daha çok kötüleşti. Dışarıya zar zor çıkar hale geldi. Yatağı demir ocağın yanındaydı. Gece gündüz sadece inleyerek yatıyordu. Odun yanınca demir ocak çok sıcak olur ve annem terlerdi. Ocak sönmeye başlayınca az önce terleyen annem daha sonra üşümeye başlardı. Böyle değişken durumda olmak annemin halini iyice kötüleştirdi. Kucağında ağlamaktan yorulmayan Turdıbek, annemin boş memesini emmekle meşguldu.

Bibijamal yengem, kendi kirliliğine bakmadan Turdıbek'ten iğrenirdi. Bebeğin kundak bezlerini annem, hasta olmasına rağmen yatağında kendisi yıkardı. Annemin hali kötüleştikçe evdekiler benden bir şeyi gizler gibiydi. Onların kendi aralarında konuşmaları çoğalmaya başladı. Bazen konuşmalarına kulak misafiri olurdum. Annem hakkında konuşurlardı. Yüzünün bu tarafa dönmeyeceği kesinmiş, gamsız olmamak gerektiğini söylerlerdi.

Tembel babam artık biraz da mecburiyetten hareket etmeye aştı. Odunu, suları kendisi getirdi, dışarı gezmelerini azalttı. Annemin halini sormaya gelen kadınlar kapıdan çıkar çıkmaz düşüncelerini dile getirirlerdi. “Bitmiş”, “iflah olmaz” derlerdi. Kimin hakkında konuştukları belliydi. Bu tür sözleri duyunca kalbim sızlayıp içimi bir korku kaplardı.

Annemin öleceğini artık ben de anlamaya başladım. Ağlamaktan yorulan Turdibek, yanında da annem uyuya kalmıştı. Ayağımın ucuyla eve girip, annemin yanına geldim. Zavallı annemi bu hastalığı iyice çökertmişti. O an sessizliği bozmadan yüzüne bakıp durdum. Ölüme doğru yaklaşan kişinin durumu nasıl olur? Gerçek mi öleceği? Bunları anlamak istedim.

Annemin bir zamanları güzel olan yüzü artık solmuş, tek derisi kalmıştı. Derinin diğer tarafından kemikleri belli oluyordu. Kirpiklerinin kılları uzun, dudakları kansızlaşmıştı. İki gözünün altı da ölü damgası gibi morarmıştı. Ben hep bu gözaltı gölgesinden korkardım.

Dikkatle bakmaya daha fazla gücüm yetmedi, ayağımın ucuyla tekrar dışarıya çıktım. Annemin kurumuş ağaca benzeyen vücudu, yorganın altında uzanmış cansız beden gibi yatıyordu.

Annem ölürse benim halim ne olacak sorusu gece gündüz aklımdan çıkmıyordu. Yetim, yarım bir hayat, avlamaya hazır duran kurt gibi korkunçtu. Ben ona nasıl bir karşılık verebilirdim? Nasıl korurdum canımı? Daha hayat kapısını açmadan benim de bittiğim yer burası mıydı?

Yetim! Nasıl da soğuk kelime!

Köyde kazalar çoğalmaya başladı. Tanrı sevdiği kullarını seçerek yanına almış. Bir gün, benimle birlikte okuyan Hanşayım adlı kızın annesi vefat etti. Ölü evinin içi gürültüyle doluydu. Köy halkı ağlayarak girip çıkıyordu. Akrabaları eve yaklaşır yaklaşmaz ağıtlarını söyleyip azıcık köyü ayağa kaldırdılar.

Kalabalığın arasına karışıp o eve ben de girdim. Hanşayım ağlıyor mu? Nasıl ağlıyor, görmek istedim. Yarım benim de annem ölecekti. O sırada düzgünce ağlayamazsam ne yapacağım? Kalabalıkla eve girip Hanşayım'ı aradım...

Hanşayım annesinin yatağı üzerinde yüzünü kapatıp, yatarak ağlıyordu. Bunu beğendim. Ayakta dik durarak, insanların yüzüne bakarak ağlamaktansa böyle yüzünü

kapatarak ağlamak daha uygundu bence. “Ee, iyiymiş, annem öldüğünde ben de böyle ağlarım!” şeklinde düşüncelerle evden çıktım. Oysa annem ölünce nasıl ağlayacağım, ne yapacağım diye dertlenmişim.

Kasımın ortası. Hava çok soğuk. Yırtılmış kağıt parçası gibi dışarıda kar taneleri var. Okuldan eve geliyorum. Aklımda sabah okula gittiğim zamanki annemin hali. Derste iken de sürekli annemi düşünürdüm.

Anneme bakan evdeki büyüklerin bugünkü davranışı da farklı idi. Bekledikleri korkunç gün yaklaşmış da ona hazırlık yapıyor gibiydiler. Komşu Kiyikbay köyüne, Jaqay Mollayı acele getirmek için birini göndermişlerdi.

Sonra bir süreliğine ne olduğunu bilmiyorum. Kendi halimde çocukların arasında vakit geçiriyorum. Gürültü var mı yok mu diye ev tarafına bakıyorum. Şimdilik sakin gibi. Eve geldim. Birkaç kadın erkek toplanmış. İki üç ihtiyarın arasında gözleri korkunç Jaqay Molla oturuyor. Birileri annemin etrafına oturmuşlar. Bana farklı, yabancı bir gözle bakıyorlar.

Kalbim kötülüğün yaklaştığını hemen anladı. Kumaş çantamı pencerenin önüne bırakıp korkudan hemen dışarıya çıktım. Bu kötülüğü görmek istemiyordum. En sonunda ne olup bittiğini duyayım istiyordum.

Uçurumun altından, Tekes suyunun kenarına geliyorum. Nereye gideceğim, ne yapacağım, kendim de bilmiyorum. Sadece hemen evden uzaklaşmak ve de kimse beni görmesin istiyorum.

Oy Tekes! Canım sıkılıp şaştığımda ben hep sana gelirim. Sen de benim annemsin. Küçüklüğümde beri senin suyunda yüzdüm. Kenarında büyüdüm. Yapacak iş bulamadığımda elde yaptığım oltaıyla balıklarını avladım. Böylece seninle vakit geçirirdim. Aç, açık gezsem de hastalanmamam senin sayende. Senin koyu çamurlu suyuna düşe düşe bedenimiz her türlü zorluğa alışmıştı. Halk:

Tekesin suyu arık değil mi!

Berdibek balık değil mi!

türü sözleri boşuna söylememişti.

Tekes, sen beni balıklarınla besleyen annemsin, beni doğuran annem şu an evde çok kötü durumda. O da senin gibi merhametlim, candanım idi. İşte o annem bu dünyadan göçecek halde yatıyor. Böyle anlatmaya gücümün yetmediği hali görmeye,

onun ışığının sönmesini seyretmeye dayanamam. O yüzden de gözümün baktığı yere doğru çaresizce gidiyorum. Tekes'im sen beni bunun için suçlama, affet.

Şaşılacak şey! İnsan ile tabiat birbiriyle konuşup anlaşabiliyormuş. Yakasına buzlar toplanan Tekes, benim halimi hissedebiliyormuş. Benimle gerçekten konuşmak istercesine buzlar yakaya doğru kayıp gidiyor. Akıntılar da kendi halinde bana birşeyler anlatıyor gibi. Ne diyor? Ne anlatıyor? Ana dilini çocuk nasıl olursa olsun anlar. Tekes ana, ben de senin bana ne anlattığını anlıyorum. “Benim bu ülkede adım belli. Tekes'im. Binlerce yıldır buranın insanına, hayvanına, kuşuna, ekinine suyumu veriyorum. Asırdan asıra uzayan yıllar arasında benim görmediğim yok. Hepsini gördüm. Senin gibi birçok öksüzün, yetimin gözyaşlarını gördüm. Yavrucuğum üzülme. Üzülse de değişen birşey olmaz. Hayatın böyle acı kanunları olur. Buna ancak sabredip dayananlar hayatını sürdürebilirler. Dayanamayanlar da acıyla birlikte yok olur, giderler. O yüzden de kendine hâkim ol. Topla kendini!

Kendine gel yavrum! Evine dön! Akılsız olma! Merhametli annenin ışığı sonsuza dek sönecek, duyuyor musun? En azından son nefesinde göz önünde ol. Sen onun annelik merhametini bir daha göremezsin. Pişman olup, gecikmemek için evine dön! Çabuk yanına yetiş. Hayatının ipi üzüleceği zaman nasıl olsa o seni arar. “Berkenim, Berkem nerde? Getirin, bana gösterin!” der. Kursağını delip çıktığı yavrusunu son nefesinde bir görmek, koklamak ister. Kokunu kendisiyle götürmek ister. Akılsız çocuğum sen bunu düşünüyor musun? Anlıyor musun? Seni görmek için son nefesiyle savaşılan anneni düşünmüyor musun? Dön! Geri dön!”

Üzüntünün kara kayası üstüme gelirken, Tekes ananın bana verdiği nasihatları böyle idi. Dışarıda kaç saat gezdiğimi bilmiyorum. Daha sonra eve geri döndüm. Evim tarafından gelecek ağlayan kişilerin seslerini arıyorum. Şimdilik birşey duyulmuyor. Şimdi, işte şimdi çıkacak. Kalbim onu hissettikçe eve yaklaşmak istemiyor.

Kışlığın bir tarafında Sıdıkcın adlı bir arkadaşımın evi vardı. Anne babası çok iyi kişilerdi. Ben bu eve sık sık gelirdim. Sıdıkcın ile oyun oynayıp, vakit geçirirdim. Sıdıkcın'ın evinde inekleri vardı. Evlerinden süt yoğurt eksik olmazdı. Sokak kıyafetimi çıkarmadan Sıdıkcın'ın evinde, demir ocağın arka tarafında bir yer varmış, nasıl olduğunu anlamadım, oraya oturuverdim.

Aniden kapı açıldı. İçeri kolhoz predsedateli Jakıbay'ın hem şımarık hem de kabadayı oğlu Tilev girdi. Birini arıyormuş gibi etrafına acele acele baktı ve beni görüp:

–Hey burda niye oturuyorsun? Annen öldü! dedi.

Tepemden gökyüzü parçalanıp başıma düşmüş gibi oldu. Az önce buraya girerken beni Tılev görmüştü. Oturduğum yerden nasıl fırladığımı anlayamadım. Kapıdan feryat ede ede koşar adım çıktım. Ordan bizim ev yakındı. Kapının önüne birçok kişi toplanmıştı. İçerden, evden insanların ağlayışı duyuluyordu. İşte şimdi anasından ayrılan deve yavrusu gibi feryad ede eve koşuyordum.

Kapıdan eve girişin sağ tarafına tabut, annemin cenazesi de onun içine konmuş. Bağıra bağıra tabutun başına koştum. Fakat orda duran kadınlar beni tutup göndermediler. Sonra o gün Hanşayım'ın yaptığı gibi annemin ağaç yatağına sarılarak düştüm.

Bağıra çağıra ağlayan daha çok bizim evin adamları. Bibijamalin sesi de ne gürmüştü.

“Oy başım, yengem! Akıl verenim!” diye bağıra bağıra ağlayan sesi sanki Tanrıya kadar ulaşıyordu. Odanın tam ortasında oturuyordu. Beline kocaman kollarını dayamış, sallana sallana ağlıyor, gerçekten ağladığımı görün diye de semiz yüzünde sekiz parçaya bölünen gözyaşını, Tanrı için, silmiyordu bile.

Satılğan ağabeyim Turdibek'i kucaklamış ayakta ağlıyordu. Altı yedi aylık bebek aniden ne olduğunu anlayamadığı için başında neden gürültü yapıyorlar diye şaşırarak etrafına bakıyordu.

Babam sırtını duvara dayanmış şekilde sesini pek yükseltmeyip pış pış ağlıyordu. Dışarıdan feryad ederek, ağlayarak içeri giren kadınlar, ev içinde de bir süre ağladıktan sonra, başkalarına yer vermek için çıkıyorlar, başka birileri gelip yine baştan ağlayıp bir kaç dakika sonra susuyorlardı.

Ertesi gün, annemin cesedini, ata soyumuzun yattığı Jurtoğan'daki mezara götürüp gömdük. Yol kenarına doğru bir mezar daha kazıldı, birkaç gün sonra oraya buraya giden yolcuların gözlerine çalınıp, hüznü hatırlattı.

Annemin mezarı başına mezar taşı yaptıramadık. Birşey koymaya bizim durumumuz el vermiyordu. Bizim elimizden gelen sadece ağlayıp, arada sırada ziyaret etmekte.

Sonsuzluğa göz yumarken annem beni aramış. “Berdibek nerde? Berdibek... onu çağırırsanız!” diye sayıklayarak sürekli benim adımla söylemiş. Canım annemin bu

dünyadan göçeceği zaman ağzından bu sözleri duyamadığıma, burdayım diyemediğime bugüne kadar çok pişmanım. Allaha ısmarladık, güle güle aziz anam!

Kazeken derdi annem: “Annesiz yetim, efkârlı yetim. Babasız yetim, arsız yetim.” Ben efkârlı yetimim.

Efkârlı olduğum gerçek. Ölen annemi gece gündüz düşünürüm. Ölmek, sonsuzlukta yok olmaktır. Ben artık annemi hiçbir zaman göremem. Bunu düşündüğümde ciğerlerim parçalanmış gibi hissederim.

Ölen kişi sonsuza kadar ölmeyecek olsa. Arada on yıl mı on beş yıl mı? Yirmi beş yıl mı geçince tekrar dirilip gelse. Ben o zaman hasretin üzüntüsüne bu kadar düşmezdim. Merhametli annemin tekrar geleceği günü bekleyip, dayanırdım. Başıma ne tür sıkıntılar gelse de sabrederdim. Kendimi kendim avuturdum.

Altın annem artık on beş yıl değil bin yıl olsa da geri gelmeyecek. Ben bunu çok iyi bilirim. O yüzden de hayata tutunacak direk bulamıyorum. Herşey bitti artık. Ben artık annemin merhametli “Berkenim!” diyen sözlerini asla duyamayacağım. Ciğerimi yakan bu acı dertle yalnız kalırken gözlerimden yaşlar boncuk gibi yuvarlanarak düşüyor. Fakat kimseye göstermemeye çalışıyorum.

Böylece yetimlik hayatı sürdürmeye başladım. “Yetim!” denen kelimenin bu kadar soğuk olacağını önceleri pek anlayamazdım. Annem ölünce anladım. Adamın süngüsünü düşürmek için dünyada bu laftan başka ağır, acımasız söz yokmuş.

Büyükler yetim olduğumu acıyarak hatırlatırlardı. Çocuklar ise çekiştiğimizde “yetim” diye beni azarlarırlardı. Benim için ikisi de aynıydı. Acıyarak söyledikleri veya acıtmak için söyledikleri “yetim” sözü kalbime hançer gibi saplanırdı. Dünyada benim için lanetli söz yok ama takkesini koruyan kel gibi bu söz nereden çıkıverir diye sürekli korkar dururum.

Benim bu halimi düşman çocuklar çok iyi bilirdi. Az kapışsak bana sövmek için başka küfürleri ağızlarına almayıp: “Hey babasının ağzın... öksüz! Annesini yok eden öksüz!” deyiverirlerdi. Herşey bitti ben öldüm artık. Bundan sonraki karşılığım, arsızlığım.

Değerli çocuklar, benim arkadaşlarıım. Bu acımasız dünyada babası veya annesi ölüp yetim veya öksüz kalmak herkesin başına gelebilir. Böyle kalbi yaralı çocuklar belki de aranızda vardır. Siz ne kadar düşman olsanız da onlara karşı “yetim” yahut

“öksüz” diyerek deccal gibi soğuk kelimeleri kullanmayın, gözünüzü seveyim. Vurun, kavga edin. Hatta etinden parça kesin ama o kelimeyle canını acıtmayın. Kaderin zaten acımasızca cezalandırdığı zavallının insanlık namusunu “yetim” ya da “öksüz” diyerek sonsuza kadar yerle bir edeceğinizi unutmayın. Acıyın!

BENİM MARİFETLİ YENGEM

Bibijamal bizim eve gelin olarak yaramadı. Annemin vefatından sonra amcamla ayrıldılar. Bizim ev sadece erkekler evi oldu. Erkeklerin olduğu yerde pek bereket olmazmış. Yemek vaktiyle çıkmaz, kirli elbiseler yıkanmaz, yırtıklar yamanmaz... Babamla abilerimin birisi evlenmezse bu böyle olmaz oldu.

Bu seferki sıra Smagul'da. Kolhozda muhasebeci olarak çalışan beyefendimiz böyle bir durumla hiç karşılaşmamıştı. Bir gün aniden evlendi. Narıncol tarafından geceleyin bir kadını kaçırıp getirdi. İsmi Aliman. Eşi vefat eden kadınmış. Eşinin akrabaları kayınlarının biriyle evlendirmek istemiş. Aliman da buna razı olmamış. Kendisinden biraz küçük ve yakışıklı Smagul ile kaçmış.

Aliman akıllı ve karakterli, nazik can idi. Çok sabırlı birisiydi. Çiçek hastalığından cildi benek benek olsa da beyaz tenli, güzel olmasa da merhametli, sevecen biriydi. Kaçıp giden kadının eskisi gibi ardından kovalayarak gelen kimse olmazdı. Herkes sevdiğine giderdi. Kostöbe'ye sağ salim geldikten sonra Aliman bizim gelin olarak kaldı.

Yoktan var eden, on parmağında on marifet olan bayanlar olur. İşte Aliman onun ta kendisi idi. Yemek olmasa da tütün çıkararak yemek pişirirdi. Elbisemiz olmadığında eskileri yırtıp, parçaları biriktirip bize yeni elbiseler dikip verirdi. Onun gelmesiyle evimizde olmayan temizlik, bereket birlikte geliverdi. Kendisiyle birlikte getirdiği yatak yorgan gibi eşyaları var idi. Onunla bizim boş evimiz ayrı bir güzelliğe büründü. Dışarıdan eve girdiğimizde ben hep sanki başka bir eve girmiş gibi hissedirdim. Eski günlerdeki kirlilik artık yoktu.

Evin içi temiz olduğundan artık babam botuyla istediği gibi eve giremez oldu. Botlarını çıkartıp, temizleyip girerdi. Töre çekine çekine çıkardı. Eskisi gibi ıslak eşyalarını ocağın etrafına asmazdı.

Önce bizde olmayan semaver, kâse, tabaklar evimizde ortaya çıktı. Temiz masa örtüsü de vardı. Bunlar yengemin getirdiği mülkleri idi. Yengem yemeği de çok lezzetli pişirirdi. Kavurduğu arpa buğdayı bile çok tatlı olurdu. Değirmenden geçirdiği irmiği un gibi bem beyaz olurdu. Pişirdiği ekmeği de elma gibi kıp kırmızı. Siz Aliman yengeme bir avuç un, bir parça et verseniz o tüm evin doyacağı, tadı ağzımızdan gitmeyen yemekler yapardı.

Yengem çok konuşmayan biriydi, sesini yükseltmeyi bilmezdi. Akılca da karakterce de zengin idi. Elbiseyi temiz giyerdi. Başındaki örtüsü, ne zaman görseniz, bembeyaz parlardı. Elbiseyi bol ve uzun olarak giyerdi. Yolda kendisinden büyükleri görse, yolunu kesmeyip kenarda bekler, eğilip selam verip dururdu.

Aliman bana karşı annem gibi merhametli idi. Bir eve misafirlığe gidecek olsa hep beni yanına alırdı. Masada elimin ulaşabileceği yere, kendisinin yanına oturturdu. Bir de siz onun elbiseyi yamaladığını görseniz. Yırtık elbiseler onun elinden geçince sanki hiç yırtılmamış gibi olurdu. Nerden bulduğunu bilmiyorum ama her elbiseye kendi renginde kumaş bulurdu. Yamaladığı tarafı elbiseye daha da bir süslülük katardı.

Bana beyaz keçeden hem hafif hem de sıcak pima yapıp vermişti. Ayağında var olduğunu hissetmezsin, o kadar hafif ve sağlamdı. Hem de yumuşak. Giysen kendiliğinden koşmak istersin.

Çok titiz ve terbiyeli gelini sayesinde babam artık sabahları kahvaltıya uyku kıyafetleri ile gelmeyi bıraktı.

Hayranlık duyulacak kadındı benim Aliman yengem! Hepimiz hayran idik ama ne yapayım? Bizim talihsiz başımıza o da sığamadı...

Aliman yengem Satılğan abimden üç dört yaş büyüktü. Bir de önceden evli olan bir kadın. Bizim evimize gelmesinden itibaren artık akrabasının içinde dedikodu topu olarak tepildi durdu. “Satılğan erkek olmayıp, yok olsun. Bu elde kız mı kalmamış gidip de elin karısını getirmek düşmüş ona?! Anne mi yapacak kendisine?”, “Eee Aliman’ın yatak yorgan, mülkünde gözü olmuştur...”- Abimi ağaç ata bindiren bu tarz dedikodular Kostöbe’de rüzgâr gibi esip durdu. Abim nerde olsa fırtına olarak önüne çıkardı. Gözü gönlü açılmayan genç tabii buna namuslanır, derler dururlardı.

Satılğan’ın Aliman’a olan sıcaklığı değişmeye başladı.

CUMABAY

Sagatbay başka okula gitti ve bizim öğretmenimiz olarak ayakları, kolları, elleri küçücük bir öğretmen geldi. Adı Cumabay. Sevdiğimiz, alıştığımız öğretmenimizle vedalaşmak bize zor geldi.

Şimdi ise daha önce hiç tanımadığımız, yabancı birinin önünde oturuyorduk. Karakteri nasıl, Sagatbay gibi olabilecek mi? Bizi sevecek mi? Biz onu sevecek miyiz? Kafamız sorularla doluydu.

Cumabay'ı arkasından gören biri onu küçük çocuk sanırdı. Başını eğip, ayaklarını yavaşça adımlaması gerçekten de çocuk yürüyüşüne benzerdi. Koltuğunda hep siyah deri çantası olurdu. Bir gün çantası kolunda yürürken birden durdu. Paltosunun cebinden parfümden boşaldığı belli olan siyah renkli kare kutusunu çıkardı. O enfiye imiş. Avuçuna biraz döküp içmeye başladı. Ardından gelen benim ayaklarımın sesini duyup irkilerek baktı. Oysa dikkatli bakınca çocuk değildi, yüzü çizgiye dolu büyük adamdı...

Cumabay ders sırasında bile enfiyesini içerdi. Dişleri de sararmıştı. Üstü başı pek düzgün değildi. Paltosunun düğmelerinin çoğusu düşmüş, kalanı da neredeyse düşecek durumdaydı. Babam gibi Cumabay da yazın kalın giyinirdi.

Ders arasında Cumabay okulun arka tarafına gidip ordan geçenleri gözetirdi. Gözüne ilişen birisine “Hey gel buraya!” diye çağırıp enfiye var mı diye sorardı. Enfayeyi sorması da çok kabaydı:

–Hey ihtiyar, getir şakşanı!

Böylece kendi enfiyesini saklayarak tasarruf ederdi. Bazen onun enfiyesi gerçekten de biterdi. Enfiyesini içmeden canı rahatlanmaz ve ders işleyemezdi. Bir çocuğu odun külü bulmaya gönderirdi. Sonra da sınıfa ödevleri verip, kendisi köşede oturup enfiyesini hazırlardı. Üstüne külü katar sonra da ağaçla basıp ezerdi. Evin içi sigaranın dumanıyla dolar, çocuklar öksürmeye başlardı.

Bazen seçici konumda olan kızların seçimlerine şaşarım. Çok güzel kızlar kendilerinden çirkin, boy olarak da kısalarla evlenir. Niçin evlenirler? Neden böyle evliliklere mecbur kalırlar hiç anlayamadım?

Cumabay'ın eşi kadar güzel olan bayanlar bu civarda azdı. Eşinin güzelliğine bakmakla gözün doymazdı. Sürekli bakıp durmak isterdin. Cumabay'ı eşiyile birlikte yürürken görenler ikisini karı koca olarak düşünemezlerdi.

Cumabay'ın karakteri çok değişkendi. Olmayan birşeylere hemen sinirleniverirdi. Öğretmene yakışmayan küfürler ağzından fırlardı. Bazen el kaldırıp, vurabilirdi de. Gıkın çıksa cezalandırmaya hazır dururdu. Cezaları da ya sınıftan hepimizi kovmak, ya da ellerini kaldırmış şekilde köşede dimdik durdurmakta.

Cumabay'la yıldızımız ilk günden itibaren hiç barışmadı. Ders arası. Hepimiz okulun önünde idik. Baharın kokusunu içimize çekiyor ve güzel güneşi altında ısınyorduk. Ben Cumabay'ın arka tarafında duruyordum. Ayaklarım yüksek bir yerde duruyormuş gibi bir baktım ki benim boyum Cumabay ile aynı. Ben kendimi sınıfta kısa boylulardan sayardım. Oysa bu düşüncelerim boşuna imiş. Bunları düşünerek ben de çocuklara Cumabay'la boyumuzu gösterip, alay ediyordum. Çocuklar gülme krizinde. Göğsümü kaldırıp daha da uzamaya çalıştım ve Cumabay'ın tepesinden baktım.

Aniden Cumabay'ın ağaç gibi olan elleri pat diye yüzüme değdi. Gözümünden ateşler fişkırdı. Ben bunu hiç beklemiyordum. Vuruş gerçekten çok ağırdı ki ben birkaç saniye nerdeyse bayılacak halde idim.

Meğer benim bu alaycı hareketlerimi Cumabay fark etmiş. Dalga geçeceğim diye dayak yedim. Utancımdan girecek delik bulamadım. Öfkemden bağıra bağıra ağladım. Sınıfa girip, kitaplarımı toplayıp, Cumabay'a küfürler sayıp, bir daha okumayacağım diye okuldan ayrıldım.

Fakat okumayıp ne yapacaksın? Sonraki gün, Satılğan abim elimden tutup okula götürdü beni de öğretmenle barıştırmış gibi oldu. Fakat gönlünden o öfke kolay kolay gider mi? Cumabay bundan sonra benimle zıtlıştı. Küçücük birşey bile olsa bani hemen ve sert bir şekilde azarlardı.

Edebiyata küçüklüğümünden beri ilgi duyardım. Özellikle şiirleri çok severdim. Kulaklarıma şarkılar, dastanlar gelince yemeğimi bile bırakırdım. Okuma ve yazmayı öğrendikten sonra gazete ve dergilerin sayfalarında şiirleri görünce neredeyse içine girecek gibi olurdu. Okul kitaplarındaki şiirlerin hepsini ezberledim. Şiiri, şairlerin yazdığını biliyorum. Onları bir peygamber yahut Tanrı olarak görürdüm.

İkinci sınıf kitabında Abay'ın "Kış" diye bir şiiri vardı. Bir gün Cumabay bana o şiiri oku dedi. Ben okudum.

–Peki söyle, Abay bu şiirinde neyi anlatıyor? dedi Cumabay.

–Kışı anlatmış.

–Hayır, doğru değil, dedi başını sallayarak.

Ben şaşkınım, nesi doğru değil diye? Kış hakkında olduğu başlığında da özetinde de belirtilmemiş mi?

–Hadi kim söyleyecek? Abay bu şiirinde neyi anlatmış? diye Cumabay artık başka çocuklara sormaya başladı. Onlar da: “Kışı anlatmış, karı yazmış, soğuğu anlatmış...” gibi cevaplar verdiler.

–Hayır, doğru değil, diyen Cumabay artık kendisi anlatmaya başladı:

–Şiire sizler tek şiir diye bakmayın, bu doğru değil. Şiirde anlam olur, fikir olur. Ana düşünce şiirin gizli olan özetini anlatır. Şairler şiiri öylesine yazmaz. Kendi gizli düşüncelerini halka bildirmek için yazarlar. Şimdi bakalım:

Aq kiyimdi deneli, aq saqallı	Ak giyimli, vücutlu, ak sakallı
Soqır, mıkav tanımas tiri candı	Kör, sağır tanımaz diri canı
Üsti bası aq qırav, tusi sovuq	Üstü başı ak kırağı, rengi soğuk
Baqan jeri sıqırlap kelip qaldı	Sessiz adımlarla basıp geliverdi

Sizler buna kış diyorsunuz. Hayır değil. “Ak giyimli, vücutlu, ak sakallı, kör, sağır” dediği eski zamandaki halkı sömüren burjuvazi yani zenginler. Onları yazıyor. “Üstü başı ak kırağı, rengi soğuk.” Zenginlerin rengi soğuk olmayıp da sıcak olur mu? “Sessiz adımlarla basıp geliverdi.” Şair burada zenginlerin adım atışını, hareketlerini anlatır. Ve fakirleri “Zenginler sessizce yaklaşıyor, şimdi sömürecek sizleri” diye uyarıyor...

Cumabay, Abay’ın şiirini böyle tahlil etti. Ben ağızım açılmış, şaşkınlıkla dinledim. Öğretmenin sözlerine biz Kur’an’dan ayetler gibi hiç karşı gelmeden dinleyip inanırız. Bu açıklamadan sonra ben bu güne kadar hiçbir şey bilmiyordum, diye düşündüm. Bu benim için Amerika’yı keşfetmekle aynı idi.

Evet, gerçekten de ben şiire sadece şiir gözüyle, ses dizgelerinin kulaklara hoş gelmesine bakardım. Şiirdeki sözlerin birbiriyle bağlantısına, göz önünde canlanıverişine meraklıydım. Dile kolay olduğu, kulağa güzel geldiği için de hemen ezberlerdim. Oysa şiir, bir peygamber siyaseti imiş. Bugünlere kadar halkın sabahtan akşama kadar anlattıkları bu şiirlerde de varmış.

Boranday burq–sarq etip doldanğanda	Fırtına gibi gelip kızdığında
Altı qanat aq orda uy çayqaldı.	Altı direkli büyük ev sallandı.

Cumabay bunu zenginın kızarak gelip, fakirin evini parçalaması diye anlattı. Benim gözümde bizim evler gibi çadır evlerin her yerinin paramparça olup yere düştüğü, kadınların, çocukların ağlayışları canlandı.

Sonğa maldı jayıp, küzetinder	Çayıra hayvanları yayın, gözetin
Uyqı öltürmes, qayrat kıl, buz qamadlı	Uyku öldürmez, çalış, yık kaleyi

Cumabay, Abay'ın burada ne anlattığını biliyor musunuz? diye sorup cevabını tekrar kendisi söyledi:

–Ezilen çalışkan halkı zenginlere karşı savaşmaya davet ediyor. Eşitliği ellerinizde tutun, diyor. İşte bakın bu şiirin altında gizli sırlar var. Gördünüz mü?

–Gördük, diyoruz biz.

–Başka sorularınız var mı?

Soru çok.

Şairler demek istediklerini niye doğrudan anlatmayıp da gizli saklı mesaj iletiyorlar?

–Sizler daha küçüksünüz. Pek çok şeyi bilmezsiniz, dedi Cumabay. O zamanlar hükümet kimlerin ellerinde idi? Zenginlerle burjuvaların ellerinde idi. Şairler bunun gibi sözlerin hepsini açık açık söylese ne olacaktı? Hapse atılırlar, işence görürlerdi.

Bizim ikinci sınıfın çocukları buna inandı.

–Bundan sonra şiiri okuyup dinlediğinizde sadece şiir diye geçmeyin. Şiirin düşüncesini, söyledikleri kadar söylemek istediklerini de bulmaya, anlamaya çalışın, dedi Cumabay.

Gerçeği söylersem o günden sonra ben şiirlere başka gözle bakmaya başladım. Hala her bir kelimeyi okuyup anlamını bulmaya çalışırım. Saklanbaç oynayan çocuk gibi beni bul diyen anlamları ararım. Metinde neyi ararsan onu bulurmuşsun. Ta o zor zamanlardaki şairlerin şiirinde anlatmak isteyip de anlatamadıklarını aydınlığa kavuşturmaya çalışıyorum.

Ders kitabında Abay'ın “Yaz” adlı bir şiiri daha vardı. Ne kadar da güzel bir şiirdir! Bu şiiri okurken eskiden gözümde yazın sıcağın esneyen doğası canlanırdı. Şimdi bu şiiri Cumabay'ın dersinden sonra okumak çok farklı. Nehir gibi birinin ardından biri akan su değil bu. Her kelime, her noktası bile düşünmeyi gerektiren bulmaca gibi birşey. Bir okuyup bir düşünür, iki okuyup iki defa düşünürüm. Delik sudan balık avlar gibi dikkatle bakarım.

Jazdığını, şilde bolğanda	Yaz gününde, temmuz ayı olunca
Kökoray, şalgın bayşeseşek	Etrafımız yeşillenip, çimen kardelen
Uzarıp, ösip tolğanda....	Uzayıp, büyüdüğünde

Tanrı bilir şair burda zenginlerin rahat ve mükemmel hayatlarını betimlemiştir.

At, aygır, kısraklar
Böğürü çıkıp, inleyip...

Bu zenginlerin kendisi ve eşleri. Yemeğe doymuş şimdi de toklukta zor oturuyorlar.

Arasında kulın, tay	Aralarında kulun tay
Aynala şaup burtıldap .	Dönerek koşuyor homurdanarak

Bunlar zenginlerin çocukları, torunları. Üzüntü, dert bilmezler. Zamanı oyun oynamak, eğlenmekle geçirirler. Abay'ın şiirini ben kendimce böyle incelemeye başladım. Şair çok kurnazmış ha. Kendi düşüncesini o zamandaki üstün gruba belli etmeden nasıl da anlatabilmiş?

Artık şiire olan aşkım azalmaya başladı. Eskisi gibi şiir görsem hemen yapışmam. Hatta şiiri böyle incelemek gerektiğini öğrenince soğumaya başladım.

“Dümşe molda din buzar/ Yarım imam dinden çıkarır.” diye bir atasözü var. Cumabay da işte yarım imam. Onun yüzünden ben de çok sevdiğim şiirleri artık eskisi kadar sevemiyorum. Uzun zaman şiirlerle aram açıldı.

SARIBASTAU SEFERİ

Etrafi kar başmıs, her taraflık sessizlik. Hava soğuk, ayazlı. Gece boyunca rüzgâr esip, fırtınaya dönüşmüş. Yolun her tarafını dümdüz etmiş. Demir gibi yüze değince acıtan ayaz hala dinmemiş.

Bağırıyla yeri çizen kızak, kaburgalarını dışından sayabileceğiniz zayıf at. Kızak dolu. Kocaman kocaman yükler. Yüklerin üstünde birleşip oturan yedi sekiz çocuk. Kızak Kostöbe'den çıkıp on iki kilometre uzakta olan Sarıbastau'ya yol aldı.

İkinci sömestr bitince bizim köyün üçüncü sınıfı tamamıyla kapandı. Bir öğretmen üç sınıfa birden ders anlatamaz oldu. Kapatılan sınıfın öğrencileri Sarıbastau'da eğitimlerine devam etsin diye köy yöneticileri karar almış. Kolhoz at, kızak verdi. Bizim bilim hazinesini aramaya devam etmek için Sarıbastau'ya yol aldığımız zamanlar geldi.

Aramızda üçüncü sınıftan tek iki öğrenci yok: Mayra ile Janbosın. Batırkan çocuklarını Sarıbastau'ya göndermedi. Rus okulu olan, Rusça öğrenmelerini kolaylaştıracak Narıncol okuluna gönderecekmiş.

Narıncol'da sadece gücü yeten okuyabilirdi. Narıncol şehir idi, orada birçok iş yeri, yüksek evler var diye çok duymuştum. Fakat daha görmemiştım. Narıncol'un sokakları dümdüz, orda uzun uzun bayterekler büyüyormuş diyorlar. Görmek için can verirdim.

Sarıbastau'nun nerde olduğunu biliyorum. Geçen sene birinci mayıs bayramını iki köy birleşip burada kutlamıştık. Sarıbastau denen köyü anca o zaman görmüştüm.

Köyün yanında üstü düz bir tepe vardı. Tüm eğlenceler, kutlamalar orada olmuştu. Sonrasında Kostöbe'den gelen misafirlere yemek ikram edilmişti. Et, patates doğranıp içine katılan bir kase yağlı çorba içip, mutlu olmuştuk. Patatesi benim ilk tadışımıydı. Çok beğenmiştim.

Beni bu toya köyde bırakmadan kendisiyle birlikte getiren canım Aliman yengemdi. Kalabalığın içinde kaybolmamak için onun elinden sıkı sıkı tutmuştum. Masadan tatlıların birini kendi ağzına atsa diğreini benim ağzıma verirdi.

Ha bu arada biz o zaman Sarıbastau'da gecelemiştik. Gecesinde buranın ilkokul çocukları tiyatro gösterisi yapmışlardı. Bu benim ilk gösteri seyredişim idi. Adı aklımda yok, ama içinde dede, nine, zengin, fakir var idi.

Çocukların hepsi sahnenin önüne toplanıp oturmuştu. Gösteri çok hoşuma gitmişti. Bizim yaşlarımızdaki çocukların sakal yapıştırıp, dede rolünü oynamaları bile bir girişimcilik ve cesaret örneği idi. Birçok masayı birleştirip üstüne kiyiz döşeyip sahne yapmışlardı. Seyreden halk oraya sığmıyordu. Oyuncu bir kelime söylese seyirciler de birer kelime eklediğinden içerisi gürültüye dolmuştu. O gece benim aklımda hiç çıkmayacak kadar yer etmişti.

İşte o Sarıbastau'ya bu sefer yerlisi olmaya, okumaya gidiyordum.

Zayıf atımız köyden buraya gelene kadar çok yoruldu. Kamçının üstüne basa basa, karı çoşturup, köpekleri havlatarak Sarıbastau'ya bakın biz geldik diyecek, rüzgâr gibi girecektik. Fakat bu boş hayal imiş. Köyden çıkalı sadece üç dört kilometre olmuştu ki atımız yorulup, yürümeye başladı. Biraz yürüdüktan sonra iyice terleyip, kulakları sallanmaya başladı. Bu, atın artık yürüyemeyeceğinin belirtileri idi. Akciğeri göğüs kafesinin içinde çırpınan at “Kamçı vurmak değil başımı kessen de yürümeyeceğim.” dercesine duruverdi.

Atların başında gelen her zamanki Jünisbay idi.

–İnin, artık yaya yürürsünüz. At yoruldu, dedi.

Çocukların içinde hem yaş hem vücut olarak en küçükleri benim. Üstümde Aliman yengemin siyah paltosu. Yabancı ele hiçbirşeysiz gitmesin diye vermişti. Sıcak olması için belinden babamın ince kemeriyle bağlamıştım. Kızağın peşineden gitmeye çalışıyorum ama zor yetişiyorum. Karın kalınlığı dizlerime kadardı. Ayağımı karda zor kaldırıyordum. Önümüzden rüzgâr esiyor. “Arık ata kamçı avır / Zayıf ata kamçı ağır

olur.” gibisinden yaramaz rüzgâr beni göğsümden geriye doğru itip daha da beter yoruyordu. Sonra artık benim gücüm tükenmişti, yürüyemiyordum. Çocuklar artık beni bayağı geçtiler.

–Hadi! Yürü! diye emir verdi Jünisbay. Ben yürümeye halim kalmadığımı söyledim.

–Tamam, kızağa geç otur. Çok sevinerek kızağa oturdum. Jünisbay kendisi kızağın yanında yaya geliyordu. Malakayının bağıni iyice çekmişti. Yüzünü, kaşını, kirpiklerini kırağı basmıştı. Dizine kadar olan karı rahatlıkla geçiyordu. Yorulmak, nefes nefese kalmak diye birşeyi bilmezdi. Gözleri bu soğuğa karşı gelip, ateş gibi parlardı.

At bir yürüyüp bir dinlenirdi. Yürüyüşümüz yavaşlamaya başladı. İşte at yine durdu. O durunca peşinden gelen çocuklar da durup dinlenirlerdi. Kızakta ata hazırladığımız otlar var. Onu ata yedirip, atı biraz dinlendirdik. Hareketsiz oturmaktan üşümeye başladım. Bir taraftan kızaktan inip de hareket edip, koşup vücudumu bir ısındırsam diye düşünüyorum diğer taraftan da insem geri bindirmezler mi acaba diye korkuyordum.

Kışın gündüzü tükenip geceye dönüşmek üzere. Sarıbastau'nun daha gölgesi bile gözükmedi. Biraz yürüdük, at yine durdu, yine yorulmuş.

–İn, biraz dinlendin artık yaya yürüyebilirsin, diyor Jünisbay. Yaya yürümenin azabını düşünerek çok korktum ama itaat etmemeye çare yoktu.

Yine yayayım. Yürüyemiyorum...

–Jünisbay, yoruldum, yürüyemiyorum...

Çocuklardan kimisi:

–Yürüyemiyorsan, kal diyerek beni daha da sinirlendiriyorlar. Jünisbay büyük çocuklarla birşey konuşup duruyor. Ben akciğerlerim kapanmış gibi zor nefes alarak yanlarına yaklaştım.

–Tamam, biz seni kızağa oturtalım. Fakat senin de bize ekmeğini vermen lazım, dedi Jünisbay.

Çocukların hepsinde yol erzağı diye, buğday, ırmik, az çok ekmeğ vardı. Benim de bir torba ırmik, iki tava ekmeğim vardı. Ekmeğ torbanın içinde ağız tarafında idi.

Üstü ipe dikilmiş. Böylece korumaya alınmış, arandığında çantada hemen bulunamayan ekmeğimi kendim yemeyip başkalarına nasıl verecektim? İki böbreğimin birini verecekmiş gibi içim acıdı. Ama yaya yürümek bundan daha da beter. Ne yapacağımı bilemeyip, üzüntüye kapıldım.

–Kendin bilirsin, vermezsen verme. Yaya yürü. Biz seni zorlamayız, diyen Júnisbay’a okul ekibi: “Bizim bu şartımızı kabul etmeyip de ne yapacaksın” der gibi bakıyorlar. Ben karar vermekte çok zorlandım. Baş belaları, nasıl da en zayıf yerimden tuttular, diyerek içimden söyleniyordum.

–Hadi verecek misin vermeyecek misin? Vermezsen Sarıbastau’ya kadar yaya yürürsün!

Sarıbastau daha uzakta. Oraya kadar yaya yürürsem ölürüm. Bir tava ekmeği boşu boşuna vermek... İki ateşin arasında kaldım...

–Tamam yarısını vereyim, diyen sesim ağlayacak gibi çıktı.

Büyük çocuklar kendi aralarında birşey konuştular. Bunlar Şıkabay’ın Tursunbay’ı, Ualibay’ın Abeg’ı, Özibek’in Aripbay’ı gibi tuttuğu yeri koparan çocuklardı. Aralarında konuşup, kabul ettiler.

Titreyen ellerimle çantanın koruyucu kısmının ağzını açtım. Diğer yandan Sarıbastau’ya vardıktan sonraki halimi düşünüyordum. Abim: “Mırzatay adlı kişinin evine varırsın, onun evinde kalıp okursun.” demişti. Yolda ağzı dikilen torbamın çözüldüğünü görürlerse ben ne yapacaktım? Ben ne diyecektim?

Ekmek sertleşmişti. Zorla parçalamaya çalıştım. Kendim bile yemeyip, dokunmadığım ekmeği şimdi aralarında paylaşacaklardı ve herbirinin midesine gidecekti. Bu ne büyük bir azaptı.

–Alın...

Zayıf atımız hareket etti. Kızağın üstünde sadece ben oturuyorum. Parası daha doğrusu bedeli ödendi. Artık yatarak yolculuk yapıyordum ama ekmeğimin acısı hala dinmemişti.

Gece oldu, bir durup, bir yürüyüp ilerlemeye çalışıyorduk. Önümüzde bir ateş parıltısı gözükte. Sarıbastau’ya geldik diye sevinmiştik. Oysa harmana gelmişiz. Harmanda birisi otları yakıp gitmişti. Biz de ateşin etrafında durup biraz ısındıktan sonra tekrar hareket ettik. Köpeklerin havlamaları duyulmaya ve geldiğimiz yol

düzleşmeye başladı. Evlerin parlayan ışıkları görüldü. Günü boyu ulaşamadığımız Sarıbastau'ya işte nihayet gelmiştik. Gerçekten geldik mi hala inanmakta kararsızdık oysa.

“B.S.S”

Sarıbastauda okuyorken yatılı kaldım. Buradaki ilkokul dört sınıftan oluşuyordu. Kostöbe'deki gibi değildi, çocuk sayısı çoktu, eğlenceliydi. Piyoner grubu diye birşey vardı. Dersten sonra eğlenceli etkinliklere katılır, gazete yahut duvar kağıdı çıkarırdık. Boş vaktimiz yoktu. Her gün akşamları okulda toplanır, hiç olmazsa bir bölgenin oyunlarını oynayıp dönerdik. Okul bizim eğitimimizin yanında eğlenebileceğimiz bir yer idi aynı zamanda.

“Közden ketse, könilden boladı unut. / Gözden ırak olan gönülden de ırak olur.” diye Kazekem boşuna dememiş. Mayra, benim Mayram artık unutuldu gitti. Gönül kelebeğini kendisine mıknatıs gibi çeken başka çiçek bulundu. O Külan idi. Benim için artık dünyadaki en güzel en tatlı kız Külan idi.

Külan benimle aynı sınıfta okuyordu. Hem ikimiz aynı masada yan yana oturuyorduk. Başka birisinin yanına oturmaya da yahut Külan'ın oturmasına da içim elvermiyordu. Saçları tamca güzel boynunu örten, beyaz tenli, güzel kız...

“Ben yüz kıza âşık oldum” diyen Rasul Gamzatov gibi ben de zamanında yüz kıza âşık oldum. Onların her birisi dünya güzelleri idi. Külan da onların biri.

Külan'la ikimiz okula birlikte gelirdik. Benim kaldığım Mırzatay'ın evi ile Külan'ın evi komşuydu. Külan'ın babasıyla Mırzatay akraba idiler. Normal günlerde de Külan benim kaldığım eve gidip gelirdi. Onu yarım saat görmezsem çok merak ederdim. Bunu hissetmiş gibi Külan eve hep gözümü kamaştıran ışığıyla girerdi. Bahaneyle eve gelip dururdu. Onu gördüğümde küçücük kalbim küt küt atar, içi kocaman sevinçle dolu olurdu.

Dersteyiz. Öğretmen Katubayev adlı soğuk, sert birisi. Külan ile benim sohbetim bitmezdi. Derste ona fısıldayarak birşeyler anlatıyorum. Bir gözüm dersi anlatan öğretmende ise diğer gözüm Külan'da. Daha çok Külan'a bakıyorum.

Öğretmen: “Şişt, konuşmayın” diye bir defa uyardı. İkinci defa uyardı. Aşk ateşiyle yanan âşıklar bu uyarıları tınmıyorlardı. Başlarımızı daha da yaklaştırıp, fısıldaşmayı devam ettirdik.

Katubayev ise daha da sinirlenmeye başladı.

–Siz ikiniz çıkın sınıftan! Dışarıda konuşun!

Bütün sınıf bir olup bizi gözleriyle dışarı çıkardılar.

Burdaki okul iki odalı idi. Ortada koridor vardı. Bir koridorda büzüşüp durduk. Dışarıda kar, soğuk. Karşıdaki sınıfi dinledik. Hiçbir hareket duyulmuyordu. Sessizdi. Kapıyı yavaşça açtık. Kimse yoktu. Sınıf bomboştu. Burdaki öğrenciler evlerine gitmişlerdi. Biz çok sevindik. Sımsıcak sınıfa girdik.

Sadece ikimiz, başbaşa oturup sohbete devam ettik. Tanrı dileğimizi verdi. Artık ne konuşmak istesek kendimiz bilirdik. Karışanımız yoktu. Normal vakitte Külan’a söyleyeceklerim çok idi. Şimdi fırsatı yakalamıştım.

Külan ikimizi hep böyle bir odaya kapatsalar hiç pişman olmazdım. Tanrı herkesin dileğini vereceğim dileyin dese benim dileğim bu olurdu.

Oradan bir parça kâğıt buldum. Cebimde de küçük kurşun kalemim vardı.

–Külan sana birşey yazayım mı, diyerek kurnazca baktım.

–Ne yazacaksın?

–Birşey...

–Yaz.

Ben yazmaya başladım. Kalbim küt küt diye çarpıp ellerim titredi.

–Sen bakma, dedim.

–Bakmayacağım, diye Külan geri döndü.

Ben kağıda “B.s.s.” şeklinde üç harfi acele yazıp, Külan’a verdim.

–Bu ne?

–Kendin bul.

Külan ben nerden bileceğim dercesine şaşkınlıkla baktı. Ben sözü alıp anlatmaya başladım:

–Bu “B” ben demek.

–“s” peki?

–Sen demek.

–Peki şu “s”?

Benim dilim bağlanıp kaldı. Alnımdan hafifçe terlemeye başladım. Çünkü belanın, düğümün, sözün hepsi bu son “s” harfinde idi.

–Şöyle işte, bu ne demek?

–Kendin bulsan?

Tam bu sırada zil çaldı. Ders bitti. Yayılan koyunlar gibi sınıftan tüm öğrenciler çıktı. Külan’la yalnızlığımıza son verilmek üzereydi. Yazdıklarımı bulmaca olarak tutmaya vakit yoktu. Sözlerimi sonuna kadar söylemem lazımdı.

–Bu mu? Bu ... “seviyorum” demek...

Dünyada denk gelmeyecek fırsatla benim için çok zor olan bir işi başardım. Külan’a diyeceğimi dedim, açıldım. Külan kulaklarına inanmıyormuş gibi bir süre bana bakıp durdu ve aniden elimdeki kâğıdı alıp:

–Öğretmene vereceğim, dedi ve sınıftan koşarak çıktı.

Tepeme taş düşmüş gibi oldum. Külan’ın ağzından böyle bir cümle duymaktansa yerin dibine girip ölmek daha kolaydı.

“Mektup yazmış...” “Seni seviyorum!” demiş...

Öğrencilerin arasında böyle bir sözün dolaşması, yangın çıkması ile aynı derecede idi. Kim yazmış, kime yazmış? Kalabalık herşeyi hemen öğrenir ve sizi ağaç atın üstüne oturtur, her yeri gezdirir. Bundan sonra yaşamaktansa ölmek daha iyidir.

O dakikadan, Külan’ın elimden kâğıdı aldığı vakitten başlayarak ben dehşete düşmüştüm. Ecel saatini bekleyen esir gibi içim boşalmıştı. Artık ölmeye dakikalar sayıyordum.

Bir gün geçti, ortalık sakindi.

İkinci gün geçti, yine sakindi.

Bu günler bana işkence gibi oldu. Derste eskisi gibi Külan'ın yanında oturuyordum fakat rahat konuşamıyordum. Ders arasında ona yaklaşıyordum. Öğretmeni veya vokatıyı gördüğümde çok ürperiyordum. Hemen o anda:

–Hey, utanmaz, sen ne yapıyorsun, diye başlayan sözlerle beni yerle bir edecekler gibi hissedirdim.

Derste de öğretmen yüzüme baksa canım tırnaklarımın ucuna gelirdi, ellerim titrerdi.

Kara kalemle sadece acele ile üzerine “b.s.s” kısaltmasıyla üç harf yazılan kağıt parçası benim gece ve gündüzümü mahvetmişti, düşünüp durduğum tek şey buydu. Külan, kâğıdı öğretmene vereceğim dedi, belki de verdi. Öğretmen onu cebine koydu, bilerek böyle davranıyor. Benim canımı acıtmak istiyor. Ne yapacak? Er ya da geç cezasını bulacak diyordur belki. Aklımda bu türden şüpheler sürekli yer değiştiriyordu.

Bu günler geçmek bilmedi. Hep nerden ne olacak diye korkuyla bekledim. Bekleye bekleye de çok yoruldum. Ne olacaksa olsun artık! Cezalandırıcaksa cezalandırın! Böyle gece gündüz titreyerek beklemek çok kötü imiş.

Öğretmen ismimi söylediği zaman ürküyordum. “Tahtaya kalk!” diyordu. Ölüm saati geldi, bittim ben diyordum, içimden. Çocukların önüne çıkarıp beni utandırmak istiyor.

Hayır. Sakin ol. Mesele “b.s.s.” hakkında değilmiş, ders için kaldırmış.

Vokatıyı çağırıyor deseler de korkuyordum, evet onun için çağırıyor, başka ne olsun. Yanına varana kadar bu düşüncelerle yol boyu kendimi yer bitirirdim.

Oysa orada da sessizlikle karşılaştım. Böyle sessizlik var olsun. Bir öleceğim korkusundan bin defa öldüm ya. Yine birkaç gün geçti. Gönlüm biraz yerine gelmeye başladı. Evde yalnız oturuyordum. Eve Külan geliverdi. Keli istemeye gelmiş. Ardından koşarak çıktım. Etrafta kimse olmadığını görüp:

–Külan

–Ne?

–Sen o günkü kâğıdı öğretmene vermesen olmaz mı?

–Hangi kâğıdı? Ha onu mu? Ben onu o zaman yırtmıştım.

Ohh! Kalbim şimdi eski yerine gelmişti işte.

SİYAH ŞAPAN

Sınıfta ders işleniyordu. Aniden kapı açılıp diğer taraftan bizim köyde brigadir olarak çalışan Nurgazı görüldü. Üstünde eteği yere kadar uzun seşseş ışık, ayağında pima . Bir elinde sıkı tuttuğu kap gibi birşey var.

–Bizim köyden Berdibek adlı çocuk aranızda mı sınıfınızda okuyor mu, diye sınıfa bakındı.

Evden birşey göndermişlerdir belki diye yerimden fırlayarak kalktım. Karlı ayaklarının çıkardığı katır kutur seslerle Nurgazı sınıfa girdi.

–Hey, senin abinle yengen boşanmak üzereler. Sen yengenin şapanını giyip gitmişsin. Yengen şapanını geri istiyor. Sana bunu giysin dedi, al, diye elindeki torbasını öndeki çocukların başından bana doğru bir fırlatması vardı, dün gibi hatırlarım.

Oysa o torbanın içinde olan şey incecik günü bitmiş plaş imiş. Torba tam benim önüme pat diye düştü. Masadaki mürekkebi, kalem kâğıdı etrafa düşürdü. Ben ne yapacağımı bilemeyip, donup kaldım. Rezalet! Böyle de rezalet olurmuş. Gireyim desem yerde delik bulamıyorum. Bütün sınıf bana bakıyor, ben de yere.

–Hadi, hadi çabuk, yengenin şapanı nerde? Ver!, diyor Nurgazı. Derstekileri rahatsız ettiği aklına şimdi geldi. Sınıfta askılık yoktu. Üstlerimizi pencerenin önüne koyardık. Ben şapanı ordan alıp Nurgaziya vermek üzere davrandım.

Boş sınıf. Çocuklar dağıldı. Sadece ben hareket etmeden oturuyorum. Ağlıyorum. Abimle boşanan yengeme kıyamıyorum. “Lanet olası yoksulluk. Ben sana ne yaptım da bu kadar beni rezil ediyorsun?”, diye kızarak ağlıyorum.

Yok olası Nurgazı! Sen benim sınıfıma girmeden dersin bitişini bekleyemez miydin veya sonra benim kaldığım Mırzatay’ın evine gelsen, az önce dediklerini orada desen hatta şapanı üstümden alsan da orda alsan olmaz mıydı?

Cahillik ne zor imiş. Bundan kötü artık ne var?

Sınıf boş. İncecik plaşı üstümden deniyorum. Bizim evde böyle bir üst yoktu. Nerden bulmuşlar acaba? Ya da birisinin başımın sadakası diye attığı mıdır?

Bu plaşı daha önce ya traktörcü ya da kasap giymiştir. Çünkü her tarafı yağlı. Daha çok iki kolunun ucu özellikle yağla batırılmış gibi. Plaşın içine benim gibi iki kişi rahat sığar. Eteği bana uzun, yeri süpürüyor. Kolları da çok bol.

Ne kadar zavallı olsam da bu plaşı giyip dışarıya çıkamam. En azından ütümeye olsaydı. Bunu giydiğimde, ahırın yanına kurtları korkutmak için konan adama benziyorum.

Ne yapacağım? Başka üstüme giyecek birşeyim yok. En azından hava sıcak olsa bir gömlekle de gezebilirdim. Şu an kış, hava soğuk. Kefeniyle gezen ceset gibiyim. Lanetli plaşla Külan'ın evinin önünden nasıl geçeceğim? Bunu yaşamaktansa ölsem daha iyi.

Külan belki hiç tanımayabilir. Tanırsa şaşırıp gerçek “b.s.s.” olmuşsun demez mi?

Ya kader! Bu güne kadar gösterdiklerine dayandım ama bu lanetli plaşı giymeye dayanmam. Bunu giyip dışarıya çıksam köyün tüm köpeklerinin peşimde olacağına hiç şüphem yok. Bu plaşı giyip de ele rezil olmaksızın kaybol, git buralardan, diyor benim gururum.

Okul sokağın aşağı tarafındaydı. Kostöbe'ye doğru giden yolun kenarında. Eteği yeri süpüren lanetli plaşa sarılıp, koltuğuma kitaplarımı aldım, hırsız gibi etrafıma sessizce bakındım. Etrafta kimse gözüküyordu. Bana da lazım olanı bu idi. Kimseye gözükmeyip, Kostöbe nerdesin diye, evime doğru yol aldım.

Kostöbe'deyim. Evdeyim. O zaman zayıf atla zar zor gittiğimiz yolu ben iki saatte fırlayıp geldim. Havanın soğukluğundan yavaş hareket etmek olmazdı zaten. Yavaş yürüsen bu soğukta donarsın.

Kalbim, kapıdan girince evin içinde fırtınalar koptuğunu hemen hissetti. Abimle yengemin arasındaki eski aşktan birşey kalmamış olduğunu anladım. “Yavrum, niye geldin? Üşümüşsün!” diyen yengem üstüme gelmedi. Eski temizlik, eski bereketten evde eser kalmamıştı.

Akşam çayında herkes etrafına bakınarak oturuyordu. Çayımızı sessizce içtik. Aliman yengemin morali bozdu. Eşine diye koyduğu çayı Satılğan'a ulaştırmadan ortaya pat diye bırakıyordu. Eskiden böyle hareketlerin görmezdim. Abimle yengem

birbirleriyle konuşmuyor. Gece de ikisi birbirine “Biraz kay, sen kay! Öte git!” diyerek kocaman yatağa sığamadılar.

İkisini bu hale getiren bizim köydeki durmak bilmeyen dedikodu idi. Gıybet ağacın damarına düşen kurt gibi olurdu. Zamanında bir çare bulamazsan, yavaş yavaş, içten içte sağlam ağacı kemirip, kurutur ve yıkardı. Daha genç olan ağacın kuruması gibi, genç olan aile de yıkılmaya başlamıştı.

Ertesi günü Aliman yengem kendisinin olan tüm eşyalarını alıp gitti. Dedikoducu akrabaların isteği yerine geldi. Satılğan’a şimdi genç ve hiç evlenmemiş bir kız getirebilirler. Karısı giden evin nasıl olacağını siz sormayın, ben de söylemeyeyim.

Karı koca birleşirken başlarda birbirlerine ne kadar hoş ve güzel sözler söylerse boşanırken de kulağın duymaya dayanamayacağı kelimeler ağızlarından çıkarmış. O sözleri ben söylemeyeyim siz de sormayın. Böylece Aliman yengem gitti. Biz tekrar eski yoksul ve kimsesiz daha doğrusu kadınsız halimize döndük.

Siyah şapan da Aliman’ın üstünde gitti.

SÜMBE SEFERİ

Gece boyu ağlamaklı oldum. “Bu lanetli plaşı giymeyeceğim, giyecek başka birşey bulun bana, bununla Sarıbastau’ya ölsem gitmem!” diyorum. Bir taraftan okuldan kaldım diye içim gidiyor.

Bir yandan abimin eşi bırakıp gitti bir yandan ben de giyecek üst bulun diye ağlayorum. Üstüne kara bulut çöken bu eve annemin abisi, dayım Kağazbay geldi. İşleri için Narıncol’a giderken yoldan sapıp bize uğramış. Küçücük atıyla kızağı vardı. İki gözüm yaşlı, burnumu çeken beni gösterip:

–Bunun neyi var? Biri birşey mi yaptı? Neden ağlıyor, dedi.

Babam benim ağlayışımın sebebini anlattı.

–Ağlama, hadi seni ben yanımda Sümbe’ye götürüyüm, orda okursun. Giyimim de olur, herşeyin de olur merak etme, dedi Kağazbay. Ben buna çok sevindim.

–Şu an daha baharın başı. Hava soğuk. Kar erimeye başladı. Kızağa bu yol ağır. O yüzden akşamüstü yol biraz sertleşince çıkarız dedi dayım. Sabah hiçbirşey olmamış gibi Sümbe’de oluruz.

Abilerim lanetli plaşı Sümbe'ye kadar giy diyorlar ama ben giymek istemiyorum. Kağazbay dayım giyecek de yiyecek de bulunur dememiş miydi? Bu sözü ezberimde tutuyorum. Özellikle üst elbisesiz gitmeyi doğru buldum. Annem tarafındaki akrabalar beni bu soğukta bir gömlekle göndermez. Üstüme nasıl olsa giymeye bir şey verir herhalde. Nasıl bir elbise verirse versin bu lanetli plaştan kötü olamaz.

“Yırtık pantolonumdan çıplak vücudum daha iyi.” demiş bir fakara. Ben de bu ilkeyi, sözü benimseyenlerdendim..

Kağaz Dayı'mın kocaman sarı tonu varmış. Beni ona sarıp kızağın üstüne yatırdı. Eve ulaşana kadar uyuyup, dinlen diye. Kendisi beşpet giyinmiş.

Kara biye zor yürüdüğü için yavaş gidiyordu. Normalde geceleyin donmuş yolda kızak daha hızlı ilerlerdi. Karnı kocaman olan buaz kırsağın koşmaya hali olmaz. Yokuşlara yaklaştığımızda dayım onu kendi haline bırakıp, yavaş yürütüyordu.

Yolun bazı yerlerinde karlar erimiş, altından toprak çıkmıştı. Kara yol kızağın tabanına yapışıp kalırdı. Kara kırsak o sıralarda biraz daha zorlanarak kızağı çekerti. Kara yol kızağa yapışıp kendine alıkoymak istiyor kırsak da bırakmak istemeyip zorla çekiyor gibi bir tablo oluşmuştu. Dizgini tutan dayım kırsağa kızağın kuyruğunu hareket ettirerek yardım ediyormuş gibi olurdu. Bunun sayesinde de kırsak kara yoldan kurtulurdu.

Küçüklüğümde ben çok uykucu idim. Bu âdetim bugüne kalmadı ama o zamanlar dünyada iki rahatlık varsa birisi uyku diye düşünüyordum. Tona sarılıp, döndüğüm gibi uykuya dalmışım. Birisi:

–Hey Berdibek! Kalk! Hadi!, diye seslendiğinde gözümü açtım. Yolun boyunda, gökyüzü altında yatıyorum. Bu ne acep?

Oysa işin ilginçliğine bakın: Yolda Terenözek adlı bir vadi var. Ordan dayım kızakla yukarıya doğru tırmanırken ben kızaktan yuvarlanarak yere düşmüşüm. Uyanmamışım da. Dayım hiçbir şeyi fark etmeden yola devam etmiş. Bir zaman sonra arkasına dönüp:

–Berdibek, üşümedin mi? demiş. Yanıt alamamış.

Kızakta ben değil gölgem bile yokmuş, kızak bom boş. Dayım çok korkmuş: “Aman Tanrım, bu nereye gitti? Cin olup uçtu mu ne?” diye söylenmiş önce. Sonra geri

geldiğimiz yola dönmüş. Terenözek'in kenarında tona sarıldığım gibi uyuyan beni görmüş.

Uyanıp, olanı duyunca gülme krizine girdim. Dayım da güldü.

–Öylece arkama dönmeden gitseydim, kurtlara yem olurdun. Adamın uykusu bu kadar da sert olur muymuş ya!, dedi.

Halkının yarısı Uygur olan Sümbe'de tavuk çokmuş. Tavuk çok olan yerde horoz da çok olur. Sabah olduğunu bildirmek için horozlar boğazlarını parçalarken biz de dayımın evine geldik.

DOKUZ AĞIZ

Dayımın evi sekiz candan oluşan büyük bir aile idi. Üyeleri: Sembay dedemle Böpke anneannem, her ikisinin yaşları yetmiş birde. Sonra oğulları Kağazbay, kırk yedi yaşında. Eşi Zaire kocasından iki - üç yaş küçük.

Kağazbay'ın iki oğlu, iki kızı var. Oğulları Kasımhan ile Ramazan. Kasımhan benden üç yaş büyük, Ramazan benimle yaşıt. Kızları Oralhan ile Orazhan. İkisi de daha küçük, okula gitmiyor.

Bu açlık zamanında sekiz boğaza ben de dokuzuncu olarak katıldım.

Bu evde çalışabilecek yaşta olan tek iki kişi vardı. Dayımla yengem. Zaire Yengem hasta olduğu için işe gitmiyor, sabahları brigadir gelip iş için uyandırdığında hangi mevsim olursa olsun giden bir dayım vardı.

Bu bir kişi evdeki dokuz boğazı doyuruyor demektir. Dokuzu da büyümüş, sağlıklı boğazlar. Yemek bile değil taş atsan kırç kırç çiğnemeye hazırlar. Gücün yeterse bunları doyur!

Kazakların asil bir ruh taşıyanlarından hiçbiri yakınını dışarıda ve aç bırakmaz. Gerekirse ağzındaki lokmasını sana verir. Dayımın evinde bana hiç yabancılık çektirmediler. Benim başka yere gitmem değil bu eve gelmem ulu yasa buyruğu imiş gibi hepsi kucaklarını açarak beni karşıladılar.

Dedem Sembay uzun boylu, sakallı, gösterişli, sert karakterli adamdı. Alnımdan bir koklayıp bıraktı. Yakınlığını böyle hissettirirdi. Böpke ninem öyle değil, tam tersi yumuşak gönüllü kişi idi. Beni görür görmez gözlerinden yaş geldi. Yüzüme

dudaklarını yapıştırıp uzun uzun öptü. Kucağında sıkıca tutarak sık sık kokladı. Beni kucaklarken ölen annemi hatırlayıp; “Asbetim, güzel kızım! Gerçekten de göz görmez, kulak duymaz yere gittin mi?”.diye ağladı.

Dayımın eşi Zaire orta boylu, ağırbaşlı bir kişiydi. Çok eskiden beri hastaydı ve çok hamile kalmıştı. Çocuklarının kimisi doğmadan kimisi de doğduktan sonra ölmüşlerdi. Yüzü kırışıklara dolu olduğu için ninemden daha yaşlı gözükürdü. “Canım Berkenim, yiğit olmuşsun sen ha!” diye merhametle o da beni öptü.

Çocukları desen onlar benim gelmeme çok sevindiler. Benim artık burda okuyacağımı öğrenen Ramazan ayrıca sevinçli. İkimiz de önümüzdeki birlikte olmaktan daha çok düşmanlaşacağımız günü hiç düşünmedik.

Dayım çok mükemmel bir insandı. Hiç kimseye iğnenin deliği kadar kötülük yapmaz, düşünmezdi bile. Herkese yardım etmeye dünden hazır dururdu. Kağazbaylar çok olsa dünyada üzüntü, hasret, düşmanlık, kötülük diye birşey olmazdı. Güneş gibi her zaman sıcak ışıklarını saçarlardı, insanlar bereket içinde yaşarlardı. Kağazbay gibi adamlar çok olsa dünyada yetimler, dullar kalmazdı.

Boyu babasına çekmemiş olan Ramazan, orta boylu, yüzünde insanlığın güzel ışığı yanan bir çocuktur. Sabahki kahvaltımızdan sonra Ramazanla ikimiz okula hazırlandık. Kağazbay o sırada eşine:

–Sen peşbetini Berdibek’e ver, onun giyecek üstü yokmuş. Bu soğukta bir gömlekle giderse üşür, dedi. Zaire Yenge’ m hiç karşı koymadan kıyafetini verdi.

Astarına sıcak olması için pamuk koyulmuş, kahverengi kumaştan dikilen peşpent, lanetli incecik plaşa göre idare ederdi. Giydim. “Al, şununla belini bağla, sıcak tutar!”-diyen dayım kendi belindeki ince kemerini çıkarıp verdi.

Benim belim bir avuç kadardı. Kocaman kadının peşpetini giydiğimde önünü iki defa sardım. Sanki bir değil de iki peşpent giymiş gibi oldum. Kemerin delikleri başka tarafta kaldı. Dayım bana olacak şekilde yeni delik yaptı. Benden boylu uzun olan Ramazan, gökten düşen yardımcı gibi beni yanına alıp, daha hiç tanımadığım sınıfıma götürdü. Yüreğim küt küt atıp, heyecanlana yürüyordum.

Sümbe buranın en büyük köylerinden biriydi. “Kızıl şekara”, “İntımak”, “Ülgilli”, “Bolşevik” adlı dört kolhozun merkezi. “Bolşevik” kolhozunda tamamıyla Uygurlar yaşıyor.

Geri kalan üç kolhoz Kazakların buradaki üç boyundan. “Kızıl şekara”, Ayt; “Intımaq”, Janbaba; “ Ülgilli” Kıpşak boyundandı. Kara kıpşaklar Koblandı'nın torunları. Diğer taraftan buraya göç ederek sonrasında buralı olup kaldık diye kendileri anlatırdı.

Üç boy aynı yerde oturuyordu. Aynı nehirde su içiyor, aynı otağa hayvanlarını yayıyorlardı... Okul bir, dükkân birdi. Köy, sövet yani yönetim birdi. Fakat üç boy kendilerine göre ayrı üç kolhozdu.

Uygurlar, Kazaklar gibi değildi. Çiftçilikte ustalardı. Az odalı küçük evleri de güzel yaparlardı. Balçıktan hamur yayıp, yuvarlatırlar, tuğla, çimento niyetine bunu kullanırlardı. Herbir Uygur'un evinde bahçesi vardı. Patates, havuç, kabak, lahana, ayçiçeği ekerlerdi.

Kazak köylerinde diyelim bizim Kostöbede bunlar yok. Kazeken sadece sürü ve hayvancılık işinde ve peşinde idi.. Hayvanları olmasa aç kalırdı. Yemeğinin, ayağının altındaki kara toprakta olduğunu düşünmüyordu. Uygurlar ise toprakla uğraşmakla meşhurdu. Sümbe'deki Kazaklar, Uygurlardan ev yapmayı, çiftçilikle uğraşmayı öğrenirdi. Onlar da bahçeye ekin ekip, kuş besleyip, ekmeği tandırda pişirirdi.

Buradaki okul yedi senelikti. Okulun duvarı kesekten yapılmıştı. Büyük çatılıydı. Pencereleri de kocaman. Böyle pencereleri ben ilk defa görüyordum. Köyde ev yaparken soğuk olmasın diye penceresini küçük yaparlardı. Böyle kocaman pencereleri olan evlerde kışın halk üşümeden nasıl dayanır diye şaşırıyordum.

Ancak kış olduğunda anladım, büyük pencereden güneş gelir, evin içi daha da sıcak olurmuş. Penceresi büyük ev hem aydınlık hem de eğlenceliydi. Sınıfa yabancı birisinin gelmesi, hayatlarında çok az ve seyrek değişiklikler olan buradaki eski halka bir haber oldu. Herkesin nazarında ben vardım. Hey gidi dünya! Böyle durumlarda üstündeki elbise daha yeni dikişten çıkmış ve tertemiz olsa... Buradaki sulu burunlara “Yaklaşmayın, elbisemi kirletirsiniz!” diyerek tepelerinden bakabilsen... Gerçek böyle değildi. Benim gibi üstü başı yamalı olan zavallıya bunlar adam diye bakmazlar, anında tepeme çıkarlardı.

–Bu kim ya!

–Bu nerden geldi?, demeye başladılar. Tam o sırada birçok öğrenci etrafıma toplanıverdi.

Köy itinin kuyruğu kalkık olur, (Aul itinin kuyruğu kayk boladi) derler. Sen yerinde duramıyorsun, farklılığını belli ediyor, heyecanlanıp, kötü şeyler olacak diye bekliyorsun, diye kendimle kavgaya tutuştum ve hemen durumu toparlamaya karar verdim.

Ne olursa olsun ezikliğimi fark ettirmemeliydim. Hemen sığağı sığağına karşılık vermezsem bunların beni ayakları altına alacağı belliydi. Be yüzden ben daha kötülerini de gördüm ve savuşturdum diyerek savunma konumuna geçtim.

Havalı olan çocuklara havalanarak cevap verdim. “Bu benim! Nerden geldiğimden size ne?” dedim.

Bana göre boyu uzun, kel kafalı birisi çocukları iterek benim karşıma geldi. Bakışlarından burdakilerin en kötüsü olduğu belliydi. Benden sözlü alacakmış gibi sorularını yağdırmaya başladı:

–Bu ne? diye kel, kravatımın uzun ucunu gösterdi.

–Parti

Kısa tarafını gösterip:

–Peki bu?

–Komsomol

Kravatın arka taraftaki ucunu gösterip:

–Bu?

–Piyoner

Kravatın bağlandığı yerini gösterip:

–Bu ne?

–Üçünün birleşmesi.

O zamanlarda pionerler birbirinin siyasi bigilerini böyle incelerdi.

Ezber sorularına ezberlediklerimle cevap verdim. Şaşırmadım. Hepsine de cevap verdim. Kel beni yıkamadığı için pişman oldu, başını kaşıyıp durdu. Yine de vazgeçmeyip, “Düğmen nasıl, ayakkabın nasıl?” deyip beni rahatsız ettiler.

Ben zavallı gözlerimle niye bana yardım etmiyorsun der gibi Ramazan’a bakıyorum. O ise kenarda sessizce duruyor. Sanki o kel kafadan korkuyormuş gibi. Beni

korumak amaçlı ağzından tek kelime çıkmadı. Sağ kalsan yeter der gibi hareketsiz durdu.

Keşke bu uzun boy, korkak Ramazan'da değil de bende olsaydı.

Aniden kel kafa beni itiverdi. Yerle bir oldum. Başımı çarptım. Başım parçalanıp, beynim akmış gibi hissettim. Kel kafanın emriyle birisi ardımda çömelip yere yatmış, ben de ona takılıp yere düştüm. Benim zarar göreceğimden, öleceğimden kimse korkmuyor. Herkes düştüğüme gülüyor. Onlar için bu eğlence.

Ben bu sırada sözle anlatamayacağım yalnızlığı yaşadım, aşağılandım. Kızgınlığımdan zor duruyordum. Kendi Kostöbe'mde olsaydı bu kel kafayı parçalardım ama bu bana yabancı olan çocukların içinde kendimi gösteremedim. Ev sahibi biziz diyen bu grubun işkencesi karşısında ağlamamak için kendimi zor tuttum.

SEMBAY DEDEM VE BİZ

Dayımın evindekilere asker desek bu askerlerin başındaki subay da Sembay dedem olurdu. Evin içindeki dışındaki tüm işler onun emriyle yapılırdı. Bu unvanı dedem sadece ihtiyarlamış yaşı ve ağarmış sakalıyla elde etmiş bir adam değildi. İşin gerçeği O, bu evde Kağazbay'dan da daha çok aileyi ayakta tutan adamdı. Hayatta gördüğü bildiği çoktu, iyiliği ve kötülüğü uzaktan tanıyan, tecrübeli kişiydi. Bu kara şanırakın bereketi, sığınağı idi.

Yetmiş yaşına gelmesine rağmen dedem kendini dinç tutardı. İçinde delikanlılık ateşi olan gençlerden pek farkı yoktu. Çalışkandı. Kara kısraktan başka bu evde helal etlilerden bir boynuzu kırık bir inek vardı. Sembay Dedem ikisine yemini suyunu kendisi verirdi. Dedemin hayvanlara iyi bakması sayesinde her sene hayvanlar yavrulardı. Bu sene de yavrularını bekliyorduk.

Sembay dedemin birçok tavşanı ve tavukları da vardı. Siyah, boz, külrengi tavşanlar evin önünde in kazmışlardı. Sürekli girip çıkarlar, insanlardan da ürkmezlerdi. Seninle konuşmak istiyormuş gibi el yetecek yerde kulakları dimdik durup, tatlı gözleriyle size bakarlardı.

Evdekilerin hepsinin tavşan derisinden yapılan yumuşak malakayları vardı. Keşke benim de olsa diye hayal ediyordum, o zamanlar... Uygurların âdetiyle evimizin

önündeki küçük toprağı dedem bahçe yaptı. Yarısında patates, yarısında pişen yetiştirirdi. Bu işlerin hepsini de kendi yapardı.

Tam benim dedemin evine geldiğim zaman patateslerin toplandığı zamana denk gelmişti. Makarnaya bol patates katmak bu evde adet olmuştu. Böylece hem undan tasarruf edilirdi hem de makarnanın tadı daha lezzetli olurdu.

Bir ağıl tavuk vardı ve bir ağıl yumurta verirdi. Dokuz boğazı bunları yapmadan beslemenin kolay iş olmadığını artık anlayabilirsiniz.

Misafir geldiğinde koyunu kesen Kazeken tavuk etine et demez. Bence bu söz boşuna söylenmiş. Tavuk eti de çok lezzetli olurdu ama kıyıp da kesemezdik. Tavuktan geçtim yumurtaları bile dedem bize yedirmezdi. Kutuya koyup toplar ve her bir tanesini beş tıyına dükkâna satardı. Yoksa parayı nereden bulursun? Parasız bizlere çayı, erzağı, ebiseleri kim verirdi yoksa?

Dayımın evindekiler elbise seçmezlerdi. Dünya malına, eşyaya, ne bileyim mobilyalara pek önem vermezlerdi. Gece gündüz düşündükleri ne yiyip ne içecekleri idi. Gün sıcakken çıplak olmamak, hava soğuk olduğunda ise üşümek yeterdi, başka bir şey lazım değildi.

İnsanın yaşı ilerledikçe uykusu azalmış derler. Doğruydu. Sembay Dedem herkesten önce, sabahın köründe kalkardı. Hayvanların yemini verip, kapının önünü süpürür ve sonrasında eşini uyandırırdu:

–Böpke, hey Böpke kalk.!

Seslenme sadece nineme ait olsa da hepimizi uyandırırdu çünkü hepimiz bir odada uyurduk. İki kişilik ağaç yataklar vardı. Orda dayımla yengem yatardı. Geriye kalanlarımız yere dizilerek “kolhoz” olur, öyle uyurduk.

Böpke Ninem, dedemi duysa da, sanki hiç duymamış gibi uyumasına devam ederdi. Biraz sonra dedem tekrar seslenir, bu sefer sesi biraz sert çıkardı:

–Hey Böpke! Kalkacak mısın? İnekleri otlığa götürmek lazım.

Dedemin rahat bırakmayacağını bilen ninem sinirlenerek kalkardı:

–Sabahın köründe belamı bundan görüyorum ya, bu ne!, diye söylenirdi.

Dedem kadınlara biraz alaycı gözle bakardı. Özellikle kendi eşine karşı da çok sertti. İki üç kez seslendiğinde ninem kalkmazsa, süpürgesini bir yere dayayıp eve sinirlenerek girer, bir avuç olmuş yatan ninemin yanına gelip:

–Ya bu daha yatıyor. İşe bak! Öldün mü yoksa?, derdi.

Dedemin dili çok acıydı. O'nun kızarken söylediği laflar etin şöyle dursun kemiklerini bile sızlatırdı. Yoksul hayat, dedemi tassarufu olmaya çok alıştırmıştı. Yerde bir tane çivi görse, boş geçmez, eğilir alırdı. Ağaç, odun, işe yarar ne bulsa evine getirirdi.

Sabaları elimizi yıkarken, sabunu biraz fazla köpürtsek, köpüğü suyla akarken bile görse, Allah yarattı demez kızardı:

–Ya akılsız, sabunu niye o kadar köpürtüyorsun? Bak ne oldu? Boşuna suyla akıp gitti!

Dedemin olduğu yerde biz her şeyi tasarruflu kullanırdık. Sümbe'de odun pek bulunmazdı çünkü etrafta orman yoktu. Odun için daha çok tezek yakılırdı. Karagayı dağdan ancak gücü yeten getirebilirdi.

Çayın suyunu dayım önce ocakta kaynatıp sonra semavere koyardı. Üstünde yemek yediğimiz küçük masaya buradakiler, Uygurlar gibi “jozi” derdi.

Çaya dokuz boğaz birden gelip otururduk. Herkesin tam ortasında, sofranın başında dedem olurdu. İki yanında kız torunları, diğer tarafında da ninem otururdu. Dedemin diğer tarafında dayım, ben ve Ramazan otururduk. Dayımın yanında yengem otururdu. Yengemle ninemin arasında eski zamanlardan gelen, Tula'da yapılan, o zamandan beri birçok geçmişi ve öyküsü olan, birçok insana hizmet eden, sağ, solu, birçok yeri yamulmuş yine de çalışarak bu güne kadar gelen eski bakır semaver olurdu. Ölçüsü bir metreyi geçen kına renkli ağaçtan yapılan masanın / jozının çevresinde dokuz boğaz aşağı yukarı bu düzende toplanırdık.

Yemeğe oturma düzenimiz hiç değişmezdi. Ekmeği dayımlar tandırda pişirirdi. Pişen ekmeğe süslü kebeje saklanırdı. Kebejenin ağzında kilidi vardı. Çivi yahut basit araç gereçle açabileceğiniz bir kilit değildi. Ramazanla ikimiz yalnızken böyle açmayı denemiştik. Kilide hiçbir şey olmadı. Kilit en baştan kebeje ile bütünleşik yapılmıştı. Sanki dünyadaki hiçbir anahtar bu kilidi açamaz gibiydi. Hiçbir çivi açamazdı. Boşuna

uğraşır en fazla anahtar deliğini bozardınız. Bu kebejenin anahtarı hem uzundu, hem de eğri büğrü yapılmış değişik bir şeydi.

Siz de şöyle hayal edebilirsiniz! Bu anahtar eski zaman masallarındaki güzel ama vefasız bir kızın saçlarının tellerinden birisi gibi bir şey. Kilidi açmak için herbir saç telini ayrı ayrı denemeniz lazım. Gerçeğe dönersek Zaure Yenge'min saçlarını kesip almanız lazım. Niye diye soruyor musunuz? Şöyle: Kebejenin anahtarı bu evde sadece Zaure yengemde dururdu. O anahtarlığın bağını saçıyla birlikte örer, anahtarı saçlarının arasında taşırdı. Örülen saç da peşpetinin içinde olurdu. Şimdi gücün yeterse zorla ya da çaktırmadan o anahtarı al!

Masa kurulup tam çay içeceğimiz zaman yengem kebejeye gider, sihirli anahtarıyla kilidi açıp, üç tandır ekmeği getirirdi. Bazen yengem iki tane ekmeği getirdiğinde ekmeğin yerine bir kâse irmik koyar, geri kebejenin ağzı hemen kilitlenirdi.

Üst subaydan emir gelmeden ekmeğe atılamaz, dokunamazdık. Dedemin elinde keskin bıçağı vardı. Onunla ekmeği ince ince dilimledi. Biz bu sırada tükürüğümüzü yutkunarak beklerdik. Az önceki iki üç ekmeğin şimdi dilimlenip çoğaldı. Böylece masada çok ekmeğin olur, bereketlenirdi. Kalın olarak doğrasa çoğalmazdı. Dokuz taraftan dokuzumuz atıldığımızda birden yok olurdu. Dedemin ekmeği ince ince dilimlemesinde büyük psikolojik bir sır vardı.

Dilimlenen ekmeği masaya dağıtıp kendisi bir tanesinin tadına bakardı. Bu dört gözle bekleyen dokuz ağza başlayabilirsiniz işareti idi. Hazır duruşta duran dokuz asker anında ekmeği yok ederlerdi. Büyüklerin elleri bir defa uzandığında bizim elimiz ikinci kez uzanmış olurdu.

Yavaş, yavaş ye! Ne o sanki biri kovalıyormuş gibi yiyorsun? diye dedem zaman zaman herkese kızardı. Masaya ateş düşmüş gibi herşey yok olurdu. Özellikle biz erkeklerin oturduğu taraf.. Büyükler tarafında azıcık ekmeğin parçaları kalırdı. Bizim insafsız ellerimiz şimdi onların önündeki ekmeğe doğru giderdi. O sırada dedem:

–Tamam yeter, şimdi irmik yiyin! diye emir verirdi.

Bazen evde irmik bitmiş olurdu, biz doymazdık. O zamanlarda amcam:

–Zaure, ekmeğinden varsa getirsen, çocuklar doymadı!, derdi.

–Bugün ekmeğin pişiremem, şimdi versem öğlen ne yiyecekler?, derdi yengem...

–Getir, okullarına tok gitsinler, akşam çorbalarını içerler.

–Cömert gönüllü dayımızı biz çok severdik. Elektrik o zamanlarda düşüncelerimize değil rüyalarımıza bile girmemişti. Camlı yağ lambası çok yakar diye, kendi yaptığımız idare lambasını, küçük feneri yakardık. Yarım litrelik şişe, porselen çaydanlığın kapağı, pamuktan ezilen fitil. Bunları bir araya getirdiğimizde lamba hazırды.

Dükkânlarda pamuk satılmazdı ama herkesin üstünde pamuklu elbise vardı. O elbiselerin bir değil birçok yırtığı olurdu, aramasan da göze batardı. Pamuk lazımsa burdan al der gibi yırtıklar ağzını açıp dururdu.

Jermay o zamanlarda kolay kolay bulunmazdı. “Karanlık evde kaldık, bir kaşık, iki kaşık kerasinin var mı?” diye halk birbirinden isterdi.

Dayımın evindekiler sohbetçil, konuşkan, hikâyeci değillerdi. Sohbet etmeye vakit var mı o da ayrı konu ama... Herkes akşam olmasını, yemek yiyip, yatmayı bekler ve düşünürdü. Uykun geldi mi gelmedi mi önemli değildi. Uyumazsan uyma, lambanın yağın tasarruf etmek lazım. Çok yatmaktan kuyruğun delinmez. Eğer jermay çok yansa biter ve yarın elinde şişenle komşuları gezersin.

Şişeli lambanın bir kötü tarafı içinde yağın azaldığı gözükürdü. Fitil çok az kalan yağ çekmediğinde yağın üstüne su eklenirdi. Böylece fizik dersinde öğrendiğimiz kanunlar devreye girerdi. Su alta inip, yağ üste çıkardı.

–Yağ bir parmak kaldı.

–Yarım parmak kaldı.

–İşte bıçağın sırtı gibi kaldı. Dedem nasıl kızmasın ki?

–Yat! Yatın! Sizi körler, gördünüz mü şimdi yağ bitecek, lamba sönecek.

Evdeki ağaç yatakta kimlerin yattığını daha önce söylemiştim. Geriye kalanlar sırayla yere yatak sererdik. Uzunluğu üç metre, eni iki metre olan bir keçe / kiyiz vardı. Gündüzleri yukarı tarafta toplanmış olarak dururdu. Geceleri yatarken ise açıp yayardık. Bir iki yırtık yorganımızı altımıza serer, bir ikisini de üstümüze örterdik. İşte yatak böylece hazır sayılırdı!

Yastıkların kenarlarına herkes gündüz giydiği üst giyimlerini yaslardı. Pencere kenarında en başta dedem, sonra ninem yer alırdı. Ondan sonra Oralhan, Orazhan, Kasımhan, Ramazan, ben sıralanırdık. Elin parmakları gibi büyükten küçüğe doğru sıralanmış bu kafiye Kağaz dayımın yatağına yetişince sonlanmış olurdu.

Üç erkek çocuğ tek yorganın altındaydık. Astarı parçalanmış, eskimiş bir yorganın. Beyaz nevresim nedir hiç bilmezdik. Hem kış hem yaz, hamam görmeyen vücudumuzla beyaz çarşafta yatmak, beyaz yorgana sarınmak da ayıp olurdu zaten.

Dedem beş vakit namazını hiç aksatmaz, kazaya bile bırakmazdı. Ramazan ayında oruç, tutar, ezan okurdu. Dini bayramları gücü yettiği kadar kutlamaya çalışırdı. Dedemin sadece özel günlerde giydiği bir elbisesi vardı. Elbisenin kulin derisiyle kaplanan kara sensen böriki, yeni şekpeni , gümüşle kaplanan kemerden oluşan parçaları vardı. Normal günlerde bu adı geçen elbiseler evde askıda dururdu. Ara sıra dedem onları dışarıya çıkartıp tozunu alırdı.

Dedem bu dünyadan daha çok diğer dünyanın halini düşünürdü. “Bugün olmasa da yarın yolculuk var, ölüp, gidebilirim. Bu dünyada delikli yırtıklı giysem, yoksul olsam da diğer tarafa böyle gitmeyeyim. -Az önce bahsettiğim- Yeni elbiselerimi nefesimin tükendiği günde beni gömenler alsın!”- derdi. Bu yüzden de üstüne toz düşmesin diye elbiseleri gözleri gibi korurdu. Öldüğünde kendisini gömen kişilerin: “Eh zavallının üstüne giyecek elbisesi bile yokmuş!” demelerini istemezdi.

BÖPKE NİNEM VE BİZ

Böpke ninem de asil ruhlu insanlardandı. Evde Zaure Yengem olmadığında ev işlerini kendisi yapardı. Sabahtan akşama kadar yorulur, dinlenmeyi bilmezdi. Tabiat onu yaratırken çok sevinçli olmalı ki ninem her zaman güleryüzlüydü sanki cömert ve bereketli yaz mevsiminin ağzından düşmüş gibiydi. Çok candan ve açık gönüllüydü. Gördüğünü bildiğini anlatıp dururdu.

Bahar geldiğinde Kağazbay Dayım ile Zaure Yengem evde durmazdı. Burdan yedi kilometre uzaklıkta olan Uşka’ya tarım işçisi olarak giderlerdi. Altı ay boyunca, yaz – sonbahar aralığında, ekin işleri bitene kadar orda olurlardı. Bu vakit aralıklarında bize yemek yapan, çamaşırlarımızı yıkayıp, ev işlerine bakan yetmiş yaşındaki Böpke Ninemdi.

Nineye biz “apa” deriz.

Hayır, “kausağan” diye bir söz de var ama bu söz nineme layık değildi.

Sabahki çayımızı acele ile verip, torbasını alarak tezek toplamaya çıkardı. Hayvanların otladığı yerleri gezer, öğlene doğru bir torba tezek getirirdi. Bunlar ile

suyu, yemeği ısıtıp bize öğlen yemeğini verir sonra kol orağı ile urganı alıp kuruyan ağaçları toplamaya giderdi.

Çoğunlukla otlaktan hayvanların geldiği vakit olurdu, ninem hala ortalarda yok.

–Böpke daha gelmedi mi? Bir baksanıza nerde kalmış, derdi dedem.

Biz çatının üstüne çıkıp ninemin geleceği yolu gözetledik. Ninemi değil sadece deve beli gibi bağlanan kurumuş ağaçları geliyorken görürdük. Evet, sadece ağaçları... Gerçekten hareket ederek geliyorlar gibi olurdu. Görüntü biraz daha yaklaşınca kurumuş ağaçların altından ayaklar görürdünüz. İnsan ayağı. Kurumuş ağaçlar bizim eve doğru yönelirdi.

Kuru çalı yığını yaklaşınca onun altında ağır yükü sırtında taşıyıp gelen cefakâr ve fedakâr nineyi görürdünüz. Bu benim ninemdi. Yorulmaz Böpke Ninem. Kocaman yük sırtında. Eve girince ağaçlarla birlikte yere düşerdi. Bu dünyanın bir gazabından kurtulmuş gibi derin nefes alırdı. Başından kimeşegini atıverip, terlerini silerdi. Deve beli kadar olan yükün bağını çözüp, yanında oturup dinlenirdi.

Üç vakit yapılan yemeğin odunu böyle toplanırdı. Şimdi düşünüyorum da biz odun yerine kurumuş ağaçları değil ninemim terini yakardık. Bir gün boş otursa iki kolu önüne sığmazdı, ninemin. Aklına dayımla yengem düşerdi. “O ikisi ne yapıyordur, nasıl geçiniyordur, halleri nasıldır? Çaylarına kaymak götüreyim. Önceki günü Kağazbay dişim diye inliyordu. Acaba ağrısı geçti mi? Ne yapmıştır acaba?” diye söylenir, sonra da yedi kilometre uzaklıkta olan Uçka’ya akşama kadar gelirim diye dayımla, yengemi görmeye giderdi.

Oraya kadar yedi, dönüşte yedi kilometre yaya yürümek onun için hiçbir şey değildi. Komşunun evine gidip gelmekle aynıydı. Ninem sözünde durur, aklına koyduğu tüm işini halledip, akşamüzeri eve dönerdi. Eli boş da dönmezdi. Yol boyundaki kuruyan tezekleri toplayarak gelirdi. Köprün kırılmış tahtasını görse onu da getirirdi.

Ben ninemin hasta oldum dediğini hiç duymadım. Ölene kadar bir tane ilaç, hap içtiğini görmedim. Dinlenmeyi, rahatıma bakayım demeyi rahmetli hiç bilmezdi. Ninem 1953 yılında seksen dokuz yaşında vefat etti. Hiç yorulmayan, dinlenmeyen bir kişi idi.

Böpke Ninemin bir kötü huyu varsa ayağına su yapışmaz denen türden, gezmeyi seven biri idi. Ev işlerini bitirince oturmaz, köyü dönüp, dolaşıp gelirdi. Başı ve ayağı at koşturularak anca gidilecek yer olsa da ninemin hemen gidip geldiğini görürdünüz.

Hayır, o öylesine gezmezdi. Kendi evinin işleri azmış gibi başkalarının işlerine de yardım ederdi. Birine ip olarak vermek için yünleri getirir, eğirirdi. Birinin yırtık torbasını getirip onu yamardı. Bunun gibi bir sürü iş ve yardım yapardı.

Ya da ninem gittiğinde bazen akşama kadar geri dönmezdi. Peşinden aramaya gittiğimizde görürdük ki birisinin yorganını yamamasına yardım ediyordu. Hizmet verdiği evlerden boş gelmezdi. Peşentinin torba gibi delikli olan cebine, kimeşeginin ucuna düğümleyip, ekmek, bağırsak, kampit, gibi birçok yiyecek ile dönerdi. Bazen bir tabak un, bir jilik et getirip bize lezzetli bir hamur pişirip verirdi.

Ninemnin böyle ev ev gezip yardım ederek yiyecek içecek almasını biz erkek çocukları namusumuza aykırı olarak görürdük. Özellikle bize göre büyük olan Kasımhan çok kızardı:

–Nine dilenci gibi bu ne ya? Ayıp değil mi? Bu el el, ev ev gezmeyi ne zaman bırakacaksın?

Ninem de yanıtlardı:

–Dilenci olarak, birinin birşeyini dilenerek mi aldım sanıyorsun? Kendisi verdi.

–Sen alma!

–Heee, söyle hele, niye almayayım? Ben onun işine ne diye yardım ettim?

–Dilenciler işte böyle yapar. El el, ev ev gezip, herkesin işini yapar. Sen böyle yapma. Evde otur! Evin işleri az mı geldi sana.

–Ben onlara yapacak işleriniz var mı diye soruyorum mu sanıyorsun? Yalvaran kendileri. “Böpke gözünü seveyim, bunu yapabilir misin?” derler.

–Yapma, yalvarsa da ölse de!

–Tamam, bundan sonra yapmayacağım, derdi ama beş dakika sonra evinde oturmaz, kaybolurdu. Gezip gelen nineme kızsak da onun ceplerini arardık. Getirdiklerini savaşarak yerdik. O sırada ninem:

–Ha, bir de benim gitmeme kızılıyorsunuz, kötü mü oluyor size, diye bizimle alay ederdi.

Köy halkının hangisi kızını hangisi oğlunu evlendirmiş, kimin torunları olmuş da torunlarını sever, kim hapse girmiş kim çıkmış, kimi köpek ısırılmış, kim eşini vurmuş...

Bu haberleri de Böpke Ninem'den duyardık. Köydeki haberleri ninem halktan önce öğrenir, sonra da komşularına anlatırdı. Benim bildiğimi onlar da bilsin derdi.

–Şu Nurbek'i köpek ısırması, halini sorup geleyim diyerek kaybolur, geldiğinde:

–Köpek Nurbek'i ısırması. Nurbek'in Cumabek adlı çocuğunu ısırması. Baldırındaki eti parçalamış, diyerek uzun kıyafetini çekip ayağını çevirip gösterirdi.

Kazaklar önemli yemeğini akşam yer, diye bir sözümüz vardır. Dayımın evinde genelde akşama doğru kocaman kazanda hamur pişirilirdi. Böpke Ninemin yaptığı hamur çok lezzetli olurdu. Dünyadaki hiçbir lokantada böyle tad bulamazsınız! Evin girirşindeki ocakta su kaynardı. Bu yeter dercesine gözkararıyla suya tuz atardı. Hamurun lezzetli olması için de azıcık tonmay eklerdi.

Hamur yapacağı unu ninem pek elekten geçirmezdi. Kepek çıksa un azalır derdi. Hamur deve derisi gibi kalın olarak açılırdı. Kesilen hamurun kalınlığı parmak gibi olurdu. İnce olarak kesmek için ninemin hem vakti azdı hem de gözü pek görmezdi. Hamurun yerine parmağını kesmeyeceğini kim bilebilirdi ki. Sonra inekleri kim sağacaktı? Kurumuş ağaçları kim getirecekti?

Kesilen hamuru ninem kazana tane tane olarak koymaz, hepsini içine döküverirdi. Öncesinde kalın olan hamur pişince de iyice kalınlaşırdı. Hamurlar birbirine yapışmış olurdu. Hamura patates eklenirdi. Yanında gözü olarak oturmazsak ninem patatesleri kabuğu ile atıverirdi. Ortasından böldüğü patatesler kocaman kocamandı.

Sıpiranın üstündeki hamurdan artan unu da çorba lezzetli olsun diye çorbaya katardı. Yemek, kazanın tam olarak kaynamasından sonra indirilirdi. Ağır kapağın altında kalan buhar, kapak açılınca tüm evi sarardı. Ninem buharın arasından gözükmeydi. Sadece kazandaki hamuru demir kepçe ile karıştırdığının ve kazandan çıkardığının sesi duyulurdu.

Kına renkli yuvarlak masanın başına yine dokuz boğaz toplanırdık. Dayımla yengem olmazsa yedi boğaz olurduk. Herkesin hamur çorbasını içmek için ayrı tabağı vardı. Birininki tabaksa, birininki kâse idi ama olsun... Büyük kepçeyi ninem çorbanın içine koyar, herkesin kâse ya da tabağını doldurarak verirdi. Bu çorbaya hamur çorbası desen o değildi, hamur desen o da değildi. Kaşığına içine soksan düşmeden dimdik dururdu.

–Al artık içebilirsin, derdi ninem. Doymazsan ninem yine verirdi. Sadece dikkat etmen gerekirdi. Patateslerin tipine bakıp soğuk diye aldanmazdık çünkü içleri sıcak olurdu. Düğümlenen hamurun arası da öyle olurdu. Diş etine sımsıcak olarak yapışsa yakıverirdi.

Böpke Ninemin hamur çorbasıyla karnımız doyduktan sonra şimdi susamaya başladık. Ağız evdeki şelekte duran suya rahatlık yoktu. Her birimiz gidip demir krujka ile suyu içip bitirirdik. Beltoğan evinin suyu bol olduğu için değersizdi. Şelegi ile içsen de kimse birşey demezdi.

RAMAZAN VE BEN

Sarıbastau’da yabancının evinde gibi değil kendi evimde gibiydim. Dayımın evine geleli gözüm gönlüm açılmıştı, sevinmeye, hayatın azıcık da olsa tadına varmaya başlamıştım. Derslerim de çok iyiydi. Gerçeği söylemem gerekirse Kostöbeye dönmek istemiyordum. Gitsem de ne olacaktı ki orda?

Ramazanla ikimiz, ikiz kuzu gibiydik. Gece gündüz birlikte idik. Okula birlikte gidiyoruz. Birlikte oynuyoruz. Birlikte uyuyoruz. İkimizin dost olması da düşman olması da çok kolaydı. Olmayan bir şey için bile anında kavga ederdik. Aradan yarım saat geçmeden barışırdık.

Ramazan’a göre ben daha kurnaz ve uyanıktım. Onu çok kolay kandırabilirdim. Ramazan çok saftı. Kandırıldığını sonradan öğrenir ve çok kızardı. Kaba gücünün benden daha çok olduğuna inanırdı. Kısa boylu olmama rağmen, güç gösterisine, güreşe tuttuğumuzda kolay kolay yenilmezdim. Ramazan gibi uzun boylu, iri yapılı, güçlü değildim ama birçok değişik yöntemim vardı. Evin yanındaki çimende güreştiğimizde bir o düşürürdü, bir ben...

Her türlü oyunda yarışırđık: koşmak, taş atmak, yüksek yerden yahut uzun atlamak vs. Bunlarda hep ben kazanırdım. Tek kazanmakla kalmaz, içimde dah önceden kurduğum sözlerle Ramazan’ı alay ederek sinirlendirirdim. En çok da “kemiyeğ” diyerek alay ederdim.

Ramazanın kemiyeğ olması bir gerçektir ama o bu söze yine de çok sinirlenirdi. Öcünü almak için de bana “mırtık” derdi. Bu lafı duyunca ben de çok gücenirdim.

Ramazan gibi uzun boylu doğmadığım için aşağılanmış hissedirdim. Bazı günler birçok defa kavga ettiğimiz olurdu.

Kavgalar eften püften sebeplerle çok kolay çıkardı. Örneğin: güreşte ben Ramazanı yıldıktan sonra tadında bırakıp gitmezdim. Onu kızdırmak için “Gücün bana geçti!” diye başının üzerinden ileri geri atlardım. Çocukların arasında bunun anlamı çok kötüydü. Ramazanın tüm gücünün bana geçtiği, onun güçsüz kaldığı anlamı taşırdı bu eylem.

Ramazan çok kızar:

–Geri ver gücümü, ben de senin üzerinden atlayıp gücümü geri alayım!, derdi.

Ben kabul etmez, bu isteği geri çevirirdim. Dediğini yapacak olsam kendi isteğimle eğilmem, Ramazan’ın da üstümden atlaması lazımdı. Buna çocuk gururum el vermezdi. Bu sefer Ramazan sertleşmeye ve kaba konuşmaya başladılar:

–Geri ver itoğlu!

Ramazandan ne tür tehdit gelse de karşılamaya hazırdım hatta dayak yemeyi bile göze alırdım ama gücünü geri vermezdim. Bundan sonra kavga etmeye başladık. Kavgaya küfürler de eşlik eder, laflara sınır olmazdı. İkimizin kavga dövüşünü Kasımhan fark eder:

–Oy it oğulları neyi paylaşmıyorsunuz?

Kasımhan yanımıza koşarak gelip, kocaman elleriyle boynumuzdan tutup sıkıldığında acısı birkaç güne kadar geçmezdi.

Büyüdüğümüzde kırmızı üniforma giyen askerlerden olmayı Ramazan’la hayal ederken Ramazan benimle alay edip:

–Sen küçük boylusun, seni askere almazlar, diye beni kızdırırdı.

–Beni değil, seni almazlar çünkü senin elinden hiçbir iş gelmez. Anca orda aşçı olabilirsin. Ben ise komandır olurum, derdim.

–Olamazsın, seni mırtık!

Komandırlik unvanı için Ramazanla ikimiz yine kavgaya başladık.

Kazakların sevdiği içeceklerden biri de kımızdır. Karakter kısırak yavruladı. Kendisi gibi güzel kara bir tay doğurdu. Yer yeşillenince dedem her zamanki gibi, kısrağı sağıp, kımız yaptı.

O zamanlarda hayvanlar az olduğu, otlamadığı ve çiğnemediği için köyün kenarı şu anki gibi toz toprak yükselen kuru bozkır değildi. Her yer yeşillenir ve hep yeşil kalırdı. Böylece karakter kırsağı dedem, otlayıp karnını doyurması için çok uzağa götürmeden yakınlarla bağlardı. Yavrusunun önüne yeşil otlardan koyup ahırda tutardı.

Yalnız kısrak sabahtan aşama kadar dört beş defa sağılırdı. Her iki üç saatte bir dedem onun bağına sülük gibi yapışır, sağmak için yanına otururdu... İki ayrı kaba süt sağar, kaplardan birini kımız yapmak için ayırırdı.

Gece yatmadan önce dedem çocuklara kımız yapılmayan kaptaki saumalı pişirirdi. Pişirdikten sonra, sütü, bir bezle, yüzüne yağı çıkıp, ılıyana kadar kundaktaki çocuk gibi kundaklayıp sarardı.

Sabah dedem hepimizden önce kalkardı. Yüzünü yıkadıktan sonra, şampanya gibi köpüklenip duran kımızdan bir kase içerdi. Sonra rahatlamak için geçirirdi. Tek kırsağın kımızını canı çekip, içmek için misafiriğe gelenler çok olurdu. Onların çoğunluğu dedemin arkadaşları olan dedelerdi. Misafirler gelmeden önce dedem kendimize kımız ayırıp koyardı. Dedelere de ikram edilir, onlar boş gitmezdi.

Soyluluğuna kurban olduğum Kambar dedenin sütü gerçekten de şifadır. Büyük bir kese kımıza koyuca ırmık katsan bundan daha güzel yemek olmaz. Gün boyu tokluktan ve sağlıktan yanaklarına kan dolar, kızararak yürürsün. Geçirirsin, kokusu burnuna gelir. her zaman kımız içen kişinin yüz nurlu ve gözleri de farklı olur.

Dedemin koşkar boynuzundan yapılma torsıkı vardı. Kendine ayırdığı kımızı ona koyup, yükün altında saklardı. Gün boyu içtiği suyu da yemeği de o idi. Biz kımızını dedeme yalnız içirtmezdik...

Ramazanla ikimiz her zamanki gibi dersten aç gelirdik ve evde kimse olmazdı. O zamanlarda köyde evi kilitlemek diye bir adet yoktu. Herkes gideceği yere kapıyı kilitlemeden giderdi. Açık bulduğumuz kapıdan içeri girip yiyecek birşey bulamadığımızda dedemin kımızına gözümüz düşerdi. Soğuk ellerimizin daha önceden tecrübesi vardı.

–Önce ben içeyim, sen pencereden baka dur, derdim Ramazana.

–Tamam.

Yükün altındaki torsığı alıp, çalkalayıp kımızı yutuverirdim. Az da içsen hemen fark edilirdi. Sıra Ramazan'a gelince ben pencereyi gözetlerdim. Ramazan çok korkardı.

Torsığı eline alınca etrafına çokça bakar, gözleri korkudan fırlayacak gibi olurdu. Tam içmeye başlayacakken kurnazlığım tutup, aklıma bir fikir geliverirdi. Ramazan kımızı içmeye başlayınca, ne yapar acaba diye merak edip:

–Dedem geliyor! derdim.

Su yürekli Ramazan ürküp, ağzındaki kımızı bile yutamazdı. Kımız boğazında kalır, ağzından püskürürdü. Ağzından, iki burun deliğinden geri fişkırان kımız göğsünü kaplar, elbisesini kirletirdi. Çok şaşığından torsığı bile yerine koyamazdı. Ben gülmekten ölecek gibi olurdum.

Bir seferinde bir baktım dedem gerçekten de eve geliyordu. Gözlerim kocaman oldu, aniden sustum. Dışarıya doğru fırladım. Ramazan kaçmaya fırsat bulamadı. Evin dışında biraz uzak bir yerde durup bekliyordum. Ramazan hala yoktu. Suçüstü yakalananın halinin ne olacağını ben görmeden de anlayabiliyordum.

Biraz sonra Ramazan’ın inleyişleri duyuldu. İşte kendisi de iki kulağını elleriyle kapatmış geliyordu. Dedem çok kızdığında kulaklarımızı çekerdi.

Ben kendi adıma dedemin eline düşmediğime hala sevinir dururum.

İPEK KEMER

“Sevgili, canımdan çok sevdiğim, ay yüzlü ağabeyim Satılğan! Babam İdiris, Smagul amcam, kardeşim Turdubek! Sağlıklarınız nasıl, Tekesin geniş yerinde, mis gibi havasında, sağlığınız sayesinde, Tanrı’nın izni ile hükümetle partinin verdiği görevleri hakkıyla yapıyorsunuzdur umarım. Benim halimi sorarsanız, ben de sağ salim, öğrencilik görevimi yeterince yapıyorum. Sümbe’nin nefis havasında arkadaşlarımla aynı seviyedeyim. Dayımın evinde herkes iyi. Dedemle ninem de iyiler. Kağazbay Dayım da iyi. Yengemle ikisi uzak bir yerde çalışıyor.

Ben hükümetle partinin görevlendirdiği okulda çok iyi notlar alıyorum, okula Zaire yengemin peşpetini giyip gidiyorum. Gömleğim çok eskidi. Ninem her gün yamalasa da her gün yırtılıyor. Pantolonumun kuyruğu da yırtılmaya başladı. Ninem bir sarı kumaş bulup yamadı. Bu yüzden sizden rica ederek istediğim: Buralara gelecek olan birisi ile mürekkep, kalem ucu, gömleğim eskidi gömlek diktirip gönderseniz ve aritmetik kitabını almaya param yok. Olursa para gönderseniz.

Sağlıkla kalın, mektubu yazan Berdibek, yıl 1935, 13 Nisan.”

Defterin bir sayfasına yazılıp, üçgen olarak bükülen bu mektup, posta ile gönderirsem Kostöbeyi geçip Narıncol'a giderdi. Oradan tekrar Kostöbe'ye dönerdi. Birçok yeri gezdikten sonra Satılğan abimin eline ulaşırdı. Anlayacağınız posta sistemi ile yollanan bir mektup öyle kolay kolay alıcının eline ulaşmazdı.

Benim okuduğum yerle Kostöbe'nin arası yaya yürüyen adama iki üç saatlik yoldu, hiç durmadan yürünebilecek bir yol. Mektubu bu giden kişilerden de gönderebilirdim. Hem çabuk ulaşır hem de kolay olurdu.

Hayır, ben öyle yapmazdım. İnsanlar postayı neden buldular derdim ve sırası gelmişken faydalanayım diye düşünürdüm. Posta hizmetleri ile gönderilen mektup daha güvenli gider gibime gelirdi.

Sümbe'de dükkan işleten bir delikanlı vardı. O beni tanıyordu. Bir gün onunla karşılaştık:

–Baban sana yirmi beş som para gönderdi, hadi gel vereyim, dedi.

Bu haberi duyunca Ramazanla bende akıl kalmadı. Çok şaşırдық. Bir som, iki som değil yirmi beş som! Biz böyle çok paraya önceden hiç sahip olmamıştık. Kalbimizi elimizde tutarak dükkâncının peşinden gidip, evine geldik.

Neden olduğunu anlamadım, dükkâncı bana yirmi beş somu tamamıyla verdi. En azından bakır vermedi. On, on beş, yirmi tıynlık gümüşler. Ona rağmen avuçlarıma sığmadı. Bunu şimdi nasıl taşıyacağım, diye düşündüm. Cebime koymuştum, o cebim sarktı, yere kadar uzadı sanki. Uzayan cebimi elimle sımsıkı tutarak eve geldik.

–Satılğan, Berdibek'e yirmi beş som para göndermiş! diye Ramazan bağıra bağıra anlattı.

Ninem çocuk gibi:

–Gerçekten mi? Hadi göstereyim.

–İşte! diye cebimdeki paraları gösterdim.

–Bana beş altı som versen, çay alıp içeyim.

–Kendime kağıt, kalem alacağım.

Oturup paralarımı sayıyorum. Gerçekten yirmi beş som mu? Ne eksik ne fazla. Ramazan benimle paylaşmak istiyor. Ama ben izin vermiyorum.

İşte Ramazanla dükkana gidiyoruz. Yol boyunca oynayan çocuklara yukarıdan bakarak bu gün zengin olduğumu söyledim, cebimdeki gümüş paralarını gösterip hava attım. Paraları gören herkesin aklı şaşırıp, peşimize eklenirdi. Paranın sahibi benim, bu nedenle onlar bana kıskançlıkla bakıyorlardı. Tam o an adım gibi emindim ki dünyaya ben olarak gelmediklerine pişmanlık duyuyorlardı.

Dükkana girdiğimde peşimden hepsi girdi. Bir kazak devesini satın pazarı gezdiğinde on kadar kazak peşinde gezermiş derler, öyle hissettim kendimi.

–Ne alsam acaba? diye etrafıma bakındım.

Cebimde yirmi beş som değil de sanki hazine dolu kutu varmış gibiydim. Yanımdaki çocuklar da şunu al, bunu al diye birbiriyle yarışarak akıl veriyorlardı Bir iki kitap, defter, cetvel, not defteri gibi okula lazım olan şeyleri aldım. Daha ne alsam diye düşünürken:

–Şuradaki davulu al! dedi vezirlerimden birisi.

–Kemer al!

–Şu aynayı al. Cebine koyup, hep yüzüne bakarsın.

–Yüz kremi al...

Hepsi de lazım olan şeylerdi. Param yetse hepsini alırdım, hiçbir şeyi bırakmadan. Bir kilo küp şeker aldık, bir tanesini alıp yiyip, kalanını eve götürmek için. Böyle zenginleştiğimde dedemle ninemi sevindirmezsem niye ve nasıl bir insan olurum?

Küçük yuvarlak bir ayna satın aldım. Etrafı plastikle sarılmıştı. Vazelin aldım. Akılcılarımın diliyle söyleyince yüz yağı. Ayaklarım, kollarım, dilim dilim olup parçalanmıştı, akşam eve gidince her yerime sürecektim.

Hesapladım yine de param kalmıştı. Şimdi ne alsam diye düşünürken;

–Kemer al! Beline bağlarsın, dedi birisi.

Ucunda süslü bağları olan beyaz ipekli kemer, benim çoktan hoşlandığım bir kemerdi. Hem bu sıralar modaydı da. Süslü delikanlılar, beline beyaz gömleklerin üstüne taktıklarında çok hoş gözükürlerdi.

Kalan paramla kemer satın aldım. Çocukları peşimde dolaştırarak dükkândan çıktım. Benden zengin, benden mutlu adam yoktu o anda. Sokağın tam ortasındayız. Vezirlerim yanımda. Satın aldıklarımıza bakıyoruz.

Benim için en önemli ve pahalı olan püsküllü beyaz ipek kemer. Onu kahverengi peşpentimin üstüne deniyorum. Süslü delikanlılar gibi uzun kısalı püskülleri kuyruğuma doğru düşüyor.

–Nasıl, yakıştı mı?, diye akılcılarımdan soruyorum.

–Çok iyi oldu!, diyor bir akılcım.

–Bu böyle peşpentin üstüne bağlamaz ki, gömleğin üstüne bağlanır, diyor ikincisi. Düzgün bir gömleğim yoksa ne yapayım, olana kadar bunu saklayacak mıyım?

–Peşpentin değil hatta şapanın üstüne de bağlayabilirsin. Diğer kermerlerden bu daha da dayanıklı, diyorum. Bu aslında benim kararım doğru demek için tam olarak inanmadan söylediğim sözler. Diğer yanım başka birşeyi hayal ediyor. Saçım, kel olmayıp uzun olsa. Saçımı bir güzel parlatıp, bir yana yatırarak tarasam. Pantolonumun ütüsü bıçak gibi olsa. Ayağımda parlayan ayakkabı, üstümde kar gibi bembeyaz gömlek olsa. İşte bunlardan sonra püsküllü beyaz kemeri bağlayıp, sokağa çıksam: “Hadi bana bakın, nasılım?” diye havalanarak çıkabilirdim.

Ehh! Biri bulunsa biri bulunmazdı zaten. İşte kemerli oldum. Fakat kemerime süs katacak başka elbiselerden bende yoktu. Fakir zenginleşirse cömert olur. Bugün ben cömertim. Yanımdaki çocukları da sevindirmeyi bir borç diye düşündüm. Sıklık vazelinini herkesin eline kocaman kocaman sürdüm. El ve yüzlerindeki su değince acıyan derilerine sevinerek sürüyorlardı.

Olsun sevininler! Benim bu iyiliğim birinden karşılık görmese de diğerinden görürdü muhakkak. Görmese de birşey olmazdı. İyilik yap denize at demişler sonuçta.

Nasır tutmuş kolları ile akın karaya karıştığı yüzlerine yağı sürdükten sonra bütün çocuklar parlamaya başladılar. Yıkayıp sürmedikleri için vazelinle kirleri birbirine karıştı. Ellerine yüzlerine dokunsan parmaklarının izleri kalırdı...

–Oy akılsız! Şapanın dışından ipek kemer bağlayan kimi gördün? Bağlayacaksan gömleğin dışından bağla, diyerek evde beni dedemle ninem karşıladı.

–Öncelikle gömlekle gezmek için hava soğuktu. Gömlekle gezemezsiniz. İkincisi benim gömlek kırk yamalı bir şey idi. Kemerle son derece uyumsuz olurdu.

Havalar ısınıp, düzgün gömleğimin olacağı zaman kadar dayanamayacağımı düşünüyorum. Yarın okula ya kısmet deyip kemerimi peşentimin dışından bağlayıp gideyim, hiç olmasa bir defa görsünler, sonrasına belki saklayıp bir kenara koyarım, diye düşündüm ve ertesi gün düşündüğümü yaparken buldum kendimi.

Çocuklar görür görmez hemen etrafımda toplandılar. Kimisi hoşlanıyor, kimisi de alay ediyordu. Bazıları da kemerimin püsküllerinden çekerek ve alay ederek, “Komiser gibi olmuşsun!”, “Vekil gibi olmuşsun!”, “Savcı gibi olmuşsun!” diye dalga geçiyorlardı.

Ders başladı. Berdibek’in ipek kemeri var, diye çocuklar son haberi öğretmene anlatıyorlardı. Nazar adlı öğretmenimiz, o sakin ve sevecan adam, gülümseyerek dinledi.

Bir ders bitti. Arada dışarıya çıktım. O gün, başını Kel Baymırza’nın çektiği grup gelip etrafımı sardı. Bunlar niye bana yapışıyorlardı ki sürekli?

Baymırza’nın olduğu yerde kötülüğün de olacağını kalbim hissetmişti. Dışarıya çıktığımda, etrafımı saran çocuklardan birisi:

–Ooo, püsküllerine bak, ne kadar güzel!, diyordu. Kalbim birşeyler hissetti, hemen döndüm baktım kemerimin püsküleri yok. Birisi bıçakla alıp kesmişti. Çocuklar şimdi daha da alay etmeye başlamışlardı. Ben çok kızmaya başladım. Kimden öcümü alacağımı bilemeyip, Baymırza’ya:

–Sen! Sen kesip aldın!, diyorum.

–Yalan söyleme! Kesip almışsam bak! Bul!

...

Biricik kemerim! İçim acıyor. Ben de akılsızım. Okula niye getirdim! Keşke ninemle dedemi dinleseydim. Keşke hava ısınana kadar saklayıp korusaydım!

Ders bitti. Okuldan eve dönüyorduk. Baymırza’nın evi sokağın diğer tarafındaydı. Uzaktan bana birşeyi gösterip, tanıdın mı diyordu. Evet, benim, benim kemerimin püskülleri idi gösterdiği. Küfürleri yağdırarak peşinden koştum. Yetişemiyordum. O püskülleri havaya fırlatarak koşuyordu.

–Dur, görürsün yarın öğretmene anlatacağım!

Öğretmen ne yapsın kesilen püskülleri geri yapıştırıramazdı sonuçta. O kadar paraya aldığım kemer bir günde yok oluverdi.

BENİM GÜZEL YENGEM

Üçüncü sınıfı ben de Ramazan da takdir alarak tamamladık. Bu bizim için paha biçilmez bir mutluluktuk. Kostöbe'den de güzel haberler geldi. Satılğan ağabeyim evlenmişti. Bu seferki evlilik ağabeyimin gönlünce olmuş, çok nazik bir kızla evlenmişti. Kostöbe'deki en güzel kız Külimbala adlı bir kızdı. Köyün tüm erkeklerinin hayali idi.

Külimbala evinin tek kızı idi. Babası çobandı. Orta boylu, kaş gözü güzel, hafif esmer bir kızdı. Bütün halka güzelliğini kabul ettirmişti. Satılğan abim işte onu almıştı.

Jolşıbay bir at arabası ile köye geldim. Evin içi yine yeniden düzenlenmişti. Yeni yatak yorgan, biraz yeni eşyalar ile ev biraz olsun güzelleşmişti. Gelin olmak bu diyen bir gülümseme ile yengem bir köşede oturuyordu. Ağabeyim o zamanlarda kolhozda muhasebeci idi.

İdris ile Smagul da kolhoz işinde idi. Evde olmadıkları zamanlar oldukları zamanlardan daha çoktu anlayacağımız. Genç yengem çalışmıyordu. Küçük kızken bile kolhoz işlerine gitmezdi. Brigadir , güzel yengem Külimbalayı pek rahatsız etmezdi. Yengem, kişisel bakımı ile ilgilenir, süslenir püslenir ama illaki evde otururdu. Aynanın önünde bir saat saçını tarardı örneğin. Üşenmezse eşine çay kaynatıp verirdi.

Kolhoz , biz çocukları okul bitince rahat bırakmazdı. Ekinlerin otlarını yolar, tarla işleri ile uğraşırdık. Temmuzun sıcağında kolhoz, ağabeyimi Almatı'ya üç aylık muhasebe eğitimi kursuna gönderdi. Evde yeni gelin yengemle ikimiz kaldık.

Brigadir, Köpekbaıulı Bazil idi. Kara güçlü, bekâr bir erkek. Sabahleyin ev ev gezip halkı işe gönderirdi. Eskisi gibi değildi, artık bizim eve de uğrar oldu. At üstünde durup:

–Kim var?, diye seslenirdi.

Bu İdris ile Smagul'un evde olup olmadığını öğrenmek için seslenişi idi. Evde olmadıklarını anladığında atından iner, atını kapının önüne bağlardı. Sırım gibi genç at durduğu yerde hiç hareket etmezdi. Küçük kapıdan kocaman vücuduyla ikiye bükülüp eve zorla girerdi.

–Hey, sen neden daha işe gitmemişsin? Hadi git! derdi Bazil bana. Ben ise bir şeyleri bahane ederek evden çıkmazdım çünkü Bazilin kafasındakileri hissetmeye başlamıştım.

–Sen gelincik evde oturman yeter, artık işe çık, derdi yengeme.

Emir veriyormuş gibi seslenirdi ama gerçekte bunun ardı boştu. Külimbala nazlanarak:

–Ne iş vereceksin?

–Kürek al da Mariyalarla arık kaz.

–Ona benim gücüm yetmez.

–O zaman kambayı temizle.

–Toza boğulup ölmez miyim?

–Şömele aktar.

–Güneş geçse başım ağırır.

–O zaman ne iş yapacaksın? Tepsen demiri parçalayacak gücün var, dedi ve yengemi belinden dürttü. Külimbala: “Hey deli, ne yapıyorsun ya!” diye gülümsemeye başladı. Bazile de lazım olanı buydu. “He, ne oldu, ödün mü koptu?” diye o esnada yengeme daha da yaklaşmaya başladı. Fareyi yakalayan kedi gibi yengemle oynamaya başladı. Kâh kucaklar gibi yaptı kâh mıncıklar gibi. Yatağa düşürüp, gıdıkladı yani aklına eseni yaptı. Beni adam yerine koymadı, yokmuşum gibi davrandı.

Yengem benden çekinip, “Dur, dur yapma!” der gibi oldu. Fakat sözünde pek ağırlık ve ciddiyet yoktu. Onun “Dur yapma!” demesi, “Daha da ileri git!” demesi ile aynıydı sanki. Ayı gibi olan Bazile, kışkırtılmış da karşılık verememiş, şimdi ise eline fırsat geçmişken öcünü almak ister gibi yengemi dürtmeye başladı yengem de Bazili yormaya...

On iki, on üç yaşındaki çocuk olsam da benim bilmediğim, bildiklerimden azdı. Bazil’in bizim eve gelmesini istemiyordum. O atından inmeye başladığında içimde ateşler alevlenir, yengemi kıskanmaya başladım. Elimden gelse onu çiğneyip yok etmek hazırdım.

Gündüzleri Bazil bizim evde çok kalamazdı. Yengemle şakalaşır, evin içini darmadağın edip kendi işine giderdi. Geceleyin yatmak üzere iken evin bir deliğinden

çıkıverirdi. Bu sefer at binip gelmez, yaya gelirdi. Habersizce gelir, selamlaşarak eve girerdi. Bir seferinde geldiğinde yengem işlemleri dikiyordu, ben de kitap okuyordum. Ortanca kapıyı vücuduyla kapatıp, durdu:

–İdrıs ile Smagul daha gelmedi mi? dedi.

Onların nerde olduğunu brigadir bilmezse başka kim bilirdi. Bilerek ama bimezlenerek soruyordu.

–Gelmedi, diye yengem düzgünce cevap verdi.

–Sen gelincik ne bu, sabah akşam dikiş dikip oturuyorsun, kolhoz işine de çıkmıyorsun. Ancak bekle kocan gelsin.

Bazil kimse otur demeden demir yatakta oturan yengemin yanına ağır vücuduyla oturuverdi. Güzelce düzeltilmiş yastıklar etrafa düşmeye başladı. Geceleyin gelen Bazil’e benim bakışım farklı. Fakat bunu o fark etmemiş gibi oturuyordu. Yengeme zararsız şakalar yapıyormuş gibi, ara sıra kolhozun işlerinden bahsederek, acele etmeden oturduğu yerde elde yapılan sigarasını içmeye başladı. Evin içini acı sigara dumanı sardı.

Yengem bana özen göstererek:

–Uykun geldiyse yatıp dinlen, dedi.

Bazil gitmeden, içimi ateşe salan kızıl gözlü bela gitmeden benim uykum neden gelsin, nerden gelsindi! Sonunda Bazil pes edermiş gibi güya gitmek için kalktı.

–Hey gelincik, misafire bir su bile mi ikram etmezsin?

Yengem bir kese su alıp geldi. Bazil yarısını içip yarısını Külimbala’nın yüzüne fırlattı. Yengem: “Ya deli seni, şimdi görürsün!” diye Bazil’i kovalamaya başladı. Evin kapıları açık kaldı. Dışarısı karanlık. Simsiyah. Kaçan da kovalayan da bu siyahın içine karışmış gibi görünmez oldu.

Ben yengem çabuk dönse diye merakla bekliyordum. İçimi korku sardı, içim bir ısınıp bir soğudu. Yengem gecikti. Koşarak kapıdan dışarıya çıktım. Etrafıma bakındım. Hiçbir hareket, hiçbir ses yoktu. Daha çok merak etmeye başladım. Bir zaman sonra nefes nefese kalmış yengem geldi:

–Belayı şu sokağın başına kadar kovaladım, yetişemedim. Dur beklesin, yarın eve gelirse gösteririm ben ona! dedi.

Yengemin saç başı, üstü Bazil'i kovalayacağım diye daha da dağılmıştı... Arkasına çimenler, otlar yapışmıştı... Bu ziyaretler bir süre aşağı yukarı bu şekilde sürüp gitti.

“BÜRO DİĞER KÖYDE”

Halk artık kolhoz çatısı altında birleşti. Özel mülkiyet diye bir şey kalmadı. Hatta söylenmiyordu bile. Herşey kolhozun: Toprak da, su da, insan da. Kostöbe’de yerli dükkânlar açıldı. Köy Sovyet Bürosu’na telefon bağlandı. İnsanların okuduğu gazete ve dergiler çoğaldı. Sağacağı olmayan ailelere birer keçi, buzağı, dana gibi hayvanlardan verildi.

Bizim eve de gelecek yıl doğuracak olan tombiş bir inek verildi. O yavrulasa Tanrı bize büyük bir bağışta bulunmuş olurdu. Kendi sağacak ineğimiz, sütümüz, yoğurdumuz olurdu. Yağımız, kurutumuz olurdu. Kazakların karnı hayvanla doyardı.

O yaz, yerleşik hayat, tamamıyla değişmeye başladı. Yeni köy düzeninde “töşke” dedikleri evler inşa etmeyi öne çıkarmışlardı. Kiyikbay köyü ile Nayza köyünün arası boş bir alan idi. Şimdi o boş alanda kalabalıklaşan işçiler sazdan iki katlı evler inşa ediyorlardı. İki katlı, iki odalı, dümdüz sokağı olan bu evlere köyün halkı “töşke” derdi.

Kaburgası inşa edilen evler çoğalmaya başladı. İç ve dışlarını sıvadıktan sonra, kapı pencerelerini yapıp, çatısını kapatsanız şimdi oturduğumuz evlere bin basardı. Beyaz saray gibi güzel evler yapılıyordu. İşte yeni köy böyle kuruluyordu. Biz çocuklar buna çok seviniyorduk. Sıvanan evlerin içini gezip: “Burası bizim olur, buraya biz oturacağız...” diye büyüklerin adına konuşurduk.

Töşke inşaatları yaz boyu durmadı. Aksine komşu köylerden yardımcıları gelip, iki üç ayın içinde ondan fazla ev inşa edilmişti. Günlerin birinde bu iş durdu. Niye olduğunu kimse bilemedi ve işe devam edilmedi.

Sonbahar geçti. Bahar geldi, geçti. Yeni inşa edilen binalar unutuldu kaldı. Çatıları kapatılmadan, kapı penceresi yapılmadan kaldı. Bitmemiş evlere hiç kimse girip yerleşemedi. Yağıştan ezilen, rüzgârın esintisiyle yıpranan evlerin üstünde boşa giden emeğin yoklayıcısı sadece kargalar idi.

Hiçbiri kullanılmayan bu evlere benim hala içim acıyordu. Üzerinden at sürüsü geçmiş gibi insanların yalın ayak sazları ezmeleri; zayıf vücutlarıyla kocaman inşaat parçalarını, kesekleri kaldırmaları, sağa sola taşımaları gözümün önünden hala gitmez.

Öğlen arasında “Çok oturdunuz, hadi kalkın, çabuk olun.” diye basbas bağırان vekiller aklımda. Çekiçleri saz ve çamura batan ustalar, sabanlara koşulmuş, yazın sıcağında dilleri kuruyan öküzler, emzikli bebeklerini gölgeye bırakıp kesek yapan kadınlar hala gözümün önündedir.

Zamanında emmediği için açlıktan ağlayan bebekler gözümün önünde. Bunun hepsi ne içindi? Kargaların konaklayacağı yer olmak için mi? Tekesin uçurumları da yeterli idi onlara.

Ha bu arada bitmeyen evlerin sadece birisi işe yaradı. Kostöbede Auğanbay adlı çocukları çok olan birisi vardı. Onun kendi evi olmadığı için herkesin evinde bir gece konaklar, bu şekilde yaşamaya çalışırdı. Kısa doğru Auğanbay, yarım kalan evlerin en köşedekini alıp kendi emeğiyle üstünü kapatıp, inşaatı iyi kötü tamamlayıp içine oturdu. Auğanbay eskiden Rusların arasında yaşamış. Bu yüzden de ev yapımıyla ilgili bilgisi, tecrübesi varmış. Evine büyük pencere ve kapı yaptı. Böylece Kostöbe’deki en büyük ve en gösterişli ev Auğanbay’ın evi oluverdi.

Hem evin konumu da köyün en iyi yerinde idid. Kiyikbay ve Nayza’nın tam ortasında, temiz ve dümdüz bir yer. Toz ve balçıktan uzak. Narıncol yolundan geliyorken Kostöbe’de ilk olarak dikkati çeken artık Auğanbay’ın evidir. Köylerde gösterişli binalar genelde ya okul ya da bürolar olur. Kostöbe’ye gelen misafirler evi büro sanıp yanlışlıkla onun evine bile girerlerdi.

Oysa orası büro değil. İçi çocuk ve bir türlü yanmak bilmeyen ateşin dumanı ile dolu bir ev. Auğanbay’ın karısı da biraz salak. “Pardon, büro nerde?” diye şaşırıp kalan yolculara “Büro diğer köyde!” cevabı verilirdi.

Yanlışlıkla gelen misafirlere Auğanbay’ın çocukları alışmaya başlamışlardı. Artık bu eve doğru gelen kişilere soru sormadan, önlerine koşarak çıkıp:

–Büro diğer köyde!, diye söyleyivermeyi geleneğe çevirmişlerdi.

ŞEYTAN SANDIM...

Benim sabahtan akşama kadar yengemi gözetlemem Bazil'in pek hoşuna gitmemiş gibiydi. Bir günü bana:

–Çayıra gideceksin, ot yığını taşıyan (tınaz) ata bineceksin!, dedi.

Otu orakla biçmek, ekini toplamak gibidir. Çayırılık yerler köyden biraz uzakta olurdu. Orda çalışacak olanlar geceleyip, orada yemeklerini yerlerdi. Bazil bu işi vererek beni köyden uzaklaştırmak istemişti. Karşı gelecek gücüm ve başkaca çarem yoktu. Brigadir'in peşinden gittim.

Tekes'in diğer tarafı ormanlık idi. Otları iri ve sık. Ot arabası kolaylıkla geçemezdi. Büyük ot yığınlarının toplandığı yere küçük ot yığınlarını atın arkasına bağlayıp sürükleyerek çekip getirirdik. Ata binecek olan çocuk bendim. Otlardan yığın yapacak kişi de benim eski arkadaşım Jılkıbay idi.

Yemek yapılan ve yenen yer Tekes'in kuzey tarafındaki hem yüksek hem düz olan alanda idi çünkü ormanda sivrisinek çok, burada azdı.

Külimbala artık gece gündüz evde yalnızdı. Geceleri ben pek uyuyamıyordum. Sürekli evdeki yengemi düşünürdüm. Gözüm uykuya dalıverdiğinde korkunç rüyalar görmeye başlar, rüyamda Bazil'i görürdüm. Bizim evde yengemin yatağının yanında sigara içiyor olurdu. Külimbala da yanında. O da sigara içiyor olurdu. Birbirlerini gıdıklayıp, sigaranın dumanıyla oynayıp eğleniyorlardı. Ben de diğre tarafta yalandan uyuyor gibiydim. Artık dayanamaz, bağırmağa başlar, kendi sesimden kendim korkup uyanırdım. Etrafıma bakındığımda, yanımda uyuyan herkesi sesimle uyandırmış olduğumu görürdüm. Jılkıbay bana kızmaya başlardı: “Ne oluyor ya sana? Rüyanda ne görüyorsun. İyi değilsin sen!” derdi.

Benim ürkerek uyanmamı herkes farklı yorumlardı. Ölmüş annesi rüyasına girmiştir, derdi birileri. Tok karna yattığı için karabasan gelmiştir, derdi başkaları. Bazen de ürkerek uyandığımda ağlamaya başlardım. Yanımda yatan işçilerin hepsi uyanırdı. Uzun süre durmadan ağlardım. “Ne oldu? Nasıl bir rüya gördün? Söylesene?” diye yanımdakiler beni sıkıştırırlardı. Ben de hiçbirşey anlatmayıp, sadece eve gitmek istediğimi söyledim.

Rüyama annemin girdiği de doğruydu. Gitgide ben gerçekten hasta olmaya başladım. Bir şeye küsem, kızsam, beni hemen ateş basardı. Başım şiddetli ağrıdan

zonklar, hasta olurum. Bu zamanlarda her şeyden uzak olmak isterdim. Keyfim olmazdı. Sese dayanamayıp, sadece ölü sessizliği isterdim. Başımı sıkıca bağlayıp, yatmak tek tedavi ya da teselli idi. Uyusam ya da kussam geçecek bir hastalık. Artık benim için:

–Bunun başının tutuşması var, der olmuştu herkes. Artık bu nasıl bir hastalıksa.

Her gün öğlen yemeği için Tekes'in suyunu geçip, Orta Kazan'a giderdik. Orta Kazan- sivrisineğin az olduğu yüksekçe bir yerde kurulmuş kuytu keçe çadırdan bir evdi. Muhammedi'nin Kant adlı eşi bize yemek yapardı. Sabah çay, öğlen çay akşam da ya çay ya da irmikli çorbanın olduğu öğünler yerdik. Bazen ölmüş bir hayvanın etini getirirlerdi, ona da diş geçmezdi, sert olurdu.

Her zamanki gibi öğlen yemeğine çıkmıştık. Atlı ve yaya olarak Tekes'in diğer tarafındaki Orta Kazan'a doğru ilerliyoruz. “O Tanrım! Şuna bakın.” Dedi herkes. Ormanın içini su basmıştı. Gökten inen su değil tabii ki. Yağmur yağmıyordu. Temmuzun sıcaklığında dağ başındaki karlar eriyip, Tekes'in dere yatağını taşırmıştı. Genelde sakince akan Tekes bu sefer arkından çıkmıştı.

O gün hava felaket sıcaktı. Bu yüzden de Tekes taşmıştı. Suyun rengi de kırmızımsı olmuştu. Tekes'ten şimdi araba hatta atlı veya yaya insan geçemezdi, akıntı sürükleyecek kadar güçlüydü. Ot biçme ekibi yemeğe gidemedik ve Tekes'in kenarında düşünmeye başladık. Ne yapmak lazımdı? Köprü Kostöbe'nin tarafında. Orası da biraz uzak.

Tokurcuncu (otlardan yığın yapan kişiler) dört kişi, orakla ot biçen dört beş kadın daha vardı. Toplamda on kişi kadardık.

–Ben gidip yemek getireyim. Suyu geçebilirim, dedim.

–Nasıl geçeceksin?

–Yüzerek geçerim.

Ordakiler gürültüyle: “Hayır, suyla oyun olmaz! Akıntıya kapılır gidersin!” dediler. Bazıları “Ölmek istersen git!” bazıları da “Bu ölmez. Tekes'in suyu artık değil mi Berdibek balık değil mi” sözü boşuna mı söylendi sanıyorsunuz, bırakalım gitsin!” dediler. Ben gitmek için davrandım.

Dere yatağının bir yerine kadar atla geçtim. İlerisi için, çok çalışmaktan yorgun ve zayıf düşmüş ata pek güven olmazdı. Atı orada bırakmaya karar verdim. Tüm

elbiselerimi çıkarıp, eğerin üstüne bağladım. Tamamen çırılçıplak kalmıştım çünkü bende iç çamaşırı yoktu. Pantolonla da yüzemezdim, ıslanır ve belki de beni suda yavaşlatırdı. Derenin içindeki su göğsüme kadardı.

Sakince akan Tekes bu sefer yerden göğe ulaşmış, denize dönmüştü sanki. Cesaretle biraz durup biraz yüzdüm. Kendime güvenerek ilerliyordum. Akıntı her zamankiden daha da sertti. Bana yüzmek için izin vermiyordu. Karşı yakaya yaklaştım. Uzattığımda elim değiyordu. Kenara çıktım. Çıplak olarak ayakta duruyorum. Yüz metre ileride keçe çadırdan aşevi Orta Kazan. Orası o an çok sakindi. Suyun bu tarafında çalışanlar çoktan yemeklerini yemiş, işlerinin başına geçmişti.

Şimdi bu çıplak halde oraya nasıl giderim diye düşündüm. Gitmezsem yine olmazdı. Keçe çadırdan eve doğru koşmaya başladım. Kimseye görünmeden ve bakmadan, çabucak eve girip, elime geçen bir şeyle üstümü örtmem lazımdı. Kapı kapalıydı ortam sessiz. Eve yaklaşmak üzereydim.

Aniden çadır evin kapısı açılıverdi. Elinde leğeni ile Kant çıktı. Evde yalnız imiş. Çıplak halde koşarak gelen beni şeytan sanıp elindeki hamur dolu leğeni yere düşürdü ve ünü çıktığı kadar bağırmaya başladı. Benim bekleyip, anlatmaya vaktim yok. Durmadan eve koşarak girdim. Keregede asılı duran Muhammedi'nin bir kıyafetini alıp, üzerimi örttüm ve tekrar dışarıya çıktım. Kant ortalarda yoktu. Etrafa bakındım, o başörtüsünün ucu sallanarak kaçıyor.

–Hey Kant nereye gidiyorsun? Beni tanımadın mı?

Kant gözlerine inanamıyormuş gibi şaşırarak baktı. Sonunda tanıdı. Oflaya pufloya, eli kalbinde geri geliyor, bir yandan da söyleniyordu:

–Ya sen miydin, deli çocuk! Çıplak olarak koşup geleceğini ben nerden bileyim? Şeytan sandım.

Ben gülmekten neredeyse krize gireceğim. Birer kâse sıcak çay içip, biraz açlığımı giderdim. Artık diğer tarafta bekleyenlere yemek götürmem lazımdı. Kant kazanda pişirilen tandır ekmekten verdi ve sordu:

–Bunu nasıl götüreceksin?

–Bir kumaş versen, ona sarıp, sırtıma bağlarım.

Kant'ın büyük kırmızı sofrası bezi varmış. İstemeyerek de olsa onu verdi. "Bezim kaybolmasın, mutlaka geri gelsin!" deyip durdu. "Dikkat et, su çok kötü, sen akıntıya kapılıp gitme!" demiyordu. Sadece sofranın bezinin derdindeydi sanki.

Su kenarına kadar Muhammedi'nin kıyafetleri üstümde, Kant'la beraber geldik. Ben suyun kenarında üzerimdekileri çıkarırken Kant diğer tarafa döndü. İçindeki ekmek sırtıma gelecek şekilde sofrasını bağladım.

Üstümdekileri suyun kenarında bırakıp suya girdim. Sırtımdaki ekmek ıslanmasın diye göğsümü mümkün oldukça suyun üstünde tutmaya çalıştım. Tekes'in diğer tarafında, çok çalışmış ve çok acıkmış halde bekleyenler benim bu davranışından çok memnun oldular. Övgüleri yağmur olmuş da üzerime yağıyordu.

ESKİ EŞYALAR MÜZESİ

Dördüncü sınıf için tekrar Sümbe'ye geldim. Dayımın evi eski yerinde değildi. Oradan başka eve taşınmışlardı. Evin etrafında beslenen tavşanlar vardı ya. Onlar evi mahvetmişlerdi. Kazdıkları inlerden su girmeye başlamıştı. Evin içine su girince dayımlar ürkmüş ve rahatsız olmuşlardı. Üstelik tavşanlar durmak bilmiyormuş. Geceleri bile ışığı açıp baktıklarında bizim tavşanların kazdığı yeni tünellerden eve su geldiğini görüyorlarmış. Zaten su yatağının üstüne yapılmış ev bu yüzden iyice suya batmış.

Bundan sonra dedem tavşanlardan kurtulmuş, tavşanların ayağını yurdundan, yöresinden kesmiş. "Artık tavşan beslersem iki gözüm akıp gitsin" diye aklıma geldikçe yemin ediyordu.

Dayımların şu anki oturduğu evin de eskisinden pek farkı yoktu. Bir odada kendileri kalıyorlardı. Ortadaki odada yemek hazırlanıyordu. Kitap yüzü kadar penceresi olan üçüncü oda da depo olarak kullanılıyordu. Orada birçok şey saklanıyordu.

Bu depo olarak kullanılan odada yok yoktu ya da ne ararsanız vardı!

Simsiyah arpa buğday, kışın yakılacak odunlar, ta o göçebelik zamanından kalan keçe çadırın parçaları, eski kap kacak vs. Kısacası bu odadaki eşyaların hepsini sayıp dökmek mümkün değildi. Bunu yapmak yerine kendiniz girip gözlemlerinizle görseniz daha iyi olurdu.

Odanın girişinde, küçük bir delik şeklinde kapımız vardı. Girerken eğilmeniz, başınıza dikkat etmeniz lazımdı. Işık bu odaya aslında kitap yüzü kadar olan pencereden değil, bu kapıdan girerdi. Kapı kapalı ise odanın içi karanlık olurdu, açık olsa aydınlanıverirdi.

Kim olursanız olun gözünüz alışana kadar oda karanlık gelir, pek bir şey göremezsiniz. Endişelenmeyip azıcık sabrederseniz yavaş yavaş görmeye başlardınız. Orada bir köşede toplanan şey tezektı. Yanında da dizilmiş, bağılı, kurumuş ağaçlar. Bunların hepsini Böpke Ninem kış için hazırlamıştı. Şurada duranlar da o anlattığım keçe evin parçaları. Bu büyük fanerada un saklanırdı. Diğer küçüğünde kepek vardı, kepeğin içi yumurta doluydu.

Durun! Tepeye, tavana bakmadan ileriye basmayın. Böyle yanlışlık yaparsanız pişman olursunuz. Hadi, yukarıya bakın. Bir ağaç parçasının deliklerine, üzerine ve dallarına asılmış, toza belenmiş eşyalar. Lazım olmasa da dedem ileride belki lazım olur diye asmış. Eski beşik, ağızı açılmış eski bot, eski pima ayakkabının konışı, paslanmış demir köseu, kırık tırpan, sapsız orak...

Hayır, bu oda sadece depo değildi. Bu odaya depo demek haksızlık olurdu. Sembay ailesinin uzun ve eski zamanlardan beri yararlandığı, eski eşyaların saklandığı müze gibiydi. Buradaki her bir eşya, kullanıldıkları her yılın hatırası, şahidi. Kullanıldıkları zamanların ruhu sinmiş, canlı halleri gibi.

–Dede, şu beşik ne zaman yapıldı, diye bir sorsanız...

–Babamdan kalan beşik, diye cevap verirdi, Sembay Dede'm.

O zaman siz anlardınız ki bu beşikte en az üç kuşak mutlaka yatmıştır.

–Bu kamçı ne peki?

–Gençliğimde, Böpke'yi istemeye gittiğimde bu kamçıyla gitmiştim.

–Peki, bu eski gümüş kemer?

–Bu babamın babasının kemeri imiş. Kayın pederi zerger olup ona hediye etmiş olsa gerek.

–Eskimiş eşyaların her birinin böyle bir tarihi geçmişı ve uzun uzun anlatmak istedikleri hikâyeleri vardır.

KAPASKA KAMALGANIM.

Hergün akşama doğru otlağa hayvanları getirmek için çıkardık. Sayelerinde yaşamlarımızı sürdürdüğümüz sığırlarımızı karşıladık. Genellikle ala sığırı karşılamak için Ramazan ile ikimiz çıkardık. Bir günü Ramazan hastalandı mı aklımda yok, ince çubuğu elime alıp her zamanki hizmetimize ben yalnız çıktım.

Sürü Sümbe'nin otlaklarında yayılırdı. Karınları doyan sığırlar, kara yolunun etrafından yayılarak geliyorlardı. Buzağlarını özleyen bazı sığırlar, ince sesleriyle böğüre böğüre “Ben gelyorum.” diye haber ederlerdi.

Bizim sığırımız ise ağırbaşlı idi, boşu boşuna melemezdi. İşte, bu ağırbaşlı hali ile yine evine geliyordu. Birbirimizi uzaktan tanıdık. Bana “Geliyor musun?” der gibi bakarak önüme düşüp gitti.

Yalın ayakla yerin yağlı tozunu çiğneyerek ineğin arkasından yürüyorum. Hiçbir korkusu olmayan sığırın peşindeyim. O nerden nasıl yürümesi gerektiğini doğal bir önsezi ile bilirdi.

Yolda kolhozun at ahırını vardı. Oraya yaklaştığımızda aniden ağaçtan tüfek yapıp boyunlarına asmış, üç çocuk önümüze çıkıverdi. Birisi de benim eski düşmanım Baymırza. Onlar beni çok uzaktan fark edip beklemişlerdi anladığım...

Bu eşkiyalar yolumu kesip etrafımı sardılar. Göğüslerini gerip, kılıçlarını yukarıya kaldırıp bana eşkiyalık ediyorlardı. Baymırza emir verir gibi dedi ki:

–Geri dön!

–Niye?

–Bizim sokağımızdan niye geçiyorsun? Kendi sokağından yürü.

Bela arayan Baymırza'ya bu bahane idi. Anlıyordum.

Yiğidi namus öldürür, derler. Yalnız olsam da gururumdan vazgeçmeyip cevap verdim:

–Senin baban mı satın almıştı bu yolu?

–Geri git dedikten sonra git!

–Gitmeyeceğim!

Baymırza yanındakilerle sözden eyleme geçti. Göğsümden itip, güç gösterisine başladılar. Baymırza bana bir kere vursa ben de ona geri anında bir kere vurarak karşılık veriyordum. İki defa vurursa ben de iki defa vuruyordum. Vurmak öyle olmaz böyle olur diyerek hakettiği karşılığı veriyordum.

Yerde yumruk kadar taş vardı. Hemen alıverdim. Al sana benim de elim boş değil, demek için. Onlar kılıçlarıyla vuracaksa ben de baş göz demeden taşla vuracaktım.

–Hadi vur, diyerek Baymırza göğsünü önüme tuttu.

–Sen vur!

–Yok sen, vur!

–Sen vurursan ben de vururum!

Kavgaya her zaman hazır olan Baymırza’da hızlı davranma yeteneği de vardı. Taşı tuttuğum elime aniden nasıl vurduğunu fark edemedim. Sonra dövüşmeye başladık. Baymırza bana göre iri ve güçlü idi. Heyt dese hazırda duran nökerleri de vardı yedeğinde. Ben işte bu üçünün ayaklarının altında kaldım. Bir ayağıma basıp, atamanın kendisi üstüme çöktü.

Ben çok kızgındım, yıkılsam da yenilmemeye çalışıyordum. Baymırza’ya sürekli tekmeler savuruyor, küfürler yağıdırıyorum. Ağzıma gelecek yerini dişlemeye de hazırım.

Fakat üç kişinin adı bile üç kişi. Benim pek gücüm yetmiyordu. Baymırza göğsüme iyice bastırmaya başladı. İki kolumu iki yana çekti.

–Abi de, yalvar. Yalvarırsan seni bırakacağız.

Başımı kesip alsa yalvarmazdım, yalvarmak şöyle dursun, yedi soyumdan öğrendiğim küfürleri, Baymırza’nın yedi soyunu anarak dilimin döndüğünce saydırıyordum. Tanrı beni bedenlen güçlü olarak yaratmadıysa da herkesi yakacak acı bir dil vermişti. Baymırza ve onun yanındakilerin canını yakacak, bıçak kesmiş gibi dilimleyen sözleri ardı ardına söyledim.

–Bir ip bulup getirin! Şu itoğlunun ellerini, ayaklarını bağlayıp, çukura atalım!

Nökerlerinin birisi ahıra gidip ip bulup getirdi. Üçü, üç tarafımdan gelip, ellerimi arkamdan bağlamaya başladılar.

–Bağla! Bağla! Babanı... Eninde sonunda öcümü alırım.

At ahırının yanında, bir zamanlar ev yapmak için kullanılan çamurun hazırlandığı derin çukurlar var. Beni onlardan birinin içine atmaya, sürükleyip götürüyorlardı.

Ala sığır bir ara arkasına dönüp bakmış gibi idi, şu anda etrafta gözüküyordu.

–Bırakın, bırakıp kaçın!, derim.

–Çukura atmadan, şu kutuyla üstünden bastırsak. Çıkamayıp altında yatsın!

–Doğru!

–Bu tarafa çekin! Bastıralım. Altından çıkamasın.

At ahırının önünde, ekinleri taşımak için kalın tahtadan yapılan büyük ve ağır, kutu biçiminde bir araba vardı. Onu üstüme devirmeyi düşünüyorlardı, anladığım.

–Devir, devir, babanın...

–Abi de, abi dersen devirmeyiz.

–Demem. Ölsem de sözümünden dönecek değilim.

Baymırza, arabanın tam yanına beni yüzüstü yıktı, dizlerini hareket ettirmeden sırtıma bastı. Diğer ikisi de arabayı çevirip, üstüme yıktı. Tabuta koyulmuş adam gibi ağır bir kutunun altında kaldım. Burnum yere değer vaziyette yatıyordum. Deyim yerindeyse burnumu sürtmüşlerdi.

Kazanan her zaman mutludur. Kaybeden de mutsuzdur ve hor görülür. Üç eşkiya kutunun üstüne çıkıp dans etti. Ayaklarının altında yatan benimle alay ettiler. Keşke elimi çözebileceğim birşey olsaydı, ellerimle arabayı üstlerine çevirirdim. İtoğlu Baymırza, acımadan kollarımı sıkıca bağlamıştı. Ne kadar uğraşsam da çözemedim, kendir ip bileğimi acıtmaya başladı.

Sonra yağmur yağmaya başladı ve giderek hızlandı. Tahtanın deliklerinden üstüme su damlıyordu. Damlalardan kaçıp, arabanın su damlamayan bir tarafına çekilip yattım. Böyle yatmak daha kolay geldi.

Sağ kalırsam nasıl olsa Baymırza'dan öcümü alacağımı düşündüm. Bu yaptığı yarına kalsa da yanına kalmazdı, kalmamalıydı.

Yağmur durdu. Eşkiyalardan ses seda yoktu. İneklerini evlerine götüren çocuklar çoktan gitmişlerdi. Etraf çok sessizdi. Bağırırsam da kimse duymayacak gibiydi. Üstelik yakın yerde ev de yoktu.

At ahırını sahipsizdi. Kolhozun burada insanlar tek kışın çalışırdı. Baymırzaların gelip çözmesini beklemekten başka çarem yoktu.

–Peki, onlar ya gelmezse? En geç yarın evdekiler beni aramaya çıkar, gelirlerdi, herhalde!

Ben kendimi er olmaya, erkek gibi davranmaya hazırlıyordum. Eğer padişahlık zamanında doğsaydım revalyusioner olurum diye düşünüyordum. Revalyusionerler ateşten de sudan da korkmazlardı. Aylarca, yıllarca kol ayakları kelepçelenmiş şekilde hapiste yatarlardı. Nice işkenceler görür, çıplak ve aç kalır ama yine de düşmanın önünde baş eğmezlerdi. Dediklerinden dönmezler, tükürdüklerini yalamazlardı. Ölümü dik durarak karşılardı.

Bu yüzden de revalyusionerlerin adları tarihe yazılırdı.

Evet, ben padişah zamanında doğmadığıma pişmanım. O zaman doğsaydım, şimdiye adım tarihe yazılmıştı. Çocuklar benim hakkımda yazılanları okuyup, benim erliklerimle tanışırlardı.

–Nasıl da er, batır idi!

–Nasıl da dayanıklı, sabırlı!

–Nasıl da cesur!

–Ben, olsaydım böyle dayanamazdım, gerçeği söyleyip dökülürerdim, diyor canı azıcık olan birileri.

Benim ruhum gençlerin arasında dolaşır, sürekli konuşulurdu. Ben onlara kitap sayfalarından gülümseyerek bakardım.

Bu olayın yaşandığı sıralarda Atımtayev adlı vojatıyımız var idi. Zayıf bir yiğit. Kendi işi için canını vererek çalışırdı. Ders dışında bizi rahat bırakmazdı. Hergün sabah derse yarım saat önce gelirdik. Atımtayev bizi sabahın köründe karşılar, okulun önündeki açık sahada bizi sıraya geçirir, koştururdu. Gecikirsene veya gelmezsen sana rahat yoktu. Durumunu pioner toplantısında mutlaka dile getirir, incelerdi.

Atımtayev siyaset içermeyen tek kelime söylemezdi, aşırı siyasallaşmış bir kişiliği vardı.

Pioner toplantısında ne tür mesele konuşulursa konuşulsun, Atımtayev söze 1917 yılından başlar, Tap tartışı, Lenin, Ekim devrimi ile sürdürür ve bitirirdi. Bütün kelimelerin birleştiği yer bu kişiler ya da konular olurdu.

–Padişahlık dönemi olsaydı sen şimdi okul okumak değil, çoban olur, kul olurdu. Bunu niye anlamıyorsun? Fizzaryadkaya neden katılmıyorsun? Uyuya kalmışım diye mazeret mi olur? Eski zaman olsaydı zengin seni sabahın köründe uyandırır, hayvan başına gönderirdi. Uykunun kanmadığını, uykusuzluğun ne kadar zor bir şey olduğunu asıl o zaman görürdün, derdi Atımtayev.

Şimdi bizden başka ülkelerde de halk ayaklanmaları / devrim olacak, kapitalizm tamamıyla yok olana kadar diyen Atımtayev, gece gündüz kulaklarıma bu sözleri söylerdi. Yani ona göre revolyusiya daha bitmemişti.

Halk ayaklanmalarının / devrimin alası daha ileride olacaktı demek ki. Dünya çapında birbirine eklenecek bir sürü halk ayaklanması... Ben en azından onlardan birine katılsam diye hayal ediyorum. Buna içten içe hazırlık yapıyorum.

Kutunun altında yatıp kendi kendimi test ediyorum. Zorluğa dayanabilecek miyim, yoksa dayanamaz mıyım? Ben yiğit devrimciyim. Baymırzalar ise bana işkence yapan jendetler.

Ben onlara hiçbir zaman yalvarmam. Kendileri çözmezse gıkımı bile çıkarmadan yatarım...

Bir gün değil bir ay yatsam da dayanırım.

Hatta onlar gelmeseyse daha iyi olur. Çözmesinler beni daha iyi. Çoktandır hayal ettiğim kahramanlık duygusuna ulaşmış gibiyim.

Bu arada hava kararmaya başladı.

Bir zaman sonra birinin ayak sesleri duyulmaya başladı. O ayak seslerinin sahibi Kasımhan imiş. Benim hapsedildiğimi eşkıyalar ona anlatmış.

Kasımhan onlara bir yandan kızarken, bir yandan da küfürler ederek beni hapisten kurtarmaya başladı. Kendimi sonuna kadar denemeye imkân olmadı.

GALİBA ÖLÜRÜM!

Baymırza'nın yaptıkları artık yetti. Bir değil, iki değil, tam üç defa bana istediğini yaptı.

İlkinde, bu okula geldiğimde beni yere yıkıp beynimi ağzıma getirmedi mi? Getirdi. İkincisinde o kadar paraya aldığım kemerimi işe yaramaz hale getirmemiş miydi? Getirdi.

Üçüncü defa yaptığı ise bu işte.

Bu süre zarfında ikimizin arasında olan küçük tartışmaları, anlaşmazlıkları ise hiç hesaba katmıyorum.

Hayır, ben buna artık dayanamam. Baymırza'yı...

Başkalarını bilmem, ben nerde olsam orada bir düşmanım olur. Kostöbe'deki düşmanım Janbosun idi burada ise Baymırza'yı buldum.

Baymırzadan öcümü nasıl alsam?

O genelde yalnız yürümez, yanında hep birileri olur. O yüzden bana da yardımcılar lazım.

Bir yardımcım hazır, o kişi Ramazan. Sadece biraz korkak.

Bir tane daha yardımcı buldum. O İrgebay.

İrgebay bizimle komşu. Babası Jappar, ihtiyar bir adam. Annesi benim annem gibi ölmüş. İki ablası var. Büyük ablası eve bakar. Küçüğü benimle yaşıt.

İrgebay bizden küçük, ikinci sınıfta okuyor. Yaşı küçük ama bizim sokakta İrgebay'ı kurnazlıkta geçebilecek başka çocuk yok. Yanına yaklaşsan, karnındaki kurt harekete geçer, bir şekilde seni sürekli dırter, rahatsız eder. Dokunmadan duramaz. Diliyle olsa da ısırır. Tüm Sümbe'deki çocuklar arasında küfürbazlıkta birinciliği kimseye vermez.

Avcılıktan başka mesleği olmayan Jappar'ın maddi durumu kötü. İki odalı evlerinin giriş kısmını kapatıp korumaya almaya durumları el vermez. Kar yağsa, yağmur yağsa girişteki odaları kar yahut yağmur olur. Kendileri sadece bir odada kalır. Yemeği orda yiyip, içerler, o odada uyurlar, odunlar bile o odada saklanır. Hem ev hem de ahır bir arada. Kapıyı açtığınızda içeriden sizi karşılayan iğrenç koku, sanki göğsünüzden itip sizi eve almak istemez.

İrgebay'ın sabah kalkınca yıkanıp yıkanmadığını bilemiyorum. Fakat onun ellerine ve boynuna, kulaklarının içine yer bulamazsanız patates ekebilirsiniz... İrgeş'in üstünde kış- yaz tek iki elbise olurdu: deri pantolon ve gömlek. Ayakları yazın altı ay yalın ayak.

İrgebay çoğunlukla oynamak bazen de kavga etmek için Ramazanla ikimizin yanına gelirdi. İlk olarak kendisi kaşınırdı. Bizim büyük olmamızdan pek de çekinmezdi. Biz ikimiz birleşip İrgebay'ı yere yatırıp dövmeğe başladığımızda anca o zaman "Abicim, abicim tekrar böyle yapmayacağım, söz söz." diyerek ayağımızın altından kalkmak için söz verip af dilerdi.

Bıraktığımızda ise cin gibi uçup yok olurdu. Bir de sadece kaçmaz, hiçbir şeyini ardında bırakmadan bize küfürler yağdırarak giderdi. "Babasının.... aptalı! Engelli seni! Gerizekalı zavallı!" diye başlayıp gittikçe ağırlaşan sözleri duyunca artık dayanmak mümkün değildi.

Hemen biz de onun peşinden gider kovalardık. İrgebay, sanki ayakları yere değmeden koşardı. Yetişmeye başladığımızda gözleri tilkinin gözleri gibi olur, kurnazca bakışlarla bir oraya bir buraya, bir sağa bir sola kaçıp bizi daha da sinirlendirirdi. Yakalanınca da hemen yere yapışıp bağırmağa başlardı. Gören de sanki biz onun kemiklerini parçalıyormuşuz diye düşünebilirdi. Bağırın sesi Tanrı'ya kadar ulaşırdı.

İrgebay'ı tekrar ele geçirince, ondan aciz, ondan zavallı adam yokmuş gibi davranmaya başlardı. Söyle dediğimizi söylerdi.

-Abi de!

-Abi!

-Şimdi ne dersem tekrarla. İt olayım, domuz olayım de!

-İt olayım, domuz olayım, gerekirse hayvanın içindeki en kötü ne ise o olayım!, diye İrgebay kurtulmak için dedirttiğimizden fazlasını söylerdi.

İrgebay'ın en ilginç ve değişik yanı ne kadar vurursan vur, ona dayak işlemezdi. Vücudu sanki etle kemikten değil demir yahut yaydan yapılmış gibiydi. Dövdüğünüzde bir bağırır, ağlar bir gülerdi. Yalvarmasıyla gülmesi aynıydı. Daha fazla, iyice canını acıtacak şekilde vurmak istersen ellerin ağrırdı.

Kavgalı zamanlarımızda biz onunla "çoluk - çocuk" diye alay ederdik. İşimiz düşünce de "İrgeş" diye güzel güzel konuşmaya başlardık. İşte benim ona "İrgeş"

dediğim ve işimin düştüğü bir zaman oldu. “Bana yardımcı ol, Baymırzalara gösterelim kim olduğumuzu! Onların silahları ne ki, biz ondan da daha iyisini yaparız.” dedim.

Kavga dövüşü seven İrgebay’a yemek - ekmek bulamasan da sorun değildi, kavgayı duyunca gözleri parlardı. Ramazan ve İrgebay benim vezirlerim, ben ise yarbay idim. İş artık silahları bulmaya kalmıştı. Gerçek silahları...

Tars denen, el yapımı bir tabancanın ta kendisini yapmak istedim. Bela Baymırza’yı iyice korkutmak istiyordum. Gözünden vurup da kör etmek aklımdan geçse de başıma belayı almayayım diye vazgeçtim. Alnının ortasından vursam, iki gözü korkudan kocaman olsa da yeterdi bana. Ben çocukluğun hayal âleminde adı dünyaca tanınan bir tasarımcıydım sonuçta. Benim böylesine akıllı başım, düşündüğüm tabancayı yapmanın kolay yolunu çabuk buldu.

Dedemin eski eşyalar müzesinde ince, içi delikli bakır borular vardı. Son sıralarda duranlardan birisini alıp, dedeme çaktırmadan dışarıya çıktım, vezirlerimin yanına gelip sessizce işe başladım. Boruyu kesip kısalttım. Bu yapacağım tabancanın namlusu idi. Ağaçtan yapılan oyuncak tabancanın kabzası üstüne işte bu namluyu iki yerden tellerle iyice bağladım. Namlunun arka tarafı kapalı idi. Barut ağzından koyulacaktı. Kapalı tarafından ince bir delik açtım, barutu buradan ateşleyecektim, işte böylece, sözde birini öldürecek tabanca hazırды.

İrgebay hemen evine koşuverip babasının avcılığa götürdüğü tabancasının mermileri için kullandığı baruttan ve diğer malzemelerden bir avuç alıp getirdi. Aslında kibritin başındaki kükürtü de alıp koyabilirdik fakat gerçek baruttan yapılacak mermi varken onları kullanmak elbette daha iyi idi.

Tabancaya öncelikle barut karışımını koyduk. Sonra kağıtla sıkıştırdık, mermi yerine küçük taşları koyduk. Artık bir kere ateş edip, nasıl çalıştığını görmek lazımdı. Evin yanında ateş edemezdik, dedem duyarsa iş daha da kötüleşebilirdi. Köyün dışına doğru yürümeye başladık. Boş boşuna atmaktansa, kargalar varsa onlara ateş ederek tabancamızın fevkalade gücünü görmek istedik. Sonra da sıra benim baş düşmanım Baymırza’da idi elbet.

Köyün etrafı kargalara doludur her zaman. Kocaman bir karga bir evin üstüne konmuş, diğer tarafa bakar vaziyette duruyordu. Bizi fark etmesine rağmen uçmuyordu da. Yaklaşık otuz metre uzaklıkta duruyorduk.

–Haydi, vur!

Askerlerin tabancayla atışlarını görmüştüm. Onlar gibi bir ayağımı öne dayayıp, nişan aldım. İrgebay ve Ramazan, ikisi iki yanımda. Karga da hiç hareket etmiyor. Sanki benimle alay ediyormuş gibi, vuramazsın der gibi.

Tabancayı sıkıca tutup, ağızına barutu ateşlemek için koyduğum kibrit tanesine kibritin kavını sürttüm. Booom...

Bu andan sonra olanları şu an bile hatırlasam ürperiyorum. Patlayan kırmızı alev yüzümü kapladı. Tabancayı tutan elimi sanki biri büyük bir güçle itivermiş gibi oldu. Gözümü sıkıca yumdum, ne olduğunu anlayamayıp dondum kaldım.

Gözümü tekrar açtığımda, duman içindeydik. Varlar mı, yaşıyorlar mı diye iki vezirime baktım. İkisi de yaşıyordu fakat tipleri tip değildi. Gözleri kocaman olmuş, renkleri kaçmıştı. Sanki kalem boyası gibi birşeyler yüzlerine sürülmüş gibiydi.

Benim elimdeki tabanca nerde diye elime baktım. Tabanca yoktu.

Neden bilmiyorum ama kargaya birşey olmamıştı. Kendi halinde uçuyordu. Ölmemiş ama o da bizim gibi çok korkmuştu anladığım.

Etrafıma bakınca tabancayı buldum. Vay canına! Yerde, namlunun yerinde ateşten çıkmış ve buruşmuş bir demir parçası ile bir ucube duruyordu...

Hala kendimize gelip ne olduğunu anlamaya çalışıyorduk. İrgebay'ın alnını mermi çizip geçmiş, alnı birazcık kanamıştı. Alnına götürdüğü eline sürülen kanı görüp İrgebay hemen ağlayıverdi.

–Hey, ne oldu, niye ağlıyorsun?

–Galiba öleceğim!

–Bunca yaradan hiç ölür mü insan?

–Mermi yiyen insan ölmeyip ne yapacak...

İrgebay ağlaya ağlaya kendine geldi. Belki de ölmediğinin farkına vardı. Kararlı bir ses tonu ile:

–Ben sana yardım etmeyeceğim, vezirin olmayacağım!, diyerek işbirliğini kesin olarak reddetti.

YOL ÜZERİNDE BULUŞMA

–Almatı’dan, okuldan abin gelmiş. Sana bir sürü yeni elbise getirmiş, diye dünyada beni en çok mutlu eden bir haber geldi. Sevincimden yerimde duramadım. Kostöbe nerdesin diye koşmaya başladım.

El kaldırsan duracak sayıda, şu anki kadar çok araba, o sıralarda yok. Araba ya az bulunur ya hiç bulunmazdı. Kara yolundayım ama yaya geliyorum.

Baştan aşağıya yeni elbiseler... Nasıl elbiseler olduğunu görmek için can atıyorum. Üstümdeki bu döküntülerden, eskilerden kurtulup, yeni elbise giyeceğim günüm de varmış.

Okula gitmediğim zamanlardı. Annem kırmızı, ala şıttan elinde gömlek dikip giydirmişti. Onu giyince komşular da görsün ve birbirine baygazı versin istiyordum. Sokağa çıkıp dolaşmaya başladım. Janbosun önüme çıkıverdi. Benim övünerek giydiğim gömleği görüp:

–Kızteke, kızteke! diye alay etmeye başladı.

Ben başta anlamadım. Oysa “Kırmızıyı sadece kızlar giyer, kırmızı giydiğine göre sen de o zaman kızsın.” diyerek laf atıyormuş bana.

Övünmenin yerine sonra bu kıyafetimden utanmaya başladım.

Eski bulgarı parçasından ayağıma tam olacak bir çift ayakkabı dikip giydirmişlerdi. Ata binmiş hatta atım olmuş gibi sevinmiştim. Küçüklüğümden, yeni birşeyler giymeye dair işte bu iki anı aklımda kalmıştı.

Bunlardan başka yeni elbise giyip sevindiğimi bilmiyorum.

Bu düşüncelerle Kostöbe’ye doğru geliyorum.

Galiba ekimin ortasıydı. Bulutlar o gün değişkendi. Rengi soluk, duygusu soğuk bulutlar kuzeye doğru göçüyordu. Bulutların karası yoğunlaşmaya başladı. Yüzüme karşı esen rüzgâr, göğsümden girip, koltuğumu gıdıklıyor, vücudumu titretiyordu.

Siyah gri bulutlar yeryüzüne ağmaya, yağmur olup yağmaya başladı. İşte ilk damlalar düşüyordu.

Ben bu sırada Sümbe ile Uç’un arasında idim. Mezarlıkların yanından geçiyordum. Etraf ıssızdı. Yağmur damlaları çoğalmaya başladı. Kulağıma, boynuma, alınıma soğuk damlalar hızla vurmaya başladı. Bir damla burnumun ucuna dokundu.

Yağmur sağanağa dönüştü. Çok yağacaktı, anlaşılıyordu. Ne yapacağımı bilmiyordum, yakın bölgede yağmurdan kaçıp sığınacak bir yer yoktu.

Ne olursa olsun dayanayım, yola devam edeyim diye düşündüm.

Sağanak bir şey değilmiş meğer gökyüzünden parmak kadar dolu yağmaya başladı. Asıl rezillik işte şimdi yaşadığımdı. Deve kumalağı gibi düşen dolular, yeri deliyor, iz bırakıyordu. Şapkasız başa tak diye düşen dolular, taşla vurulmuş gibi canımı acıtıyordu. Peşpentimin / mendilimin iki yanından çekip kulaklarımı kapatmaya çalıştım. Peşpent, kel başıma yetmiyor, yine başımın bir tarafı açıkta kalıyordu. Başıma düşen dolu, sekip elime çarpıyordu ve hızı kesilmesine rağmen sanki sert elli birisi vurmuş gibi canımı acıtıyordu.

Bu da bir şey değildi. Birkaç dakika sonra her taraf doluya kesti, bembeyaz kar yağmış gibi oldu. Yalın ayağım! Şimdi nasıl yürüyeceğim? Kar, dolu dediğin buz gibiydi, çok soğuktu. Üstüne bastıkça dolunun, soğuk tabanımdan geçip beynimi deliyordu.

Beyaz örtüsünü yere döşedikten sonra dolu, biraz sakinleşti. Bulutların arasından hafifçe güneş gözükmeye başladı ama bundan bana ne fayda? Yol kenarında büyük bir şinin yanında buruşmuş, büzüşmüş kumaş gibi duruyorum. Dünyayı sel alınca küçük küçük ağaç parçasına çıkıp sağ kalan tavşan gibiyim. Şimdi bu yoldan acaba kim geçer? Beni bu halden kim kurtarır?

Eğer kimse gelmezse, dolular eriyip, yol kuruyana kadar beklemekten başka çare yok gibi.

Fakat geçmemeleri mümkün değil. Bu etrafta herkesin geçtiği en büyük yol bu. Halk durmadan bu yoldan geçer.

Yaşasın! Ben ne kadar mutlu bir insanım! Tanrı beni öldürmeyecekmiş. Sümbe tarafınan bir arba geliyor. Uç'da durmadan direk Kostöbe'ye gidecek bir araba olsa iyi olurdu, diye düşündüm o an.

Araba yaklaşıyordu.

Uç'a uğrasa da benim için fark etmezdi. Orda Zaure Yengem, Kağaz abim vardı. Orada çay içip, ısınıp, yolun kurummasını bekleyebilirdim.

Arabaya büyük siyat bir at bağlanmıştı. Üstünde yalnız bir adam vardı. Balçık haline gelen yolun ağırlığına aldırmandan sürüyordu arabayı. Demek ki yükü hafifti. Ben

arabanın önüne çıkmak için yola doğru koştum. Kim olursa olsun benim halimi görünce, arabasına alacağına inanıyordum.

Yaylı ve havalı arbanın üstünde gelen delikanlı Janbosun imiş! Benim eski düşmanım, hem de hemşehrim. Arabanın içinde un olduğunu gördüm. Sümbe'den değirmenden geliyormuş.

Janbosun beni tanıdı, durmak istemedi. Atını daha beter kamçılıyıp, hızlı yürütmeye başladı. Ben arabanın yanında yere beyaz bir döşek gibi serili dolunun üstünde yalın ayağımla şalp- şulp koşarken, bir yandan da yalvarıyorum:

–Abicim, Kostöbe'ye kadar beni de götürsen!

–At kaldıramaz, alamam.

–Abicim, bak, ayağım üşümeye başladı.

–Üşüsün ben ne yapayım? Yalın ayak neden çıkıyorsun!

–Abicim, ne olur beni de götür!

Ben artık Janbosun'dan izin istemeyi bırakıp, arabaya yapışmaya başladım. Janbosun kızarak:

–İN! İN diyorum sana! diye bağırdı.

Ben dinlemedim. Beni biraz uğraştırıp yürütmek istediği bir oyun oynuyor sanıp, aldırmadım. Arabanın kundak ağacına bindim. Janbosun bağırmaya devam etti:

–İN! Yoksa vuracağım! İnecek misin yoksa...

Ben hala bu sözler Janbosun'un şakalarından biri diye aldırımıyorum.

Oysa o itin teki imiş. Acımadan uzun kamçısıyla bana vurduğunda, sinirlerimi zıplatan bir acı, ince elbisemden geçip, vücudumu dolaştı. Bu az gelmiş gibi tekrar vuruyordu.

Çaresizce arabadan inmeye mecbur kaldım. Janbosun kahkaha atarak yoluna devam etti.

Dilimin döndüğü kadar, arkasından ona küfürler yağdırdım.

Biraz uzaklaştıktan sonra Janbosun atını durdurdu, bana dönüp seslendi:

–Gel, otur!

Evet ya, beni almadan gider miydi? Tüh, küfürleri saydırmak için acele etmişim, ayıp oldu şimdi...

Arabaya doğru koşuyorum.

Yaklaşmak üzereyim.

Oysa bu davet de Janbosun'un eşek şakalarından biri imiş. Ben yaklaşınca aniden atını kamçılıyıp, koşturmaya başladı. Ben yere serili ak dolunun üstünde safça kalıverdim.

Yine bir şinin kenarında korunmaya çalıştım. Ayaklarım üşümeye devam ediyordu. Donup, kızarmaya başladığı için sızlıyor, canımı acıtıyordu. Keşke bir şapkam olsaydı en azından ayaklarımı ona sarıp, ısıtırdım.

Aniden Sümbe tarafından salt attı biri çıkıverdi. Börük , şekpen giyen yabancı birisi geliyordu. Altındaki kısrak olsa gerekti, atını zorlamadan koşturuyordu. Dayımların Üseyin diye bir tanıdıkları vardı, gelen o imiş.

Üseyin beni görüp, atına bindirdi. Donmuş ayaklarımı şekpenine sarıp, hemen Uç'a getirdi.

Uç'ta yağmur da doluda yağmamıştı, her taraf kuruydu.

YENİ ELBİSELERDEN ÇEKTIĞİM AZAP

Baştan aşağıya kadar olmasa da abimin yeni elbiseler getirdiği doğru imiş. Deri yakalı kışlık bobrik palto, derisi yeni gri pima, sabalak bir malakay getirmiş. Yazın elbiselerinizin olup olmaması pek önemli değildi. Yalın ayak, yalın baş koşardın rahatsız olmadan. Giyeceği olmayan kişi için azaplı günler kış günleri olur. Abim bana elbiseleri alırken bunu düşünmüş olmalıydı.

Hayatında giyimi kuşamı hiçbir zaman tam olmayan, güzel bir pazar elbisesini üstünde deneyip görmemiş bir olan benim sevincime tanık olsanız, gördüklerinize inanamazdınız. Kabıma, etrafıma sığamıyorum. Paltoyu, malakayı, pimayı, bıkmadan defalarca birini giyip birini çıkararak deneyip bir oraya bir buraya yürüyorum. Yeni giyim dediğin böyle olurdu; yeni, daha önce kimsenin giymediği başkaydı işte. Üstümde duruşu, yaşattığı duygu çok farklıydı.

Aynaya bakınca, kendi kendimi tanıyamıyordum. Evet, adamın süsü elbise, ağacın süsü yapraktır (Adam körkü şüperek, ağaç körkü japırak.) diye boşa dememişler. Her zamanki gibi çirkin biri değil, çok sevimli ve yakışıklı biri olup çıkıvermişim.

Keşke şu an dışarısı kış olsa dedim. Kar yağıp, ayaz olsa da bu elbiseleri giyip dışarıya çıksam. Herkese gösterip, övünürdüm. Aklımdan geçenlerin özeti idi bu düşünceler.

Gelin görün ki yerin kuru, havanın sıcak olduğu günler idi. Bu elbiselerle o an dışarıya çıksam, övüngenin ta kendisi olurum.

Yazın kışlık elbiselerin içindeyim, doğal olarak terlemeye başladım, yeni elbiseleri yine de çıkarmak istemiyordum. Malakayın kulaklarını bir indiriyor, bir bağlayp deniyordum. Evet, artık bundan sonra ne kadar şiddetli bir kış olsa da üşümekten korkmuyordum.

Yatağa girdiğimde hala düşündüklerimden birisiydi abimin getirdiği elbiseler. Evde yalnız olsaydım onları giyip yatmaktan da çekinmezdim.

Almatı'da okuduğu sürede abim değişmiş, kültürlü bir adam olmuştu. Beyaz gömlek giyip, kravat takacaklardan hatta takanlardan biriydi artık. Kravatı köyde tek çocuklar takardı, o da kırmızı kravat. Abimde ise kırmızı, mavi, renk renk kravat vardı. Bu bana çok değişik geldi.

Köydeki herkes abime bakıp:

–Gözünü sevdiğim, boynundaki ne? diye sorarlardı.

Abim gülümseyerek cevap verir:

–Bu kravat, derdi.

–Okumuş olanların hepsi bunu mu takacaklar?

İster gerçekten sorulmuş bir soru olsun, isterse alay etmek için sorulsun, Satılğan abim gücenmezdi hatta daha çok gülümseyip, düzgünce cevap verirdi. Şehirde kravatı herkesin taktığını, dükkânlarda satıldığını anlatırdı.

Nineler:

–Bu ne ya, itin boynuna ip bağlamış gibi, adamın boynuna bunu bağlaması ne tür bir moda?- derlerdi.

Burada ve o yıllarda kravatlı olmak, hükümetçi olmanın, komsomol olmanın ve bir şeyin daha anlamı gibidir: Eski adetlerden uzaklaşıp, Ruslaşmanın... Sonuç olarak Satılğan abimin bu hareketini pek hoş karşılamadılar.

Şehirden abim birçok resim çektirip getirmişti. Bir odada, üstünde kitap ve gazeteler duran bir masa vardı. Masanın üstüne gelen duvara gazete, gazetenin üstüne de resimlerini yapıştırdı.

Eve gelen ihtiyarlar bu resimlere şaşırarak bakıyor; “İnsanın ta kendisi gibi yapmışlar, Rusları örnek almışlar.” diyorlardı.

Ben hala resim çekilmemiştim. Kolhozda resim çekecek kimse yoktu. Fotoğraf çekilmek, kâğıt üzerinde yüzümün nasıl görüneceği, benim için bir hayaldi.

Her kim fotoğraf çektirse ben onu çok şanslı ve mutlu sayardım. Benim Satılğan abim çok mutlu birisi idi benim için.

Sümbe’de yaya olarak ayrılıyordum. Abimin getirdiği elbiselerin hepsini sarıp yanıma aldım. Abimle yengem:

–Şu an hava sıcak, giyemeyeceksin, o yüzden burada bırak. Sonra biz biri ile göndeririz, dedi ama ben kabul etmedim. Bu elbiselerimin benden uzak olmalarını istemedim.

Dayılarıma da göstermek için acele ediyordum.

Hava o gün sıcaktı. Etrafta benden başka kimse yoktu. Kimsesiz bu yolda yeni elbiselerimi giydim. Havanın soğuk olmamasına kızdım, iki elimi ceplerime koydum. Sonra herhalde sevinçten, belki de zamanı hızlandırmak istememden, koşarken buldum kendimi. Tanrı’dan kışın çabuk gelmesini de diliyordum bir taraftan.

Yeni, tabanı aşınmamış ayakkabının bıraktığı iz yere mühür basmış gibi görünürdü. Ben bu ize şaşırarak, sık sık eğilip sevinerek bakardım. Bir zamanlar, Janbosun’un ayakkabılarının izlerine ne çok imrenerek bakmıştım. Bu benim içim ulaşılmaz bir hayal idi.

Oysa hayalinin gerçekleşeceğini insan hiç düşünmezmiş.

Abisi olanın cakası, havası var (Ağası bardın, jagası var.) sözü boşuna söylenmemiş. Ben Satılğan abime çokca teşekkür borçluydum.

Ömrüm boyunca bu halde kalmam herhalde. Ben de büyürüm. Kazanç sahibi olurum. O zaman abimin bu iyiliğini on kat, yüz kat olarak geri ödemezsem değersiz olayım, diye düşünmekten kendimi alamazdım.

Uzaklardan insanların gölgesi görünse elbiselerimi hemen çıkarıp tekrar sarardım. Sıcak günde kışlık elbise giymiş, bu hangi akılsız demesinler diye...

Biraz sonra yorulmaya başladım. Kalın palto, ayakkabı, üstüne geçirilmiş galoş ve şapka yaya gezen insana bayağı yük olurmuş. Sümbe'ye geceye doğru zor ulaştım.

Benim bir kucak dolusu yeni elbise getirdiğime dayımlar sevinerek, Ramazanla Kasımhan kıskanarak baktılar.

Tam o gün, Sümbe'de Kali adlı kişinin evinde toy varmış. Toy dense başımız önden giderdi zaten. Bütün halk toplanmış. Böyle düğünlere çağırılan çağırılmayan fark etmez, herkes giderdi.

Bir evde toy var dense biz çocuklar da giderdik. Bizsiz toyun önemi, eğlencesi olmayacak gibi gelirdi. Ramazanla ikimiz hazırlanıp toya gideceğiz.

Akşamüstü, hava serinler, gündüz gibi sıcak olmazdı. Yeni elbiselerimi giyip gitmeyi düşündüm. Köyün tüm çocukları toplanmışken görüp kıskansınlar istedim çocukça... Kış gelene kadar nasıl sabredeceğim?

-Bu elbiseleri nerden aldın?, diye sorarlar.

-Abim, Almatı'ya okumaya gitmişti ordan getirdi, derim.

Almatı buradaki halk için çok uzak bir yerdi, her isteyen gidemezdi. Elbiselerimin Almatı'dan getirilmesi bile herkesi kıskandırırıldı.

Almatı'da okuyup gelen bir abimin olduğunu Baymırza gibilerin bilmesi de ayrıca iyi olurdu.

İşte bu düşüncelerle hazırlanıp Ramazanla ikimiz toya gidiyoruz. Ramazan'ın peşpeti ve başında şapkası, benim ise kuzeyden, soğuk bölgelerden gelen uçaktan yeni inmiş gibi üstümde kalın palto, ayağымda bot, ve başымda kışlık şapka.

Daha önce bot giyinmiş kimseyi gören biri değildim. Aklımca, botun üstüne geçirilen galoşun gerekliliğı sadece ayaktan soğuk geçmemesi için değil, bunun yanında, botun tabanının kesilmemesi, zarar görmemesi içindi. Yani ayakkabının uzun ömürlü olması içindi. Bu bir.

İkincisi galoşu moda olarak da giyerlerdi. Herşeyden önce, rengi parlayan, yeni galoş, ayağında güzel gözükmez miydi?

Etraf karanlıktı.

İşte o toy evi. Önünde kemik bekleyen köpeklerle çoluk çocuk birbirine karışmış. Biz de gelip katıldık bu kalabalığa. Karanlıkta benim nasıl bir elbiseyle geldiğimi halk pek fark etmez, diye düşünmüştüm ama “Kalın giyinmiş bu kim ya?” diye bakanlar oldu.

Çocuklar güreş tutmaya başladılar, ben katılmayıp kenarda duruyorum. Daha önce giyilmediği için yumuşamayan galoş, ayağımı acıtmaya başladı. Kalın giyindiğim için sıcak bastı, terlemeye başladım. Oynamaya, güreşmeye de pek halim yoktu.

Toy yemeğinden çocuklara da yedirirlerdi. Biz aslında bunun için de gelmiştik. Yemek yapan kadınlardan biri çıkıp:

–Çocuklar gelin, şurada yemek yiyin, diye çağırdı.

Oyun ve güreş hemen bırakıldı, eve girip oturmaya başladık. Masa yoktu, birbirimize yapışarak, yanaşarak yere oturduk. Çocuklar beni yeni fark etmişlerdi:

–Ooo, şuna bakın!

–Hey sana ne olmuş?

–Yer kuru, hava sıcakken şu giydiklerine bak!

Göze batan budak gibi herkesten çok farklı olduğumu ben de aniden ve yeniden fark ettim. Gösteriş budalası durumuna düşerek farklı olmanın utanç verici bir yanı varmış. Hayatında yeni hiçbir şey giymemiş bir talihsiz olduğumu bundan daha beter nasıl gösterirdim? İki kişinin oturabileceği yere ayağımı zor eğip, oturmaya çalıştım.

–Elbiselerini gösterip, övünmek istemiştir, dedi birileri. Öyle olduğunu da herkes biliyordu, denmese de herşey ortada idi.

Çekinmeye, sıkılmaya, utanmaya başladım.

Yere serilmiş sofraya, önce bağırsaklar geldi sonra sıcak çay verilmeye başlandı. Çay koyan gelinler bana bakıp gülmeye başladılar:

–Şu Kağazbay’ın yeğenine sormalı, kış nereden, ne zaman gelmiş?

–Ablacım, evinde başka giymediğin elbisen kaldı mı?

–Çocuğun canını sıkmayın, ya aniden hava soğusa, fırtına kopsa evine nasıl dönecek! Kadınların dilleri dikenden de kötü olur, çok can acıtırđı.

Kalın elbiselerimin terletmesi, utanıp kızarmam, etrafımdaki alaycı bakışlara karışan sözler, hepsi bir olup benim cezamı vermeye başladı. Terledim, bağırsaklardan rahatça alıp yiyemedim. Sıcak çaydan içtiğimde daha beter terlemeye başladım. Benim dışımdakiler, yayılmaya çıkan öküzler gibi, önündekileri yok ediyorlardı.

Akılsız başın cezasını çekmeye devam ettiğim için gittikçe daha fazla terlemeye başladım. Hamamda, göbek taşında oturuyor gibiydim. Terin sırtımdan su gibi aktığını hissediyordum. Sileyim desem yanımda mendil de yoktu. Benim cebimde peçete ise ne gezer.

Terimi avucumla silip, avucumu kalçama sürdüm.

Burun... Bu küçük burun. Bu da başımın belası, belanın başı idi. Böyle durumlarda kendini tutamaz, çekinmeden akıverirdi... Burnumun akıntısı ve giderek çoğalan terleme ile uğraşırken gel de yemek ye!

O an bende tek bir istek vardı, her şeyi bırakıp, çabucak dışarıya çıkmak... Fakat buna da imkân yoktu. En azından kapıya yakın otursaydım. Çocukların arasına sıkışmıştım. Önümde sofra, sırtımda evin duvarı, iki yanım düşman kalesini kuşatmış askerler gibi çocuklarla sarılı... Hareket edemiyordum.

Başımı arkaya doğru atıp, burnumu pış pış çekiyordum. Birazcık öne eğilsem, burnumdaki akıntıya engel olamam diye korkuyordum...

Öldüm bittim, dediğim anlardan sonra, sonunda dışarıya çıktım. Evin kenarına gidip, burnumu boşalttım. Paltomun düğmelerini çıkarıp göğsümü rüzgâra karşı tuttum, yeniden canlanmaya çalışan bir ölü gibiydim. Böyle yeni elbise olmayıversin. Çekmediğim azabı çektirmişti bana. Hiç unutulmayacak bir olay yaşatmıştı. Çok gülen çok ağlar (Bir kızıktım bir şıcığı boladı.) dedikleri bu olsa gerekti.

DİRENMEK...

Başka birilerinin evi ne kadar iyi olsa da kendi evin gibi olmazmış. Kendi evim, şarkım, döşeğim (Öz uyim, ölen tösegim.) diye boşuna dememişler. Başkasının evi gönüle gölgesini de düşürürmüş.

Okuldan karnımız aç gelirdik, doğal olarak. Zaure yengem, Ramazanla ikimize ekmek verirken bana az ona çok verirdi, bana hep öyle gelirdi. Çorba koyduğunda da Ramazan'a koyusundan bana sıvısından koyardı. Bunların hepsi içimde toplanır, beni içten içe üzerdi. Ahmaklık işte.

Peki, öyle olsun, derdim. Sonuçta içimizden çıkan yılan da olsa gönlümüze dolanır durur. Bu kanun değil mi? Öz çocuğunu kayırmayıp beni mi kayırsın? Bunun için ben niye alınıyordum acaba? Bu insanları suçlamaya hiç hakkım yoktu hatta git, diye kovmadan yanlarında kalmama, lokmalarını bölüşmeme izin vermelerine teşekkür etmem lazımdı. Çalışmıyor, kazanmıyor ama onların kazandıklarına ortak oluyordum. Verdiklerini yiyip sevinmekten başka ne yapabiliirdim?

Hayır, böyle doğru düşüncelerin hiçbiri benim akılsız kafama girmezdi. Ben duygularıma yenilir, küçük şeylere takılıp, küsmeyi bilirdim ancak. Arada Kostöbe'ye gittiğimde onları kötüleyip, şikâyet etmeyi yeğledim hep: "Dayımın evindekiler bana iyi bakmıyorlar, kendi çocuklarından ayrı tutuyorlar, vs.

Köpeğin başını altın tabağa koysan, ürker, iyiliğe dayanamaz (Jaman ittin basın altın tabağa salsan, şorşıp tüsedi.) sözü benim için geçerli değilmiş demek.

Sarıbastau'daki günlerimi, gördüğüm iyilikleri unuttum. Kendimi bir şey sanıp, nazlanmaya, söylenmeye başladım. "Öz çocuklarınızla gibi hatta onlardan daha iyi bakmasanız gideceğim!" türü sözlerle insanları tehdit etmeye başladım. Sonra bir başka düşünce sardı zihnimi...

Nereye gideceğim?

Sümbe'de, Ulgili kolhozunda , dede tarafımdan ablam, Tınımcan yaşıyordu. Eşi Algoca kolhoz predsdateli idi. Tınımcan ablam oraya gelin gideli iki üç yıl olmuştu. Tınımcan çok güzel bir kadındı bu yüzden kendisinden on, on beş yaş büyük eşi onu el üstünde tutuyordu.

Tınımcan yemeği yatağından kalkmadan yer desem yeri var. Herşey ayağına gelirdi zira. Yiyeceğe, içeceğe, yakacağa karışmıyordu. Yemeği annesi Alipa yapardı.

Tınımcan akrabam diye ben de ara sıra bu eve gelip misafir olurdu. Yemek masası, çeşit çeşit yemekle hep dolu olurdu. Tatlılar da çoktu. Tınımcan çok merhametli ve çok cömert idi. Her gelişimde beni kucağını açarak karşılar, her türlü

yiyecek ve tatlıyla doyurup gönderirdi. Yoksulluk yıllarında başka hürmetin gereği de yoktu. En büyük ikram bu idi.

Dayımın evine gittiğimde, hep Tınımcan'ın yanında yaşasam diye hayal kuruyordum. Ama öylesine de gidemezdim, bir bahane lazımdı bana. Keşke bir bahane bulabilsem, diye düşünüp taşındığım çok oluyordu.

Kış.

Sümbe'nin yalnızca kuzey-batı tarafı yüksekti. Buradan kayakla kayabilirdiniz. Pazarda kayak bulunmaz, dükkânda da satılmazdı. Kazaklarda ev yapımında da kullanılan tahta ve kalaslardan bulup, birbirine tutturup, ondan kayak yapardık.

Dedemin eski eşyalar müzesinde bu işe uygun birçok tahta ve kalasın var olduğunu öğrenmiştik. Ramazanla ikimiz onların içinden birkaçını çaldık çünkü söylesek dedem almamıza izin vermezdi, biliyorduk. Kızak yapmak için tam üçüncü parçayı birbirine tutturduğumuzda dedem bir yerlerden çıkıp geliverdi.

Ramazan hemen fark edip kaçtı. Ben şaşsa kaldım. Kaçamadım ve yakalandım. Dedem kızarak, kulağımı çekmeye başladı. Belanın başının ben olduğumu, Ramazan'ın akıl hocası olduğumu o iyi bilirdi.

Kulağım kesilmiş gibi ağrırken, ağlayarak dışarı çıktım. Bitti artık dedim, böyle akrabam olmasa daha iyi. Bu zorluğa dayanamam, bunu yaşamaktansa sokakta kalmam daha olur iyi diye eve girip, kitap defterlerimi toplamaya başladım. Bu olayın dayımgillerin evinden gitmem için de güzel bir bahane olduğuna içten içe çok seviniyordum.

Ulgili kolhozu yaşadığım sokağın sırasında, aşağı tarafta idi. Tınımcan'ın evine doğru yola koyuldum.

Böylece benim Tınımcan'ın evindeki hayatım başladı. Tınımcan'ın annesi Alipa çok hamarat bir kadındı. Karşındaki yemek yapılan odada, bizden ayrı yaşıyordu. Önceden ara sıra geldiğimde o beni pek hoş karşılamazdı fakat benim korktuğum kadar bunu pek belli etmezdi. Oysa bunların hepsi belli bir yere kadarmış. Yaşayarak öğrenecektim.

Yüzündeki sarı bıyıkları seçilen Alipa'ya herkes Alkoca da derdi. Çalışkan birisi idi Alkoca. Evlerinden misafir eksik olmazdı. İki günde bir hayvan kesilip, tegeş tegeş

bağırsaklar pişirilirdi. Bu kadın, bu kadar çok çeşitli ve bereketli yemek masasında benim yediğimi, içtiğimi gözetler oldu.

Ben sabahçı öğrencilerdendim, o yüzden erken kalkardım. Alipa benden de erken kalkar, çaydanlıktaki çayı ısıtır, dünden kalan ekmeklerden sadece iki dilimini önüme koyardı. İki dilim ekmekle doymuyor, tekrar sormaya da çekiniyordum.

Öğlen olduğunda, güne tam doymadan başladığım için olsa gerek, eve karnım çok acıkmış olarak dönerdim. Genelde hazır yemeğin üstüne gelirdim. Böyle olduğunda istediğim kadar yerdim. Hazır sofraya denk gelemezsem, Alipa yine bana yemeği ayrı verip, aç bırakırdı.

Akşamleyin ev misafirsiz omazdı. Et pişirilir, köyün ileri gelenleri toplanır, içki içip, kumar, kart oyunları oynarlardı. Dükkânda alkol (spirt) çok bulunurdu, su eklenip satılırdı. Eve gelenler, yarım bardak ispirto içip, gözlerini sıkıca yumup, burunlarını ekmekle kapatıp otururlardı. Zorlandıkları için mi yoksa keyf aldıkları için mi bunları yapıyorlardı, hiç anlayamıyordum. Boşalan şişeler yatağın altında toplanıyordu.

Akşamki yemekte Alipa bana pek karışmazdı çünkü kalabalıkla birlikte yemek yerdim. Ama yine de Alipa tam benim yanıma yanaşarak otururdu. Yine gözetlediği tek kişi ben olurdum. Kolum tabağa doğru uzattığımda, Alipa'nın gözleri benim ellerimle birlikte hareket ederdi. Elektrik verilmiş demiri tutan eller gibi olan benim ellerim titreye titreye yemeğe uzanırdı. Eti zorla alırdım ve yavaş yavaş çiğnerdim. Bu Tınımcan'ın hoşuna gitmez; "O ne öyle ürkek ürkek, düzgün alsana, erkek değil misin? Çok çok alıp ye." derdi Tınımcan ablam.

Bu sözler bana güç verir, sonrasında rahatlar ve istediğim kadar alıp yemeğe başlardım. Bu da Alipa'nın hoşuna gitmez, kimseye fark ettirmeden etimi çimdiklerdi. Bu onun az al, az ye deme biçimiydi.

Tabaktaki et azalmaya başladığında Alipa: "Yiyin, alın diye benim önümde duran etleri diğer misafirlere doğru iteklerdi. Benim önüm bomboş kalırdı. Bu onun: "Sen doydun, yeter, artık yeme." demesiydi.

Alipa'da hile çoktu! Yemekten beni dışlamak için nice yol bulurdu. Et doğranıp, artık yemeğe başlayacağımız zaman; "Ahırın kapısı kapatılmadı galiba, birinin ineği girmesin, gidip kapatıp gelsene." derdi. Ben koşarak çıkardım. "Kapalıymış." diye geri gelirdim. Etten almaya başladığımda Alipa gene bir işe gönderirdi: "Semaverin odununa bakıp gelsen, yanıyor mu? Sönmek üzere ise altına odun at."

Ben ateş almaya gider gibi hızla çıkardım. Bu işlerin hepsini birer dakikada bitirip geri yemeğe gelirdim. Çabuk gelmem Alipa'nın hoşuna gitmez: "Peşinden biri mi kovalıyor, bu ne hız" diye söylenme ve sövme karışımı bir bakışla bakardı. Yemek yemeğe başladığımda; "Şu yemeğe sorpa koymak için kepçe getirsen!" diye bir bahane bulur, gene beni gönderirdi.

Bazen de komşuya yemek götürmemi ister, ben dönene kadar yemek yenilip biterdi. Bunu düşünerek çatalımı ete iyice batırıp alır, etimle birlikte komşunun evine giderdim.

Tınımcan ablam annesine çekmemiş, altın kalpli biriydi! Annesinin beni sürekli göndermesine dayanamayıp: "Çocuğa yemek yedirmediğiniz ya! Otur ye, gitmeyeceksin, yedikten sonra gidersin!" derdi.

İhtiyar Alipa bazen hastalanır, yatağa düşerdi ama buna rağmen yemekhanenin anahtarını elinden bırakmazdı. İnleyerek masayı kendisi hazırlar, kendisi toplardı.

Yine de cimri ihtiyara yenilmez, pes etmezdim.

Gündüz derse mutfakta oturup çalışırdım. Alipa bir girip, bir çıkar, kendi işleriyle meşgul olurdu. Bazen ara sıra komşuların ya da dedesinin evine giderdi. Hemen dönmez, biraz çay içip orada otururdu.

Ben bu zamanı değerlendirmek için dersi bırakıp midemin halini düşünürdüm. İyice bağlanan ekmeğin torbasını dikkatlice açar, ekmeğin diliminden birkaçını alıp cebime koyar, dışarıya oynamak için çıkardım. Bu esnada, yakalanma korkusu olmadan ekmeğimi yiyip gelirdim.

Bazen masada dilimlenmiş ekmeğin bulunmazdı. Somun ekmeğin sadece kebecede olurdu. Kebece de hep kilitliydi. Arka tarafından açılan küçük bir kilitle.

Benim kilidi açmak için birçok hilem ve tecrübem vardı. Daha önce bu kilide benzer birçok kilit açmıştım.

Kilidi açınca şaşırırdım. Vay canına, derdim. Bütün zenginlik bunun içinde! Ekmeğin, kurut, yağ, şeker... Benim gözüm, gönlüm hazine bulmuş gibi olurdu. Kurutun iki üç tanesi, birkaç şeker anında cebime girmiş olurdu. Somun ekmeğe dokunamazdım. Dokunsam belayı davet etmiş olurdu. Çünkü Alipa, hangi ekmeğin ne zaman dilimlediğini iyi bilirdi. Kesilmiş ekmeğin varsa onun anlamayacağı kadarını almaya özen gösterirdim.

Beyaz kilide basıversen şıp diye kendisi kapanıverirdi. Kapatmak açmaktan kolaydı.

Bunları ben aşağı yukarı birkaç dakika içinde halletmiş olurdum. Kollarım kebecenin içini düzeltirken, gözlerim dışarıyı gözetlerdi. Alipa'nın gölgesi görünmeye başladığında masaya doğru koşar, sanki zor bir derse çalışıyormuş gibi kaşlarımı çatıp eğilerek oturdum.

Bu ev sütsüz, yoğurtsuz kalmazdı. Bir inek, keçi veya koyun sağılırdı. Süt bereketli ve boldu ama Alipa bana tattırmazdı. Yoğurt yapıp, torbaya koyar, katık süzerdi.

Pişirirken süt tavaşının yüzündeki kaymak, sap sarı olur, üste çıkardı. Pişmiş sütü görüntüsü ve kokusundan etkilenip canım çekerdi. Ben bir sağa bir sola hareket eder, yan gözle sütü keserdim. Üstündeki kaymağın kalınlığı ile dikkat çeken bu süttten içmek, kaymağını yemek isterdim. Vermezlerse nasıl yiyip, içerdim? Hep bir çözüm yolu arardım.

Benim kafam, biraz da mecburiyetten, konstrüktör gibi çalışırdı. Kaymağa dokunamazdım ama süt içmenin bir yöntemini bulmuştum.

Etrafta saban dediğimiz, şimdinin pipetine benzer çubuklardan vardı. Uzun bir saban bulup, bıçakla düzeltirdim. Sonra kazanın kenarından batırıp sütü içmeye başlardım. Pastanede meyve suyu ya da kokteyl içer gibi içerdim. Sabanı çektikçe ağzınıza gelen tatlı ve soğuk süttün tadına doyamazsınız. Sabanı kazandan çekince yeri belli olmazdı. Böylece Alipa hiçbirşeyi fark etmezdi.

Tabii burada da dikkatli olmak lazımdı. Süttün lezzetine doyamazsın, içtikçe içersin. Ölçüyü kaçırdığımda süt tavaşındaki süt eksilirdi. Kaymak bozulmasa da süt azalırdı. Alipa şaşırır: “Ya Tanrım bu ne? Kaymağı bozulmadan süt nasıl azalır!” derdi.

Mecburen iyi geçinmek için, diğer yandan da karnımı doyurabilmek için ben Alipa ile böyle uğraşırdım.

EN GÜZEL YÖNTEM

Alkoca'nın evinin karşı tarafında abisi, Akkoca'nın evi vardı. Akkoca, koca köyün predsedateli idi. Elemes adlı bir oğlu ile iki kızı vardı.

Elemes ile ben aynı sınıfta okuyorduk. Kızlar ise daha okul yaşına gelmemişlerdi. Babalarına benzeyen sapsarı kızlar idi.

Akkoca ile Alkoca'nın yüz kemikleri Kazaklara benzese de ten renkleri sapsarı idi. Onlardan doğan çocuklar da tilki yavruları gibi tıpa tıp sapsarı olmuşlardı.

Bunların tek özelliği tek bu değildi. Babaları Kuşigen hiç konuşmazdı. Kız kardeşi Altınbala da öyleydi, konuştuğunu gören olmamıştı. Dilsizlerdi.

Kuşigen ihtiyarlamıştı. Çalışkandı. İki evin işlerini tek başına, sessizce yürütür, eksiksiz yapardı. Altınbala da söylediğin sözleri dudağının hareketinden anlardı.

İkisi tamamıyla dilsiz değildi. Ara sıra kısa heceli kelimeleri söylerlerdi.

Kuşigen güçlü birisiydi, yorulmayı bilmezdi. Birşeye kızarsa, ateş basmış gibi kızarırdı.

–Koşun, bakın niye kızıyor o!, derdi Alkoca.

Akkoca'nın küçük kızının elinden ekmek düşmezdi. Yatağından “Anne ekmek!” diye bağırarak kalkardı. Oyun oynarken bile hep şeker, kurut, birşeyler yerdı. Annesi tutkalla eline yapıştırmış gibi, ekmeğini elinden düşürmez istesen de sana vermezdi.

Bir gün, bu Sarı kız evin önünde kâh oynuyor kâh oturuyordu. Elinde kocaman bir ekmek vardı.

–Ekmeğinden verir misin?, dedim.

–Hımm... bermem.

Nasıl yapsam da kızı kandırıp elinden ekmeğini alıp yesem diye düşündüm. Doğrudan ve zorbalıkla alamazdım, ağlar, başımıza insanları toplardı çünkü.

–Ekmeğinden verirsen sana kurşun kalem veririrm.

–Göstey?

Gösterdim, siyah bir kurşun kalemi.

–Ihhh... diye kız başını çevirdi. Beğenmedi galiba.

–Baki veririrm.

–Ihhh...

Başka verecek, teklif edecek birşeyim olmayınca biraz düşünüp;

–Sen Rusça ekmek yemeği biliyor musun?, dedim.

Kız biraz düşünmüş gibi durup, yine:

–Ihhh... dedi. Bu “Bilmiyorum, bilmek te istemiyorum.” demekti.

–Yaa! Fakat Rusça yemek çok farklı ve çok eğlencelidir. Görersen donup kalırdın.

–Oyyy. Kandırıyorsun sen!

–Kandırmıyorum, inanmazsan ekmeğinden bir parça ver, göstereyim.

Kız biraz düşünüp, ekmeğinden bir parça verdi. Aldım. Şimdi bunu nasıl yesem Rusça olur diye düşünmeye başladım. Öylesine yesem kız inanmaz ve bir daha vermezdi.

Ekmeği gözüme doğru yaklaştırdım ve biraz şaşkın halde ekmeğe baktım. Sonra burnumla koklamaya başladım. Koklarken bir yandan da başımı sağa sola döndürdüm. Ağzımı kocaman açtım, gözümü bir açıp, bir kapattım. Ağzımı her açtığımda ekmeği boğazıma atıverdim. Sonra gözlerimi kocaman edip, ekmeği çiğnemeye başladım. Küçük, tek kişilik bir tiyatroydu, oynadığım.

Tanrı beni gözetmiş olmalıydı, bu hareketlerimin hepsi kızın hoşuna gitmişti. Kahkaha atmaya başladı. Sonra ekmeğinden biraz daha verip;

–Al bir daha Rusça ye!, dedi.

Tekrar yedim. Kendime güvenim de geri geldiği için az öncekiden daha da eğlenceli yedim. Yeni hareketler buldum. Kız gülmekten kırıldı, çok mutlu oldu. O verdikçe ben yedim. En son dilimi kalınca:

–Kalmaklar nasıl ekmek yer?, diye sordu. Anladığım o beni bir sirkin oyuncusu gibi görüyordu.

–Kalmaklar mı? Onlar ekmek yemez.

–Peki ne yer?

–Kalmaklar sadece bayram şekeri veya çay şekeri yer.

Sarı kız evine koşup, bir avuç bayram şekeri getirdi. Yuvarlak ve ucuz şekerlerden getirmişti. Al, Kalmakça yemeyi göster diye şekerden bir tanesini verdi.

Şekeri elime aldım ve tekrar düşünmeye başladım. Nasıl yesem Kalmakça yemiş gibi olurum, diye. Bu şekeri “Kalmakça” yersen diğer şekerler de benim olurdu.

Az önceki yöntemim şimdi geçerli olmazdı, sonuçta o yöntem Rusların yeme biçimiydi, daha da farklı yemem lazımdı.

Esneyen bir kişi gibi ağzımı iyice açtım. Sonra kapattım. Tekrar açıp, kapattım. Burnumu çekerek, başımı salladım. Bunlar düzgün bir yöntem bulamayışımın belirtileri idi.

Ağzımı açıp şekeri boğazıma attığımda, özellikle yapsan böyle olmaz, şeker küçük dilime yapışıp kaldı. Yutmaya çalıştım olmadı, öksürmeye çalıştım olmadı. Lanet olası şeker ne boğazımdan aşağı gidiyor, ne geri çıkıyordu, beni öldürecek gibiydi. Boğazıma yapışıp tırmalamaya başladım, gözlerimden yaş aktı. Gerçekten can çekişiyordum. İşte, istemesem de gösteri, Kalmakça birşeyler yemek rolüne uymuştu.

Sarı kız, kakhaha atıp, seviniyordu. Benim kurnazca şekerini alıp yiyeceğim diye canımdan olacağımın farkında değildi.

Öldüm bittim dediğim anda, boğazıma yapışan şeker aşağıya gitmiş gibi oldu. Nefesim açıldı. Terlemişim. Ecel teri idi herhalde döktüğüm. Yakamı açıp, kendime gelmeye çalışırken, sarı kız gene bir tane şekerini uzatıp:

–Al bunu da Kalmakça ye, diyordu.

–Hay senin şekerine de, sana da... Kaybol, git!

Sonrası daha da eğlenceli oldu. Hepimiz çay içiyorduk. Aniden Sarı kız içeri giriverdi. İki evin nazlısı idi sonuçta ona her zaman kapı açıktı. Masadan ekmeği alıp:

–Al, Rusça ye! diye benim ağzıma ekmeği yapıştırıyordu.

Ben ne diyeceğimi bilemeyip, şaşım kaldım. Evdekiler de şaşkındı.

–Bu ne diyor? diye sordu Alkoca.

Ruşçası da ne? diyordu, diğer yandan Tınımcan.

–Bu ekmeği Rusça yiyor, hem de güzel yiyor.

Benden kaynaklı bir hile olduğunu hemen anlayan Alipa:

–Bırak ekmeği elinden, bunun kurnazca bulduğu hilelerinden biridir, kocaman olup küçük kızı kandırmasına ne demeli?

Sonrasında, Sarı kızla yalnız kaldığımızda ona anlatmaya çalışıyorum:

–Sen bana herkesin önünde Rusça ye deme, tamam mı? Herkesin önünde olmaz. Ekmeği de şekeri de kimsenin olmadığında tek ikimiz olduğumuzda getir.

–Tamam.

ELEMES VE BEN: İKİMİZ

Elemes'i biliyorsunuz, Sarı kızın abisi. İkimiz birlikte okuyoruz. Boyu benden uzun. Ağzı hiç kapanmaz, gevezenin teki. O da sarı. Fakat babası gibi sapsarı değil, biraz esmer. Elemes yıkanmayı pek sevmez, belki de onun esmer gözükmesi bundandır.

Elemes yaşça benden üç dört yaş büyük. Onunla yaşıt çocuklar ortaokulu çoktan tamamlamışlardı. Elemes acele etmiyor, iki senede bir bir sınıf atlıyordu.

Elemes iki şeyden çok korkardı. Biri dışarıdaki kurttan ki kurttan kim korkmaz, herkes korkar. İkincisi de okuldaki ders.

Kurtla daha hiç karşılaşmamıştı, sıftahı yoktu ama okulla ve doğal olarak dersle hergün karşılaşılıyordu. Okumak hergün ders çalışmak onun canını sıkıyordu.

Elemesle yedinci sınıfı bitirene kadar birlikte okudum. Bu zamana kadar haritadan doğuyla batıyı göstermeyi bile öğrenememişti.

Evimiz karşı karşıya olduğu için okula birlikte gider gelirdik. Elemes ders dışı pek çok konuda yetenekliydi. Langi oynamada buranın birincisi idi.

Elemes'in ayağında elde yapılan siyah pima tarzı bir ayakkabı vardı. Langi oynamayı kolaylaştıran bir ayakkabıydı bu. Şapanının eteğini iki yanına, şapkasının kulaklarını üstten bağlayıp, langiyi tepmeye başladığında tabiat sanki onu bunun için yaratmış gibi gelirdi izleyenlere. Langiyi teptikçe hızlanır, durmak bilmezdi. Mavimsi keçi yavrusunun derisinden yapılan şapkasının bir kulağı kesilmişti. İkincisi dimdik dururdu. O langiyi teperken, üstten bağlanmış olmalarına rağmen, şapkanın iki kulağı birlikte sallanırdı.

Okumak dediğinde morali bozulan Elemes'e langi tep dendiğinde ondan mutlu kimse olmazdı.

Sabah vakti idi. Elemesle okula gitmek için evden çıktık. Hava biraz karanlık idi. Kocaman siyah bulutlar gökyüzünü kaplamıştı. Kar yağıyordu. Gece boyunca yağın kardan yol kapanmıştı. Atlı kişilerin izinden başka iz yoktu.

Okula kadar bayağı bir yol vardı.

–Bugün okula gitmezsek nasıl olur? dedi Elemes, isteksiz bir halde.

–Ne yapacağız?

–Şu eve girip langi oynayalım.

Hava durumu beni de etkilemişti, kar önümüzü kapatmış gibi idi. Belirsizlik vardı. Tamam diye kabul ediverdim. Tam yanımızda kimsesiz boş bir ev vardı. Penceresi, çatısı var ama kapısı yoktu. Böyle karlı havada langi oynamak daha da eğlenceli geldi bana. Derse bir gün gitmezsek ne olacaktı ki. Hergün gidiyordum hem de derslerim iyiydi.

Eve girdik. Ev sessiz. Kirişler, evi ayakta tutan direkler sağlamdı, duvarlar güzelce sıvanmıştı. Evin zemini buradaki tüm evler gibi yere bitişikti. Üstümüzdeki dışarı elbiselerimizi asıp, öğlene kadar langi oynadık. Öğlen çocuklar okuldan dönerken biz de okuldan gelmiş gibi gözükmek için giyinip evden çıkacaktık.

Nerde olduğumuzu, ne yaptığımızı kim nereden bilsindi.

Elemes'in cebinde hep langisi olurdu. İkisi hiç ayrılmazdı, hep birlikteledi. Bismillah diyerek oyuna başlayıverdik.

Oyun, okul gibi değil. Vaktin nasıl geçtiğini anlayamazsın. Belki bir saat, belki de yarım saat geçmiştir. Zamanın hızlı ve eğlenceli geçtiği tek iştir oyun, çocukların yaşadığı bütün ülkelerde. Elemes sevdiği işe bütün canıyla girmişti. Dışarıdaki dünyayı tamamıyla unutmuştu. Alnından teri akmış, şapkasını yamuk giymiş ama bunların hiçbiri umurunda değildi çünkü şu an langi tepiyordu. Aniden dışarıdan at sesi duyuldu. Akkoca'nın kafası büyük, sarı bir atı vardı, o an o atın kafası içeriye girdi.

Atın üstünde Akkoca'nın kendisi.

Akkoca, Taras Bulba gibi bıyıklı, iri yarı bir adamdı. Üstündeki kalın kumaştan kürkü onu daha da iri olarak gösteriyordu. Atın, başının görünmesiyle hemen saklanmaya başladık. Oysa bu çaba boşuna imiş. O bizi baştan beri takip ediyormuş.

–Hey, çocuklar, çabuk ortaya çıkın!

Biz yine de hareket etmiyoruz. İkimiz de gölge gibi duvara yapışmışız. Keşke elimizden gelse de şu duvara iyice sinip, yok olabilsek ya da duvardan geçip

kaçabilsek... Akkoca'nın karakterinin sert olduğunu biz çok iyi bilirdik. Bu yüzden korkuyorduk.

–Çıkacak mısınız yoksa? Yoksa ben gelip çıkarayım mı sizi?

Bu Akkoca'nın gerçeği bildiğini gösteren sözleri idi. Artık bir dakika bile geciksek attan inip, içeri girer, ikimizi de iki eliyle çekiştirerek dışarı çıkarırdı.

Şapanını hemen giyinip ilk olarak Elemes çıktı, ardından da ben.

–Okula niye gitmediniz? Sizi Yaramazlar!

Altı örümlü kamçıyı Elemes'in sırtına indirdi. Elemes, acı bir sesle haykırıverdi. Belki bana de vurur diye korkarak korunmaya çalıştım. Fakat bana vurmadı. İkimizi önüne alıp, koyun güdüyormuş gibi kamçıyla okula doğru kovaladı.

Akkoca'dan gördüğümüz davranış azmış gibi şimdi de okul müdürü Nasir'den laf işitecektik belki de dayak yiyecektik. O da sert adamdı.

Okula geldik, tam o esnada zil de çaldı. Bu bizim hoşumuza gitmedi. Sınıflarından araya çıkan çocuklar bizi gördüler. Kendileri sanki hiç dersi kaçırmayan birileri gibi bizimle alay etmek için, etrafımızı sardılar.

Bizimle alay eden çocukların arasından öğretmenler odasına geçtik. Müdür Nasir çok sinirliydi. Daha çok Elemes'e kızdı.

–Ben sizlerle sonra konuşacağım, diyerek kendi işleriyle uğraşmak için bizi okulun en sonundaki odaya hapsetti.

Bu odada soba yanmazdı, çok soğuktu. Öğrenciler deliklerden bizi gözetleyip, alay ediyorlardı. Tabancanın ağzından birazcık dah büyük bir delikti baktıkları. Birinin gözleri bu delikten gözükiyordu. Çok sinirlenerek o delikteki göze tükürüverdim. Tükürük tam da göze değdi. Çok ilginç bir tesadüf ki tükürdüğüm gözler benim düşmanın Baymırza'nın gözleri imiş. Dışarıdaki çocuklar şimdi güzel bir cevap alan Baymırza'ya gülüyorlardı.

Ben de çok sevinçliydim, ne zamandan beri ondan öcümü almak istiyordum. Ah işte! Sonunda olmuştu.

Yine zil çaldı. Çocuklar sınıflarına girdiler. Etraf sessizlendi. Boş durursak daha çok üşüyorduk. Bu nedenle;

–Elemes gel, üşümekten iyidir, langi oynayalım. Zaten bunun için ceza aldık.

Bu sırada langi oynamak Elemes'e sıcak bir teklif gibi gelmedi. Cesaret edemedi.

–Görürlerse ne yapacağız? Yine kızmasınlar?

–Görmezler, nerden görürler ki? Geldiklerini duyunca hemen bırakırız.

Elemes şapanının düğmelerini açıp, gömleklerinin düğmelerini de çıkartmaya başladı. Elini çıplak vücuduna soktu. Bu ne yapıyor böyle diye ben şaşkın halde bakarken anlayamamıştım. Oysa o Akkoca geldiğinde korktuğundan langisini gömleğinin içine atmış. Arasa bulamasın diye.

Başkaları dersle uğraşırken biz yine langi oynadık. Bize böyle rahat oyun oynama ortamı sağladığı için Nasir müdüre teşekkür etmemiz lazımdı.

BENİM ALİMAN YENGEM

Güzel yaz günlerinden biri. Kara yolda, iki at koşulmuş bir arabada, eşya veya yük olmadan iki kişi gidiyoruz. Bir ben bir de arba sürücüsü.

Araba Ulgili kolhozunun. Narıncol'un baş tarafında ağaç kesimi yapan firmaya gidiyor. Benim de gideceğim yer Narıncol.

Narıncol o günlerde ilçe merkezi. O seneki ilkbaharda Kegen ilçesinden ayrılmıştı. Bir yerleşim yeri yeni ilçe yapılıncaya, idari işler için birçok aydın kişi işe alınmıştı. Onların içinde benim abim Satılğan da vardı. O bu zamanlarda adliyede sekreter olarak çalışıyordu. Külimbala ile ikisi Narıncol'a göç etmişlerdi.

Okullar tatil olmuştu. Dördüncü sınıf artık geçmişte kalmıştı. Yaz tatilinde ben de tatile abimlerin yanına gidiyordum.

Narıncol'u daha önce görmemiştim. Tanrı yazmışsa ilk defa görecektim.

Sümbe'deki günlerim, yaşadıklarım için içimde en küçük bir kızgınlık bile yoktu. Okuduğum, aydınlandığım yer olan Sümbe, benim için çok kutsal bir yerdii. Kutsal saydığım okulumda bu sene dördüncü sınıfı takdir alarak tamamlamıştım. Yolculuğum sırasında kendimi çok mutlu hissediyordum. Sanki bir elimde güneş, bir elimde ay varmış gibi sevinçle yol alıyordum. Böyle olmasın da ne olsun? Ben burada takdir almış şekilde eve geliyorum, orada abim yüksek hizmetler yapıyor. Bugün başsavcının sekreteri ise yarın kendisi belki de başsavcı olacak.

Buranın halkı dünyada hâkim ile başsavcıyı en yüksek mertebede görürlerdi. Onlardan yüksek meslek yok diye düşünürlerdi.

Hava o gün çok güzeldi. Gökyüzünde elle gösterecek tek bir bulut yoktu. Rüzgâr da esmiyordu. Yol kenarı yemyeşil ekine dolu. Çalığışu yükseklerle çıkıp şarkısını söylüyor, at arabası yaklaştığında, hızla yüz, yüz elli metre uzağa uçup şarkısına devam ediyordu. Etraf daha nice güzel tabiat sesleri ile doluydu. Etraf mutluluktan sarhoş gibiydi.

Alnını güneşten korumak için şapkasını bastırarak kafasına iyice geçirmiş ihtiyar arabacı. Ben de onun arkasında, o günkü sarhoş eden tabiatın güzelliğine hayran kalarak, nice hayaller kurarak gidiyorum. Daha henüz yaşamadığım, uzaklarda olan geleceğimi bu güzel yaz mevsimi gibi düşünüyorum. Bu gökyüzü gibi tertemiz, sınırsız güzelliklerle dolu gibi hissediyorum. Kıran kuşu gibi yükseklerden yükseklerle atlayarak uçuyorum. Belki önümde fırtınalar olur, soğuğa dayanamayıp donacağım o kara kış aylarını da yaşayacağım düşüncesi, o sırada akla hiç gelmezdi...

Eh, keşke insan hayatında hep çocuk olarak kalsa, ömrümüz çocukça eğlenceler ile geçse! Dünyaya nasıl gelip gittiğimizi anlayamazdık!

Kostöbe'de duramazdık. Kime gidecektik? İdirıs da Smagul da hep işte. İkisi de bekar. Kolhoz iş için nereye çağırırsa oraya giderlerdi. Anca kendi başlarının çaresine bakarlardı.

Jaurtorgan'da yerin kucağında, uzun bir uykuya dalan annem yatıyordu. Hayran olduğum kadın, güzel annem. Sen gözlerini yumalı iki buçuk sene geçmişti. İki buçuk yıldan beri ben yetimdim. Yetim diyen soğuk sözleri duya duya kulaklarım artık iyice alışmıştı.

Soğuk ve karanlık yer kucağına, sen de belki alışmışsındır.

Annesi yok olan yetimler, ellerinizi kaldırın!, dense, ben birinci olarak kaldırırdım. Buna alışan ben, artık çekinmiyordum. Yetimlik sanki doğarken alnıma yazılan kaderim gibiydi.

İşte insanın sabrı, dayanma gücü böyle biçimlenir. Tek kader başa yazmasın. Kader yazdıysa, başına bir kötü olay geldiğinde biraz sallanır, yıkılacak gibi olursun sonra da bir şekilde unuttur gidersin ya da unutmazsın ama bu duruma alışır, herşeyi kabullenirsin.

Büyüdüğümde, hayatıma kendi ellerimle yön verebildiğimde başına daha çok geleceğim anneciğim. Kalp cebimde toplanan bütün acılarımı, hüzünlerimi gelip sana anlatırım. Şimdilik hoşça kal anne, beni ayıplama, bağışla!

Dağlı yerin havası, nazlı kızın karakteri gibi değişken olur. Güneşin açması da, kapanması da tutulması da çok kolay ve çabuk olur. Biz Kostöbe'den, içimdeki anlatmaya çalıştığım duygularıyla geçerken hava açık idi, şu an Kemer'e yaklaştık, hava biraz kararmaya, Ukırşi tarafından rüzgârla birlikte kara bulutlar gelmeye başladı.

Narinkol'a varmadan Jagatam adlı küçük bir kışlak vardı. Oraya yaklaştığımızda yağmur yağmaya başladı.

–Bu hava ne yapıyor böyle, yağış mı olacak?, diye gökyüzüne korkarak baktı at arabasının sürücüsü.

İki kara bulut birbiriyle vuruşacak gibi karşı karşıya gelmişti. Birbirlerini çarpışma öncesi süzen iki yiğit savaşçı gibiydiler. Savaş alanında toplar, tüfekler, çelik kılıçlar türünden ne ararsanız vardı...

–Oğlum, şu eve gidip sığınalım, dedi araba sürücüsü. Jagatam'ı geçince, sağ tarafımızda, dışı badanalı, beyaz küçük bir ev vardı.

Yüksüz at arabamız, evin önüne gelip durakladı. Etrafta gezen tavuklar ürkerek kümeslerine girmeye başladılar. At arabasından inip, eve doğru ilerledik. Dış kapı açılmış. Eve girdik.

Bu sırada evden karşımıza kimeşek giyen bir bayan çıktı. Onu görünce benim kalbime bir sancı girmiş gibi oldu. Gözüme ateş gibi gözükten bu kişi, bir zamanlar benim yengem olan Aliman idi.

Aliman beni hemen tanıdı.

–Nerden geliyorsun, nereye gidiyorsun? diyerek sorularını yağdırmaya başladı.

Anlattım.

–Eve girin, buyurun!

Girdik.

–Yukarı buyrun!

Yukarıya çıkmaya biz çekindik. Evin içi tertemizdi. Kapıya kadar alaşa, ve kiyiz döşenmişti. Aliman'ın yaşadığı ve baktığı ev olduğu hemen anlaşılıyordu. Evi

böyle temiz ve düzgün görünce, üstümüzden damlayan suları silkeledik, kapının girişine doğru geri çekildik. Aliman;

–Bir şey olmaz, yukarı doğru çıkın, buyrun, diye davetini yineledi.

Yukarı kat tekemet, onun üstüne uzun, temiz körpe ile döşenmişti. Bu halimizle oraya gidip oturmaya çekiniyorduk. Durduğumuz yere yakın pencerenin kenarına doğru, sadece tekemetin üstüne çökuverdik.

Aliman da yanımıza oturdu. Hala eski halinde, görünümünde idi, huyu suyu, tavrı edası hiç değişmemiştir. Eski nazikliği, yürüyüşü, oturuşu, kalkışı, kibarlığı, yumuşak huyu... Hala hayran olunacak bir kadındı.

–Ağabeyin nerede çalışıyor?

–Adliyede sekreter olarak.

Aliman “Hımm...” dedi. Büyümüş, der gibi. Yüzünden sanki hüznü bir düşüncenin gölgesi gelip geçmiş gibi oldu.

–Siz oturun, ben masayı hazırlayayım. Çay içip öyle gidirsiniz. O zamana kadar yağmur da durur, dedi ve kalktı Aliman.

Yumuşak terlik giydiği ayaklarını sessizce basıp, mutfağa doğru gitti Aliman. Onun arkasından bakarken, ben de geçmişimi bir bir hatırlamaya başladım. Hayran olduğum güzel yengem! Bize, ailemize kısmet olamadın. Dedikoducu halk, Satılan abimle ikinizi iki yana ayırdılar. Bu ayrılığın azabını ben daha çok çektim. Evet, annemin ölümünden sonra bizim evi ev yapan tek kişi sen idin. Aramızda Az kalsan da bize, bana ömür boyu unutulmaz iyilikler yaptın. Beyaz kiyizden bana yumuşak ve sıcak ayakkabı yapman akıldan hiç gider mi?

Hayran olduğum Aliman yengem! Bir evin içini tam senin gibi düzenleyen, temiz tutabilen başka kimse yoktur, ben tanımadım, görmedim. Buradaki yatak yorganların dizilişinin bile senin elinden geçtiği çok rahat anlaşıyordu.

Evin içindeki birçok eşya bana önceden tanıdık geliyordu. Ta orada duran işlemeli örtü, bizim evde de böyle süslü, gösterişli haliyle kullanılmıştı. Bütün süslü, püslü hatta sıradan eşyalar gözüme sıcak, sevimli ve anılarla dolu geldi. Örtünün üzerinde peşpeşe duran on iki horoz nakışı. Altısı sağ taratan altısı sol taraftan karşı karşıya nakışlanmış. Bu örtü elbiselerin örtüsü idi.

Ben horozları Őu anda saydım, on iki tane. Bu sűre hamarat Aliman'a yeter de artardı bile Aliman'ın ayı abuk kaynardı. Hiç bekletmezdi. Tertemiz masa űstűnde beyaz Őeker ile ekmek... Alimanın ayı bal gibi olurdu. İtike daha çok iesin gelirdi. Durmak, kanmak bilemezdim.

Kűy kadınlarına űzgű terbiye, edep Aliman'da fazlasıyla mevcuttu. BaŐtűsűnű tertemiz, bembeyaz olarak takardı. Bir tane saçı bile gűzűkmezdi. Kollarında gűműŐ bileklik, yűzűk. Elbiseyi bol ve uzun olarak giyerdi. Baksan, ayı içmesinde bile ne kadar terbiye vardı. İçmesi sanki sadece dudaklarını deėdirip bırakma gibiydi, ses duyulmazdı.

DıŐarıda yağmur durdu. Pencereden evin kenarına doğru gűneŐ ıŐıėı giriyordu. Evin her tarafı tertemiz iken, ıŐıėın içinde sanki milyonlarca toz uçuŐuyordu.

ay koyarken Aliman kendi durumunu anlattı. EvlenmiŐ. EŞi ilçe hastanesinde iŐçi olarak çalışıyormuş. Hastane bu tarafta bahçe yaptırıp, birçok sebze ektirmiŐ, ona bakıyormuŐlar.

ay iilip bitti. Biz Őimdi kalkmak űzereydik. Bu sırada Aliman yerinden hemen fırladı; ala, mavi renkte bir Őey getirdi.

–Tanrı yolunu nasip ettirip bize getirdi seni. Elimden gelse sana bir tay hediye ederdim ama maalesef durumum buna uygun deėil, en azında Őu gűmleėi al. Giyersin. O zamanlarda Sarıbastau'da okuduėunda űstűnden kara Őapanı aldırmıŐtım, çok piŐmanım, kızgınlıkla olmuŐtu, fakirlik ne yaptırır? Yengem o zamanlarda bűyle yapmıŐtı demeyesin. Tanrı kutsarsa daha da bűyűyűp bűyűk adam olursun.

Ala, mavi kumaŐı Aliman elime tutuŐturup, kalbimi uzun zaman kadar ısıtacak nice gűzel, annelik duygusu ile tatlanmıŐ, sűzler etti, aklından geçenleri içtenlikle sűyledi. Bu zamana kadar artık bir yabancı olup gidenlerden bűyle sıcaklık gűrmemiŐtim. Ondan razı oluŐum bir yana, ondan hiç ayrılmak istemeyerek çıktım o evden.

YENİ DOST

Narınkol'u bu űlkenin halkı kendilerince bűyűkŐehir sanırlar. "BűyűkŐehirde ne varmıŐ, iŐte o Őehre benzemek űzereyiz." derler. Dűz ve geniŐ bir cadde. Dűmdűz yolun

kenarında büyüyen kavak ağaçları. Çatılı ağaç evler. Bu ve buna benzer görüntülerin hepsi benim çok ilgimi çekmişti.

At arabası merkeze gelip durdu. Halkın çok olduğu bir yerdı burası. Bir değil birçok lokanta, mağaza, değişik işyerleri... Telgraf direkleri ve ağaçların kenarına bağlanan atlar.

Ruslar buralarda çok bulunurdu. Onlar da çoluk çocuğuyla kalabalık içindelerdi, sözlerini hiç anlayamıyordum.

Öğle vaktinde sarhoş olup gezenleri ilk defa görüyordum. Birisinin üstü başı kirlenmiş, dükkânın gölgesinde, yüzüne koluna konan sinekleri kovalamak için uyanıyor, tekrar uyuyordu.

Şoför “Abinin adresini bulabilecek misin?” diye sordu. Adresi cebimdeydi ama ben yerini bulamayacağımı düşünüyör ve korkuyordum. Buradaki halk bana yabancıydı.

Şoför bir kadını durdurup, konuşmaya başladı. Beni çağırdı. Geldim. Kadınların birisi yengemin nerede oturduğunu biliyormuş. “Hadi gel, götürüyim seni.” dedi.

Şehrin merkezinde yürüyoruz. Reklam kâğıtları asılı olan evleri ilk defa görüyordum. Belediyenin çeşitli binalarını da.

Sağa döndük. Çatısı iki parçalı olan büyük bir evin önünde durduk, yanında bir odalı küçük bir ağaç ev vardı. Bu sonuncusu bizim evmiş. Beni Külimbala yengem karşıladı.

Çocuk kendine arkadaşı çabuk bulur, derler. Ben ertesi günü hemen kendime bir dost buldum, ismi Joldıbay idi.

Elinde boynuzdan yapılmış eşyaları olan, sarışın bir çocuk yanıma geldi. Yalın ayak, yalın baş. Üstündeki gri atleti çoktan eskimişti, her bir yerinde delikleri vardı. Galiba bundan başka elbise giymiyordu çünkü vücudunun açık yerleri güneşte yanmıştı. Beni hemen sorgulamaya başladı.

–Kimsin sen?

Ben kendimi tanıttım.

–Hadi, yüzmeye gidelim.

Ben bu öneriyi sevinerek kabul edip, peşinden gittim.

Bu kadar kısa sürede olup bitmişti herşey. Biz artık Joldıbayla dost olmuştuk.

Sabahki çayımı içer içmez, Joldıbay'ı kapının önünde beni beklerken bulurdum. Peşine takılırdım. Nereye gidiyoruz, ne yapacağız diye sormazdım. Joldıbay'ın yüz ifadesi soru sordurtmazdı. Sadece peşinden, arkadaş olabildiğime sevinerek giderdim. Joldıbay ne yapacağımızı yahut yapmayacağımızı istişare etmezdi. Yola koyulur, gider, arkasından gelmeni isterdi. O gelirken çocuklar iki yana açılarak yol verirdi. Joldıbay'da güç de hile de çoktu. Kavga dövüş desen gözü parlayıverirdi. Yeni dostumun bu güçlü karakteri hemen beni ona yaklaştırmıştı.

Benden bir iki yaş büyüktü.

Joldıbay'ın sayesinde Narıncol'un her bir deliğini birkaç gün içinde öğrendim. Ben burayı şehir sanıp biraz çekinerek yürüsem de, hiç de öyle değilmiş. Şu an bana Kostöbe veya Sümbe nasılsa Narıncol da öyleydi.

Gündüzleri genelde suda yüzer, balık avlardık. Akşamları ise burada kulüp denilen eğlence yerlerini gözetleyerek gezerdik.

Belediyenin bir kulübü vardı. Orada hergün film gösterilirdi. Cebinde paran olmasa da film izlemek için hep can attığını anlamayanlar, düşünemeyenler, kendince film için bilet çıkarmışlardı. Bu bizim gecemizi eğlenerek geçirmemize engel olurdu.

Tamam, cebimizde bir iki som paramız olsa önceliğimiz sadece film değildi. Kulübün hemen karşısında akşamleyin açılan dükkân da bizi ayartıyordu. Orda içki, şeker gibi ürünler satılırdı. İçki köküyle, tümüyle yok olsun, bizim zaten ilgimizi çekmiyordu ama şekerleri gördükten sonra film için cebinde para durduramazdın.

Hem şeker yiyip, hem de filme bilet almak bizim için çok lüks ve aşırı harcama olurdu ki paramız buna zaten yetmezdi.

Kulüp evi, eski bir evdi. Onun eski olması bizim işimize çok yaramıştı. Sadece taştan yapılan evin temelinin her bir yerinde delikler vardı. Yine bu temelden bir taş çekip çıkarsan kocaman bir delik daha oluverirdi. Sonra da o delikten fare gibi girebilirdin. Biz de böyle yapar, bir delikten içeri girer, ekranın arka tarafından çıkıp filmi izlerdik.

Bazen filmden önce kulüpte sanat kursları olurdu. Kurslara katılan herkes, binaya rahatça girip çıkardı. Bu giriş çıkışlar sırasında biz de içeriye girip, kulübün bir köşesinde film başlayana kadar saklanırdık. Bir iki saat geçtikten sonra, kulübün kapısı bu kez filme gelenler için açılırdı.

Bu sırada kimseye fark ettirmeden saklandığımız delikten çıkıp, kalabalığa karışır, istediğimiz yere otururduk. Bilet sadece giriş için satıldığından oturacağı yeri seçmek tamamen seyirciye kalmış bir işti.

Joldıbay'ın annesi dul bir kadındı. Bir ofiste temizlikçi olarak çalışırdı. Bir ablası bir de kız kardeşi vardı. Durumları pek iyi değildi. Joldıbay, evlerinde yemek varsa yer, yoksa birşey demez, kendi başının çaresine bakardı. Bazılarının evinin çatısında kurutlar olurdu. Bazıları da bahçeye çeşitli sebzeler ekerdi. Benim arkadaşım bir yolunu bulup buraları gezer, karnını böyle doyururdu. Hangi evin kurutlarının tatlı, hangi bahçenin havuçlarının iri olduğunu, Joldıbay çok iyi bilirdi.

Ben çiğ lahana hiç yememiştim, Joldıbay ise çok rahat bir şekilde çatır çatır yerdi.

–Sen biliyor musun, lahana hemen kilo aldırır, derdi.

–Öyle ise kilo alayım, diyerek ben de yerdim.

Narınkol'un olduğu yerin doğası çok güzeldi. Bir tarafı nehir, bir tarafı orman idi, diğer bir tarafında ise ünlü Tanrı dağları (Tyan Şiyan) vardı. Toprağı kara toprak denen türdendi. Havası biraz serin olduğundan meyve yetişmez idi ama onun dışında her şey vardı. Patatesleri kocaman kocamandı. Dağlık yer olduğu için, yeşil otlaktan yana sıkıntı yoktu, hayvancılık için çok iyi bir yerdi. Vadilerde yazın develer otlanırdı. Yaylasında sinek bulunmazdı. Yılın on iki ayı, hayvan sürülerini otlağa salmanız yeterliydi, peşlerinden koşup gütmeye gerek yoktu. Narınkol'un suyu bol ve bu sayede toprağı da verimliydi. Dağın hangi yerini delsen su çıkardı...

Kışlaktan yukarıda Kayşı denen bir yerde bir su değirmeni vardı. Bir gün, bir çuval buğdayı alıp oraya gittim. Değirmenin olduğu yer ne kadar da güzeldi. Dağı süsleyerek akan nehrin suyu ne kadar güzeldi. Kenarında kız gibi eğilen ağaçlar ve yeni gelin gibi süslenmiş dağlar. Benden önce gelen birçok kişi varmış. Sıram gelene kadar beklemem lazımdı. Bunun için hiç pişman olmadım. Tabiatın güzelliğine imrenerek çevreyi izledim ve çok güzel vakit geçirdim.

Bir ara değirmenin içine girdim. Kimse yoktu. Pencerenin önünde üstü un tozu olan bir kitap duruyordu. Alıp baktım. Muhtar Avezov'un “Karaş, Karaş” adlı, hikâyelerinin toplandığı bir kitaptı.

Muhtar Avezov'un yazar olduğunu biliyordum. Orada ayakta kitabı okumaya başladım. İnsanın merak duygusunu kamçılayan bir kitaptı, başımı alamıyordum, birbiri ardınca gelen nice değişik hikâyelerde yer alan insanlar gözümde canlanıyor, herşeyi unutup farklı bir dünyaya girmiş gibi oluyordum.

Hikâyeler uzadıkça uzadı, bitmek bilmedi. Değirmene girip çıkan insanlar, okumama engel olunca dışarıya çıktım. Ormanın arasına girip, bir ağacın dibine oturarak okumaya başladım.

Okuduğum hikâyede iki fakir adam vardı: Baktıgöl, Tektigöl... Ortak noktaları yoksul oluşları idi. Taş kalpli, Salmen adlı bir zenginden gördükleri kötü davranış anlatılıyordu... Evet, şimdi, birazdan ne olacaktı? Bu soruların sardığı düşüncelerle hikâyenin sonunu merak ediyordum. Tektigöl'e Salmen'in acımasızca vuruşunu okurken canım çok acıdı ve gözlerimden yaş aktı. O sıra Salmen'i vuracak mermim ve imkânım olsaydı, bunu hiç düşünmeden yapacaktım.

Olay ve duygu çok derindi ve beni sürekli dibine çekiyordu. Baktıgöl bir kaçaktı. Salmen adlı zenginin yılık atını çalıp kaçıyor, yersiz yurtsuz, kimsesiz bir halde dağda yaşayan eş ve çocuğuna kesip yedirmek için.

Genç hayvanın eti ocakta pişerken, Baktıgöl, eti doğramak için bıçağını hazırlıyordu. Bu esnada aç çocukları, tükürüklerini yutarak, acele ile etin pişmesini bekliyorlardı. Tam bu sırada dışarıdan sesler geliyordu, peşinden gelen adamların sesleriydi bunlar. Et yenilmeden kaldı çünkü gelen adamlar Baktıgöl'e dayak atmaya başladı. Çocuklarının ve eşinin ağlayışını anlatan ifadeler, ayrıca çok dokunuyordu insana...

Bu anlatılanların hepsi bana oldukça tanıdık geldi. Benim hayatım ile bu hikâye arasında çok ciddi benzerlikler vardı çünkü... Bir terleyip bir üşümeden, hele heyecanlanmadan okumak hiç mümkün değildi. Renkten renge, duygudan duyguya geçiyordum. Ne kadar da acı vericiydi anlatılanlar. Ne kadar acımasızdı insanlar ve dünya! Yazar sanki olayları kendi yaşamış, gözleriyle görmüş, öyle yazmış gibiydi. İnandırıcıydı, gerçektir.

"Karaş - Karaş" adlı uzun hikâyeyi tamamlayınca, yavaş yavaş etkisinden sıyrılmaya ve kendime gelmeye başladım. Etrafıma baktım ki hava kararmış.

Şimdi harfler net gözüküyordu. Okuduğum hikâyeyi hiç unutmayacaktım. Eve çabuk gidip bunları Joldıbay'a anlatsam, diye söyleniyordum.

Gece vakti. Değirmenin içi. Yağ lambasının sönmek üzere olan ışığında kitabı, hala kendimi alamadan okuyordum. Arada bir ihtiyar değirmenci içeri girip dışarı çıkıyordu. Kitabın içine nerdeyse girecek kadar dalmış halde olan bana döndü:

–Hey, sen buraya niçin geldin? Kitap okumaya mı? Ununu çabuk çuvala doldur, şimdi senin buğdayın bitecek!, dedi.

Ben bu gece hayatın bütün güzelliklerinin, çirkinliklerinin, özetle herşeyin kitaplarda olduğunu bir kere daha anladım. Keşke Muhtar Avezov’u bir görebilsem diye hayal ettim.

Ertesi gün, Joldıbay’a okuduğum herşeyi anlattım. En sonunda:

–Joldıbay, böyle ilginç kitapları nereden bulabiliriz? diye sordum.

–Burada kütüphane var ordan alabiliriz, dedi

Kütüphaneyi duymuştum ama hiç görmemiştim.

–Ben gitsem bana kitap verirler mi?

–Bence verirler.

Joldıbay beni ilçenin ortasında olan bir eve getirdi. Burası belediye kütüphanesi imiş. Evin içi kitap doluydu. Raflara dizilmiş nice kitap. Dünyada bu kadar çok kitap olacağını hiç düşünmemiştim. Hepsinin bir yerde toplandığını ilk defa görüyordum. Kitaplara şaşkınlıkla bakıyordum.

Masaların üstünde kat kat olarak yığılmış gazeteler de ne kadar çoktu! Bunun hepsini kim okuyordu? Okuyorlarsa nasıl okuyup bitiriyorlardı?

Birileri kitap alıyor, birileri iade ediyordu. Hepsi bizim yaşlarımızdaki çocuklardı.

Ben de okumak için kitap istedim. Kütüphaneci önce kim olduğumu sordu ve mahalleden bazı belgeler getirmemi istedi. Benim anlayamadığım işlemleri söyledi, onlarsız kitap verilmez dedi.

Ben dışarıya üzülerek çıktım. O kadar çok kitabın bir tanesine bile elimi sürememişim. Benim bu halimi hemen anlayan Joldıbay:

–Sen üzülme, vermesinler boş ver. Sana kitap mı lazım? Ben bulurum, dedi ve kurnazca bir gözünü kırparak işaret etti.

–Nerden bulacaksın?

–Merak etme, akşam olsun.

Akşam vakti. Joldıbayla ikimiz kütüphanenin etrafını gözetliyoruz. Kütüphane şu an kapalı. Pencereleeri karanlık. Etrafa iyice bakıp, harekete geçen Joldıbay'ın peşinden ben de gittim. Kütüphanenin etrafını bir dolanıp, kilide baktı. Kocaman kara bir kilit. Joldıbay demirle açmaya çalıştı olmadı.

Kütüphanenin pencerelerinin çoğu sokağa bakıyordu ve yüksek de değildi. Joldıbay çakısıyla, pencerelerden birini açmaya çalışırken, camın birisi boşalıp, elinde kaldı. Pencerenin birisi böylece camsız kalmıştı.

Kazakların etlerini kuruttuğu depolarında, havalandırma amaçlı, sadece avuç içi kadar küçük bir delik olurdu. Hırsız kediler, arkalarına bir bakıp, o delikten zıp diye içeri girerdi. Joldıbay da öyle yaptı. Küçük delikten başını sokup, girmeye çalıştı, ben de arkasından yardım edince delik sanki onu yutmuş gibi oldu.

Etrafıma ürkererek, korkarak bakıyordum. Bir sorun çıkmasa iyi olurdu. Azıcık bir ses duysam, Joldıbay'ı bırakıp kaçacak gibiydim.

–Al, tut!

Ses Joldıbay'ın. Diğer taraftan bir kucak kitap getirmiş, delikten uzatıyordu. Ben kitapları almaya başladım. Bir iki kitap da yere de düştü.

–Yeter mi? Daha getireyim mi?

Joldıbay, bıraksan tüm kütüphaneyi boşaltacak gibiydi.

–Yeter!

Joldıbay delikten önce iki kolunu, sonra başını çıkardı. Sanki pencereden çıkma ustası gibi hemen çıkıverdi.

–Hadi, gidelim.

Bir kucak kitabı almış, sokağın karanlığında ilerliyorduk.

Ertesi sabah, Joldıbay geldi. Güneşte yanmış derisi soyulmaya başlamıştı. Ben de onun gelişini bekliyordum. İkimiz sokağa çıktık. Gece önemli ve büyük bir iş yapmış adamlar gibiydik. Birbirimize bakıp kaş göz işareti yaparak gülümsüyorduk. Kitapları geceleyin Joldıbay'ın tavuk ahırındaki yüklerinin arasına saklamıştık. Bizim eve getiremezdik. Satılan abim gorse nerden aldın diye kızardı.

Gündüzleri Joldıbay'ın evinde kimse olmazdı.

Kitapları inceliyoruz, yarısı Kazakça, yarısı Rusça yazılmış kitaplardı. Rusça kitapların gereği yoktu, anlamıyorduk çünkü.

–Karanlıkla nasıl kitaplar olduğunu nerden bileyim, masanın üstünde duruyorlardı, kucakladım çıktım, dedi Joldıbay.

Ben okuyacağım kitapları tek tek alıp okuyacak ve dikkat çekmeyecektim. Diğer yandan aklımız kütüphanede idi. Orada şimdi ne oluyordu acaba? Sanki hiçbir şeyden haberimiz yok gibi kütüphanenin yanından geçtik. Pencerenin camını tekrar yerine koymuşlardı. Ortalığa sessizlik hâkimdi. Kütüphaneye girmedik.

Aradan üç dört gün geçti.

Bizim Tanabayev adlı bir komşumuz vardı. O bir büroda müdüdü, eşi genç ve güzel bir bayandı. Bu kadın eşini işine gönderdikten sonra çoğu zaman bizim eve gelirdi. Külimbala yengemle ikisi dedikoduyla zaman geçirirdi.

İşte o Tanabayev'in eşi yine bizim eve gelmişti. Ben kitap okuyordum.

–Bu kitap ne? diyerek yanıma geldi.

Kitap, İlyas Jansügirov'ın “Küy” adlı, şiirlerinin toplandığı bir güldestesi idi. Tanabayev'in eşi, kitabı eline alıp inceledi.

–Bana versen de ben de bir okusam, dedi.

–Alın, buyrun.

Kadın kitabı alıp gitti.

Ertesi gün. Gündüz vakti bizim eve bıyıklı Bürkitbay adlı bir polis geldi.

–Burda böyle bir çocuk var mı?, diye benim ismimi söyledi.

–Var.

Bürkitbay beni çok konuşturmadan, haydi gidiyoruz diyerek yanında götürdü. Jandarma binasına geldik. Ben hiç birşey anlayamıyordum. Etrafı kapalı, bir odaya girdik. İçerde bir potupeya ve şpal takan bir Kazak yiğidi vardı. Bürkitbay'a gidebilirsiniz dedi, ben kaldım. Benimle özel konuşacaktı anladığım. Önce adımı soyadımı sordu, söyledim.

–Bu kitabı tanıyor musun?

Masanın çekmecesinden bir kitabı çıkarıp önüme koydu. İşte o “Küy” adlı kitap, gözüme tanıdık geldi.

–Evet, tanıyorum.

–Senin kitabın mı?

–... Benim...

–Nerden aldın bunu?

Ne diyeceğimi bilemedim.

–Söyle, nerden aldın?

Ses yok...

–Bu kitap senin kitabın ise, peki şu mühür ne?

Aradan birkaç dakika geçince ben sorgucuya tüm gerçeği anlattım.

Soruşturma bitti. Beni boş bir odaya getirip hapsetti. Kapısını kapatıp, dışarıdan kilitledi. Bu beni çok etkiledi.

Gece oldu ama bırakmadılar. Burada geceyi geçirdim. Sabah Külimbala yengem, çay ve ekmek getirmişti. Yaşadığım gerçektir, hapisteki bir insan gibiydim. Çayımı eski bir battaniyenin üstünde içiyordum.

Aniden diğer taraftan bir ses, bir gürültü duyulmaya başladı. Tanıdık bir sestir. Joldıbay... Yerimden fırlayarak kalktım. Yine o Bürkitbay adlı polis, Joldıbay’ı sürükleyerek getiriyordu. O yürü diye itiyor, Joldıbay: “Bırak, kendim yürürüm!” diye karşılık veriyordu.

Sonunda olanları anladım, ben hapiste iken Bürkitbay, Joldıbay’ı aramış. Joldıbay bunu fark edip evinde gecelememiş, kaçmıştı.

Öğlene doğru Joldıbayla beni bıraktılar. Kitapların hepsi kütüphaneye geri iade edildi. Hırsızlığın sonu azap ve pişmanlıktır (Urlık tübi, qorlı.) diyen atasözünün ne anlama geldiğini böylece tecrübe ettim.

Sonradan öğrendim ki Tanabayev’in eşi kütüphanede çalışan bir bayanla arkadaş imiş. Kütüphane memuru bayan evine gelince “Küy” adlı kitabı görmüş ve nerden aldığını sormuş... Hırsızlığın bu kötü kokusu polisi bana getirmiş.

AŞK MEKTUBU

Aşk mektubu yazmayı bıraksanız derim. Niye mi? Gönderdiğiniz insana ulaşmadan yarı yolda kalan bu mektup. Nice gönülleri kıskançlığın ateşinde yakan yine bu mektup. Oturup düşünseniz, bu mektubun sefası az, cefası çok. Hey aşk mektubu yazarları! Benim bu anlatacağım hikâyemden ders alın.

Ağabeyim yine bir aylığına Alma Ata'ya eğitime gitmişti. Evde Külimbala ile ben kaldık. “Hey gelincik, evde ne oturuyorsun boş boş, hadi iş başına!” diye gelen Brigadir Bazil burada yok. O Kostöbe'de kaldı fakat burda da Kazbek adlı biri vardı. Abimin arkadaşı. İstatistikte çalışan Kazbek...

Bir gün, bizim eve Joldıbay geldi. İkimiz nehre yüzmeye çıkıyorduk, Külimbala peşimizden seslendi:

–Joldıbay, buraya gelsen?

Yanına varan Joldıbay'ı, Külimbala eve soktu.

Ben durduğum yerden şaşkınlıkla bakıyorum. Yenge benim yengem, niye beni değil de Joldıbay'ı çağırırdı?

Joldıbay çok bekletmeden hemen evden çıkıp, bana seslendi: “Sana anlatacak bir şeyim var.” diye beni meraklandırdı. Onun arkasından Külimbala da çıkıp bizi gözetlemeye başladı.

“Yengem sana ne anlattı?” diye Joldıbay'a yanaşarak ve sorarak gitmekten çekindim çünkü yengem bizi gözetliyordu. Biraz ıradıktan sonra sormayı düşünüyordum. Joldıbay kendisi de dayanamaz, anlatırdı zaten. Nehre gittiğimiz yolda, Kazbek'in çalıştığı yer olan istatistik bürosu vardı. O tarafa yaklaştığımızda Joldıbay hiçbir şey demeden büroya döndü. Ben de döndüm. Külimbala artık bizi buradan göremezdi. Bir evin önüne gelip, durduk.

–Sana ne dedi?

Joldıbay, bir eli cebinde, kurnazca bakıp:

–Sana birşey göstereyim mi?

–Göster.

Joldıbay bana zarfa sarılıp, ağzı yapıştırılan mektubu gösterdi. Adres yazılmamıştı.

–Yengen bunu Kazbek’e ver dedi.

Benim içim buz gibi oldu. Yengem Kazbek’e ne yazmış olabilirdi? Burda özel bir şey olabilirdi.

–Açıp okusak ne olur? dedim Joldıbay’a.

–Nasıl açacağız?

–Dikkatle açıp, okuduktan sonra geri yapıştırırız ve götürürüz.

Joldıbay hemen kabul etti. Kadınla erkek arasındaki sırları o benden çok daha iyi bilirdi.

İkimiz büroya girmeden, Külimbala’ya da gözükmeden olduğumuz yerden kaybolduk. Issız, güvenli bir yere gelip mektubu açmaya başladık. Kareli defter sayfasına yazılmıştı, iki tarafı da yazıyla doluydu. Külimbala, mürekkepli kalemle, acele etmeden, güzelce yazmıştı. Belki hemen ya da yeni yazılan, bir çırpıda yazılmış bir mektup olmayabilirdi. Bu tarz mektuplar kaç defa yazılıp, kaç defa yırtılmıştır, kim bilir?

Kaç defa yeniden yazılmıştır. Kaç defa silinip, temize geçirilmiştir. Her bir sözü doğru olana kadar kaç defa düzeltilmiştir kim bilir?

Mektubun özeti kısaca şöyleydi: Kazbek bir zamanlar Külimbala’ya, benim yengeme: “Sen benim meleğimsin, seni görmeden duramıyorum, aşk hastalığına yakalandım.” demiş. Çocukça saf olan Külimbala da bunun sözlerine inanmış... Aradan biraz zaman geçmiş. Satılğan abim gidince, fırsat bu fırsat diyen Külimbala iki gözü dört göz olup Kazbek’i bekler olmuş. Kazbek gelmemiş. Bunun sebebi nedir, benimle alay mı ediyorsun, şeklindeki düşünceler ile bu mektup yazılmıştı.

Kızgınlık ve öfkeyle gönlündekileri bir kadının mektuba nasıl yazacağını, hangi kelimeleri kullanacağını, okuyucu artık sen yorumlayıp anlarsın.

Joldıbay için bu mektup eğlence oldu, benim için ise tam tersine azap, işkence. İçim kızgınlık ve kıskançlıktan parçalanıyordu. Külimbala’yı vuracak silahım da mermim de yoktu. Abim gelsin bakalım, diyordum içimden!

Abim geldiğinde ne yapacağım? Keşke bu mektubu onun eline versem!

Bu teklifimi Joldıbay kabul etmiyor; “Mektubu Kazbek’e vermezsem o beni öldürür.” diyordu.

–O zaman ben bunu başka bir kağıda kopya çekeyim.

Joldıbay bunu kabul etti. Olayın sonucunu çok merak ediyordu. İkimiz Joldıbay'ın evine geldik. Ben mektubu temize geçirmeye başladım. Mektubun aslı önümde, hiçbir kelimesini, noktalamasını kaldırmadan aynen yazdım.

Peki, şimdi bu mektubu nerde saklasam? Cebimde olsa birincisi eskir, ikincisi yengem bulabilir.

Bizim evin yanında birçok dolana ağacı vardı. Onlardan birinde kuşların yuvası vardı. İçi yumuşak olsun diye otlar döşenmişti. Mektubu kimse orda bulamaz diye otların altına sakladım. Ağabeyimin gelmesini beklemeye başladım.

Arada bir ağacın üstüne çıkıp mektubum duruyor mu diye bakardım. Mektup duruyor olurdu. Kuşlar bizim gibi değildi, birilerinin mektubuna dokunmazlardı.

Günler geçmeye başladı.

Mektup eline geçince Kazbek bizim eve tekrardan gelmeye başladı. Orta boylu, yakışıklı, elbiseyi seçerek giyen, şık sayılacak biriydi Kazbek. Ayakkabısı hep parlardı. Külot pantolon, gömlek, belinde kırmızı kalın kemer... Başında kahve rengi furajka... .

Elimden gelse ben de Kazbek gibi giyinirdim. Az önce anlattığım elbiseler Kazbek'e çok yakışıyordu. Üstünde bir tane kıl bile yoktu. Kendisi de elbisesi de mağazadan yeni çıkmış gibi parlayıp dururdu.

–Gelincik nasılsın? Satılğan'dan mektup var mı? Ne zaman geleceğim demiş? Muhabbetin giriş cümlesi bu olurdu genelde.

Kazbek bizim eve güya nedensiz yere gelmezdi. Alma Ata'da okuyan arkadaşımın, yani benim abimin halini hatrını sormaya gelirdi. Onu görünce Külimbala Yenge'min gözleri parlardı. Evdeki en iyi sandalyeyi bezle temizleyip, Kazbek'e verir:

–Otur, derdi.

Kazbek yavaşça otururdu. Onun her bir hareketi üstündeki elbisesi gibi güzel ve zarifti.

Satılğan yok diye hiçbiriniz gelmiyorsunuz, hal hatır sormuyorsunuz, diye şimdi Külimbala, Kazbek'e gönlünü açardı.

Kazbek de karşılık verirdi.

–Kocası olmayan eve nasıl gireriz, bir gün olmazsa bir gün dedikoduya sebep oluruz!

–Ha korkuyoruz de!

–Bu korkmak değil, sakınmak.

İçimden onlara hem kızıp hem de söylenerek ben de yanlarında oturuyordum. “He şimdilik siz güle durun sonra görürsünüz, beni hiçbir şey anlamıyor diye düşünüyorsunuz! Bakalım daha ne zamana kadar böyle devam edebileceksiniz?!”

Sonunda beklenen gün geldi, abim eğitimden döndü. Külimbala çay koyup, sağa sola koşuşturuyordu. Kocasını beklerken iki gözü dört göz olmuş gibi.

Ağabeyimle selamlaşmak için gelen arkadaşlarının içinde Kazbek de vardı. Külimbalayla şakalaşıp:

–Gelincik, kocan geldi, mutlusundur artık? Öncesinde bizi çağırıp tokımkağar yapsan kocan daha erken gelirdi belki.

Kazbek şakayı dikkatle yapıyordu. İçinde ne Külimbala’nın ne de kocasının içine kuşku düşürmeyecek bir ciddiyet ve resmiyet vardı. Abartıdan kaçınıyordu. Başkalarının eşini kendi eşi gibi görerek yapılan türden şakalardan uzak duruyordu.

Ben ağabeyim gelince, ağacın üstüne sakladığım mektubu alıp cebime koymuştum. Artık bir yolunu bulup bu mektubu abime vermekten başka planım yoktu.

Geldiği gün mektubu verme fırsatım olmadı.

Ertesi gün oldu. Çay içildi. Ağabeyim işine gitmek için evden çıktı.

Biraz bekleyip, peşinden ben de çıktım. Ağabeyimin peşinden koştum. Yetişip, hiçbir şey demeden mektubu eline tutuşturuverdim...

“Bu ne?” diye ağabeyim okumaya, okurken de morali bozulmaya başladı...

Öğle arasında o birkaç kişiyi yanında getirdi. İçinde köyün Soviet predsedateli de vardı. Genelde sabırlı olan Satılğan’ın o gün sabrı gibi rengi de uçmuştu. O Külimbala’dan boşanmak için, yanındaki kişileri şahit olarak getirmişti.

Hâkim aracılığıyla boşanmak o zamanlarda yoktu.

Külimbala’nın elleriyle yüzünü kapatıp, ağlamaktan başka çaresi kalmamıştı. Evdeki eşyalar ikiye bölündü.

ÜVEY ANNE

Satılğan'ın ikinci evliliği de böyle mutsuzlukla sonlandı.

Ben, yine Kostöbe'deydim. Tebriklerinizi gönderebilirsiniz, çünkü üvey anneli olmuşum. Külimbala'nın yaktığı ocak sönünce, geldiğim yere dönmeyip, üvey anneyi de göreyim, görmediğim kalmasın diye, Kumis (Gümüş) adlı üvey annemin de yaşadığı çocukluk evime geri geldim. Buraya gelmeyip, başka nereye gideceksin diye sorsanız verecek cevabım yok, o da ayrı bir konu.

Kümis'i gördükten sonra babamdan yaşça büyük mü diye düşündüm. Boyu İdrıs'tan biraz büyüktü. Esmer bir kadındı. Adı Kümis olmasına rağmen, giydiği elbisesi de kendisi de şoyına benzerdi.

Pasaklılığı bir zamanlar yengem olan Bibijamal'a benzerdi. Onun kendisi olmasa da kopyasıydı.

Kümis'in sağlığı iyi değildi. Arada bir bayılmaları vardı. Kendi kendine konuşurdu. Herkes ruhlara karışıp, onlarla konuştuğuna inanırdı.

Bayılma hastalığına Kazaklar koyanşık der. Kümis'in koyanşığı aniden olurdu. Çay koymak için ateşi yakarken kendiliğinden bayılıp kalırdı. Dişlerini gıcırdatarak, damarları kasılarak, ağzından köpükler çıkarıp, titreyerek yatardı. Daha önce böyle bir şey görmeyen ben çok korkardım. Hemen dışarıya koşup komşu kadınların birini çağırırdım.

Kardeşim Türdibek bu zamanlarda üç yaşı geçmişti. Belki iyi bakılmadığından, belki doğuştan, halkın it hastalığı dediği bir hastalığa yakalandığı için yürüyemiyordu. Dik duramaz, hep sürünerek hareket ederdi. Çoğunlukla yere döşenen keçe halı / kiyiz üstünde, ince boynuyla, kocaman gözleriyle tek başına oturup, sağa sola bakarak vakit geçirirdi.

Kendisi engelli olmasına rağmen konuşabilirdi fakat çok konuşmazdı. Kendisinin engelli olmasının suçunu etrafındaki insanlara yüklediği için, herkesi suçlar, herkese küserek, sessizce otururdu. O günlerde köyün küçüğü - büyüğü onun adının yanına muşel / engelli sözünü eklemeden konuşmazdı.

“Turdibek muşel... Muşel Turdibek...”

Yıkanmayı, elbise değiştirmeyi Turdibek, annesi öleli bilmezdi. Üstündeki elbise mi yoksa sadece üzerine yapıştırılmış bir kumaş mı belli değildi. Ayakları, kolları ince,

saçları uzayıp, kulaklarını örtmüş bir zavallı çocuk... Turdibek'in o zamanki halleri gözümün önüne geldikçe, bugün bile hala benim kalbim sızlayıp, parçalanır.

Kümis bayıldığında Turdibek de çok korkardı fakat o benim gibi evden kaçıp gidemezdi. Tutmayan bacakları üzerinde sürünerek hızla kayıp evin bir köşesine sığırdı. İki gözü faltaşı gibi açılmış, bayılıp yatan Kümis'de olurdu.

Benim evde olmam, Turdibek'i çok sevindirirdi. İkimiz başbaşa kalınca, morali yerine gelir, bana bir şeyler anlatmaya başlar, yeniden çocuk olup, gönül rahatlığı içinde oyunlar oynardı. Ben, Turdibek'e çok acırdım.

Kümis, Türdıbeke karşı sert davranır, kimse yokken ona vurmuş bile. Bunu bana Turdibek'in kendisi anlattı. Ne yapayım? Karşı gelmek için de çözüm için de yapabileceğim bir şey yoktu. Kardeşimin bu durumu içime zehir akıyormuş gibi beni sersemletirdi.

Ben bu sıralarda herkesten saklı şiirler yazardım. Çoğu başımdaki zorluklar ile ilgiliydi. Üzerinden çok zaman geçse de ölümü yakıştıramadığım canım annem, yazdıklarımın başında gelirdi.

Turdibek'in hastalığı, Kümis'in onu dövmesi ise şiirlerimde yazdığım diğer konulardandı.

“Kara bulut gibi bu Kümis

Dövüyor Turdibek'i bir hırs” şeklindeki iki dize o günlerden bu güne aklımda nasılsa kalmayı başarmış dizelerdendi.

Sonbahar... Narıncol'da beşinci sınıfta okuyordum. Burada bize akraba olan Nurkabil adlı çok merhametli bir adam vardı. Satılğan abimle ikimiz onun evinde kalıyorduk.

Bir gün, çok üzüntülü bir halde babam gelmişti. Sorduk:

–Hayırdır? Nereden böyle?

–Turdibek'i hastaneye getirdim.

–Ona ne oldu?

–Su diye avtol içmiş...

Olay şöyle olmuş: Babamla eşi, köyden biraz uzakta olan harmana işe gitmişler. Orada gecelemişler. Zavallı kardeşimi de yanlarına almışlar. Engelli kardeşim orda tek

başına güneş altında pişerek oturmaktan başka bir şey yapamamış. Üvey annesi de ona bakmamış. Hoş kendine bakmaktan aciz bir kadın kendisi zaten...

Kimsesiz bebek böyle otururken çok susamış. Etrafında çeşiti kovalar, kaplar, şişeler varmış. Hepsine bakmış. Bir bidonun içinde motor yağı varmış. Çocuk onun ne olduğunu nereden bilsin, alıp içmiş...

Zavallı kardeşim hastanede bir hafta yattı. Epeyi zaman midesinde yemek durmadı.

Kış vakti... Kızakla babam yine Kostöbe'den gelmişti. Kızağında eski bir yorgan vardı.

–Birini mi getirdin? Niçin geldin?

–Turdibek'i hastaneye getirdim.

–Eee, yine ne oldu?

–Ustanın dükkânındaki ateşte kolunu yaktı.

Olay şöyle olmuştu: Öskembay Usta'nın dükkânı bizim evin yanındaydı. Turdibek o zamanlarda evin duvarına dayanarak yürürdü. Her zaman yalnız oturmaktan sıkılan çocuk, ev ev geçerek bu ustanın dükkânına gelmiş. Turdibek'in yaşlarında Kırgızbay adlı bir çocuk vardı. O sağlıklı, güçlü bir çocuktur. Ayakta zor duran kardeşimi oynuyorken itivermiş. Turdibek düşmüş, bir elini ocağın kıpkırmızı ateşinde yakmış. Bu haberi duyunca önce üstümden buz gibi soğuk bir su dökülmüş gibi oldu sonra ise harlı bir ateşte her yanım dağlanır gibi.

Zavallı, bahtsız, kadersiz çocuk yine hastanede idi.

Kardeşimin hergün ziyaretine gidiyordum, her gidişimde ona bisküvi, çikolata, şeker götürüyordum. O buraya geldikten sonra onu yıkamışlar, saçını kestirmişlerdi. Tertemiz kıyafet giydirmişler, yanan elini sarıp, beyaz nevresimli demir bir yatağa yatırmışlardı. Ben ilk bakışta öz kardeşimi tanıyamamıştım. Yüzüne bakınca korkacağınız eski tipi yoktu artık. Çok sevimli bir çocuk olmuştu. Beni görünce gülümsedi anca o zaman tanıdım.

Adamı adam edecek de insanlıktan çıkaracak da yaşam tarzı imiş, ben bunu bir kere daha anladım.

Bir gün, okuldan sonra yine Turdibek'in yanına gittim. Yatağının yanında oturuyordum. Turdibek sağ eliyle yastığının altında bir şeyler aramaya başladı. Aradığı üç tane yuvarlak şekeri buldu ve bana uzattı:

–Al abi, sana ayırdım...

Bu şekerleri kahvaltıda vermişler. Kardeşim kendisi yemeyip benim için saklamış. Kardeşimin bu davranışı yüreğimi kabartmıştı.

–Sen ye canım, dedim ve almadım ama bu olayı, bu sevgi gösterisini de hiç unutmadım.

Ben iki mesleği çok sever ve saygı duyardım. Biri öğretmenlik, diğeri doktorluk... Dünyadaki en merhametli ve yararlı insanlar diye onları düşünürdüm. Ben o ikisinden hep iyilik beklerdim. Anne babama güvendiğim gibi onlara da öyle güvenirdim.

Öğretmen ve doktorlardan da kötü niyetliler çıkar diye hiç düşünmemiştim.

Ne yazık ki öyleleri de olurmuş.

Acımasız kader, Turdibek'i doktorların en şerefsizinin eline düşürmüştü. O Turdibek'i insan diye, bir geleceği var diye hiç düşünmemiş. Ayağı kırılan keçi yavrusu gibi davranmış. Yanan elinin parmaklarını tek tek sarmayıp, hepsini bir bağlamış. Bu yüzden iyileşince beş parmağı birbirine yapışık kalmıştı. Avucu kaşık başı gibi olmuştu.

Bunu biz hastaneden çıkınca anca fark ettik.

Doktorun kendi işini önemsemeden yapması kardeşime pahalıya patladı. Onun yüzünden eli iş yapamaz; balta, kürek gibi aletleri tutamaz oldu. Zavallı yürüme engelli kardeşim artık bir de elini kullanma engelli oldu.

Benim için yaz tatili olmasındansa olmaması daha iyiydi. Nereye gidecektim? Yine kimin elini, yüzünü gözetleyecektim? Kostöbe'ye gitmek, Kümis adlı üvey annemi görmek bile istemiyordum.

Kostöbe'den, kendi evimden kaçmamın bir diğer sebebi de kolhoz işleri idi. Brigadir beni görünce hemen koşarak gelir, beni işe gönderirdi. “Ooo sen mi geldin, okulun bitti mi, o zaman yarından başlayarak işe çık, şu atların birine bin!” derdi.

Biz çocuklar için tatil, asla tatil olmazdı. Tatilin sadece adı vardı. Gerçekte ise ben yaz boyunca kolhozun işiyle uğraşır ve okula gitmekten çok daha fazla yorulur,

ezilirdim. Sonbahar olunca, dersler başlayınca oh nihayet dinlenebileceğim der, sevinirdim. Okulların başlaması bize asıl tatil olurdu.

Çarem olmadığı için, o yaz tatilinde de Kostöbe'ye geldim. Başka gidecek yerim yoktu. Babamın o zamanlar tek evi olan, köyün dışındaki eski bir evi sığınak edinmişti, orada otururdu. Bir odada kendileri kalır, karşılarındaki tepesi açık yerde de sığırlar yatardı.

Bu insanların yaşadığı evde kapı bile yoktu. Kapının yerine kumaş asmışlardı. Bazen evde kimse yokken, inekler eve girip evdeki eşyaları dağıtırdı.

Hava ısınınca bu hayvanları ısırın kocaman sivrisinekler ortaya çıkar, bu sineklerce ısırıldığı için kuduran sığırlar da delirir, sığınacak gölgelik arardı. Gölge bulmak için, bayrak direği gibi diktikleri kuyruklarını sağa sola sallayarak eve giriverir, içeride insan olmasını bile umursamaz hatta insanı bile çiğneyip geçebilirlerdi. Hepimiz ürkerek sığırları kovalayınca evden geri çıkarlar, perdeyi de boynuzlarıyla götürürlerdi.

Benim Kostöbe'm buralardaki durumu kötü olan köylerden idi. Çobanlar kuracak çadırları olmayınca yayalaya bile çıkamazlardı. Bu yüzden eski evlere sığınıp, sivrisineğin arasında yaşarlardı.

Bizim ev köyün dışında kalan bir ev olduğu için ben bir süreliğine de olsa brigadirin gözüne çarpmadım. Bu sayede gerçekten tatil yapıp, dinleniyordum. Edindiğim bir kutu edebi kitabım vardı, beğendiklerimi tekrar tekrar okurdum.

Bazen evdekiler bana fark ettirmeden kitabımdan birer, ikişer sayfa yırtıp alırdı. Ben kimi suçlayacağımı bilemeyip, ağlardım. Babam: "Ne var bu kadar ağlayacak, kalan sayfaları okusan yetmez mi?" diye kızıp, beni sakinleştirmeye çalışırdı.

Oysa hırsız uzakta değilmiş, hırsızın kendisi babam imiş. O sigara içerdi. Gazete kâğıdı bile bulamadığı bir gün baktım, babamın sigara sarmak için cebinden çıkardığı kâğıt benim kitabımın sayfası...

Babamın inkâr etmek için yapacağı bir şey yoktu.

Şu düşünme biçimine bakın. Meğer babamın düşüncesine göre kitap çok farklı imiş. Kitapta sayfa çok, bir iki sayfasını yırtıp almaktan ne çıkar, sözünü herhalde babam gibi hayatında hiç kitap okumayan, okuma yazması olmayan biri söyleyebilirdi. Kitabın bir bütünlüğü olduğu, anlamın eksik kalacağı filan aklına gelmiyordu. Bir sürü

koyunu olan birinin bir koyununu kesip yemesinden sürüsü azalır mı? Azalmaz. O böyle düşünüyormuş.

Sadece şiir yazmak için kullandığım bir defterim vardı. Evden uzaklaşır, kimsesiz yeşil bir alana uzanıp şiirlerimi yazardım. Yazdığım eski şiirler pek hoşuma gitmez hep daha iyilerini yazmak isterdim. Kötü dediklerimi yok etmişim zaten. Artık bir kelimesi bile değişmeyecek güzellikte şiirler yazmayı planlıyordum. Defterim aynı zamanda güzel ve özlü sözlerle de dolu olduğundan, kişisel tarihim için onu saklamak istiyordum.

Gelecekte ne olacaktım? Tabii bu sorunun yanıtını, defterime yazdığım şiirler veriyordu, yanıtı o zamanlardan belli etmişim, yazar ve şair olacaktım, kitap yazacaktım...

Annemin mezarı şiir yazmak için gittiğim yerden pek uzakta değildi. Şiir yazmaya ara verip bazen mezarlığa gidiyordum. Anneme uğramadan geri eve gitmeyi suç sayardım kendimce. Mezarlıklar... Bunlar da kendince bir köy gibi. İnsanların hepsi sonunda bu köye gelip yerleşecek. Bu köyden öte köy yok. Bu köye herkes sonsuza kadar yaşamak için gelir.

Köy mezarlığındayım. Tam ortada yüz yıl yaşayıp ölen Tampi'nin mezarı. Onun mezarından büyük mezar yok. Bazı kişilerin başında ise mezar taşı yok, sadece tümsekler. İnsanlar öldükten sonra da aynı olamamış, yaşarken kimin zengin kimin fakir olduğu mezarlarından da belli. Mezarlar bile insanlar arasındaki eşitsizliği haykırıyor.

Benim annemin mezarı tek tümsek. Üstünde ot yetişmiş, tümseği alçalmaya başlamış. Anneciğim, canım annem, tek başına bırakıp gittiğin oğlun geldi. Hissediyor musun? Biliyor musun? Ben seni çok özledim!

Ben öteki dünyanın var olduğuna inanıyorum. İnanmak istemesem de inanırım çünkü er ya da geç ben de öleceğim. Diğer tarafa gideceğim. İşte orada annemle buluşurum. Kalbimin derin köşesinde sakladığım tesellim ve umudum bu.

Diğer dünya bana bunun için lazım. Ölüm olmasa ölmüş annemi nasıl göreceğim? Ya sizler! Ölmüş sevdiklerinizle başkaca nasıl ve nerede buluşacaksınız?

SARI ATA BİNDİM, SAZA DÜŞTÜM

Narınkol'da beşinci sınıfta okuyordum. Amcam diye seslendiğim, amcam dediğim, Sımagul adlı birisinin evinde kalıyordum. Eşiyle yalnız yaşıyorlardı. Çocukları yoktu, hiç olmamıştı. Tanrı'nın işine akıl sır ermez, bu ayrı konu. Tanrı bazen hatta bence çoğunlukla çocuğu isteyene değil, istemeyene verir. Çocuğu yetiştirebilecek olanlara verip, sevindirmek yerine, durumları kötü olup çocuğa bakamayacaklara, sanki zorluk çeksinler diye, bolca çocuk verir, kullarını öfkelenendirirdi.

Sımagul ile Ulmeke çocuk kokusunu arayanlardandı. Kırklı yaşlarda olan Sımagul çok çalışkandı. Bir zamanlar sınır boyunda çalışmış, birçok kaçakçıyla, eşkıya ile çatışmalara girmişti. Hatta bu yüzden bir gözü kör olmuştu. Rusça'yı çok iyi bilirdi. Garmon çalıp şarkılar söylerdi. Karakteri kadınlar gibi çok yumuşaktı. Cömertti. Halk onu çok severdi. Sevgilerini göstermek için "Smaş" derlerdi.

İşte bu Smaş denilen kişi, bir zamanlar benim Satılğan abimle çok iyi arkadaş olmuşlar.

Satılğan abim o zamanlarda Narınkol'da değil, Tekes'te idi. Buradan on, on beş kilometre uzaklıkta. MTS diye kısaltılan bir kurumda muhasebeci olarak çalışıyordu. İşinden dolayı buralara çok gelirdi. Altında atı, boynunda çantası olan komsomol gençlerinden birisi idi. Kahverengi kumaştan üstüne pantolon ceket diktirmişti. Her gelişinde bana kâğıt, kalem al diye on, on beş som bırakırdı.

O zamanlarda kaldığım evin sakinleri olan Sımagul ile Ulmeke beni sırtlarında bir yük olarak gören kişiler değildi. Smaş, Narınkol'dan Sümbe'ye postaları götürürdü. Bir gece kalıp ertesi gün geri dönerdi. Sonra iki gün dinlenir, yine postaya çıkardı yani işini bu düzen ve takvimleyapardı.

Sımagul'un elinden at kızıağı düşmezdi. Burada kimde at kızıağı varsa iş güç sahibi olarak görülürdü. Odun getirmek, ot getirmek, insanları bir yerden bir yere götürmek gibi işleri ancak kızak sahibi olanlar yapabiliirdi.

Narınkol'da Sımagul yaptı denilen dört beş ev vardı. Bir ev yapar, biraz oturup sonra satardı. Arkasından yine yeni bir ev yapar, bunu yine satardı.

Sımagul'un amacı satıcılık ve para kazanma değildi, yaptığı evin bir yeri ya da bir şeyi hoşuna gitmezdi. Beğenmeyince satar, kendine göre yenisini yapardı. Hep daha iyi bir ev yapma isteği ile yaşayan Sımagul için bina yapımı çok kolay işti.

Ulmeke, iyiliği ve yetenekleri sayılmayacak kadar çok olan Sımagul'dan da cömert, merhametli, iyi yürekli birisi idi. İkisi birbirine uymuş ya da tencere yuvarlanıp kapağını bulmuş gibiydi. Keşke çocukları da olsaydı. O zaman belki de dünyanın en mutlu ailesi olurlardı.

Çocuklarının olmayışına Sımagul daha çok üzülmüdü. Üzüntüsünden çok içerdi. Fakat sürekli içen biri değil, içti mi çok içenlerden idi, zaten sürekli içip sarhoş gezmeye vakti yoktu çünkü çok çalışıyordu.

Gün boyu iş yapıp, yorulan Sımagul, yıkanıp temiz elbiselerini giyer ve dışarı çıkardı.

–Nereye gidiyorsun? derdi Ulmeke.

–Dükkâna gidiyorum sigara almaya, sigaram bitmiş.

İçmeye giden Sımagul için sigara işin bahanesi, dükkân maskesi idi. Sımagul dükkâna hergün gitmez, giderse de bir güzel içmeden geri dönmezdi. Bunu Ulmeke çok iyi bilirdi.

–Arkadaşlarınla buluşup yine içeceksin değil mi?

–İçmem, içmeyeceğim.

Bu sözü Sımagul kendine güvenmediğini belli ederek eşinin yüzüne bakmadan yavaşça söylerdi.

–Görürüz içecek misin, içmeyecek misin?

Sımagul çıkıp giderdi. Çabuk dönmezdi. O geciktikçe Ulmeke meraklanmaya başlardı.

–Berken, gidip baksan abine. Bir yerde içip, sarhoş olup yatmasın.

Ben bu söz üzerine Sımagul'un peşinden giderdim. Geniş caddede ilerlerken gece geç saatler olduğu için çok az insan görürdüm. Dükkâna yaklaştığımda evlerin yanından bir yerden Sımagul çıkıverirdi. Normalde düzgün duran şapkası, arkaya doğru kaymış olurdu. Ayakta duramayacak gibi yalpalardı. Sanki buz üstünde yürüyor ve her an kayıp düşecek gibi ilerlerdi. Yaklaşana kadar o beni tanımazdı. Tam yanına geldiğimde ancak o zaman tanırđı.

–Babacığım, nereye gidiyorsun? Beni götürmeye mi geldin? derdi. Beni Ulmeke'nin gönderdiğini hemen anlayıp koltuğuna alırdı.

–Ben zaten geliyorum babacığım.

Sımagul sarhoş olsa bile etrafındakileri yormazdı. Sarhoşken, ayık halinden daha da çok merhametli ve yumuşak huylu olurdu. İki sözünün biri “Babacığım!” olur, küçük gözleri yumulur, bıyıklarının eşlik ettiği hareketle sürekli gülümserdi.

Karşısına çıkan hiçbir insan onu selamlamadan gitmezdi. Yumuşak huylu Sımagul’un sarhoş hali onlara değişik ve sevimli gelirdi. Sımagul her birinin eğilerek selamını alır, onlara en sıcak sözlerini söylerdi. Onun böyle sevinerek gezmesi sanki bu halkın sayesindeymiş gibi herkese minnettarlığını sunardı.

Eve yaklaşmak üzere iken duraklayıp, sigarasını yakardı. Dumanını iki yana savurup, üstünü başını düzeltirdi. Hareket etmeden bana dönüp:

–Babacığım, şimdi ablan bana kızacak değil mi? Sultan Koca’yla buluşup, biraz içtik, ama sen büyüyünce içki içme. İçkiyi biliyor musun? Oo... içme. Anladın mı? Votka, şarap hatta sigara da içme...

Sımagul eve girerken seslenirdi:

–Ulmeke, ay Ulmeke! Sen şimdi bana kızarsın değil mi? Ben biraz içtim.

–Birazın bu mu ayakta duramıyorsun? Yat, dinlen.

Sımagul yatmazdı.

–Berken, bana garmonumu getirsen.

Garmonu omzuna asıp odanın tam ortasına durur, önce tın diye öylesine bir ses çıkarırdı. Sonra biraz sağa sola eğilerek Kazakça Tatarca karışık bir dille şarkısına başlardı:

“Sarı ata bindim, saza düştüm.

Sarı at serin olsun diye.

Kalem alıp, mektup yazdım,

Başım sağ olsun diye.”

GENÇLİĞE GEÇİŞ

Narınkol'da altıncı sınıfı okuyorken komsomol oldum. Komsomol olmak için o zamanlarda on dört yaşına girmek gerekirdi. On dört yaşına girsem, komsomol olsam diye hayal eden çocuklar çoktu ve ben de onlardan birisiydim.

Komsomol olacak gençler önce genel toplantıda komsomolluğa kabul edilirdi. Bu kabul töreninden sonra çok sevinçli bir şekilde eve döndüğümü hatırlıyorum. Bu kabul töreninden sonra ilçe komsomol komitesinde bu kararın onaylanıp resmiyet kazanması gerekirdi. Bu büroda komsomol oluşum onaylandıktan sonra, deyim yerindeyse ağzım kulaklarımdaydı. Sevincim ve mutluluğum ikiye katlanmıştı.

Büro üyeleri sıra benim komsomolluk onayıma gelince biraz duraklamışlardı. Okulda adım hep duyulurdu. Biraz şöhretliydim. Benim geçtiğim yolda köpek varsa havlamadan durmayacağını onlar da biliyordu.

Sonunda Lenin komsomolunun üyesiydim. Komsomol belgesinin elime dediği gün, benim için en unutulmaz, en mutlu günlerden birisi idi. Hayatımdaki en önemli geçitlerden birini geçmiş oldum. Büyüdüğümü ilan eden bu övünç göğsüme sığmıyordu.

Yine kutsal köy Sümbe'deyim. Geniş gönüllü nagaşılarımı tekrar buldum. Özünden olanı kovsan da gitmez, yabancı olanı bağalasan da durmaz, derler. Yolunu şaşan, geri dönse ayıbı olmaz, diye devam ederler. Benimkisi bu hesap...

O sene yedinci sınıfı okuyordum. Hayatımın yine önemli bir geçidini geride bırakacak, ortaokulu tamamlayacaktım. İkiz kuzu gibi Ramazan ile ikimiz yine birlikteydik. Fakat o çok uzamış, hayli boy atmıştı. Eski halinden çok farklıydı. Yan yana durduğumuzda benim tepemden bakardı.

Yedinci sınıf, en büyük, en son sınıf idi. Biz işte bu büyük sınıfın öğrencileriydik. Bu okuldan sonra iki yıllık bir okul daha bitirsek öğretmen de olurduk. Okullarda dört yıllık enstitü bitiren pek kimse yoktu, çoğu öğretmenler iki yıllığı bitirenlerdendi. Biz de bu öğretmenler gibi kendimizden küçük öğrencilere tepeden bakardık.

O sıralarda ben mevki düşkünü birisiydim. Belki başkaları da öyleydi ve hala öyledirler. Yüksek makamın bedelinin de yüksek olduğunu görüyordum. İnsan için

makamın en yükseğine çıkmak istemek, bitkinin güneşe uzanmak istemesi gibi doğaldır. Bu isteğimin emrinde yaşıyordum adeta...

Okul gazetesinin yazarlarındandım. Komsomol komitesinin üyesiydim. Komsomol gelirlerini toplayan muhasebeciydim. Komsomol toplantılarında mutlaka başkanlık divanına seçilirdim. Çünkü toplantıda alınan kararları ben yazardım. Kararı benden güzel ve hızlı yazan kimse yoktu.

Kalabalığın içinde olmayıp, başkanlık divanının tam ortasında oturmanın en yüksek derecelerden biri olduğunu herkes bilirdi. Ellerinden gelse herkes bu kurulun arasında otururdu. Böyle bir kurulun içinde yer alma makam sahibi olma anlamına da geliyordu. Az ya da çok, farklı ve önemli olduğunu hissederdin. Birçok insana emir verebilecek konumdaydım.

Ben kurul üyeliğinin dışında bir makama daha ulaşmak istiyor, bir türlü ulaşamıyordum. Bu makamın adı sınıf başkanlığı idi. O zamanlar bunu da çok isterdim. Sınıf başkanını okulun başında, öğretmen seçerdi. Çocukların yüzlerine bakar, gözünün kestiğine, gönlünün olur dediğine sen ol derdi ve o kişi artık sınıf başkanı olurdu. Sonra da öğretmenler, seçtikleri başkanların işlerini istekle ve gayretle yapıp yapmadıklarına önem vermezlerdi.

O zamanlardaki öğretmenlerin içinde Galiyeva Sofya adlı olağanüstü başarılı bir öğretmen vardı. Çocuk gibi görünen genç bir bayandı. Bir evde tek başına oturur, yalnız yaşardı. Köy kadınlarından her yönden farklıydı. Biraz kadın biraz erkek gibi giyinirdi. Karakteri de dikbaşlıydı, erkek gibi derdi herkes. Simsiyah, gür saçlarını tam boyun hizasından kesmişti.

Oturuşu, kalkışı, yürüyüşü atlara benzerdi. Hızlı ve telaşlıydı. Erkeklerle erkek gibi hemen kaynaşıverirdi. Hal ve hareketlerinde kadınlara özgü nazikliği pek fark edemezsiniz.

Kimin kim ve ne olduğunu halk çok iyi bilirdi. Onların dedikoduları bizim kulağımıza da gelirdi. Galiyeva bir zamanlar, Jarkent'teki Uygur tiyatrosunda oyuncu / artist olarak çalışmış. Evlenip, ikiz çocuğu olmuş. Fakat çocukları vefat etmiş. Evlilik hayatı mek mutlu geçmemiş. Sonra tekrar evlenmemeye yemin etmiş vb. sözleryöleniyordu hakkında...

O zamanlarda kızlar grubu diye bir grup vardı. Yöneticisi Galiyeva idi. Belli günlerde tüm kızları toplayıp, kapalı toplantı yaparlardı. Bu toplantıya öğrenciler şöyle dursun erkek öğretmenler de katılamazdı.

Yasaklı meyve tatlı olur (Qorşaylı baktın jemisi tattı.) diye Rusların bir atasözleri vardır. Herkes özellikle de biz erkekler bu toplantıda neler konuşulduğunu merak ederdik. Acaba Aliyeva hemcinslerine, kızlara; erkeklere yaklaşmayın, onlara inanmayın diye öğütler veriyor ve bizim yeni tomurcuklanmaya başlayan aşklarımıza karşı propaganda mı yapıyordu?

Yine bu toplantının yapıldığı günlerden bir gündü. Dışarısi karanlıktı. Biz toplantı yapılan sınıfı gözetliyorduk. Yüksekçe konumlandırılmış pencereye yetişemiyorduk. Ses neredeyse duyulmuyordu. Biz birbirimizin omuzlarında yükselerek pencereden bakabildiğimizde Galiyeva'nın elini kaldırıp bir şeyler anlattığını görüyorduk. Sanki bizim düşündüğümüzü, aklımızdan geçirdiklerimizi anlatıyor gibiydi.

Ertesi gün, bizimle arkadaş olan kızlara soruyorduk: “Dün ne anlatıldı? Galiyeva size ne dedi?” Galiyeva'nın kızgınlığının nasıl olduğunu bilen kızlar hiç anlatır mı? Sır, sır olarak kalmaya devam ederdi.

Okul dönemi bitmek üzereydi. Mezunlar için her sene büyük bir sınav olurdu. Bize bundan daha büyük bir işkence yok gibiydi. Öğretmenlerimiz dönem başından itibaren kulaklarımıza küpe olsun diye; “Dikkat edin, şimdiden hazırlanın, iyi çalışın. Bu öylesine bir sınav değil. Devletin sınavı.” sözleriyle bizi sürekli uyarırlardı.

Devletin sınavı sözü söylenirken, işaret parmağı sözle birlikte kalkar; “Dikkat edin!” sözünü tekrar eden bir ünlem gibi zihnimize asılı kalırdı. Bu söz, “Dikkat, yüksek gerilim hattı!” ya da “Dikkat, donma tehlikesi, yangın tehlikesi var.” uyarıları değerindeydi.

Tehlike daha uzakta iken insan pek önemsemez, anca yaklaşınca durumun ciddiyeti ve vehameti anlaşılır, sözü doğrudur. Yaklaşmak değil işte sınav burnumuzun dibinde idi. Hangi gün, hangi saatte, hangi dersten olacağımız da belli olmuş, sınav tarihleri ilan edilmişti.

Bu dakikadan sonra elimizden kitap düşmedi. Sabah ezanıyla kalkıp ders çalıştık. Bu sınavın önemli olduğunu evdekiler de fark edip bize engel olmadılar.

Sonunda beklenen gün gelmişti. Birinci sınav. İlçe eğitim vekili gelmiş. Onun için “İlçeden müfettiş gelmiş, sınavı ilçeden gelen müfettiş yapacaktı.” dediler.

Birinci sınav geçti. Sağ, salim çıktık sınavdan. “Şeytan ne kadar korkunç olarak anlatılsa da gözle görünce korkunçluğu kalmaz.” der Ruslar. Bu doğrudu. İlçeden gelen müfettiş Sımagulov adlı sıcak yüzlü biriydi. Kimseyle uğraşmadı, işlere karışmadı, gazetesini okuyarak ya da esneyerek oturdu.

Yedinci sınıfta yirmi öğrenciydik. Hepimiz mezun olduk. Haritanın sağını solunu bile ayırt edemeyen Elemes de mezun oldu. Devlet müfettişi: “Bu halinle yetinme, vazgeçme, çalış, yüksekleri hedefle.” diye öğüt vererek ona da diploma verdi.

Bir önceki sene Sümbe’de o yılın mezunları için toy yapılmıştı. Bizim mezun olduğumuz sene de yapacaklardı.

Haziran ayının sıcak günlerinden biriydi. Sümbe’de yedi senelik eğitimi tamamlayan mezuların toyu yapıldı. Şimdiki mezuniyet balosu ya da törenleri yerine... Bir tarafta koyunlar kesiliyordu. Taşlar toplanıp büyük ocaklar yapılmıştı. Etrafa güzel güzel kokular yayan etler ocakta pişiyordu. Diğer tarafta bu köydeki en büyük semaverler getirilmiş, çaylar demleniyordu.

Okulun önündeki düz alanda önce kutlama oldu. Okul müdürü Nasir Aliyev öğrencilerini kutladığı bir konuşma yaptı ve başkalarına da söz verildi. Protokol konuşmaları bittikten sonra yedinci sınıfı takdirle bitiren birkaç öğrenciye de söz hakkı verildi. Madalya alan mutluların biri de bendim. Adım söylenince sevincimden kulaklarım çinladı.

Takdirnameler dağıtıldıktan sonra okul müdürü Nasir:

–Söz, mezunlar adına birine verilir, diye benim adıma anıp, beni konuşma yapmaya davet etti.

Ben bunu beklemiyordum. Çünkü bana kimse davet öncesinde sen konuşacaksın dememişti. Hazırlığım yoktu. Tepemden su dökülmüş gibi oldum. Halkın önüne çıkıp, bana bakan gözleri görünce bayılacak gibi oldum.

O sırada şaşkınlıkla söylediğim sözler şuydu:

–Sayın arkadaşlar, okusanız da okumasanız da kendi iyiliğiniz için, işte ben çok iyi okudum.

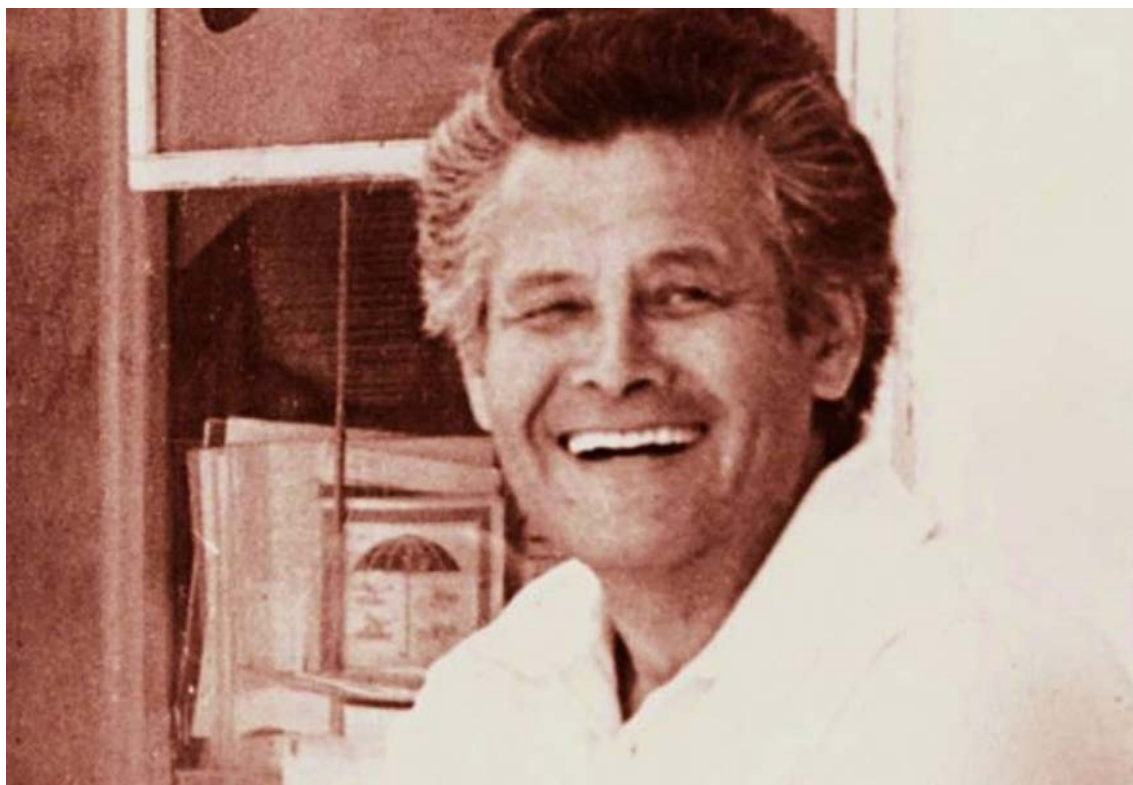
Söyleyebildiğim bundan ibaretti.

EKLER

Berdibek Sokpakbayev, Balalıq Şakka Sayahat / Çocukluk Dönemine Yolculuk romanı

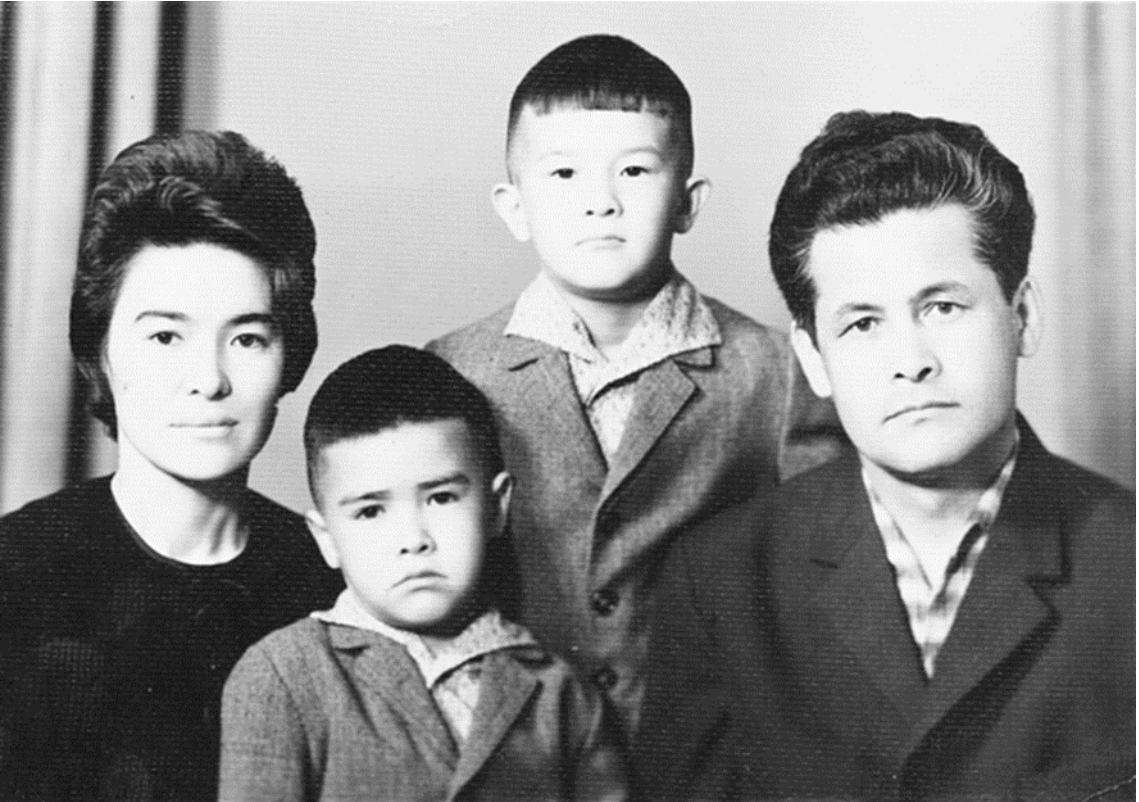
Berdibek Sokpabayev

Berdibek Sokpabayev

Yazarın birinci eşi B. Baymuratova ve kızı Samal Sokpakbayeva

Yazarın ikinci eşi ve oğulları

Berdibek Sokpabayev

Berdibek Sokpabayev

Б. Соқпақбаевтың тұңғыш жұбайы, педагогика ғылымының кандидаты, доцент, Қазақстан республикасына еңбегі сіңген ұстаз Бөшен Баймұратқызы. (Төменде Бекеннің арнау өлеңі).

Сүйгеніме

Қайда кеткен ақындық,
Қайда мекен шайтым!
Қолыңдан су қайнап шықпай
Жүз ретің айттың.

Сүйгеніме = өз терек
Махаббаттаң ежелік.
Тыраң қанан таз еткіз,
Сырлас досым, алаңым!

Бақаттаң = байтаң дүниесін
Керген деп балам көзіңмен...
Қаласам өмір жүзесін
Қол ұстастың оқиғасың!

Қол ұстастың оқиғасың
Қаласам өмір жүзесің
Сүйгенің оқиғасың:

Демі
"Мені білесің!"

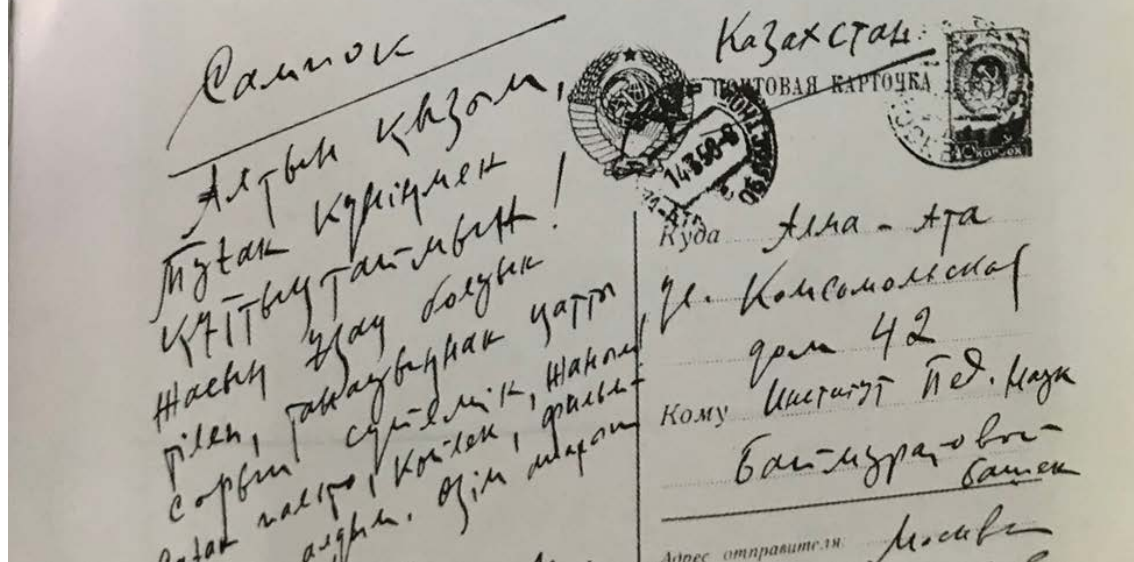
8.4.48.ж.

Б-Н

Berbibek Sokpakbayev'in birinci eşi B. Baymuratova'ya yazdığı "Sevdiğime" adlı şiiri

Бүкіл шығармаларын дерлік балаларға арнаған жазушы балажан еді.
(Қолындағы қызы Самал).

Berdibek Sokpakhbayev'in kızı Samal Sokpakhbayeva'ya doğum gününü kutlamak için gönderdiği mektup

Yazarın Benim Adım Koca romanı üzerine çekilen filmde kareler.

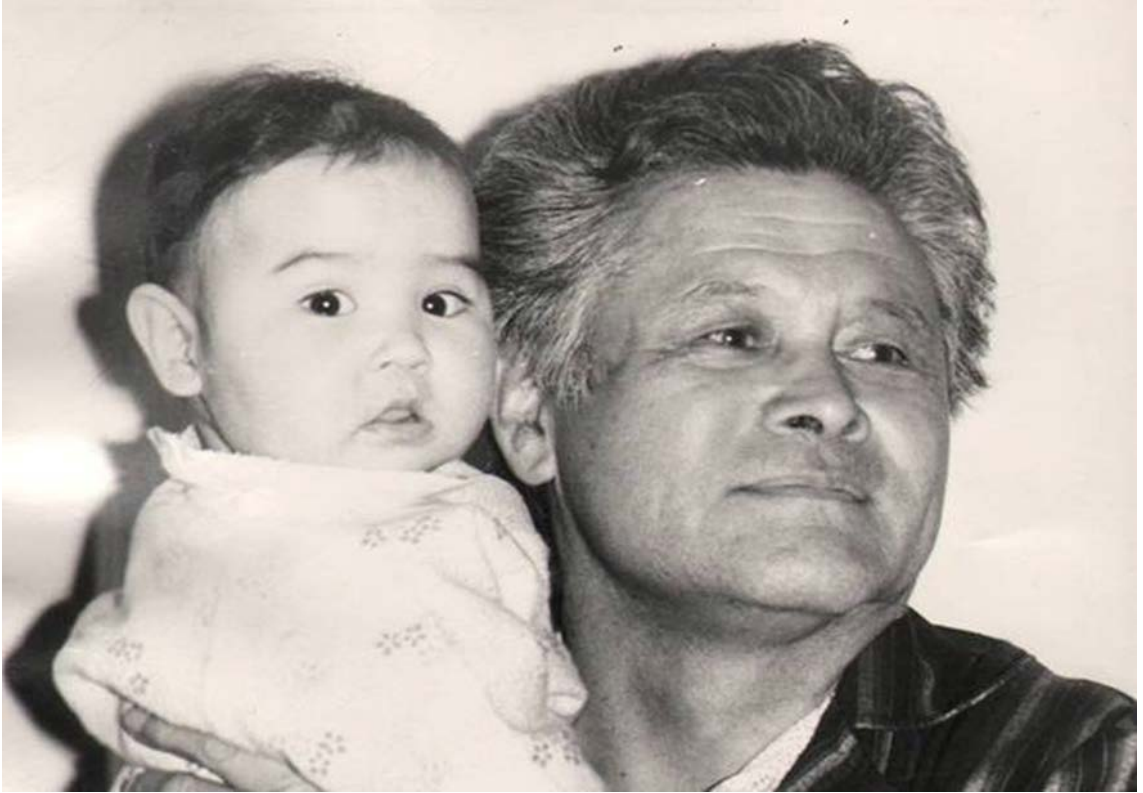
БЕРДІБЕК СОҚПАҚБАЕВ

Менің атым Қожа

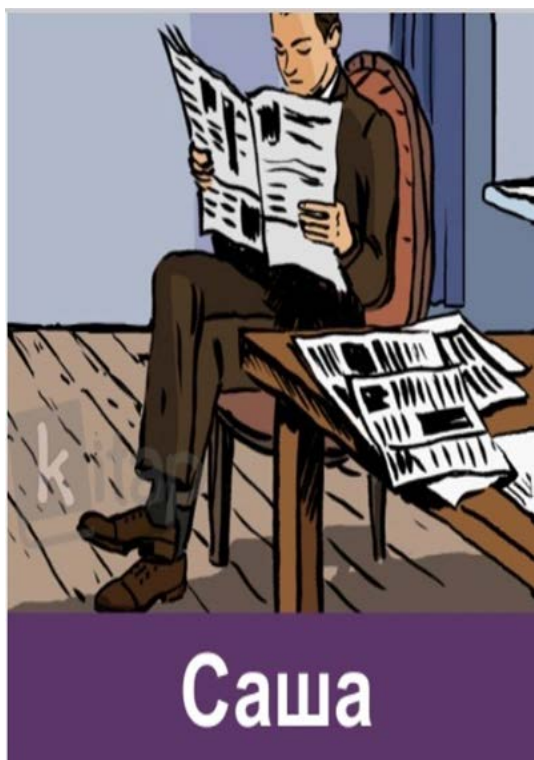
Үзәрін Бенім Адım Коса романы үзерине çekilen филмден карелер.

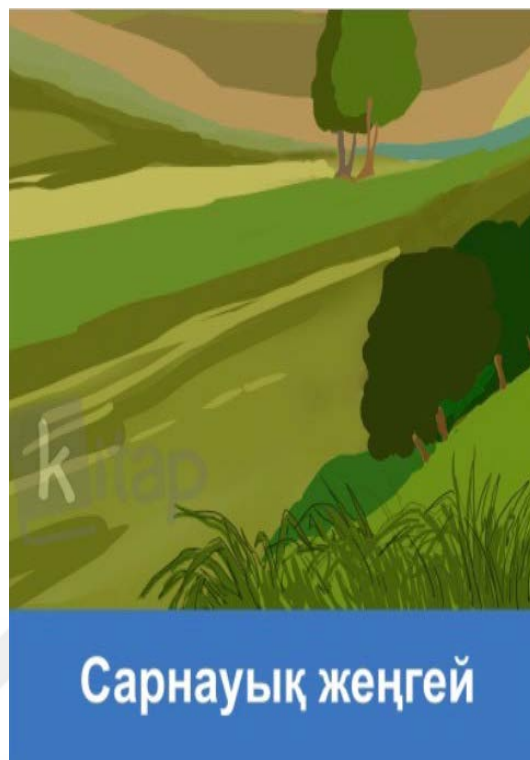
Berdibek Sokpabayev çocuklarla

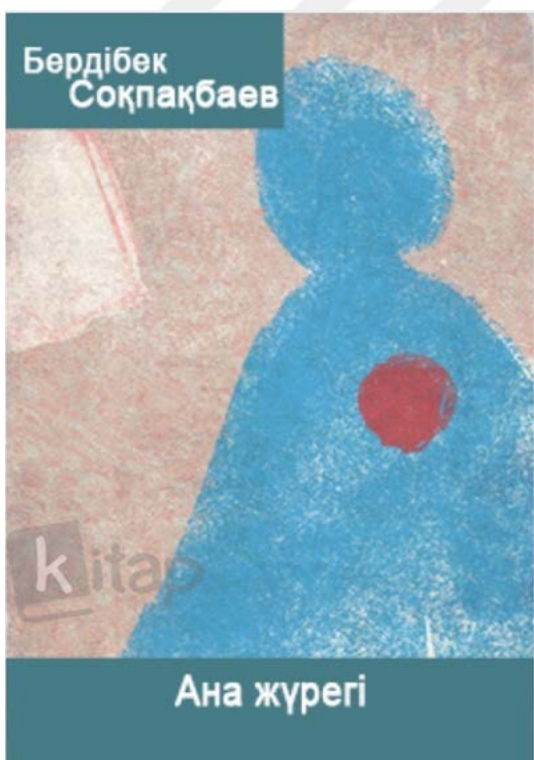
Berdibek Sokpakyayev, Seçmeler kitabı I-II cilt

Berdibek Sokpакbayev “Saşa” hikayesi

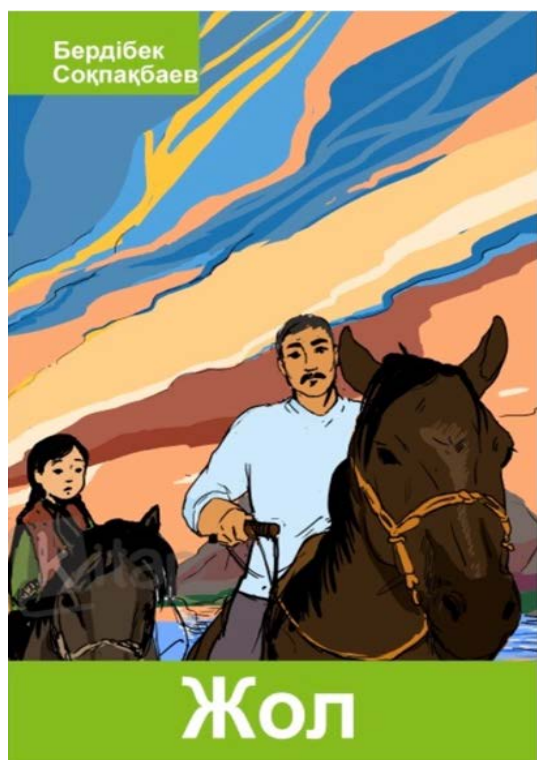
Berdibek Sokpакbayev “Çok konuşan Yenge” hikayesi

Berdibek Sokpакbayev “Anne Kalbi”

Berdibek Sokpакbayev “Arippay ve Kurt”

Berdibek Sokpakbayev "Yol"

Berdibek Sokpakbayev "Nerdesin Gauhar"

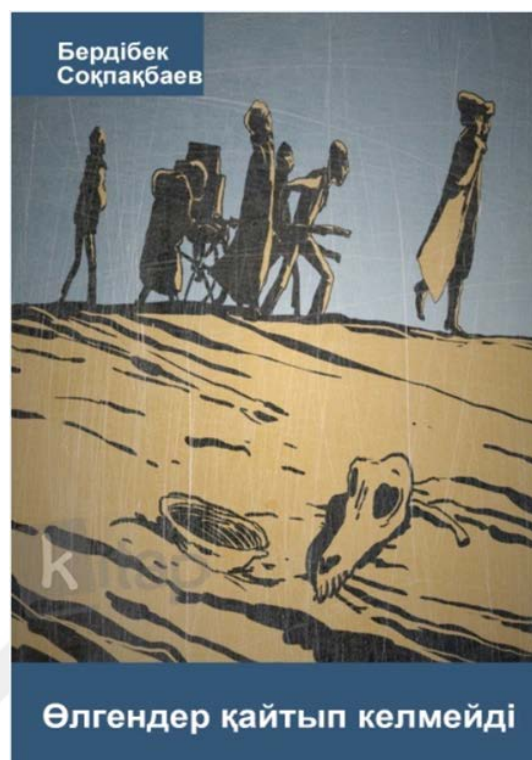
Berdibek Sokpakbayev "Gulbarşın"

Berdibek Sokpakbayev "Tek Kollu Bilyarçı"

Berdibek Sokpakbayev "Benim adım Koca"

Berdibek Sokpakbayev "Ölenler Geri Dönmez"

Berdibek Sokpakbayev "Kolhozdan Gelen Misafir"

Berdibek Sokpakbayev "Pusula"

Berdibek Sokpakybayev "Ultan"

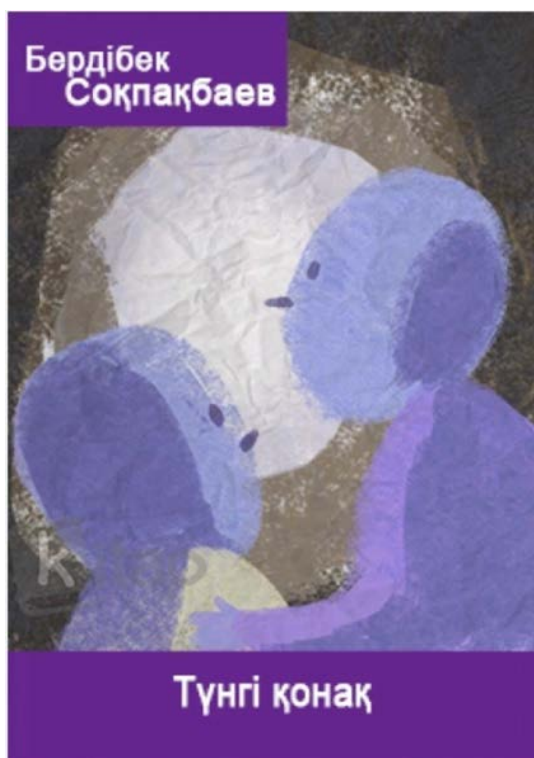
Berdibek Sokpakybayev "Mektup"

Berdibek Sokpakybayev "Saklanbaç"

Berdibek Sokpakybayev "Şahsilik"

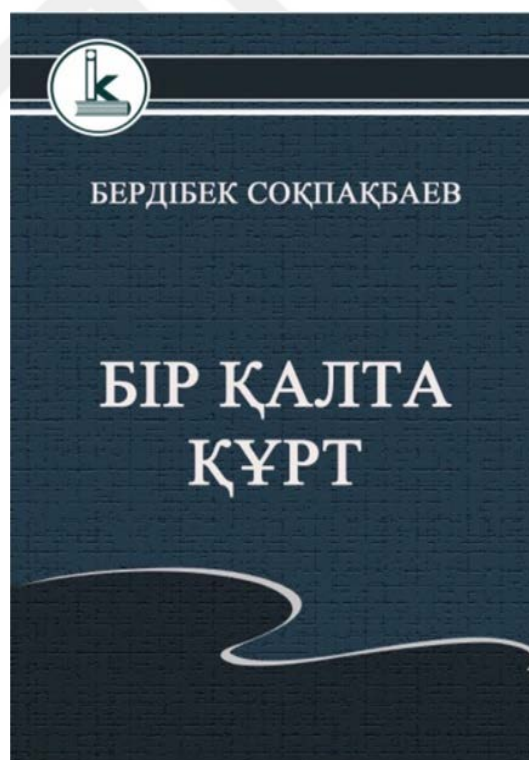
Berdibek Sokpakbayev "Gece Misafiri"

Berdibek Sokpakbayev "Uyku İlacı"

Berdibek Sokpakbayev "Kuş Yavrusu"

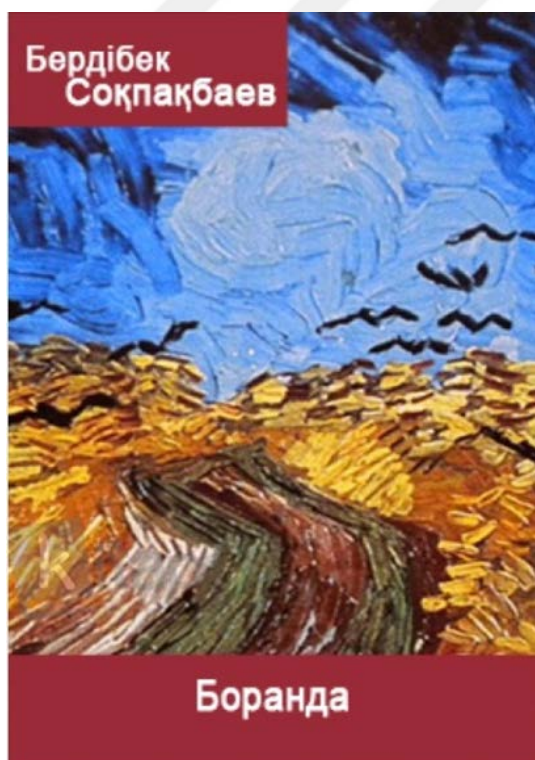
Berdibek Sokpakbayev "Bir Cep Dolusu Kurut"

Berdibek Sokpakyayev "Koyun Hikayesi"

Berdibek Sokpakyayev "Gömlük Meselesi"

Berdibek Sokpakyayev "Fırtınada"

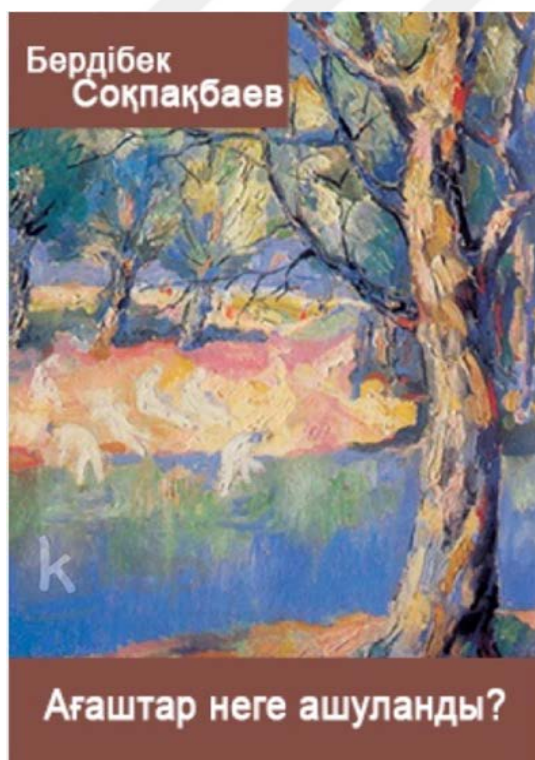
Berdibek Sokpakyayev "Burl At"

Berdibek Sokpakbayev "Eğlenceli Gece"

Berdibek Sokpakbayev "Ben Nasıl Evlendim"

Berdibek Sokpakbayev "Ağaçlar Neden Sinirlenir?"

Berdibek Sokpakbayev "Ninnesinin Oğlu"

Berdibek Sokpakyayev "İhtiyar ve Çocuk"

Berdibek Sokpakyayev "Bitmeyen Meclis"

Berdibek Sokpakyayev "On Altı Yaşındaki Sampiyon"

Berdibek Sokpakyayev "Yayın Evine Mektup"

Berdibek Sokpakbayev "Sefer"

Berdibek Sokpakbayev "Abeke'nin Saati"